

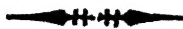
నం పాదకుడు .

నడింపల్లి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావు
ఎం. ఏ. ఎల్. ఎల్. వి. కారివ్వుక.

కీలం జగన్నాథరావు,
ఎం. ఏ. కారివ్వుక

౩ వత్సరము.	ఆషాఢము, క్రోధన. మచిలీపట్టణము, 15 జులై ౧౯౨౬	సంపుటము ౧ సంఖ్య ౩
------------	---	----------------------

శాస్త్రము - ప్రమాణము .

(నిడుకొలు కవిక మందరంగారు. వి. ఏ. (ఆశంక))

“మాపులు మోనకత్తె” లక్షసామెత వస్తే యున్నది. అటులనే ప్రకృతి ప్రపంచము కాదు. ఒకనూతన పురుషుని చము వందును వస్తువులు బాహ్యస్వయంవముల స్ఫురింపజేయు నపోహములు నిరాధారములని పరిశీలన దృష్టితో చూచినపుడు విమర్శములుగ దోహదం యగుదురు. శాస్త్రవేత్తల తీక్షణ

దృక్పథం యెదుట నజ్జాన ప్రపంచము నావ
లిండిన యంధకారము పటా పంచలగును.
అజ్ఞానము అసత్యమున కాల వాలము.
మానవుని చతురింద్రియముల కగోచరము
లగు వస్తువును సృష్టియంద భావములగు
వస్తువును నేకకృబద్ధములని తర్క
శాస్త్రము పాటించు చున్నదట, కాని,
విజ్ఞాన విషయము లనేకములు మనకంటి కగు
పడనంత మాత్రమున నసంబద్ధములని ప్రోసి
పుచ్చుటకు తర్కమునిపించు కొనును. కంటి
కగుపడని దింతయు మిథ్యయనియెడినాస్తిక
వాదమొక ప్రక్కకును, కంటి కగుపడు
నదంతయు మిథ్యయనియెడి వేదాంత వాద
మొక ప్రక్కకును నీచ్చుచుండగా, శాస్త్ర
కారుడు నిశ్చయమై నిలిచి, తనకగుపడు వస్తు
విషయ వరంపరలమందు కారణ కర్మముల
యొక్క అవినా భావ సూత్రములను సవి
విరక్తముగ పరిశీలించి సత్య మార్గము
నన్వేషింపఁ బూనుకొను చున్నాడు. ఆత
డెట్టి స్వల్పవిషయము నైనను, మూఢవిశ్వా
సముతో నింగీకరింపక నందలి సత్యా సత్య
ములను విమర్శన దృష్టితో పరిశీలించి నిర్ణ
యించును. చిరకాలము గతములగు సభి
ప్రాయములైనను ఆతనికి నిరా ధారములని
తోచినపుడు వానిని విసర్జించుట కాతనికి
హక్కుకలదు. ప్రకృతియందలి సత్యములు
జరులయొక్క ఆదరానాదరముల వలన వ్యత్య
స్తములు కాజాలవు. శాస్త్ర ప్రపంచమున
నిశ్చే తుకములగు సభిప్రాయములు నిర్ణ
కములు.

ప్రపంచమున ప్రతిజాతి యందును
మూఢ విశ్వాసములనేకములు బ్రబలియున్న

వనుట నిజము. కాని మన దురదృష్ట వశ
మున, ప్రపంచము సంకల్ప హిందూ దేశమే
మూఢాచార పరా యణిత్యమున ప్రధమ
స్థానమున నున్నదని పాశ్చాత్యులు ప్రకటిం
చుచున్నారు. సవనాగరిక తకు నిలయము
లగు దేశములందు కూడ నిట్టిమూఢ విశ్వా
సములు ప్రచారముగా నున్నవి. మఱదేశ
మునందును అట్టి వనేకములు లేకపోలేదు.
కానియవి పరదేశీయులు వర్ణించు సంతటి
వివరీతముగా నున్నవాయని సంశయించుటకు
తావుకలదు. ప్రజాసమూహ మునకు
విశ్వాస వాక్యముగు నేవిషయమైనను సులభ
ముగ తోసి పుచ్చరాదు. అందలి నిజా
నిజములను పరిశీలించుట శాస్త్రజ్ఞుల విధి.
అటుల పరిశీలింపకయే నది యబద్ధమనియెన
రును వాదించరాదు. కాని, యట్టివిచార
ణాఫలితముగ ప్రజాభి ప్రాయము ఆధార
రిహితమని స్థిరమగునపుడు మనము శాస్త్ర
సమ్మతముగు సభిప్రాయమును సహేతుకముగ
సూచించుటలేమి నింకేమియు చేయజాలము.

సూర్య సంచారము

శాస్త్రప్రమాణ రహితము లయ్యు,
ప్రజాసామాన్య మునకు చిరకాలము విశ్వాస
పాత్రములై యుండిన కొన్ని విషయముల
గూర్చియుట ముచ్చ టింతును, ప్రాతఃకాల
మున సూర్యుడు తూర్పున నుదయించు
చున్నాడు. అంతట క్రమక్రమముగ నాక
సమున నధిరోహించి, పశ్చిమమున గ్రుంకు
చున్నాడు. మరల మరునటి నాడుదయమున
ప్రాగ్విశము దోచు చున్నాడు. వేరొండు
విశేష మెద్దియు గమనింప నపుడు, సాధార
ణముగా, సూర్యుడే భూమిచుట్టును ప్రవృ

క్షీణ మొనర్చు చున్నాడని తలపవలసి వచ్చును. సూర్య సంచారమునకు సంబంధించిన యన్యవిషయముల గమనింపని మానవుడల్లేతలచి యుండెను. సూర్యుడు భూమి చుట్టును అనుదినము ప్రదక్షిణము నొనర్చుచున్నాడను నమ్మకము ఎన్ని వేల సంవత్సరములు మానవ ప్రపంచమున నవిచ్ఛిన్నముగ ప్రబలి యుండెనో మనమూహింప జాలము. సర్వ ప్రజాసామాన్యమునకును విశ్వాస పాత్రమైన ఆసిద్ధాంతము యొక్క సత్యము నందు ప్రధమమున నెవ్వరికనుమానము కలిగినో మనమెదుగము కాని, ఆతరువాతమే క్రమక్రమముగా కృబల మయ్యెను. పగటి యందు సూర్యుడెట్లు భూమిచుట్టును ప్రదక్షిణముల నొనర్చుచుట్లు అగపడు చున్నాడో అటులనే, రాత్రిలందు ఆనంతకోటి నక్షత్ర మండలములను క్రమము తప్పక భూమి చుట్టును తిరుగుచున్నవని మానవుడు కనుగొనెను. ఈనక్షత్ర మండలములు భూమి కంటి చాలకొట్లు పెద్దవియనియు, భూమి నేక కొట్లమైళ్ల దూరమున నున్న వినియు, శాస్త్ర పరిశోధనము వలనవిర్ణయ పబడెను. సూర్యమండల మొక్కటి భూమికంటె 331, 100 రెట్ల బరువుగ నున్నది. సూర్యమండలము కంటెను పెద్దవియగు నక్షత్రములనేకములు కలవు అవి ఆకాశమున నన్ని దిక్కులను కలవు. ఇట్టిసందర్భములలో, భూమికంటె చాలరెట్లు పెద్దవియు, కొకదాని కొకటి చాలదూరము నందున్నవియు నగు నక్షత్ర మండలములు నియమితకాలములో (అనగా సుమారు 24 గంటలలో) అల్పమగు భూమిచుట్టును తిరుగుట సాధ్యమా? అట్లు

కానియెడల, నివియన్నియు తిరుగుచున్నట్లు ఏకారణము వలన మానవునకు దోచుచున్నది? యని శాస్త్రజ్ఞుడు ప్రశ్నించుకొనెను. నక్షత్రముల నడుమప్రదేశ మంతయుశూన్యమైయున్నపుడు, అవిఎన్నమను క్రమము తప్పక భూమిచుట్టును ప్రదక్షిణముల నొనర్చుటకు భూమియందు గల విశేషమేమి? పరిమాణమును గణింతుమా, అంతతమగు నాకాశముందు భూమియొక పరమాణువు. ఆనక్షత్రములకును భూమికిని నడుమగల దూరములను చూతుమా, అతివిస్తారములు ఒక్కొక్కటి భూమికంటె శతసహస్రములు పెద్దవియగు శతసహస్ర నక్షత్రమండలములు క్రమము నప్పక తనుదినము భూమి చుట్టును ప్రదక్షిణ మొనర్చుటకు కారణము సహజమే మయ్యెను. అంతియే కాదు. భూగోళము యొక్క చుట్టుకొలత సుమారు 25000 మైళ్ళు. భూమితనలోతానొక దినములో నొకప్రదక్షిణము చేయునెడల భూమివైనున్న ప్రతిమానవుడును కనురెప్ప వాటులో సుమారు 500 గజముల దూరము నకు తానెదుగకయే కొనిపోవలగుచున్నాడు. నిశ్చలములగు చల్లలును పుట్టలును కూడ సంతవేగముగనే కదలుచున్నవి. ఇంతవేగముగ నడచువస్తువులను మనముభూమిపై కనియెరుగము. అదియుచుగాక, మనము కదలుచున్నట్లు మనకు తెలియుట యేలేదు. వివను భూమి తనలోతాను తిరుగుట లేదని యెంచి నక్షత్ర మండలములే భూమిచుట్టును తిరుగుచున్నవని యెంచిచూతము. Centauri లేక శరశ్వము, అనునది నక్షత్రములలో నెల్ల భూమికంటె సామీప్యముగా

నున్నది. అనగా 25, 60, 000 కోట్ల మైళ్ల దూరమున నున్నది. ఇది భూమిచుట్టును వృద్ధక్షణము చేయుటకు, దినములో, 8, 046, 000 కోట్ల మైళ్లదూరము తిరుగ వలసివచ్చును, అనగా, ఊణములో 93 కోట్ల మైళ్లదూరము కదలి పోవలెను. కావున వక్షత్ర మండలము లొక్క మానుగ భూమి చుట్టును తిరుగుచున్నది యెంచిన యెడల, భూమికి చాలచేరువలో నున్న వక్షత్రము ఊణమునకు 93 కోట్ల మైళ్ల కదలించి వలయును భూమియే తనలోతాను తిరుగు చున్నదని యెంచిన యెడల, ఇది ఊణమునకు 500 జములు కడలుచుండ వలయును. వీనిలోనే యూవాసము జన మైనదో నిర్ణయించు కొనుట కెప్పుడెట్టి కష్టమును లేదు.

భూ భ్రమణమును నిరూపించుటకు పైన వివరింపబడిన రెండు కారణములేగాక శాస్త్రప్రమాణములనేకములు లభించినవి. కాని పై కారణములే సూర్యుడును వక్షత్ర మండలములును భూమిచుట్టును తిరుగుచున్నదను నపోహమును విమర్శించుటకు తా వొసగినవి. కాలక్రమమున నిప్పటికది యెల్లరివలనను అంగీకరింపబడు చున్నది. అశర్ధకమగు నాత్మగౌరవమును నిలువజెట్టు కొన దలచెడు నహంకారులు తప్ప సత్యము నాకాంక్షించు సజ్జను డెవ్వడును తననివాస స్థానమగు నీభూమియే వక్షత్రమండల మార్గములకు కేంద్రస్థానమని గర్వించడు. ఖగోళము యొక్క కేంద్రాధిపత్యమును యధేచ్ఛ గననభించుచున్న మానవులనీ సూర్య సిద్ధాంతము పదచ్యుతుల నొనర్చినది. భూమి తనలోతాను తిరుగుచు సూర్యుని చుట్టును

ప్రదక్షణముల నొనర్చెడి గ్రహములలో నొకటియని శాస్త్రజ్ఞులు స్థాపించినపుడు మానవుడు తనస్థాన భ్రష్టత్వమును గాంచి తలడిల్లెను. అన్యమత నపానము నుగ్గుపా లతో ద్రావిన హిందువులీ సూర్య సిద్ధాంత కర్తలను సాదరముగ భావించి నటులనే తోచుచున్నదిగానిపురాతన పాశ్చాత్యనాగరికతకునిలయుమగు గ్రీకు దేశమీసూర్యసిద్ధాంతమును విరసించి తత్కర్తలపై దాడివేడిలి వారిని పలుకాములు గుడిపించినది. గెలీలియోగో వద్వికన్ మొదలగు శాస్త్రజ్ఞులు పడినపాల్లు చరిత్రాశ్రికిము లైనవి.

కాని తుట్టతుడకు శాస్త్ర ప్రమాణములపై నాధారపడిన సత్యమే విజయమొందినది. ప్రస్తుత కాలమున నాలోచనాపరులగు మానవులెల్లరును యీసిద్ధాంతమునే విశ్వసించుచున్నారు. బుద్ధితెలిసిన ప్రతిబాలుడును మనకనుదినము నగుపడుదృశ్యము దృష్టిలోపమనియు భూమియే సూర్యుని చుట్టును తిరుగుచున్నదనియు నేర్చుకొని దానిని ఎమ్మచున్నాడు. దీని నెరుగనివారు మూఢులుగను పిచ్చివారలుగను మన మెంచుచున్నాము.

పిదుగు

కంటి కగుపడిన యొక విషయము శాస్త్రజ్ఞుని యాలోచనమువలన నెట్లుమార్పుజెంది సుస్థాపిత మైనదియు వివరించుటకు సూర్యసంచారమును గూర్చి పైనవివరించి యుంటిని. ఇక శాస్త్ర ప్రమాణ రహిత మయ్యు నేటికిని ప్రజాసామాన్యము నకు విశ్వాసపాత్రమైన వేరొక దృష్టాంతరమును వివరింతును.

ఆకాశము నావరించు సాంద్రతర మే ఘనులలో నుండి అగ్ని బాల్బలతో కూడుకొనిన లోహపదార్థము మహావేగముతో భూమి పై కురుకుననియు నది పడినచోటు నెల్ల సా శనము గావించుననియు మనము నమ్ముచు న్నాము. అర్జునుడు వర్షాగమ సమయమున తన శ్వేతాశ్వముల రథము నెక్కి మేఘములపై మహావేగమున పోవుచుండు ననియు ఉరుము లనియెడి మేఘగర్జనము లారధ చక్రములు మేఘములయొక్క సంఘట్టనము వలనకలిగిన శబ్దములే యనియు పిదగు అనునది ఆరధచక్రముల శీలయనియు నొక పుక్కిటి పురాణముకలదు. అర్జునుని దశ నామస్మరణము వలన నాలెడు సంప్రీతుడై తన రథాంగమగు పిడుగును భూమిపై పడకుండ నుపసంహరించునని శ్రద్ధసించియే భక్తి పరుడగు హైందవుడు మేఘగర్జనములను విని నపుడెల్ల “అర్జునః ఘ్ననః పార్థవః” యను శ్లోకమును పఠించుచున్నాడు.

ఆకాశమున మేఘ శకల పరంపరల నడుచు ప్రసహించు విద్యుచ్ఛక్తి (Electricity) యేడిరుములు మెనుపులు పిడుగులు మొదలగు వాని కన్నిటికిని కారణభూతిమని ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞు లెంచుచున్నారు. అయినచు పిడుగు మేఘములలోనుండి లోహరూపమున భూమిపై కురుకునని అనేకులిచ్చుటికిని భ్రమ వడుచున్నారు. కాని యిందులకెట్టి యాధారము నగుపించుటలేదు. మేఘములలో నుండి బయల్పడదని పిడుగు నేటివర కెవ్వరి కని లభించలేదు. భూమిలో నేర్పడిన కొన్ని లోహపు ముక్కలను విద్యుచ్ఛక్తి వలన ఘనీభ వింపబడిన యిసుక రాళ్లు మొదలగు

నవియు తగినంత పరిశీలన దృష్టితోచూడని వారికి పిడుగులనెడి భ్రమను కలుగజేసి యుండవచ్చును.

లోహశిలా స్వభావములుగల పదార్థములు కొన్ని అవ్వక పుడు ఆకాశమునుండి వడుచుచును. కానియవి మేఘసంఘట్టనముల వలన జనించినవికావు. అవి మేఘములకు జైన నసంతదూరమున శూన్యప్రదేశమునుండి వచ్చుచున్నవి. భూమి సూర్యునిచుట్టును తిరుగు స్థూరమున నవ్వడిపుడు కొన్ని లోహ శిలాపదార్థ వమూహముల నెదుర్కొని స్వక్రియనుగు నాకర్షణశక్తివలన వానిని తనవైపునకు లాగుకొనును. ఆపదార్థములు భూమియొక్క వాతావరణమును ప్రవేశించి అనగా భూమికి సుమారు 5, 6 మైళ్ళదూరములోనికి వచ్చినపుడు కాలియొక్క యొరపిడి వలన కలుగు వేడిమి చేత తెల్లబడుచున్నది. అంతట నగ్నిలోనికిరుగు కీటకమువలెనది విదగ్ధమై పోవుచున్నది. కాంతివంతమగు నాపదార్థము భూమిని నమీపించుచుండగా చూచినవారు వానిని భూభూమిపై రాలుచున్న క్షేత్రములని భ్రమించుటయు కలదు. కొన్ని సమయములందు ఆపదార్థములు చాల పెద్దదిగ నుండుటవలన నవి భూమియొక్క వాతా వరణముగుండ ప్రయాణ మొనర్చినను సంపూర్ణముగ విదగ్ధముకాక ఘనపదార్థ రూపమున భూమిని చేరుచున్నవి. వీనినే సూదియంటురాళ్ళని మనము పిలుతుము. ఇట్టివి కొన్ని తులముల మొదలుకొని కొన్ని బారువల వరకును బరువుగల ముక్కలు అనేకములు ప్రపంచమునందనేక చిత్రవస్తు వృద్ధరస కాలలయందు పడిల పరువ

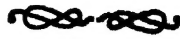
బడి యున్నవి. అవి భూమిని సమీపించు నపుడొక విధమైన ధ్వనిని కలుగ జేయును కాని మేఘ గర్జనములతో వానికెట్టి సంబంధమును లేదు. వానిని పిడుగులని పిలుచుట సమంజసము కాదు.

భూతత్వ కాన్దజ్ఞులు సైకత శిలలు (Fulgurites) అనిపిలిచెడిపదార్థములేపిడుగులని యనేకులు పొందడి యన్నారు. విద్యుచ్ఛక్తి వ్యాపకమువలన నిసుక కేణువులు కరిగి ఘనీభవించి యిట్టిసైకత శిలలుగా నేర్పడు చున్నవి. ఇంగ్లాండులో ఇర్టు (Irt) వడీ ముఖమున నలుబది యడుగులలోతు వరకును యీసైకత శిలలు వ్యాపించియున్నవి. మాకిల్స్ ఫీల్డ్ (Macclesfield) అనుప్రదేశము వయిరువది రెండడుగులలోతువరకు నివివ్యాపించియున్నవి. ఉరుములు మెరపులు దట్టముగా నున్ననమయమున విద్యుల్లత యొకటి గునుక ప్రదేశముపై వ్యాపించినపుడు అచట

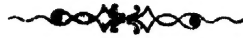
నేర్పడు సైకతశిలలను గాంచి యవియేపిడుగులని మనము భ్రమపడుట సహజముకావచ్చును. కాని జావులు మోసకత్తెలను సామెతనిచట మరల జ్ఞాపకము చేసికొనవలెను. మనము పిడుగు అని పిలిచెడి విద్యుల్లతా ప్రవాహములోనుండి లోహ శిలాస్వభావ సమన్వితమగు ఘనపదార్థము సృష్టించబడుట అసంభవమని అధునిక శాస్త్రవేత్తలైనను వాదించుట లేదుకాని పిడుగు అని యెడి పదార్థమింతవర కెవ్వరికిని లభింపలేదని మనము నిరాఘాటముగ చెప్పవచ్చును. అట్టిది నేడెవరి వద్దనైన నున్నయెడల దాని కొరకెంత సామ్రైవ నిచ్చిడి శాస్త్రవేత్తలు పరిశోధనాధి లాఘులును అనేకులు కలరు. అట్టిది నేడెవరివద్ద నులేనియెడల మేఘ గర్జనములలో పిడుగనియెడి ఘనపదార్థము జనించిభూమిపై కురుకుచున్నదని యెంచుటఅశాస్త్రీయమని సూచించినచో తమితురుగాక.

చిత్రశాల.

(అయ్యింకి వేంకట రమణయ్యగారు.)

వీశలానగరమునొక శిల్పముండెను. ఆ పని పేరుశ్రీరేఖకుడు; యాననుడు. అపట్టణ మందలి కొటీశ్వరుని పుత్రికయగు సునతయును విగ్రహముచే చెలికత్తెయగు కాంతికను పెట్టనిడుకొని చిత్రశాలకు వచ్చి చిత్రరవులను దిలకింపుచు తనవృత్తము నొందుచుండెను.

శ్రీరేఖకుడు:— సునతాదేవీ! మీయొక్క మనములను నేనుధన్యుడనైతిని. చిత్రశాల ధన్యమాయెను.

సునతాదేవి:— శిర్సీ? నా కీదినము సుదినముగదా! తానులిప మొదలు తక్షణిలవరకునుండు జనులెల్లరు ఏపేరు వివరనే భక్తి భరమాన తలవంచుచున్నారు. ఏకం చెనుండి బయల్పెడలు చేరేఖలు ఎందఱోండి శ్రీపురుషుల వృద్ధ యముల నాకర్షించి పరమానంద భరితులుగ నొనర్చుచున్నవి. సుఖసాగరమునముంచుచున్నది. కానిశిర్సీ? కళా మందిరమందలి మహాచైత్యరథముగాంచి యానందించు భాగ్యమెంత మందికలభించును?

శ్రీ:— ఏంటి విగ్రహముచే పావనమొనర్చిన చిత్రశాల తన్నిగలవు?

సు:— శిర్సీ! ఈపటమందలి విషయమేమి?

సు:— తపో విరత యగు పార్వతీదేవి. ఎట్లున్నది?

శ్రీ:— చెప్పువదేమి? నిరుపమానము: శిర్సీ! ఈమహామన సాధనా జనితమగు లాభ్యతేజో

విలాసములు మిన్ను ముట్టినవి. నాని ఏవెట్లువిగ్రహం నీంప చెయ్యగలిగివి?

శ్రీ:— సునతా! నివృత్తచియుంచువు. ఉన్నకాలముననే లేచి యేకలింగస్వామి దేవతాను కేగుచుంటిని. అప్పుడు స్నానమొనర్చి దేవుని పూజించుట కొరయునతి వచ్చుచుండెను. అయునతిని నేను తరేక నివృత్తోగాంచుచుంటిని. కానిసునతా? నిజముచెప్పుదును. నివృత్తము గోపగించ జనదు. ఏమోమునందలి యనింద్య నుండరితు చిత్రించు నే నేనిండు వికసింప జేయగల్గితిని.

సు:— అ...కాదనుట యెందుకు? ఏమాట నిజమునయనొనను. కానియట్లునర్చుట న్యాయమా? నామఖమండల జ్యోతిని దేవతలహామన నర్చించుట సమాచిత మననొనను.

శ్రీ:— అవును. నివృత్తచెప్పినమాటలు నిజమే. కాని యొకదేవత ముఖమండలజ్యోతిని మరియొకదేవత ముఖమండలమున నర్చించితిని. ఇంతకంటే నేనొనర్చినదేమన్నది?

సు:— శిర్సీ! ఇవ్వకునచ్చినటులమాటలాడుచున్నావు. ఇట్టి మాటలవలన పాపము చుట్టుకొనును నుమా!

శ్రీ:— సునతాదేవీ! మహాహృదిత్రుణున పాపమున నేకమారు లాహ్వనించి యుంటిని. ఏకటికెందము?

మార్గముగాదు. నిజముచెప్పు చున్నాను.
నేయిమాట్లావ్వనించితివి.

మః— శిల్పి? ఈరక్షమస్థుడుగాడా?

శ్రీ:— అవును. ఎక్కడను చాటున పొందులది
మృదుమధుర మందహాసమున శరసంధాన
మొనర్చుచున్నాడు. తపోనిరతుడగు మహా
శ్వరుని గొట్టుచున్నాడు.

మః— బాగున్నది. కాని యీతని చిరునవ్వునందోక
యింగితము గనపడుటలేదా!

శ్రీ:— శిల్పియొక్క కోరికలెచ్చటనేగదా మార్తీభ
వించును. కానియావిషయమును తెలుసుచెప్పు
టెట్లు!

మః— శిల్పి? యీశరములెన్ని? ఇవియన్నియు విక
సించునా?

శ్రీ:— అత్యునిర్లక్షమై శరము పంథింప బడినప్పు
డవి యన్నియు వికసించును. పుష్పధనువు
నందలి పుష్పములన్నియు ముకుళితమై శిల్పి
హృదయ మందంతురించిన కోరికలెల్లెన్నవి.
ఈప్సితము హృదయ మును స్పర్శించినకొలదిని
యవి యన్నియు వికసించును.

మః— ఇదేమి? వ్యర్థ ప్రయత్నమందలి యుపప్రసంగ
నాదీమూర్తియేనాయది?

శ్రీ:— అవును. శోకాకుల మదనవియోగ విషాదము
నలన మరణానంతరము దున్నది. ప్రేమ
యొక్క చిరంతన వ్యధియే యందలి రహ
స్యవిషయము.

మః— ఇంక భూమమేమన?

శ్రీ:— హృదయాగ్ని లహరితమగుటకు మార్గము
గాన్పించలేదు. అత్యంతమును నిరాశ భూమా
కారమున దీర్ఘకాలముగ లహరిత మగుచున్నది.

మః— దీనితత్కారవిషయమును చెల్పు. పార్వతీపరమేశ్వ
ర్యులచిత్తరువు లేకదా?

శ్రీ:— హృదయమువందున్నంతవరకు చిత్రించితివి.

మః— పార్వతీ పరమేశ్వరుల కలయికను చెల్పు

చిత్తరువును చిత్రింప నంతవరకిది యపంతక
మేగదా?

శ్రీ:— అట్టిచిత్తరువును చిత్రింపగల సాధాగ్రము
నాకులేదనిచూసా

మః— శిల్పి, ఈ చిత్తరువు వెలిది?

శ్రీ:— ఇది రాజమారియగు చంద్రరేఖ చిత్తరువు.
రాజాగారి యజ్ఞ ప్రకారము చిత్రింపుచు
న్నాను. కాకీ పురాధీశుని పుత్రునినకు చంద్ర
రేఖనిచ్చి వివాహ మొనర్చెదరట. అత్యాభార
మును దీసికొనివచ్చిన బ్రాహ్మణుని చేతికిచ్చి
యీచిత్తరువును కాకీ యునిరాజునకు బంతు
దురు.

మః— శిల్పి! ఈచిత్తరువు వెలిది? ముఖముల వస్త్రము
గప్పియున్నది?

శ్రీ:— నునతా! అచ్చాదనమునదొలగించెదను. (పట
ముమీద వస్త్రమునుదీసి) చూడు? ఎట్లున్నది.
ఇది యెవరి యలేఖ్యమై యుండును?

మః— శిల్పి! తండ్రియజ్ఞానుసారము నాప్రతిబింబ
మును చిత్రించి చారికొనంగి యుంటివి.
కానియిదిదిరిగి నీకట్టులేదనిచెప్పి

శ్రీ:— ఇదిపటమా! అపటమును నవ్వుచే యిచ్చి
తిని. కానియిది నాకలంకీయ-శిల్పియొక్క
మానసమూర్తి.

మః— అమాననన్న పటము లట్లుబ్రదుటకు కార
ణమేమి? దుష్కృపడియున్నది?

శ్రీ:— నానిమాట యటుంచును. అవి యసంపూర్ణము
లు. ఇక సంపూర్ణమగుట కష్టము. కానినాక
లంకీయగుర్తి చెప్పెదను వివర! నేనుకొ
టీశ్వరుని గృహమందు చిత్తరువును చిత్రించుట
కావ్యనింప బడితప్పటినుండియు నానునో
లాకమున నీమూర్తియే కీర్తిదింపు చున్నది.
అరుమానములుగ నామూర్తికి యాశ కేవలం
రూపరేఖలయందు బంధించి యుంటివి. కాని
నేను నానునమునుండి యీమూర్తి తడగిడునా
యేమి!

సు:- ఏగదా. (అనియామె పక్కనున్న పటముల మీది దుమ్మును తేలాంచినమున, దులుపుచుండును) ఏనియండిరి దుమ్ము గ్రాస్మితేలను?

శ్రీ:- సుకతా! ఇదియేమి? ఈ సామాన్యచిత్రపుటను మిక్కిలివిలువగలది చేలాంచలనమున దుడిచెద నేల? మరేలి యంటుకొనరా?

సు:- అంటుకొనినశేమి! ఈపటములంటే చీకాంబరములవలెమిక్కుటమా? అట్లనినే నెప్పుడును కలంపను.

శ్రీ:- సుకతా? నిజముచెప్పెదను. చిత్రకాల వంశమునకు, సమర్పించు సౌభాగ్యమునకు లభించువా? సుకతా?

సు:- ఈ చిత్రపుటకరుణారసమున నోలరాడుచున్నది. పేరేమి?

శ్రీ:- కాప్రక్షుడి ప్రత్యుత్తరమా?

సు:- కాదు. ఈ పటవిషయ మేమియని యడుగుచున్నాను.

శ్రీ:- తెల్లవాని బాముననే నాకుమెగులని నెచ్చుచుండెను. ప్రభాతి గాముల వియింపిని. కానినపు....

సు:- ఇదేమి?

శ్రీ:- పురస్త్రిలు స్నానమునర్పి పాటలుబాడుచు నాశయనాగారము ప్రక్క నీధిమండి పోవుచుండురు. కాని యెప్పుడును వారియందు నిన్న గాంచలేదు. నిన్న మచిన దినము నుండియు-

సు:- దిన్నిపటమెవ్వరిది?

శ్రీ:- కాదు. నన్నుపూర్తిగ చెప్పనియ్యి. అదివము నుండియు నాశయమును ఏకర్పించితిని. కొపగించకుము. ఇంకను చెప్పవలసిన విషయము మిక్కుటముగ నున్నది. ఏపు వినవలయును.

సు:- శివీ! నాకొకను చెప్పివినిపించ నలయునా? చెప్పవచ్చును గాని, నుండి చిత్రపుటగూర్చి చెప్పము.

శ్రీ:- దీనితర్వాత నేచెప్పునూటలనిండువా? నిజముగా విందువా?

సు:- సరే. చెప్పు. ఈపటమెవరిది?

శ్రీ:- ఇదిచాల చిత్రమైచిత్తరువు. ఇందలివిషయము నోహరము. మహారాజుకు నామిద యిది గ్రహముగలిగి ప్రదివము పుష్పమాలల నాకొనంగు చుండుమని మాలాకాయ నాల్గవించెను. అటులనే ప్రదివ ముదయమున నాకొనడు ఫలపుష్పములు, మాలలకును బంపుచుండెను. అతని కుమార్తె చిత్తరువిది. ఇక నా విషయమును చెప్పెదవినును.

సు:- అకన్నయను నివెట్లుచూచితివి.

శ్రీ:- అశ్వయూవాకు నుంచెనువాసగల పుష్పముల కేరి మాలలగట్టి చెచ్చియున్న చుండెను. ఒకదినమున సుసౌందర్యమున నలరారు నా బాసకను గాంచినప్పుడు నా కొనందముగలిగెను. ఆ విచలిత శ్రేణుల సౌందర్యమును నేను నర్ణింపజాలను. ఆ యువతిని గాంచి రేపుకయమున నీవురా, నీచిత్తరువును చిత్రించెదను" అని చెప్పిరి. అటుల మరుదిన మహాకాలమున నా కన్నయ నచ్చి మాత్యారముకడవిలచెను. అభూర్య సౌందర్యమున మునున కట్టి పడుచుండెను. ఏదో విధముగ గిబగిబ నాకశ్యక చిత్రపుటను చిత్రించి యామె చేతికిచ్చితిని. వెంటనేగాని నాయు నది నాచేతికిచ్చి యేడ్చుచువెడలిపోయెను. ఆ మరునటి దినమునుండియు నాకొకన్నయ కను పడిలేదు. పూలపరములతోడ కొటపరిఖయి దుకొలువారి పడిచని పోయెనని వినియుంటిని.

సు:- తర్వాత.

శ్రీ:- ఇంక నేనున్నది? అపటమునాకదిగె యున్నది. అదియేయిది. పది-అగదియందుగూర్చుండము.

ఇంకను ఏదోవకగో విషయములగుర్చి మాట
లాడినలయును.

మ- ఆ విషయము నిశ్చయించోక పరచుటలేదా!
అదివిషయముగుర్చి యోచించుటలేదా!

శ్రీ- యోచించునరేమి. అకస్మియ కాళాపన యంత
క్యమను నిల్వలేదు.

మ- అ...

శ్రీ- పద మనకా. ఈపటముకడ నిలుచుటవలెకాద
మేమి! ఏమిచెప్పవలసిన విషయములు చాల
యున్నవి.

మ- అ...కాంతి యెచ్చట?

శ్రీ- అక్కడచిత్తరువుల చూచుచున్నది.

మ- కాంతికా? ఇంతపేదటినుండి యెచ్చట నున్నావు.

1-పద ఇంటికి బోవుదము.

శ్రీ- ఒక్కనిమన ముందుమా మనకా? మాయలం
తయుచూచివెళ్లుము. గృహములోనికిరమ్మ.

మ- కాదు కాకలగుటగ నున్నది. ఇంటికి వెళ్ళవల
యును.

శ్రీ- నాగ్నహమందుగూడ మందిపటములు గలవు.
కానినిగూడ గాంచి పోమ్మ.

మ- తమింపుమా శిర్పి? మఱియొక దినము ఎత్తును.
కాంతికా పద...

శ్రీ- నామాటవివరముకా?

మ- శిర్పి అయినదిచిత్తరువే ఏలూర్కొత్తవరకు ఎడ
ర్పనము. కానిని ఏలూర్ పీఠముకడ నుంచు
కొనుము.

యెవరిదితప్పు?

(రచించుచున్న గీతము)

గీ. ఉదయమునఁ బుష్పమాలిక స్థూర్పబోవ
నుమనులన్నియు జారుచు భువిని బడివ
పొంగి పొంతుడి చూపుల బిగ్గియుడసీవు
గాంచుచుండెడుప్రముచ్చిలినాగుముఖము;
వన్నగడవన్న నీమరిపెంపుకనుల
ప్రియుడ! యడుగుయవరాధమే రిదంచు.

౨

భావముగుర్తొత్తఁ జేతము పల్లవింప
గాన మొనరింప వీడెను గొనినయపుడు
గద్గదరవంబు వెడలెనా కంఠసీమ
నేలొక్కోయంచు నినుజూడ నిమమోము
చిరునగవు వెన్నెల లరహి జెగుచుండె.
మంజూబున నీధువు బెరిమనాని

లీనమై మఱచు భృంగంబు గీతిననర
మానముద్రను దాల్చె నాగళరవంబు
అననిడి వేగకారణం బరయునీగు
పెదవినటియింపు హాసంబు నిపుడునాథ!

౩

అపకర దిక్కుటముననిను డస్తమింప
ముకుళభావము నొండెబద్ధంబులిచట
నెల వొనంగుమునాథ! నీచెంతజేరి
యాకసంబున నుడుకాంతియలరుచుండ
నెద్దియొప్పునదాని జేయనిమ్ము
మానమందున నాదుపెదవుల నిపుడు.

చ స మా లి,

యోనకురా.

(జ పా న క థ .)

‘యోనకురా’ యను వృక్షముయొక్క చరిత్ర నెరుంగనివారు లేరు. ఇదియొక గ్రామ సమీపమందుండెను. ఫలపుష్ప భరితమైనయ నానందమును గొల్పు చుండెను.

ఆచెట్టు క్రింద గుడిశై వేనుకొని యొకడు తేయాకు నీటి నమ్ముచుండెను. ఆ గ్రామ మందలి జను లుపయముననే లేచి పనిపాటల కేగుచు నాడుకాగము గడకువచ్చి తేయాకునీటిని చావిపోవుచుండిరి.

ఆడుకాగదారుడు బీదవాడు. అందు వలన తేయాకు నీటినమ్మి జీవింపు చుండెను. నమ్మకస్థుడగుట వలన నీతని బేముక్రమ ముగ వృద్ధి కాజొచ్చెను. తెల్లవారునప్పటి కీతని న కాగమునకు పండల కొలది జనులు వచ్చి తేనీళ్లద్రావి పోవుచుండిరి. ఈతని కూతురు భార్యయు వచ్చినవారికి తేనీటి నందింపు చుండిరి. ఆతడు సిద్ధము చేయు చుండెను.

కొన్ని పర్వరములు గడచెను. ఆతడు ధనికు డాయెను. అప్పుడాతడు గడ్డిపాకను విప్పివైచి కొయ్యతోడ మంచి మందిరమును గట్టెను.

‘యోనకురా’ అనుచెట్టు వలననే నీనికి వర్షద్రముపొయి భాగ్యము వచ్చిన దని యెల్లరనుకొనజొచ్చిరి. ఆతడునునీచెట్టువలననే భాగ్య మబ్బితదని సంతసింపుచు దానిని దైవసమముగ బూజింపు చుండిన కొలదిని దానియందాతనికి ప్రేమమిక్కుటమాయెను. అందువలన దాని సమీపమున కేరినిబో నీయకుండెను.

ఈతని యైశ్వర్యము గూర్చి జనులు చెప్పుకొనిన కొలదిని చెట్టును చూచుటకు జనులు గుంపులు గుంపులుగ వచ్చుచుండిరి. ఆచెట్టుకొమ్మను రెమ్మను చివరకు రెట్టనయి నను దీసికొని వచ్చియింట నుంచుకొనిన యెడల మహదై శ్వర్యము గలుగునని జను లను కొనజొచ్చిరి.

ఒక దినమురెండుగంటల వేళయాడు కాగ దారుడు గూర్చుండి యుండెను. అప్పుడు మొలయందు కత్తియు, చేతనొక బాకుడు గలిగిన పైనికి వేషమున నుత్స హం త కు డొకడు వచ్చి యాతని చూచి కఠోరస్వరమున నిట్లనియె ‘యోనకురాను చూచుటకు వచ్చితిని’

దుకాణదారునకు వాని చూపులకు—
మాటలకు—కోపమువచ్చియిట్లనియె “చూచు
టకు వచ్చినావా! చూడు. దానినినేను పెట్టె
యందు చెట్టిచాకలేదే?

హం త కు డు:- దాని కొమ్మనాకు గావల
యును? ఆకొమ్మయండిన దర్జీద ముండదని
చెప్పుకొను చున్నాను. అందు కొరకు
వచ్చితిని.

దుకాణదారు:— ఈయను. ఇచ్చుటకు
వీలులేదు. దూకమునుండి చూడ
వలసినదే కాని దాని నెవ్వరు ముట్ట
గూడదు. ముట్టనీయను.

హం:— (వచ్చుచు) నీమాటలకు భయపడి
వెళ్లు వాడరుగాను. నాకా కొమ్మ
గావలయును.

దుకా:— నీకుభయ మున్నను భయములే
కున్నను నీ కాకొమ్మ మాత్రము
లభింపదు. వెళ్లు. ఈమాట లకు
హంతకుని శరీరము కంపింపజొచ్చెను
మరు మాటాడక వరలోని కత్తిని
లాగి చెట్టుకడకు పరువిడెను. దుకాణ
దారుడు గూడ పరువెత్తుకుని వెళ్లి
ఖబర్ దాద్ చెట్టును ముట్టుకుంటినా
ప్రాణములు దక్కివు. అనెను.

దుకాణ దారుని మాటల నాతడు
లక్ష్యబెట్టక కత్తితోడ చెట్టును గొట్టెను.
దుకాణ దారుని రిప్పవచెట్టును కొగలించు
కొనెను. ఆతనికత్తి యీతని శరీరము మీద
బడెను.

ఆతని మరణము తోడ దుకాణము
జోయెను. అతని భార్యయు, పుత్రీకయు
సూళిమువలన ఆగ్రామమును వీడిరి. ఆచ్చటి

యిల్లు వడిపోయెను. ఆచెట్టు మొండెమా
యెను. ఆందువలన క్రమముగ యెండిపో
జొచ్చెను. ఆస్థలమును చూచి నవుడెల్ల
నాగ్రామ వాసులుకంట నీరు బెట్టుకొని
పాపము “ఏమాయెను. ఆతనిపని” అనియను
కొనజొచ్చిరి.

హంతకుని దార్జిత్ర్యము వర్ణనాతీత
మాయెను. ఒంటి పూట యైనను తిండి
దొరక కుండెను. హత్య చేసినాడని యెల్ల
రాతని ససహ్యముగ జూడజొచ్చిరి. వాని
జీవితము దుర్లభ మాయెను. “యోసాకు
రాను నరికినవానిపనియింతకంట యేమగును”
అనియనుకొన జొచ్చిరి.

ఈమాటలు విన్నకొలదిని హంతకున
కాగ్రహము వచ్చు చుండెను. తిండిలేక
మలమల మాడుచు ఆచెట్టును కుంకుటి
ప్రేళతో పెల్లగింతు వరుచుండెను.

హంతకుని లెండ్లి ముసలి వాడు.
ఆతడు కొడుకును జూచి యిట్లనియె.
“నాయనా? ఇదివరకు చేసినపని వలన మనకీ
గతిపట్టినది. తిండిలేదు. ఎవ్వరు దగ్గరకు
రాదు. రా నీయరు. ఇకముందేమి గానున్నదో?
ఆచెట్టుజోలికి పోవలదు. నామాటనిను”

ముసలివాని మాటలు వినకవాడా
రాత్రీయే చెట్టుకడ కేగెను, ఘోరాంధ
కారము. ఆచెట్టు మృత్యు భయమువలన
గజగజ లాడజొచ్చెను. హంతకుడు ఆచెట్టు
నుండి బయల్పడ లివమర్మర శబ్దమునకు
వచ్చ జొచ్చెను.

ఆచెట్టు మనుష్యకంఠమున “చంపకు—
వచ్చు చంపకు— చంపిన యెడల నీకు కీడు
మూడును!” అనియెను.

మనుష్య కంఠము నుండి వెల్వడిన యాచెట్టునుండి యార్తనాదము వెల్వడెను. యామాటలవిని వంతనే యారేని శరీరముగ ఆనాదము వలన హంతకుని ప్రాణము కలత గుర్పొడిచి వణుకుచు నిలుచుండి కొంతవడి జెంజెను.

చంద్రోదయ మాయెను. అప్పుడు హంతకుడు కత్తి చూడ నెత్తురుండెను. ఇదేమి! చెట్టున రక్తముండునా! చెట్టునందు మానవరక్తమా?

చెట్టు:—యోచించుకో! జాగ్రత్త, నన్ను ముట్టు కుంటివా నీ దుర్గతి కంటేముండుదు?

ఈమాటల శారదు నవ్వ సాగెను. తెగి మానవుని తలయొకటి క్రింద బడెను. ఆచెట్టు భయ కంపితమై కదల జొచ్చెను. ఇదేమియని యలికిపడి చూడ అదియా వరనుండి కత్తిదీసి చెట్టుపై నొకదెబ్బ వేయ హంతకుని తొండితల.

ని రీ త్త ణ ము .

మాటి మాటిక భవన కవాటములను దెరచి, నిరాకళింపకు, యియ్యదుల త్రోవ,
నెదురు చూచెడి వేళలంబెడియొ కాని,
నాద్యగంతాళి నల్లన నూదిపోవు,
“ఎవరికై యొంటి నెదురు చూచెద” వటంచు.

అంత, మృత్యుగభీరమూఱాగ్రములు దుర్భరతమో విభావరిఁ దొంగిలించి,
ఎవరితోనేమి చెప్పుకోనెఱుంగ లేక;
నావిధుర విభ్రమమున, “నానాధుకొఱకు ఒంటి, జాతునం” చల్లన నూనుకొందు.

ఈ శ్లో ర .

కోకిలాకాకము .

(చిత్రాపురి కామేశ్వర రావుగారు.)

మృతీయవీచిక

తన ద్వీతీయవివాహముదలంచుకొనుచు,
తనజన్మము విషయ పరిణామమొంది,
నిష్ప్రయోజనమయ్యె నని దుఃఖపడుచు,
ముసలిరాజకడకు ప్రాణంబు విడచె!

రాజేంద్ర మరణంబుని లోకులంత
కడుదుఃఖతాత్మ్యమై, “రాపత్ని యికట!
ఇంతచేసెను!— దాని హృదయంబురాయి!—
మారాజు, సుగుణాలకుప్ప, మాకెటులు
దక్కు” వని వచించి, కోపంబు వడసి.
అంతఃపుర ప్రదేశముజొచ్చినారు!

ప్రజల కోపావేశమును దాళలేక
భైరవీకన్య చండిక నాత్మదలచె!
అద్దేని వైశంబ యరుడెంచియపుడె
యామెను వహించి యరిగ కోవలకు.

ఎదిరించి దుర్భాషలాడు దుర్మతిని,
రాజపత్నిని కేశములు బట్టియూడ్చి,
నూదిరాళ్ళతో గొట్టి, కేశలేయుచును,
కసిదీరగాఁజంపి, గుంపుగాగూడి
పరుగుపరుగున లోనికిబోయి వారు,
భైరవిస్వదకుచు, గానంగలేక,
కడకు భేదులామనో వ్యాధిపీడితను
తావణ్యలికను వీక్షించి భక్తి

దళితాత్మ గడ్డఁ గూర్చుండఁబెట్టి,
తమరాజ్యగా నెంచుకొని సంతసిలిరి!

రాజదండము బూని లావణ్యలిక
హితముగా రాజ్యమేలెను కీర్తివిరియ;
గాని గంభీరనిశూఢ దుఃఖమును
దేవుడేతప్ప యెవ్వఁడెఱుంగగలరు?

కొన్నాళ్ల తరువాత యామహారాజు
కొలువునో, దనమంత్రులను జూచియనియె

“మృతినైతములార! మనరాజ్యలక్ష్మి
అతివికాల యశోవతియగుట కరయ,
మీనేర్పుగలబుద్ధి మూలకారణము!—
నేను నేనొక కార్యమును దీర్చనెంచి,
పోవుచున్నాను దూరము,— మీరలిచట,
నముచితంబుగ రాజ్యభారంబుపూని,
ప్రజలసౌఖ్యములందుగను వీడకపుడు,
పరిపాలనము నేయుడి!— పోయినత్తు!”

అని చెప్పి లోపలికేగ యాదేని,
వనరత్నములును బంగరు ముద్దనగలు
గలసంచి వీఁచున దాల్చి యారాత్రి,
పరిచారికలుచాల యాశ్చర్యమొంద,
మూఁగవోలెను నేరితో మాటలేక,
నడచిపోయెను, దక్షిణపథంబువట్టి!

అటచండికా దేవి పటుసాహసమున
శైరవినివహించి నిమిషంబుగోన,
కుంతలాభివు సౌభమున మేడవైసి,
విడచి నిజాలయోన్మోఖయయ్యె, నంత
కుంతలేశుడు భైరవిని గాంచి భయము
దభుకొత్త, “ఓకాంత ఎపుడువచ్చితివి?
పురములో నీవారు మఖమున్న వారె?”

అనివల్కి లావణ్యతిలక షీమమును
దెలియనభిలాష వొడచు, యోజించి,
రాజకులావతంసుడు మిన్నకుండె;

నాటగోలెను భైరవి ప్రమోద మొంది
యధికారము రుచింపఁ జనవారి ముఱచె;
కుంతలేశుడు మనోవ్యాధిపై కొనఁగ
నానాటికి గృహించి సగమయ్యె నకట!

లావణ్యతిలక దుర్భర శారముని,
భయదాటపులుదాటి యొకనాటిరేయి,
నొకపల్లెటూరిలో బసచేసి, యచటి
జనులలో మాటాడునపుడు దగ్గరనె
కుంతల నగరంబు గల మాట దెలిసి,
యానందబాష్పంబులొలయ, మోదమునఁ
దెల్లవాఱకముందు బయనంబుజేసి,
సుప్రభాత విమల సులయానిలంబు,
శాంతిప్రదానంబు జేయసత్వరమ,
అటుదెంచె నొక మహారణ్యవాటికకు!
కడు పురాతనమైన పటవృక్షవితతి,
వాటియధ్యను పూలపొడరిండ్లవరుస,
వాటి కిరుగెలంకులతమాల తరులు,
వాటివైఁ బెనఁగి ప్రాకేసు ముద్దులతలు
తరళయువస్వమాగమ భాగ్యమొంది,
అభినవశాండర్యమున వెల్లివిరిసె!

ఆప్రభాతంబున లావణ్యతిలక,
గొంతదూరముపోయి యేకాంతమందు

మృదుమందకల నాదమున వెల్లివోడుడు
నొక స్రవంతినిఁగాంచి, భారంబుదించి,
స్నానాదికాల్యంబులను దీర్చి, మరల,
బరువుతోఁ బసిడి వెల్లువతీరమందు,
గొంతదూరముపోయి, నొకగొల్లవాని,
చూపుమేరను గాంచి, పోయి దగ్గరకు,
రత్నమొక్కటివాని చేతిలోఁ బెట్టి

“ఓయన్న! కుంతలనగర మిచ్చటికి,
ఏంతదూరము, చెప్పుమా! పుణ్యముండు!
అనపుడు గొల్లవాఁ డామెతోననియె
“ఓయమ్మ! కుంతల ప్రాంతభూములకు
వచ్చితివి ప్రయాసమును బొంది యకట!
ఈబరువుల మోతకేమి కారణము?
నీమోముజూచిన, రాపుత్రివోలెఁ
దోచుచున్నావు! నీకీకవ్వమేమి?
అని చాలకనికారమునఁ బలికాడు,
ఆరాజ్యకేటిగించె నగరంబుదారి .

పోఁబోవ వవృక్షధ్వానంబుతోడ
పెల్లుబ్బునగరంబు గనువిందుగొలిపె
అతుల ను హూన్నత సౌభసాళికలు,
బహువస్తు నిస్తుల వివణిమార్గములు,
అందందుమందిరో పరిభాగములను
నిండి వీలెంచు మాధుర్యగానములు,
నగుమొగంబుల ప్రణానివహంబు గలిగి,
నగరీలలామంబునై వన్నెకెక్కు
కుంతలనగర ప్రవేశంబుజేసె,
లావణ్యతిలక నెప్పుది దాటువిడఁగ

ఆదనంబున సచివుఁడు భక్తిగదుర,
పారవశి ముదిరాంతరసీమకేగి,
శివురాణి శుత్రయించి, యేలెంచునపుడు,
ధూళిధూసర జీర్ణవస్త్రంబుదాల్చి,
ముద్దుమోమున మనోదుఃఖంబునోప,

విషయవిషయములతోఁగియై భారముని,
మెల్లగా సోపానముల నెక్కుదాని,
లావణ్యతిలకముగాంచి, 'యోయతివ!
ఎందుండి యెందేగు చున్నావు నీవు?
నీవారలెవరైనఁ గలరేమి చెపుమ!"

అనవుడు లావణ్యతిలక యిట్లునియె;
"భూత నయ్యాబుద్ధిగల మహాత్మ!
మీరాజు, గుణరత్ననిధి యంచు జనులు,
వేనోళ్ల వినుపింపఁ జూడఁగాఁదలంచి,
వచ్చితిని, కృపాలవాల! నన్నతని
కడకు గొంపొమ్ము, నీమేలు నేమిటువ!"

అనివల్క సచివుండు కరుణార్ద్రుడగుచు
"ఓకాంత! కుంతలేశుడు గాఢదాఃఖ
వివశత్వమునై యేరితో మాటలేక,
యేకాంతగృహమున, నన్న సానములు
మఱచి, దుర్భరవియోగాగ్ని గాగ్రుచును
ఎన్నిబోధించిన నిసుమంతవిసక,
ప్రాణావశిష్టుడై యున్నాడు గాన,
అతని దర్శన భాగ్యమతివ! నీకిపుడు,
కడు దుర్లభము గాని, యొకమాట గలదు.
చండికాదేవి యాజ్ఞా నుసారముగ
అతఁడు మంగళవారమున నిందువచ్చి,
భైరవి కన్యను బరిణయంబగును.
అప్పుడు నీవతని ధర్మింతువేని.
నీకోర్కెనెరవేరు పోయివచ్చెదను

అనవుడు "మిత్రుడా!" యనిపిలిచియాయె
చూపులకనికారమొదన నిట్లనియె;

నేని మతంబున వసియించుదాన,
దయతోడ నీరాత్రి యొకసారిము

అకనాతఁ డనియె, "యమ్మ! నీమాట
శిరమునఁ దాల్పంగ నభిలాష గలిగె!

కాని కుంతలరాజ నామనోసఖుడు

ననుబుచ్చి పాదరముగ మాటలాడి
"చండికా మందితమువ శ్రేణు" మనియె.

"తెలుపంగనగు నేని యందేగుటకను
కారణం బెఱిఁ గింపుచి, నశ్వసవివ!"

అనవుడు నడిచుండు కరుణా మయుండు
చండికా శాసనమునుగూర్చి పలికి

"ఈవచ్చు మంగళవారంబు సరికి
ఓతల్లి! నిండును యేడాది గడువు!
అంతఃపురంబునఁ దులలేని నగలు,
కపపు కుంకములు, పూలహారములు,
వసీషి చీరలు వండ్లు తాంబూలములును
గొనపోయి చండికా పాద వద్దముల
కర్పించి, పూజించి, "ఓతల్లి! దయను
లావణ్య తిలకతోఁ గుంతలాధిపుఁడు,
సంసార సుఖమున ననుభాగముంచి
నినుగన్మొరంగక పూజించునట్లు
వరమియ్యవే, యని ప్రార్థింపవలయు!
వేళమించిన మేటికీడు వాటిల్లు
పోయివచ్చెద, మెండు దలపోయకమ్మ

అనిచెప్పి యారెండు నెచ్చోటుబాయ,
నుద్యక్తుడగు నప్పు డతివి యిట్లనియె.

"ఓమిత్ర! రత్నమా! కడుపుణ్యమతివి!
నీస్నేహధర్మము శ్లాఘింప నగును
ఈసంచలందన రత్న సంవయము,
గలదు దోడ్కొనిపోయి, యొసఁగిచండికకు,
నామనోపండనములు జెప్పిరమ్మ!"

అని బదులైన సంచులు ముందుబెట్ట
గొనిపోయెనాతడు, - వనిత మోదించె! -

"కుంతల రాణినైతిని కోర్కెదీరె,
యేడులోకాల నాకెవ్వారిసాటి
లావణ్యతిలక చక్కనిదాననంచు,
మిట్టిపడెనుకదా నాకన్నగుటి

ఇకసంతసింపనీ తనమేలు జూచి?
నామాటగలిచె! నేననమాననైతి!”

అనిగర్వమున బల్కి బైరవీకస్య
నత్తికెక్కిన కన్నుగవతోడనుండె!

లావణ్య తిలక యాదేనాలయమున
పూజారు లొసంగు ప్రసాదంబుఁ దినుచు,
కుంతలేళ్ళుని స్వాంతమున నెంచుకొనుచు,
దనకీభవంబున సంసారసుఖము,
దుర్లభంబున నమ్మి కన్నీటితోడ
సంతృప్తి వడసి కుంతలరాజ నుతుని
కనులార నొకసారి వీక్షించి పిదప
గహనభూములఁ దపంబొనరింప నెంచె.

గడువు ప్రాప్తింపఁ గుంతలరాజ మాళి,
తెల్లవాటి నమోము వై నర్వ్యములుక,
అలసభావము జూపుల నలము కొనఁగ,
మాటి మాటికినిస్పృహగలించివైచి
విసిగిపోయిన మనోతలమందుఁ బోలయ,
జీవచ్ఛ వంబనై కాటికియొడను,
పోవుచున్నాను! చండికా కోపముడిగి
నన్నురక్షింపుమా? మ్రొక్కి వేడెదను!
బైరవీ కస్యకామణి తప్పునేచి
లభియింపకున్నను లావణ్యముక,
సంతోషమునఁ గాలమును బుచ్చువాడ!”

అనిబాష్పములు రాల పెల్లెడ్పియతడు
మంగళవారమునాటి వేకువను
పార్వతి యాలయమున కేగనెంచి
బైరవినిబిలిచి “ఓకాంతరో నేడు
చండికాదేవి యిచ్చము బూనిమనము
బెండ్లాడవలయు దప్పినచేటుమూడు”

అనవుడు బైరవి కడుసంతసమున
వరభూషణాంబర ధారియైనదచి
యరిసితోగిరి పుత్రికామందిరమున

వాద్యమౌషణ పరంపర పెట్టుకొనఁగ
జనులు సంతనమొంది రున్నంది బొగడ,
నిలిచి మహానందమున మేనుచురచె!

నచివోత్తముడు చండికను వీక్షణాలిలి,
యరుదెంచె వాడిపోయిన మోముతోడ;

లావణ్య తిలకకుంతల నాథువైపు
జూచిపలుకు లేక తలవంచెనకట,

కుంతలేళ్ళును దూరముననామెగొంచి
యత్తరక్షణమున బరుగెత్తిపోయి
ఓమనోహరి! ప్రాణనాయకీయింట
సీతీ యరవస్థ కెల్లుంచ్చితివి?
కటకటా నారాజ్యమున కేగుడెంచి
యిట్లుండునేముద్దులావణ్యతిలక!

అనిలేవనత్తి “హా” యని కౌగలించి,
కన్నీటివరదలోవల మునిగిపోయె.

బైరవినాడు చండిక చెప్పినట్లు
పెండ్లిదినంబున దన్నువీక్షింప
నేతేరమికి నాగ్రహాదగ్రియగుచు

“ఓసీ దుర్మితి ఇంతపాపిష్ఠి ననుచు
స్వప్నమందెన నే దలపోయలేదు.”
అని రిప్ప్ రిప్ప్ న చండికాదేవి
పార్వతి నియంబునకుబోలు నిలిచె
అచటలోకులు విస్మయంబుచిహ్నముడ.

కుంతల స్మృతుజను లావణ్యతిలక
ఆదేవతామూర్తి కెగురుగావచ్చి
సాగిలి కిరపద్మములు మోడ్చియనిరి.

“ఓమాత మాయందు దయజూపిమమ్ము
గాపాడి మాయిల్లు నిలబెట్టుమమ్మ”
అనవుడు కళ్యాణమగుగారి మనుచు
దీవించి కనుల మంటలు రాలివడగ

“బైరవి! నీవెంతటి కృతఘ్నుమితివి
గర్వాంధురాలవై నామాటచురచి

అతులతైభవ ముద్భవని పొంగినావు!
 నేడాదిగానీవు కాళియాపమున
 దిక్కుమొక్కును లేక దేశదేశములు
 దిరిగివేసారెదవు; తిరుగులేదు"
 అని యంతలో మాయ మైపోయెనామె.

గిరిపురి సాక్షిగాఁ గుంతలా భివుఁడు
 బావణ్యతిలకను బెండ్లాడి, రెండు
 రాజ్యంబులను బొంది ప్రియరాజ్యంబు
 నామెతోనేలెనేకచ్చత్రముగను
 కాళియాపముబొంది భైరవీకన్య
 "కాపు! కాపు!" మటంచు దిరిగెన్లెకల.

భ గ వ ద్గీ తా వ లి .

(శ్రీరాజానుంత్రిప్రగడ భుజంగరాయ ప్రసీతము.)

శ్రీ మౌ ద కా థ్యా య మః .

అంత వగునుండిటనియె.
 గీ. ప్రకృతియెయ్యది? పురుషుఁడెవ్వఁడు? తేత్ర
 మునఁగెయ్యది? తేత్రజ్ఞుఁడన నెందు?
 ఎదిగ్గానఁబరఁగ! ఛేయమెది! చెపుచు.
 న. అంత శ్రీకృష్ణుఁడటనియె.
 తను వెలిగిరింపఁబడియె తేత్రమనఁబార
 దాని నెఱిగెడివాడె తేత్రజ్ఞుఁడనఁగ
 నెలకఁపుల తేత్రజ్ఞుఁడేనెమన్నా;
 అరసి తేత్రంబు తేత్రజ్ఞునెఱుంగునట్టి
 జ్ఞానమెయ్యది యదియేమా? జ్ఞానమనఁగ
 మొదల నీతేత్రమేదో! యెట్టిదియో! యది
 కారమా లేనినుండేది గలిగెనాకా?
 మఱియు తేత్రజ్ఞుఁ డెఁదో! తప్పహిమయేదో!
 తెలియబల్కెద పగ్గఁహక్కిని విమము
 బహువిధంబుల ఋషులచే బల్కఁబడియె
 బహువిధామనామముల తొలిపల్కెడివి
 యుక్తియై కృపలును నిర్ణయజ్వలములు
 నైన సద్భక్తానుకూలంబులనువదించె
 నెదు భూకంబులను బాధ్యకాంక్షకులును
 మామయు దశేంద్రియంబులు మానసంబు
 నింద్రియార్థంబులైనను నిర్వృతయు
 నలఁచి నుఖంబు లేహేంద్రియాదిగఁగను
 స్వాంతప్రతియు మఱియు ధైర్యంబుననెడు

నిదియె కవికారమగు తేత్రమెల్లదిపుడు
 సంగ్రహంబుగఁ దెల్పితి సరగఁగ
 మానకాహిర్యమును దంభహీనతయును
 బరమ కాంతయు హింస నిర్వృతయును
 సద్గురూపానంబు నిశ్చలత శుచిత
 స్వారంతస్వికమాను నిరహంకృతియును
 జన్మమృత్యు జరావ్యాధి సకలదుఃఖ
 సంరక్షింపఁబడు దోషదర్శకము విషయ
 నిర్వృతత్వంబు మత తరుణి గృహము
 లంగు నాసక్తి లేమి నిత్యంబు మదిని
 బాధవస్త్రంబులందుఁ దుల్య హృదయతయు
 నితరమెఱుంగక నన్నె సదతగ నెంచి
 మించు నిశ్చలభక్తి నేరించుటయును
 జనసభవరక్తి నిర్జనసభ సుఖేన
 నిశ్చలాధ్యాత్మ విజ్ఞాన నిశ్చలయును
 దత్త విజ్ఞానమున వరదర్శనంబు
 నిదియె జ్ఞానసంపదగఁ జెల్లు నింతకన్న
 నితరమెనిది యజ్ఞానమింకఁగ
 జ్ఞేయమెదియు తెలియలేననను విమము
 దాని నెఱిగిన మోక్షంబు కావరించు
 నాపరబ్రహ్మమాది లేనట్టిదనుమి!
 సర్వగాదది మఱియు నసర్వగాదు
 సర్వతః పాణి హదంబు సర్వతోక్ష

వదన క్షింబునవర్తకః పాప్తకర్ణ
మగురు అగమక సర్వంబు నానందంబు
నిండ్రియ గుణానుగతమటలైవఁగియొన
నిండ్రియవినితంబగు నెయ్యొడలను
వంటనిడ్రియేవ సర్వంబు వనధరించు
గుణరహితమయ్యు గుణముల గుణమమండు
భూతముల బహిరంతరంబుల వనించు
పావరము జంగమంబు మాత్మంబుగావఁ
దెలియరానిది చెంతదవ్యులను వదియె
అరయవది భక్తమయ్యును బాగిమందు
నోలిఁ బ్రవిభక్తమైవట్టులుండునదియు
భూతపృష్టిపీఠిని నాకముల నొనర్చు
వట్టియుఁ దేజముల కెల్లవదియై లేజ
వదియై తమమున కెన్న వన్యమనఁబడును
జ్ఞానగమ్యంబు జ్ఞాయంబు జ్ఞానమఖిల
హృదయ నిలయంబులను వినించినదియు
సంగ్రహంబుగఁ దెల్పెద సరగనిట్లు
తేజ్రముగు జ్ఞానమును మఱిజ్ఞేయపదము
వాని నెవ్వం డెఱుంగు మత్సరమభిక్తుఁ
డతఁడు మచ్చానమునక వత్సరముడగును,
ప్రకృతిపురుషుడు నను నీయుభయు లనాదు
లనియెఱుంగును మిత్రము బుద్ధాద్రి వికృతు
లును గుణంబులఁ బ్రకృతివలె జనించుఁ
బ్రకృతి యనునది కార్యకారణ విభావ
మునను బురుషుండు సుఖి దుఃఖిభోగమునను
పేరువులు జాన్ముప్రకృతి కుఁడనఁగి ప్రకృతి
జనితగుణములఁ బూరుషుండనుభవించు
పుణ్య పాప జన్మంబులఁ బొడవనిరిని
కలగుణాసక్తి కారణంబగును జాన్ము
పాక్షియను మోదకుండు మహేశ్వరుడుభోక్త
భర పరమాత్మయను నవలంబెడు పురుషుఁ
డీతమవునందు సత్కృష్ణుడై తనర్చు
బురుషుఁ బ్రకృతిని దద్గుణంబులను నెవ్వఁ
డేగతి నెఱుంగు నుది నారించెన్నివిధము
లేనివర్తించునను బుట్టఁడిలను మరల
గొంతతాత్పర్య మృదజుంబులందు మనసు
చేతఁ గఁచిరు కొందఱు చెల్వమిఱు
సాంఖ్యయోగంబుచేత నెహ్మముఃకర్మ
యోగమునఁ గొందరును గంచుదురై మముగఁ
గొందరు తమంతట నెఱింగి కొనఁగలేక
యొరులచే విని ధ్యానింతు రొప్పిదముగ

వట్టివారును శుశ్రివరాదులుగాన
మృత్యు సంసార పదమును మించుకాదు;
ఇతఁ జరాచరవస్తు వేదంత పాదము
ప్రకృతి పురుషు సమప్తి నున్నవృద్ధి
సర్వభూతంబులను దుల్యసరజనుండి
యని వశించిన వశింపకలరువట్టి
పరమశూరుషుఁ జూచిన వాఁడె ద్రవ్య
అన్నిప్రాణుల సమరీతినధిపించు
వట్టి యాశ్చర్యఁ గాంచువాఁడాత్మచేత
నాత్మ హింసించువాఁడు గానందువలనఁ
గాంచును తమమైవ మోక్షగతి వరఁడు
నకలవిధముల కర్మము ప్రకృతిచేతఁ
చేయఁబడుమందెనని బుద్ధిచే నెఱుంగు
నారణదాత్మవకర్తగా వత్తుడెఱుంగు
ప్రాణసంజాతముల పృథగ్భావ మొకటఁ
దవరువని యంచువలన నుత్పత్తియనియు
మది నెపు డెఱుంగునపుడ బ్రహ్మయగువరఁడు!
అన్యయుండగు నిపరమాత్మనిర్గు
ణుండును వనాదియాలచే నిగిడిమేన
నుండియును గర్మయే భోక్తయొండెగాను
సర్వగతిమయ్యు మిక్కు నూత్మకమయ్యుంబు
నెందునంటవలెనెడి నిపరాత్మ
యలభి దేహంబువందుండి యంటఁడెందు
లోక బాంధవుఁ డొక్కఁడీలోక మెల్లఁ
బ్రజ్వలింపఁగఁ జేసిన పగిది తేజ్ర
మొలతేజ్రకృష్ణాదొకఁడులన్నిలఁజేయుఁ
దనర తేజ్రంబునకును తేజ్రజ్ఞానకును
బరగునది యంతరంబును ప్రకృతిభూత
మోక్షము నెఱుంగ బ్రహ్మంబుఁ బొందఁగలడు

చరణా ధ్యాయము.

- ఎ. మఱియు కిక్కిప్పుండిట్లునియె.
- గీ. జ్ఞానములలోని సుత్రమజ్ఞానమిపుడు
మరలఁ దెల్పెదనిలదాని మహిమనెఱిగి
తపసులగడఱు బరమపదంబుగనిరి;
యీవరజ్ఞానమును నాకొన్నియించినాస్వ
యాపమునుజెందినట్టి యారూఢమతులు
సృష్టి సమయంబునను జనియింపఁబోరు
ప్రళయకాలంబునను బాధపడరునుమ్మ
ప్రకృతి నామది భూతకారణమువాని
యందుగర్భంబునంతు నేనందువలన

భూతములకెల్ల సర్వత్ర పానగుబాధ! అఖలయో నలహూరు రెయ్య విజయించు కానికెల్లన బ్రకృతి యుత్పత్తి పదము నేమి బీజప్రద డగు తండ్రి నిజమయ్య ప్రకృతి సంభూతిమైన సర్వమురజులు తమనానా బడు సిగుణతీయము నిరతి శున్యయుండగు దేహి దేహంబునందుఁ బట్టు బంధించు, నందు సర్వము విశుద్ధ మగుటచేరి బ్రకాశము నావాయంబు నగుచు బంధించు జ్ఞాన సుఖానంద కి రజముతోగాత్మికము హనోధమువలన పంగముననుజనించు విచ్ఛయమిడిపిఁ గర్మపంగంబుచేతనగట్టుచుండఁ బుట్టివజ్రానమునను తమోగుణంబు దేహులకు నెల్లమిగుల సమ్మోహనంబు మాంద్యముననిద్రచేరిఁ బ్రమాదమునను బట్టిబంధించుచుండు సిపాణితరిని సౌఖ్యమునఁ గూర్చుచుండును సత్సగుణము సారిఁది జేయించుఁ గర్మ తతోగుణంబు తమము తెల్వినగాంచి ప్రమాదమునగూర్చు తమమురజమునగాంచి సర్వముదయించుఁ తమమువర్ధిల్లు రజమునకేయము నగాంచి సర్వము దమంబునగాంచి రజంబుతెలుగు సిరిసద్వారములనెల్ల నెసగ మెసగ జ్ఞానమయతేజ మెప్పుడుజనన మొందు నపుడు సత్సాక్షివృద్ధియటంచు గమము రజమువర్ధిల్లఁ గొర్కలు పృథివి మొంగు తోభిమ దయించు కాంగనూల్కానగవనిని గర్మలూసరింప యత్నింబు గల్గుమనిని తమమువర్ధిల్లు వేళ జ్ఞానమునశించుఁ గాత్మికరణేచ్ఛదోలగు సంఘటిలు మోనా మానహిల్లఁ బ్రమాదంబుమనుషదంబు సత్సగుణవృద్ధి వేళజేజనుఁడు మేను విడుచునాతిండు సద్బ్రహ్మవేత్తరెనయు విమలలోకంబులను తెందివీశురముగఁ దగఁగజ్జోప్పదివేళలఁ దనువుదొరగు వాడుమానవజన్మంబుఁ బడయుచుండు తమము వర్ధిల్లువేళఁ గాయమాద్యజీవియ వాడుపశుపక్ష జన్మలఁబడయు చుండు సుకృతకర్మకు సర్వవిశుద్ధఫలము

తామనకునకున వివేకితయేభలంబు స్వరము నజ్ఞాన మొదవు రంజంబు నలన మలయులోభంబు మఱియుఁనెనుంబునలన మసలునవివేక మోహప్రదానములను సాత్వికులకూర్వగితియు రాజసులకెన్న మధ్యగతియు వికృష్టపరబంధవృత్తి గుణపమవ్వితులగు తమోగుణులకధను గతియును లభించుచుండు స్వకమముగాగ; ఊర్జముడు గణములకన్న నోరునిగ ర నెపుడుగనడో! గుణాతీతునెపుడు గనునో! అపుడు మచ్చానమును బొందునెడువిజము తమభవంబగు సిగుణతీయముమించు జనుఁడు జన్మజకామృత్యు జనిరియఃఖ తరినివిడవాడి మోక్షపదంబు నొందు.

౨. అంతవర్జునండిట్లనియె.

దేవి! యేచిన్న మలచెరి ద్రిగుణములను మోటిప రించు! నెట్టియాచారిపరుఁడు త్రిగుణములనెల్ల మించిప రించువాడు!-

౩. అంతి కృష్ణుండిట్లనియె.

శార్ద! సర్వరజ సమ ప్రభవమైన భావములు సంఘటిల్లిప వైరపడక తలగిననగోరబోక మధ్యస్థునట్లు లుండిగుణముల జననంబునొందఁబోక గుణములె ప్రవర్తలు కటంచుగోప్యగతిని దలచిచెరియింపనట్టి యాతండుతుల్య వార్డుఃఖుండు తుల్యలోమృత్య కాంచ నుఁడుతుల్య ప్రియాప్రియుండిను సిరుండు తుల్య నిందాస్తవు డను దల్యమిత్రి క్రతు పక్ష ద్వయుండును స్వసమతీయు దుల్యచూవావమానుండు దూరిముక్త పర్యకార్య ప్రియన్నిఁడొ నజ్ఞునందు ధాత్రినిగణింపఁబడు గుణాతీతుడనగ విశ్వలంఘిత సద్భక్తి నియతచేరి నన్నగొల్పెడివాడే గుణములమించి యాధి హేయంగ బ్రహ్మస్వరూపుడగును; అవ్యయంబైన మోక్ష కాజ్యంబునకును ధరణికాశ్వతమైనట్టి ధర్మమునకు మోక్షమైనట్టి ఘనసుఖంబునకు మఱియు బ్రహ్మమునకును ననెయాశ్రయుడఁ జామ్యు.

భారతీయుల రాజనీతి.

(వి. వేంకట రంగనాథరావుగారు)

సర్వవిధముల విద్యాభివృద్ధికి ప్రయత్నించుట రాజనీతి ముఖ్యకర్తవ్యము. అందువలన రాజా బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారములను మాన్యములను ధనకవళ వస్తువాచనముల నొసంగు చుండెను. బ్రాహ్మణులు విద్యవర్ధనీనించి దానిని జనసంఘమువందగు వ్యాపింప చేయుచుండిరి. విద్యార్థులు జీతము నీయవలసిన పనిలేకండెను. ఆపన్నస్త్రములకు కాయకొన కుండిరి. గ్రామస్థులు విద్యార్థులకన్న ఎక్కువలిచ్చి బోషింపుచుండిరి. గురువు చదువు చెప్పుచుండెను. శిష్యునకు భోజన మివలసిన బాధ్యత గురువునకులేదు. బ్రహ్మచారులు 'భవతీ భిక్షుండేహి' అని మఘాకర మెత్తుకొని భుజింపుచుండిరి. వారము లేర్పరమకొను చుండిరి. చదువుచెప్పట మూలముగ నన్నిధనము తోడ జీవించువానికి యిహపరములు కూర్వనని శ్రుతులు నడుపుచున్నవి. ఈ యనుకాసనము విద్యార్థులకడ జీతము బుచ్చుకొని కూడదనియేగదా కాకింపుచున్నది? నేటికిని భారతీయుల మందఱు టన్నట మారుమూల పల్లెలనుందు పురాతన పద్ధతి నడచు పాతకాలు గలవు. గురువు సంతకణాయుగ శిష్యుడుండవలయును. గురువు శిష్యున కన్నవస్త్రములు సమకూర్చుచుండును. కాని శిష్యునినుండి యొకపైసయైన గైకొనదు; గైకొనరాదు. ఈపద్ధతి వలన భారతీయులనువందు సమస్తవిద్యలు సోపానోత్థిత స్థితిగించెను. గ్రీకుడేకమందు కొండరు ద్విద్యార్థ

నికులు ధనముగైకొని విద్యచెప్పవద్దని మిక్కుటముగ నిరసించియున్నాడు.

భారతీయ విధానమందు శిక్షాభాధ్యతా మూలకము. రాజెప్పుడును ఎల్లాశ్రమ ధర్మములను రక్షింపుచుండవలయును. ధర్మస్థాపనయే రాజయొక్క ముఖ్యధర్మము. అందువలన రాజా బ్రాహ్మణా వస్త్రముల వానిని బ్రహ్మచారులు మొదలగు ఆశ్రమవాసులను స్వధర్మమానంగు వెలగుచుండునటుల చూచుచుండవలయును. ఎల్లాశ్రమ ధర్మముల రక్షించుటకే రాజా సృష్టింపబడెనని మనవు నడివెను. శిక్షకక్యత్రమ కాలము బాల్యము. కావున బ్రహ్మచర్యాశ్రమ ధర్మము ముఖ్యముగ పాలనీయము. రాజనీతి విధివను నరించి యెల్లయును విద్యకొరకుగురువుకడ కేగుచుండిరి. అందువలన శిక్ష మిక్కుటముగ వ్యాపింపుచుండెను. వైదికవిద్యకన్న మిగిలినవిద్యలను సమస్తాచారముల వారభ్యసీంపుచుండిరి. అపధర్మములనును ననువిట్లు చెప్పియున్నాడు. 'వృద్ధులగు స్కూలులకడ జ్ఞాన శిక్షను బొందనగును. రాజశిష్యులకేలు మొదలగు బానిజ్ఞానమును స్కూలులనుండి యభ్యసించవలయును' మనవు ఆభిప్రాయానుసారము శిల్పవిజ్ఞానమును కూడదులే యభ్యసించుచుండిరి. విదురుడు స్కూలుడు, ధర్మవ్యాఖుడు కూడు. వీరికడ నతిజ్ఞాన శిక్షను బొందినవా రెందరో గలరు. అవిషయము పురాణములనుందు గన్పట్టు చున్నది. మహా

భారతము పంచమవేదము. దానిని పఠించుట కధికార మెల్లరకుగలదు. “బ్రాహ్మయేచ్చ కుగోష్ఠాన్” అని బ్రాహ్మము చెప్పుచున్నది. ఇందువలన కూడ్రులకు విద్యాధికారము లేకుండ జేసివారనుటకల్లు. ధృతరాష్ట్రుడు త్రిత్రయుడు. విదురునివలన ననుస్తధర్మములు గ్రహించెను. కృషి-వాణిజ్యము-పశుపాలనము మొదలగువానిని కృష్ణుల నుండి యభ్యసించి పలననదని రాజధర్మముల యందు మనువు చెప్పెను. త్రివర్ణములవారును విద్యకభ్యసించి తీరవలయు ననుటయందు మతభేదములేదు. కూడ్రుల విషయమున మాత్రము మతభేదము గాన్పించుచున్నది.

ఆధ్యాత్మిక విద్యాధానమే సర్వోత్తమ దానమని భారతవర్షమందు బోధింప బడుచుండెను. ఈ విద్యను పరావిద్యయందును, పరావిద్యవలన బ్రహ్మపదార్థములభించును. అందువలననిది యతులనియము. శిక్షయొక్క చరమలక్ష్యము జ్ఞానార్జనము. ఇదియే పరమపురుషార్థము. దీనినిసంపాదించుటకు విరంతిరపరిశ్రమ చేయుచుండుటవలననే బ్రాహ్మణుల కగ్రస్థానము లభించినది. జ్ఞానభూమిమీద భారతీయ సంఘము నిర్మింపబడినది. శిక్షతోడ యన ఘనము గూడనందవలయును. అందువలన భారతీయ విద్యార్థులు గురువుకడ శిక్షను, అనుష్ఠానమునుగూడ నభ్యసించుచుండిరి. పరావిద్య సర్వోత్తమమైనది. దాని తత్వాతవిద్యను యతః విద్యయందురు.

జనసాధారణమునకు శిక్షనొసంగుటకు రాజశోభమునండి ధనమునొసంగుచుండిరి. శిక్ష నొసంగువాడుబ్రాహ్మణుడు. లేకరాజప్రతినిధి. శిక్షమాత్రముల నిర్ణయించు బాధ్యత బ్రాహ్మణుల హస్తమందుండును. ధనమొసంగి యాధనముసరిగ వినియోగపడుచున్నచో లేదా యనవిషయమును గమనించుట యందుమాత్రమే రాజానకధికారము గలదు. ప్రజారక్షణము త్రిత్రయధర్మము. అటులనే జ్ఞానార్జనము జ్ఞానవికరణము లనునవి బ్రాహ్మణధర్మములు.

బ్రాహ్మణస్య తపోజ్ఞానం

తపః తత్త్వస్య రక్షణమ్! (మనవు.)

బ్రాహ్మణునకు తపస్సు జ్ఞానమును, త్రిత్రయవకుతపస్సుప్రజారక్షణముముఖ్యకర్మలు. తేజమునందు జ్ఞానవ్యాపకమునకు దోష్టకుమందుటవలననే బ్రాహ్మణుల కగ్రహారము లొసంగుచుండిరి. అపాఠ్యాయుధన్నమునకు వెరుకుకొన నలసిన పనిలేదు. రాజాధూములు మొదలగువాని నొసంగుచుండెను. సంఘమేవిద్యార్థులకు గావలసినయత్నవస్త్రముల సమకూర్చుచుండెను. ఇందులకుపమానముగ నొకకింపదంతిని నిటు నుదహరింతును. వృద్ధ్యనములకునుటీకను రచించినదివాచస్పతిమిత్ర. టీకను బ్రారంభింప బోవునప్పుడు రాజతోడంటునియే “మహారాజా! నాసంపారమునకు గావలసినధన మిచ్చుచుండుము. నేను వృద్ధ్యనములకు భావనతీయము వ్యాఖ్యను రచింపబోవుచున్నాను” అపండితుని కోరికప్రకారము రాజాధనమొసంగుచుండెను. నిశ్చింతగానారకు వ్యాఖ్యానమును యూర్తిచేసెను. ఆ మహాశిష్టుస్త్ర వ్యాఖ్యానము మానవముపదలికి మహాధనమై యలరారుచున్నది. “అన్నచింతాచమత్కార కౌతరేకవిశాఖతః” అని యాతిడే చెప్పియున్నాడు. పరమహంసలు మొదలగువారికన్న చింతతోడబనిలేదు. సంఘమువారిని బోషించుచుండెను. బ్రహ్మచారులు, సవ్యాసుల కొరకుకొంతయన్నమును దీసియుంచి తర్వాతగృహస్థభుజింపుచుండెను. పరమహంసలు గ్రంథములను, గ్రంథములకు భాష్యములను రచించుచుండిరి. అగ్రంథములు నేటికీవియున్నవి.

హిందీక కాలమున భారత వర్షమందు విశ్వ విద్యాలయములు బుండెను, కాని యవి యిప్పటి విశ్వ విద్యాలయముల ఎలెగాక ప్రతిభావంతుడగు వ్యక్తినికేంద్రముగనొనర్చుకొనియుండెడివి. ఎశిష్టుకు కులపతి, పదివేలమందిశిష్యులున్న వానినికులపతియనియందురు. దూర్వాసునకు పదునారువేల మందిశిష్యులుండిరి. శౌద్ధముగనుండు శిక్షకేంద్రీధూతమైయుండెను. నలంద తిక్షణ అమరావతి మొదలగునవి బౌద్ధులశిక్షకేంద్రములు. శౌద్ధ వివారములు గూడవిద్యకు ముఖ్యస్థానములైయుండెను. పరి వాజికులు లేక సంచార

మొవర్స వప్పుట విద్యను వ్యాపింప చేయుచుండిరి. గాని వేతనము గైకొను పద్ధతిమాత్రమేచుటను లేదు. అయోధ్య, మధుర, హరిద్వారము, కాశీ, కాంచి, అమెరి, ద్వారక మొదలగునవి విశ్వవిద్యాలయములై యుండెను. లక్షలకొలది విద్యార్థులచ్చట చదువుకొనుచుండిరి. అందులననే వానిని మోక్షదాతృ మాలిని నుడివియున్నాడు.

అయోధ్యా మధురామాయా

కాశీ కాంచియవంతికా |

పురీద్వారవతీచైవ |

సప్తతీమోక్షదాయుకాః |

ముక్తి కనుగుణ్యుడు జ్ఞానవిజ్ఞానము లిచ్చుట లభింపు చుండుటలననే మోక్షదాతృకా యను శబ్దమువయోగింపబడినది. ఇందులన, తీర్థముల ప్రధాన తమోదేశ్యము శిక్షణని దోచుచున్నది. తీర్థస్థానములయందు సవ్యాసులు, సాధుపురుషులు, పండితులు మొదలగు వారు చేరుచుండిరి. అందులన యాత్రీకులు వారికడనుత్కృష్ట విషయముల తెలిసికొనియభివృద్ధిగూర్చుట నడచుచుండిరి. బుద్ధ భగవానుడు బుద్ధత్వమును బొందుటకు బూర్వము వారణాశినిచ్చి యిట్లునియెను. “వారణాసింగమస్యైవ ధర్మచక్రంపటత్రయి” అప్పుడు భారతవర్ష మందలి జ్ఞాన విజ్ఞానములకు ముఖ్యకేంద్రమువారణాసియైయుండెను. శ్రీశంకరాచార్య స్వామిచూడ ధర్మప్రచారమునకు వారణాసినిచ్చియుండెను. నీటికినివారణాసిపంక్తు తదిద్యకు కేంద్రస్థానమైయున్నదని నుడువకతీరదు.

ఈశిక్షాకేంద్రములే విశ్వవిద్యాలయ కార్యములను నిర్వహింపుచుండెను. అందునకాలమందు మిథిలనవదీప్రములు శిక్షకులకేంద్రములై ప్రసిద్ధికృతులు. ఇప్పుడు దీప్తిమాలను బుచ్చుకొనువారినివలెనే పూర్వ కాలమున కాశీయారు చదువుకొనినచివ్ పండితులను గౌరవింపుచుండిరి. ప్రాచీన కాలమున వ్యక్తివిశేషము క్షేదముగల, పరపరకాలమున పండిత మందలి నూచుస్థానము కేంద్రమై

శిక్ష యభివృద్ధికొందుచు వ్యాపింపుచుండెను. విద్యాంశులు నివసింపని ప్రశంసకుండు నివసింప గూడదని నుతపూర్వులు విషేధించి యున్నారట. రాజానిక సింహుచోటును విస్తరించు వప్పుట మనువిట్టు నడిచి యుండెను. “చర్యప్రాజ్ఞం” అనగా ఎక్కుడు మంది విద్యాంశులు ధార్మికులు నివసించు స్థానమును మనోనిత మొవర్సలయనును.

విద్యవలననే బ్రాహ్మణులకు పౌరీధాన్యము కలిగినది, అందువలన బ్రాహ్మణ శిశువు రాజధర్మమై యుండెను. బ్రాహ్మణ ప్రతాపము నిరుపమానమగుచున్నదని దలంపరాదు. ఏల యన జ్ఞానముయొక్క ప్రతిభ యప్రతిహతముగదా ! జ్ఞాన ప్రభావములననే బ్రాహ్మణుల కుత్తమానము లభించినది. శిక్షగభిరమై విస్తృతిని గాంచవలయు ననిన పది జీవన పరీతముగావలయును. అందువలన బ్రాహ్మణ ప్రాధాన్య మేర్పడినది. దీనిని బ్రాహ్మణ పౌరీధాన్య మనుటకంటె జ్ఞానమునకును శిక్షకున పౌరీధాన్య మనుట యస్మత్తమము.

అది శంకరులు నాలుగుధామములయందు నాలుగుమతములను స్థాపించిరి. జ్ఞానము భర్మము శిక్షలయిం దేశత్వమును గలిగించుటయే యామకస్థాన నోద్దేశము. ఈపెద్ద మతముల నాశ్రయించి కాభోపకాళిలుగ భారతవర్ష మందంతటను మతము లేర్పడి యున్నవి. వీనిలన భారతవర్ష మందు జాతీయ జీవనము నుద్బుద్ధమగుననియే శంకరుల యుద్దేశము. శిక్షా దీక్షలనుధ్యమంది భారతీయులయందె క్రైత్యతనుగల్గించుటయేయాయనముఖ్యసంకల్పము.

శిక్షాదీక్షలు విస్తరించుట కేర్పడిన మహత్తరానుష్ఠానము కుంభమేళా, ఈకుంభమేళాకు భారత వర్షమునందన్ని వైపులనుండియు స్త్రీపురుషులచ్చి జ్ఞానార్మ సురైరిగి శిక్షాదీక్షలకొంది ధర్మము మొదలగువాని వ్యాఖ్యానముల విని యేగుచుండిరి. అందులన పెప్పటికప్పుడు జనమందలియందుమాత్రమ విషయములు వ్యాపింపుచుండెను.

పౌరీష కాలమునందు విద్య విస్తరింపబడుచుండెను. నిర్వహించుచుండెను.

విచ్చేయు పండిత మండలితోడ యజ్ఞశాలలు నిండు
చుండెను. వారు చర్చించి వివిధసమస్యలను బరిష్క-
రింపు చుండిరి. ఇందువలన సాధారణ మానవులకు
మిక్కిలిమగు జ్ఞానము గలుగుచుండెను. పండితుల
గృహమందుండు దాసదాసీజనముగూడ జటిలవిషయ
ములను గ్రహింపగలుగుచుండిరి. ఇంగుతు సంబం-
ధించిన యొక కథను జెప్పవలెను. శంకర భగవానులు
హండన మిశ్వని గృహమున కేగుచు మార్గమధ్యము
నందొక దాసీనిచూచి మండనమిశ్వనిగృహమెచ్చుట

నని బ్రశ్నింప నాదాసి యిట్లనియె. “ఏగృహ
మందు పంజరముతోనుండు చిలుక కేదములు
పొరుషేయవలె? ఆ పొరుషేయములా? యనియు
కగ్గుఫలదాత కర్మయేనా లేక యీశ్వరుడే కగ్గు
ఫలదాతయో అని ప్రశ్నింపుచుండు నాగృహమెమరిడన
మిశ్వని గృహము.” శిష్య యివిధముగ భారతవర్ష
మందంతటను వ్యాపించియుండెను. విశ్వావ్యాపన
మున కిది సర్వోత్తమ మార్గముగాదా?

జానకి చెల్వ.

(అధికార్థ నార్యనారాదులరావునారు)

మనసుగొనియెడు చెల్వు, కనుమెచ్చు చెల్వు,
మనుజు కాంతలలోన గణరాని చెల్వు,
చెప్పశక్యముకాని శ్రీలోక్కు చెల్వు,
నవ్వుచుండెడి పువ్వునాబాల చెల్వు,
వలపు గొలిపెడు చెల్వు, కలలిచ్చు చెల్వు,
మెరపు తీగల బోలెమెర నేటిచెల్వు,
పున్నమివెన్నెలలో పూయించు చెల్వు
నన్నబాజీ పువ్వు బాసకెచెల్వు

కన్నుగవ మంత్రించు గడునైనచెల్వు,
అలయుమదిలోనాటి బరువైనచెల్వు
పాడగా దగుచెల్వు బడయడగుచెల్వు
వాడుదేరని పువ్వువనబాజీ చెల్వు.

అర్థరాత్రము.

(క . కాళిదాసు గారు .)

—:—

“డాక్టరుగారూ! డాక్టరుగారూ!” యని శ్రేణులు విసవడినవి. నిద్రాఘోషముగుటచే లోలోన వినుకుకొనుచుఁదలుపుఁ చెరచితిని. వెల్వలబారు వదనముతో నొక నూతన పురుషుడు గుమ్మమునొద్ద నిలువబడి యుండెను. ఆతనిఁగన్గెని ఆయాజమిందారు గారూ! యెందుల కిట్లర్థరాత్రమున విచ్చేసితి, రని యడుగుచు గడియారము వైపుజూచితిని. రెండున్నర గంటలు కావచ్చినది. లోనికి వచ్చి సుందరగావు డాక్టరుగారూ! తిరిగి పూర్వపు స్థితి వచ్చినది. మీమందుల వల్ల గుణమంతముగఁగన్నడలేదని పల్కుచు నొక కుర్చీపై గూర్చుండెను.

మీరొకవేళ బ్రాండ్ సభికముగ సేవింపుచున్నారు గాబోలు, అని సర్వచు బల్కితిని.

లేదు. లేదు మీయభిప్రాయము సరి యయినది కాదు. నాచరిత్రమును సంపూర్ణముగ నాకర్ణింపక గారణమిది యని గ్రహింపజాలరు.,

కిటికీలో మినుకు మినుకుమనిమండెడు దీపపు వత్రిగొంచెము హెచ్చుతేసి గోడకు

జేరిగలి కూర్చుంటిని. సుందరగావు తన వృత్తాంతము నిటుల జెప్పసాగెను.

నాపృథమఃశత్రుమునుఁబోలినయవ తిరి మరల నీపశ్చిమమున గన్గొనజాలను. ఆమె చరిత్రా శిరోమణి. అప్పటికి నాత్మ యావన మలవఁయుటచే నామనఁబు వ్రణ యతరంగముల నోలలాడుచుండెడిది. నాలుగు సంవత్సరముల క్రిందట నేను రోగపీడితుడ నయితిని. న్నావైపెదవిపై నొక వ్రణముద్భవించెను. వైద్యులందరు నిరాశజెంది చికిత్స జేయుట మానిరి. మృత్యుదేవత నన్నావ హించినది బోలె నానాటికి నాశరీరము కృశించెను. కృశించినతనూవల్లఁతో నాప్రియురాలు నాకనుదినమును ముపచరింపుచు మృత్యు దేవతను ధిక్కరించుచుండెను. నిద్రాహార ములుమాని, తన బిడ్డనిఁగొరకు పాగిముల వర్పించు తల్లివలె, నన్ను కాపాడుచుండెను. అపుడొకనాడు యతియొకడు మాగ్నహంబు నకువచ్చి మంత్రించిన యొక మూర్ఖము నొసంగి జనియెను. దాని మహత్వముచే నయినచేమి, నాభాగ్యవశమున నేమి కొన్ని

* మహాకవి రవీంద్ర కాథలాగారు గారి కథ కనుపాదము.

దివములగుసరికి నాశరీరము స్వస్థత జెందెను. శీకర స్వయావమును ధరించిన వ్యాఘ్రము శారినండి తప్పించు కొనివహించునవలె, మృత్యుదేవతకోరల వెలువడిబ్రతుకగల్గితిని.

నాటినుండియు దుర్బలముగు నాప్రియ రాలి శరీరమనేకరుగ్గుతలకు గుఱియైయ్యెను. వివర్ణమానమడనై యామెకు బరిచర్య సేయ బ్రయత్నించు నామెవలదని వాఁంపుచుండెను. ఇటుల ననుదినమును నాకు బరిచర్యచేసినచో లోక విరుద్ధముగ నుండునని యామె బలుకుచుండెడిది.

మీరు చంద్రవగరమున మాగృహమును జూచియేయుందురు. గంగాతీరమున రమ్యమై నేత్రోత్సవంబొనర్చు సుద్యావవనమున మృగసంఘము గలదు. పౌరభంబుల పెదజల్లు మల్లియలును గుఱాబీలకు గల్గి చూపరుల కానందమొసగు ప్రాసాదమును వర్ణింప నేరితరము? ఉద్యావవనమున నొక వకుళవృక్షమును దాని శీతలచ్ఛాయల నొక చలువరాతిన్నయు గలవు. గ్రీష్మర్తువు నందు గంగాతరంగ శీకరమాలికల హృద్యంబగు మందమారుతము ఏవ, నాప్రియరాలచట గూర్చుండి కాలము గడపుచుండును.

రోగబీడితయగు నా నుందరి యొక నాటి రాత్రి యచట విశ్రమించెను. వకుళ వృక్షమునుండి పుష్పములు జలజల రాల దొడిగెను. శీతకిరునుదామె శరీరలావణ్యము నపహరించు వానివలె బర్ణముల మాటున దాగియుండెను. రాత్రి నిశ్శబ్దముగ నుండెను. కృశించిన యామె పదనారవిందమును గన్గొన నాకనులనుండి దుఃఖాశ్రువులు రాలదొడ

గెను. శల్వావశిష్టముగు నామె కరంబుల నాకరంబులజేర్చి ప్రేయసీ! నిన్నెన్నటికిని మరువజాల'నని పల్కితిని.

ఆనందముచే శరీరము పరవశతనొంద వీడాత్మక మగుహాసంబు పెదపుల నటించ ప్రేయసీ నావచనంబులు సౌజేహాస్పదములని బరిహసించునటుల దోచెను. ఆమె చిరు నగవువలన నంతయు గ్రహించి యేలనిటుల బల్కితినిని విచారించితిని.

ఎన్ని విధముల బ్రయత్నించినను రోగము కుదురదయ్యెను. వైద్యులొమెను బ్రయాగమునకు గొని పొందని నాకు సలహా నిచ్చిరి. ఆమెను దీసికొని ప్రయాగకు జోయి తిని-అనుచు నుదారాపు తన చేతులపై నానుకొని యాలోచించు వానివలె నూర కుండెను.

౨

క్రొంతతడ వటుల మానయుదాల్చి యూరకుండి యాతడు తిరుగ నిటుల వచించెను.

“ప్రయాగమునందు గొప్ప వైద్యు లొకనిచే నాప్రేయసికి మందునిప్పించితిని. కాని యామెశరీరస్థితి యెప్పటి యటుల నుండెను. తనజీవితమంతయు రోగియై కాల ముగడువలయుననియామెనిన్నహజెడెను. కొన్నిదినములయిన తరువాత నొకనాడామె నన్ను గన్గొని మీరు తిరుగ వివాహమాడి సుఖంబుగ నుండగోరెదనని బల్కెను. నవలల యందలి కథానాయకులవలె ప్రేయసీ యీశ రీరమున బ్రాణమున్నంతవరకు నిన్నుదప్ప నితరుల జేరింప జాలనని యేమేమోపల్కి

రిని. నాథా యిటులనకుడు మీసౌఖ్యమును గోరి వదించిన దాననని యామె మారు వల్లెను.

ఆమె జీవితమంతయు రోగియైయుండ వలెనని వైద్యుడు వదించినవాటి నుండియు నాడునంబునసంతోషము మాయమైపోయె. రోగియై కృశింపుచుండు తరుణిమణిశోడ నేటుల కాలము గడుపుచునా యని నిరంతరము చింతాక్రాంతుడనై యుంటిని. ప్రణయ ఙ్గోలికలనూగుచు సౌఖ్యదాయకమై యుండు నని తలంచిన దినములన్నియు నిష్ఫలము లయ్యెను. నాహృదయ మందలి మాక్కు జామె సులభముగ గ్రహింపగలిగెను.

డాక్టరు మాధవరావు మాశాఖలోని వాడే యగుటచే దరచుగ నాయన గృహమునకు బోవుచుంటిని. మాధవరావున కొక్కతెయే కుమార్తె. ఆమె అవివాహిత. షాడశవత్సరముల పూర్ణయౌవనముచే నల రాదు నవలారలమానిక మని చెప్పమెప్పును. ఆమెను మనోరమ యని పిలుచు చుండిరి. లావణ్యరాశియు సుగుణఖనియు నగు నాశాలికను గన్గొనిన బిసాపార్మితుడగుతెరువరి యెండమావులంగని యాసజెందునటుల కన్వయత్వము నొందుచుంటిని.

నాటినుండియు స్వగృహమున కాలస్యముగ బోవుచుండుటచే మందులను వేళకు నరిగ నివ్వలేక పోయితిని. తనకరీరుగ్గృత యెన్నటికిని కుదురదని నిరాశజెంది, నాప్రేయసి యొకనాడు డాక్టరుగాయా? యేల నెట్లనుదినంబును మందుల మ్రింగుమని యెదరుకే రోగము కరీరమునజీర్ణించియున్నది.

నన్నీ చెరసుండి విడిపింపజాలు సిద్ధాక్షధమేది యైన నొనంగుడని యడిగెను. 'అత్తూ! అటు లనవల'దని డాక్టరామియందలించెను.

ఆమె వచనంబులు ముల్కులై నాటి నవి. అప్పటినుండియు గడు జాగరూకతతో బరిచర్య నేయుచు, దుఃఖము పెపనముంప బ్రయత్నింపుచుంటి ననుచు భ్రమజెందిన వానివలె నిటునటు జూచుచు సుందరరావు మిన్నకుండెను. నేనుసంగిత శీతలకలంబుల గ్రోలియాతను మరల జెప్పసాగెను.

'ఒకనాడు మనోరమ నాప్రేయసిని జూచుటకై మాగృహంబునకు వచ్చెదననెను. ఆమె వచ్చుట నాకిష్టములేదు. అందులకు దగిన కారణము లేమియును నాకు దోచక పోవుటచే నేనియ్యకొనవలసి నచ్చెను. నాటి సాయంకాలముననే మనోరమ మాయింటికి వచ్చెను. ఆదినమున నాభార్యకు బాధ యెక్కువగ నుండెను.

గదిలోనొకమూల మినుకు మినుకు మదిదీపముమందుచుండెను. ఆమెయచ్చాప్స సనిశ్వాసముల భ్వని తప్ప వేరెద్దియు వినబడుట లేదు. మనోరమ యేమిచేయుటకును దోచక గుమ్మమునొద్దనిలువబడి యుండెను. ఇంతలో నాభార్య తన కనుల దెరచి యెడుట నిలువబడినమనోరమంగాంచి ఆమెయెవ్వరు, అని రెండు మూడుసార్లు నన్నడిగెను. నాకు దెలియదని నెమ్మదిగ బలికితిని తక్షణమే యెందులకిటు లనవలయును బల్కవలయునని విచారించి 'ఒకనా మరచితిని. యామె మన డాక్టరు మాధవరావు గారి కుమార్తె' యనుచు దృష్టి మరయొక వైపునకు మరల్చి కూర్చుంటిని.

నాచేయిసి నావనమును బడిచించి మనోరమను లోనికి బిలచెను. వారిరువురు కొంచెము సేపు మాట్లాడిరి. ఇంతలో డాక్టరు మాధవరావు రెండు సీసాలలో మందులను గొని యిచ్చటికి వచ్చెను. ఒక సీసాలోని తైలమును నొప్పిగల్గిన స్థలమునందు మర్చించవలయు ననియు, రెండవది లోనికి, బుచ్చుకొన నలయు ననియు చెప్పెను. మొదటి సీసాలోని తైలము విషతుల్యము గనుక లోనికిబుచ్చుకొన రాదని నాప్రేయ సితోజెప్పి యాతడింటికి బోయెద ననెను. మనోరమ నాభార్యకు బరిచర్య సేయ నచటనే యుండెద నని తండ్రిగో జెప్పుచుండ, నాభార్య తన సేవకులు తనకు బరిచర్యసేయు దురని యామెను వారించి యింటి కనిపెను. డాక్టరు పోబోవుచుండ నామె అయ్య డాక్టరుగారూ మీమిత్రుడు వివక్షమాననుడై యున్నవాడు. దయచేసి ఆయనను మీతో దీసికొనివెళ్లు డని పలికెను. డాక్టరు వదీ తీరమునకు పికారు పోవుదము రమ్మనినన్ను బిలచెను. మారు మాటాట నేరక వారిగో గూడపోయిరిని.

“సాయంకాలము మాధవరావు గారి యింట భజించితిరుగ మాయంటి కనుడెంచి తిని. నాభార్యకును వేదనయధికమగుచుండెను. ముఖవికాసము తగ్గెను. నోట మాట వచ్చుట లేదు. తక్షణము వైద్యుని బిలిపించితిని. ఆతడు వచ్చి తైలము సీసాను జూడ గండులో నొకచుక్కయైన గప్పడ లేదు. పొరబాటున నొక సీసాలోని మందును ద్రాగుటకుమాటు మరియొక సీసాలోని మందు నుపయోగించితివా యని యాతడు నాభార్య నడి

గెను. ఆపు. ననియ్యామె తలయూచినది. మాధవరావు మందులనుగొనివచ్చెద నని త్వరితముగ నింటికి జనియెను.

అమెనొంటరిగవిడచి మాధవరావు గారియింటి కేలబోయితి ననివిచారింపుచు నామెనుంచముప్పక్క గూర్చుంటిని. విచారింపకుడు. నేను మరణించుటయే మేలు. మీరు సౌఖ్యముగ నుండురని తలంచుచు నేను సంజోషముతో మిమ్ములను వదలి పోవుచున్నాను. అని తెల్పునటుల నిశ్చయించి తయై యామె తనకరాంగు? నాకేరమును స్పృశింపుచు నన్నోచార్చు నటుల గప్పెను. మాధవరావు మరలవచ్చునప్పటికి నాప్రేయిసి నిగతజవ యయ్యె” నని పలుకుచు సుందరిరావు వెలికి జనియెను.

3

వీధియరుగుపై నిటు నటు దిరిగి లోనికివచ్చి కీతలజలంబులగోలి యాతడు మరల నిట్లు బల్కసాగెను.

కొన్నిదినములయిన తరువాత మనోరమను జెండ్లియాడి చంద్రవగరమునకు బోయితిని. నాటినుండియు మత్తుడుగలిగించు సారాయముల సేవింపుచు నొడతెరుంగక దిరుగుచుంటిని.

శరదృతువు నందలి యొకనాటి సాయంకాలము తమంబునల్లడల వ్యాపించుచుండెను. పక్షులకలవంబును వినవచ్చుట లేదు. తరుకాఖలుగాలి కిటు నటు గదలుచుండెను. మనోరమ వకుళవృక్షముచింత జలువ రా తిన్నెపై విశ్రేమించు చుండెను. ఆమె సమీపమున నేనును గూర్చుంటిని.

వృక్షకాఖిలనడును మినుకుమినుకు మని తారకాగణంబులు విలసిల్లుచుండెను. నాటి సాయంకాలము నిశ్శబ్దముగ నుండెను. కీచు రాయిల రోదమాత్రము దూరమునుండి వినవచ్చుచుండెను.

సారాయమును గ్రోలి మత్తిలయుండు నాకు మనోరమ తరుకాఖిలనడును నొక యద్భుత వృక్షవలె నుండెను. అట్టిసమయంబున దమంబు విరియజేయుచు దనకిరణాళి బ్రసరింపుచు శీతకిరణు డాకనమున జూపఁటెను. ధవళమగు చలువరాతిన్నియుపై ధవళవస్త్రముల ధరించి పరుండిన మనోరమ నుండరవదనంబుపై బండువెన్నెలలు ప్రసరించెను. ఆమెహస్తముల నాహస్తముల జేర్చి తస్మి! నీవునమ్మకున్న జెప్పజాలను గానినిన్నెన్నటికిని మరున, ననిబల్కితిని.

నాటివలెనే శరత్కాల లేందుసగళోభితంబగు నొకరాత్రి, యావకుళవృక్షము పొంత నాచలువరాతిన్నియుపై విశ్రమించి ప్రేమరసాస్పదమగు సట్టిపల్కుల వేరొకలతాంగితోడబల్కినటుల జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఆసమయమున నుదతి ముగిసినబొండు విని మూర్ఛ నొందితిని, లేచి చూచునరికి నాగడిలో బాన్సుపై నుంటిని. మనోంసు యాపాన్సుదోని నిలుచుండి యవచారములు సల్పుచుండెను. 'నాథా యటుల మూర్ఛి నొందుటకు గారణ మేమి' యని యామ యడిగెను. 'హృదయ విచారణంబగు వికృతహసంబును నీవునినియుండలేదా, యంటిని 'భ్రమజెందియుంటిని గాబోలు. అందువలననే పక్షులరవంబువిని వికృతహస మని దలచి భయపడితి రని మనోరమ నాకు

ధైర్యము జెప్పెను. ఆదినములలో పక్షులు గుంపులుగుంపులుగ తేరి నదీతీరమున దిక్కుగుండుటచేత నొకవేళనయ్యది పక్షులరుతంబని తలచితిని. కాని సాయంకాలమగునరికి వికృతహస మన్నిదిక్కుల వివవచ్చుచున్నటుల దోచి భయాకులిత స్వాంతృడనై యుంటిని.

తరువాత కొన్నిదినంబులకు మనోరమయు నేనును నా శావిహారము సల్పబోయితిమి. హేమంతంబున వర్షీకమున జట్ట జట్టుకొనియుండునాగ రాజావోలె బద్ధానది ప్రవహించుచుండెను. కనుచూపుమేర నొకవైపున మామిడితోపులును వానినడుమ పల్లియలును, వేరొకవైపున బచ్చికయులేని మైదానమును గన్పట్టుచుండెను. భానుబింబచువరాంబుధిగ్రుంక, బంగారు పూసిసరీతి సాంధ్యరాగ మాకసంబు నలంకరించెను. కొంతసేపటికి జరుచీకటుల పరియజేయుచు జంద్రమండలంబు ప్రాగ్విశామండలంబున జూపఁటె. ఆహ చంద్రమండలంబున మనోరమయు నేనును విచారణ మొనర్చుచుంటిమి. అల్పుడగు మానవునకు బ్రణయతరంగముల బండ్పితంబులుగ జేయ శక్యమా? ఆద్యంతములులేని విశాలమగు రోదనీకుహరమున మేమిరువురము స్వచ్ఛందవిహార మొనర్చుచున్నటుల నుండెను.

మనోహరింబు లగు చంద్రకిరణంబులు ప్రసరింప నొప్పెనగు మనోరమ వదనంబు గాంచి ముద్దిడితిని. ఆసమయంబున నిర్జనంబగు నదీతీరమున 'ఆమెయెవరు? ఆమెయెవరు? ఆమెయెవ' రనిముమ్మారు ప్రశ్నించి నటులవివసయ్యెను. మేమిరువురము భయము

జెంది, తనను యిదియనుచు జల్పి
 తంబుగాదనియు పలుకఁ జూపఁబడు
 యొకడనోపుననియు దలంచి యింటి కను
 దెంచితిమి. నాటిరాత్రి శయ్యాపాంత
 స్థితయై యొకయువతి మనోరమచు దనకరాం
 గులిజూపుచు 'అమెయెవ' రని యడిగి
 కటుల వినయ్యెను. శ్లోరితముగ నిద్రలేచి
 దీపము నొకదాని వెలిగించి నలుదిక్కుల
 గాంచితిని. మనోరమ పాన్పుపై నుఖముగ
 నిండింపు చుండెను. దూరమునుండి
 వికృతహాసమునువిది యులికిపడితిని. ఆహా
 సంబు నదీతలంబుచు, నదీజలంబుచు దాటి
 పల్లియను పట్టణములను దేశంబులను గడచి
 కక్షిగాపథంబు జేరుమున్నటుల వింటిని.
 ఏమియు దోచక దీపమునార్చి జరుంటివి.
 మరల నాహాసమును, అమె యెవరను ప్రశ్న
 యును విననయ్యెను. గడియారము కూడ

టిక్కుటిక్కు మనుకట్టములతో నామెయె
 వరని, యడిగియులు దోచె నని బుట్టుచు
 నుండరరాపు మిన్న కుండెను. ఆతని
 ముఖము వెల్లబారి యుండెను. శీతలజలంబుల
 గోలి యాతడొక కుర్చీపై నాసీనుడయ్యెను.

తూర్పు తెల్లవారుచుండెను. శకుంత
 సంతానముల కుతంబులు విస్పృష్టముగ విన
 నుండరరాపు ముఖమెప్పటివలెనే వికాసము
 నొందెను. ఆతనిభయమును బటాపంచలై
 పోయెను. భయావహముగు ప్రశ్నమును
 విని యెండులకిటుల నాజీవిత చరిత్రయును
 దెల్పితిరని సిగ్గుజెంది సుందరకావోక నిమగ్న
 మైన నిలువక నింటికి బోయెను.

మరునాటి యర్ధరాత్రమున నెప్పటి
 వలెనే 'అయ్యో డాక్టరుగామా తలుపు దెర
 చు'డను శీకఃను వింటిని.

నా తిమా నాటకము

(గొ. రామకాళి పరికలుగారు.)

(౧౯౨౩ సం॥ అక్టోబరు నందొక రుద్రవాయి)

శివ అంకము

దేవకులికుడు:— (చూచి) ఓహోహా!

కొడుకు మూర్ఖు జెందియున్న సమయముగో తల్లులు వచ్చుచున్నారు. తల్లుల చెరివ్వర్చుము జలములేని జలాంజలియగు నుగదా! (క)

(దేవీలున్న సుమంత్రుడును ప్రవేశించుదురు) సుమంత్రుడు:— ఇటు, ఇటు దయచేయండి

ఇదియేప్రతిమాగృహము. ఇదియే త్యమంచు రాజభవనమును గూడమించియున్నది. ఇచ్చట ప్రతీతారులచే ఆటంకబెట్టకుండా మార్గస్థులు వచ్చి వందనము వినా నేవను కేరారు. (౪)

(లోనికి పోయి జూచి) అమ్మా! ఈ

కండి! రాకండి! ఇచ్చట యెవరోయవకుడైన రాచకుమారుడు వడియన్నాడు)

దేవకులికుడు:— ఇతనెవరో పైవాడని తలంచుచున్నారా! చాలులెండి! ఇరతుని పోల్చలేదా? (తల్లిపోవును.)

దేవీలు:— (తొండరగా చెంతకుపోయి) హా! కుమారా! ఇరతా!

ఇరత:— (కొంచెము తెలివినట్లు) అయ్యా

సుమంత్ర:— శుభంమహా (అని అధోక్షికముఃఖంపుచూ) అహా! స్వరపోలిక! మహారాజగారివిగ్రహమే మాట్లాడుచున్నదను కున్నాను!

భరత:— ఇప్పుడు మాతల్లు రెట్లుండిరో!
దేవీలు:— అబ్బాయి! ఇదిగో మాయవస్థ
(అని శుశుగులు తీసివేయుదురు)

సుమంత్రుడు:— ఆమ్మా! దుఃఖమునాపండి.

భరత:— (సుమంత్రునిజూచి) సమస్తమ
ర్యాదలు సూచించు చున్నవి.
అయ్యా! తమరు సుమంత్రుల వారు
కారా!

సుమంత్ర:— నాయనా! ఇంకేమి! నేనే
సుమంత్రుడను విశేషకాలము బ్రతికి
యుండుటచే గలిగే దుఃఖముల నను
భవించుచూ కృతజ్ఞతా భావములచే
కృతించుచూ రాజుగారు మరణించి
నది మొదలు ఒత్తిరథమునే దోలుకొ
నుచూ ఇలాగుయన్నాను.

భరత:— హా, తండీ! (అనిలేచి) ఆయ్యా!
తల్లులకు నమస్కరించే మర్యాదలు
నాకు తమరు నేర్పవలె.

సుమంత్ర:— అలాగున! ఈమెరామునిగన్న
కాసల్యుడేవిగారు.

భరత:— అమ్మా నిరవరాధి నైన నేను నమ
స్కరింపుచున్నాను. (గ).

కాసల్య:— అబ్బయీ ఆవిషయమై విచా
రించకుము. (ఘ)

సుమంత్ర:— ఈమె లక్ష్మణుని గన్నతల్లి
సుమిత్రమ్మగారు.

భరత:— అమ్మా! నమస్కారము. లక్ష్మ
ణుడు నన్నుచాలా వెనుకకు తోసి
వేసినాడు.

సుమిత్ర:— బిడ్డా! ఇది బడయుము.

భరత:— తల్లి అందుకొకకైయే యిత్తిం
చుచున్నాను. తమదయ అటుతరు
వాత?

సుమిత్ర:— ఇదిగో మీఅమ్మగారు.

భరత:— (కోపముతో యెగిరి) ఓసీపాపిష్టు
రాలా! నాయుద్ధరతల్లులమధ్య నిలువ
బడియుండుటనీకుతగదు! గంగా య
మునలమధ్య బారే మురికి కాల్వ
వలె (చ)

కై కేయి:— అబ్బాయి! నేనేమి చేసినాను?

భరత:— ఏమిచేస్తావా? మమ్ము నవమర్యా
దకు, అన్నను నారచీరలకు, రాజుగా
ర్నిమృత్యు గృహమునకు, యావద
యోధ్యనునిరవధియైన దుఃఖమునకు,
లక్ష్మణుని, మృగములకు, పిల్లలుగల
తల్లులను కోకమునకు, ఒదివిగారిని
ఘోరాయాసమునకు, నన్ను కోపము
తోగూడిన ససూయతకు బాలు
చేస్తావి (ఛ)

కాసల్య:— సమస్తమర్యాదలు తెలిసిన
నీవేల తల్లికి సమస్కారము చేయవు.

భరత:— తల్లియూ! అమ్మా నీవేనాతల్లివి.
అమ్మ సమస్కరింపు చున్నాను.

కాసల్య:— కాదు, కాదు! ఈమెనిన్ను
గన్నది.

భరత:— పూర్వమాలాగే. ఇప్పుడుకాదు
తమరు చిత్తగించండి! నైజముతో
గూడిన దోషములచే స్నేహముపో
యిపుత్తులైనా పుత్రులు గాకుండా
అయిపోతారు. భర్తద్రోహము చేసి
నది తల్లియైననూ గౌరవమును భో

గొట్టుకొనుననే ప్రొత్త ధర్మమును
ప్రపంచకములో స్థాపనచేయుదును.

కైక:— నాయనా! మహారాజుగారి సత్యము
నునిలబెట్టుట కాలాగన్నానోయి.

భరత:— ఏమని ఏమని

కైక:— నాకొడుకు రాజుగావలెనని.

భరత:— అలాగైతే అన్నగారుమాత్రము
మీకేమికావలె, ఆయననాతిండ్రీకియిట్లు
లేదా? వారసత్వముచేత పట్టాభిషేకము
నకర్హుడుగాడా? అన్నదమ్ములము
దెబ్బలాడు కుంటున్నామా? ఇనుల
కిష్టములేదా? (ఇ)

కైక:— ధనాశగలవాని నడుగు.

భరత:— నారబట్టుగట్టి రాజశోభనుబోగొట్టు
కొనుట, భార్యతో గూడ కాలాడ
కను అరణ్యమునకుపోవుట, ననవా
సమునకు పొమ్మని నివనట, ఇవన్ని
సిఠిలకములో నున్నవే గాబోలు?

కైక:— అనగుణ్యమైన దేశకాలములలో
చెప్పెద.

భరత:— అవకీర్తే కావలెనని దానవు నీతో
మమ్మునగూడనేల గలుపు కుంటివి.
రాజ్యసుఖమే గావలసి యుంటే
రాజుగా రివ్వలేకపోతిరా? రాజ్యము
జేయు వారి తిల్లిపనిపించు కొనవలె
నందువా మాయన్నగారు మాత్రము
నీకుపుత్రిలు గారు? నిజము బల్కుము!
నీవుజేసిన పని మాత్రము చాలాపాప
రము గలుగ జేయుచున్నది.

రాజ్యమందు గల ఆశచే రాజుగారి
పొగముల నైనా జూపితివిగావు
గదా! అరణ్యమునకు పో, అని పెద్ద
కొడుకును పంపివేసివి. నారబట్టులు
గట్టుకుని అరణ్యమునకు బోవుచున్న
జానకినిజూచి నీగుండెలువక్కలుగా
లేదా! ఆభివృద్ధి నీహృదయమును
వజ్రముకంటె కఠినముగా సృజించెనో! ఎంతపాపమమ్మా!

సుమంత్ర:— కుమారా! జనులతో గూడ
నశిష్ట నామదేవులు పట్టాభిషేకము
విషయమై తమర్నివీడు కొనుటకు
వచ్చియున్నారని గోపాలుని లేని
పశుబులెట్లు నాశనమును బొందనో
అట్లు ఈప్రజలు పాలకుడు లేనివారై
చెడి పోవుచున్నారు. (ట)

భరత:— జనులందరూ నాతోరానీ!

సుమంత్ర:— అభిషేకము మాని తమరెచ్చ
టికి దైచేతురా?

భరత:— అభిషేకమా! ఈపూర్వ రానికి
చేయించి! (డ)

సుమంత్ర:— తమరెచ్చటికిచ్చేయుదురా?

భరత:— అట్లేని ప్రియు డెక్కడ
యున్నాడో అచ్చటికి వెళ్లుదును.
రాఘవు డెచ్చట యుంటే అదియే
అయోధ్యగాని ఆయనలేని అయోధ్య
అయోధ్యగాదు? (ఱ)

(అందిరూ వెళ్లుదురు)

విమర్శన.

ఈయంశములో నాటకమునకు ప్రతిమానాటక మనిపేరుబెట్టుటకు కారణమియ్యబడెను. దశరథుడు చనిపోయెననియు, రాముడరణ్యమునకు వెళ్లెననియు ప్రతిమలచ్యారా భరతునికి తెలిసెను. నాటకము నకు ప్రతిమలేగాక వాటిపేరే, నాటకమున కీయ బడియె.

పూర్వపు రెండంశములలోనలే ఈయంశము గూడ విమర్శనములుగా నున్నది.

మొదటిభాగము ప్రవేశకము. ఇందు ప్రతి మాగృహము నలంకరించుట మొదలైన యంశములు చెప్పబడియె. ముందురావోపుకథకు రంగమైనప్రతి మాగృహము చ్యారాప్రతిమలను సూచించి యున్నది గాన ఈభాగముకథలోకి ప్రవేశించు నున్నది. గాన ఇది ప్రవేశకము. *

దీనిలో పెత్తనదారులు కూలివాండ్రచేనెట్లుపని చేయించెదరో చూడగా మన కాలమునకును భాసుని కాలమునకు భేదమేమి గనిపించదు. పనిచేయు వాడు పనిపూర్తిచేసినప్పటికి పెత్తనదారు మాత్రము తన కట్టపెత్తనము చూసడు. పని యెంతవర కైనదో చూడకుండ భటుకు నిశ్చించుచున్న సుధాకరుని గొట్టు ను. కూలివాడేమి కాయగలడు! పాపము! నిరర్థక మైన మాటలవాడును. దానిపైభటుడు దాని పుత్రు దాయనితిట్టును. దానిపైత్రుడనగా మనకాలములో లంజగొడకా అన్నమాట, నిజదారసుతోడర పోష చార్థమై,యెండవక వాసయనక ఒక్కోజాభోజనమున కైవ కాలనిభర్త్యమునకు పాలుబడువారిగతి యెప్పుడు నూ ఒక్కేలాగున్నదా! పాపముబీదలగతి యెంత విచారమైనది.

* ప్రవేశకము:- భూత భవిష్యదిధర్మ జ్ఞాపకత్వం అనువాత్మోక్త్యానీచమాత్ర ప్రయోజితఃప్రవేశోద్భవ్యయస్యాంతః కేమధర్మోన్యోప నూచకః:- దశరూపకమ్.

సుధాకరుడనగా వెల్లవేయువాడని యర్థము.

ఇదివృత్తిని తెలియజేయు పదము. ఈ రోజులలో రావీమేస్త్రీలు అన్నట్లుకాలములోగూడ ఇట్టివృత్తు లకి భేదములు దోచుచున్నది.

గృహములెట్లు అలంకరించుట యుండెడివో గూడ ఈభాగముగిడు తెలియవచ్చుచున్నది. గోడలకు వెల్లవేసికానిపై చందనముతో పంచాంగుళిముద్రల నద్దుట. * పంచాంగుళిముద్ర యంటే విడువేళ్లతోగూడిన అరచేయిముద్రయని కొందరిఅభిప్రాయము. చందనముతో ఇట్టిముద్రలు వేయుట మన ల్యాగులకే యలవాటుగాని హిందువులకన్నట్లుయెచ్చటాగనిపించదు. గోడలపైన, తలుపులపైన ఈముద్రలు వేసిన భూతప్రేత పిచాచములుగాని కలరా మొదలైన రోగములుగాని ఇంటిలో ప్రవేశించనని తురకల నమ్మకము.

హిందువులలో ముఖ్యముగా ఓధ్యులలో నుత్సవదినిములకై గృహముల నలంకరించుటకు గోడలనెట్టి మట్టిచేసలి! దానిపైవ్రేళ్ళతో చుక్కలు బెట్టుదురు. వరిబియ్యము మెత్తగాయబ్బి దీటిలోగలపి సుద్దవీరువలె జేతురు. అండులో పంచాంగుళ్యగ్రములను మంచి కూడదీసి గోడపైనెద్దురురు. వేళ్ళోనలవలముక్కులు పుప్పరేనల యాకృతినిచాల్చును. ఇవియే పంచాంగుళిముద్రలై యుండును.

మనము మామిడాకులతో తోరణములు గట్టునట్లు పూర్వము పూలసరములతో గుమ్మములకు తోరణములు గట్టెడివారు. దారి ఇరుకుజల్లుపేలోలో! గమ్మలు లేవో ఏమో!

* రామాయణమునందు చ్యారములకు చందనము పూలహారములతో నలంకరించుటచెప్పబడియె.

II. 3. 13 అంతఃపురస్యచ్యారాది సర్వస్య కరస్యచ చందనద్రో రప్యంతాం భూమి శ్చమాన హరిభిః!

ఇప్పుడు అంతఃపురస్థ్రీలు జాచుటకు వచ్చెద రని ప్రతిమాగ్యశామ కలంకరించుచున్నారు. పట్టు గూతకుడిచివారు. ఎన్నిదినములనుండి ఈఇండ్లను శుభ్రపరచలేదోగదా! ఇవిశ్మళానముల ఎంటిచేగావ యెప్పుడోగాని తరుచుగా వీటివిరుడువారు. క్రార్థము పెట్టినప్పుడల్లా ఇట్టినికావలనుజాతురు. కొన్నికొన్ని జమిందారీ స్థలములలో నిట్టిగృహములు నేటికిని ఉన్నవి.

ఊరివెలుపల ఒకయావరణశ్రేణిఅందులో జమిం దారు కుటుంబములో చనిపోయినవారిని దహనము చేతురు. తరువాత దహనమైన స్థలమందు చేవాలముమీదనో లేక కులసి కోట ఎరె నో ఒక కట్టడమును గట్టెదరు. మాస్క్రార్థము జరుగునప్పుడో లేక సంవత్సరక్రార్థము జరుగు నప్పుడో యాగ్యహములను శుభ్రపరతురు. ఈమధ్య జమిందారుని కుటుంబములో పెవరైనా ఈనికా వలను జాచుటకు ఎచ్చునెడలకూడా ఈగృహములను శుభ్రపరతురు. ఈగృహములలో ముఖ్యుల ప్రతిమ అను చెయిరిచి ఉంచుటయు నాచార మున్నదిగాని చాలాఅరుదు. ప్రతిమలు ప్రతిమాగ్యహములు- వీటి విషయమై ప్రత్యేకముగానొక వ్యాసము వ్రాయవలసి యున్నది. అందువీటివిషయమై విస్తారముగా చర్చించ బడును గావచ్చుట ఇంతటితో విరమింతును.

రెండవ భాగము:- భరతుడు మేనమామగారి యింటనుండి అయోధ్యకువచ్చుట ఇందుకెప్పు బడినది. భరతునికి నూతునకు జరిగినసంభాషణను బట్టిమాడగా దశరథునికి జబ్బుగానుండెననియె. భరతునికి తెలిసి నదిగాని తండ్రిమృతుడయ్యెనని తెలియదు రామాయణమునందుగూడ పశిష్టాదులు దూతతో ఇట్లెకెప్ప చున్నట్లున్నది. II. 68.

8. మాచాస్తై ప్రోషితంరామం
మాచాస్తై ప్రీతిరం మృతమ్!
భవంతశ్చం సిమర్గత్వా
రాఘవాణా మిమంక్షయమ్!

రామవదనికి వెళ్ళినట్లుగాని దశరథునుమృతి నొందినట్లుగాని చెప్పనద్దనె జెప్పివారు.

దశరథునికి చాలాజబ్బుగా నున్నదనిన్ని, తీరిం శుటకు వైవమీడికొనిన్ని మాకుకు జెప్పగా భరతుని హృదయ మెటులుండునో కాంచవలసినదే. తండ్రి విషయమైనదింత తప్పమరియేఇతర తంత్రులు యుండ గూడదు. అయితనుభరతుడు రథగమనమును వర్ణిం చును. అవర్ణనైక మాతన మనోభావములను సరిగా లేదు. (ఇ).

ఇచ్చట సారధి చెట్లకు వారి అయోధ్య సమీపమునకు వచ్చితిమని జెప్పవది రామాయణములో భరతుడే జెప్పినట్లున్నది,

II. 71. 19. ఏషా నాత్రివతీతామే

పుణ్యోద్ధ్యానా యశస్విని!

అయోధ్యా దృశ్యతే దూరా

తస్మిన్ధే సాంచుమృత్తికా!

అయోధ్య సమీపించు చుంటిమని సారధిచెప్పి నప్పుడు సంతోషముతో నున్నవారు తలంచినట్లులే తలందునుగాని తండ్రిచాలా జబ్బుగా నున్నదని సారధి జెప్పికదినవస్తునకు వాటివల్ల గనిపించదు. తానుతండ్రిపాదములకు నమస్కరించెదననిన్నితల్లులను కాగిలించెదననిన్ని, అన్నదమ్ములను కలుసుకునెద నని ఈమొదలైన వాక్యములు బలుకుచుంటే, సారధి విచారించును.

ఊరి వెలుపల చేరినతోడనే ఒక భటుడువచ్చి మహారాజు మంచిదిగాదు. మంచి మహారాజుకు వచ్చువరకు గ్రామములోనికి తాగుడదని పశిష్టగారు చెప్పినట్లు చెప్పును. మహారాజుకు నొక్కపక్ష శ్రమ వల్లనే చూచునలవాటు కవికాలములో నుండె డిదిగాబోలు. ఈలోజాలలో తిథి వార పక్షశ్రమ అనుచూచెదరు. రామాయణమందు గూడ నొక్క పక్షశ్రమను బట్టియే మహారాజు పడిగట్టబడినట్లును పడుచున్నది.

రాముని పట్టాభిషేకమున కిట్లు యాచారము
విధించిన బడియె. II. 14.

42. త్వరయస్య మహారాజం

యదానముతిరే వాని

పుణ్యేనక్షత్రే యోగేన

రామోరాజ్య మవాప్సయాత్.

గురువ్రలాజ్ఞను వన్నించి భరతుడు అచ్చటరథము
దగ్గి ప్రతిమా గృహమును చూచును. సుత్రముల
వ్యవస్థ తీసుకు పొమ్మనకుని సారథికి జెప్పితాను
అదేవాలయమును చూచుటకు పోవును.
మాదమ భాగము:- అలంకరించియున్న వందరము
లను చూచి దేవతా గృహములనుకొనెను. భరతుడు
పైవగాని వెలుపలగాని యేచిచ్చములేక బోవుటచే
అందులో యేదము దున్నావో తెలుసుకొలేకపోయె.
లోనికి వెళ్ళినచేదవని లోప ప్రవేశించును. అచ్చట
బరాతితో జెక్కిన 4 విగ్రహములున్నవి. వనోగు
లములు ముఖముల గవ్వించుచున్నవట అచట పోయి
శిలము! దేవతా విగ్రహము లెనప్పటికిని మనవ్యర్థా
లములని నమ్మకము పుట్టించుచున్నవి. అచ్చట
జాలుగు విగ్రహము లున్నవట! యెవరైతే నేమని
జనుస్కరించును.

ఏ దేముని విగ్రహములో తెలియదు. కాన
ఏద్యావ శ్లోకముగాని పరిమితుగాని చెప్పవలెనో
తెలియదు. గావున విమంత్రితమము లేకుండగ
శనుస్కరించును. అట్లు సమస్కరించు వాడు
వాషన్ అడట.

అసమయములో పూజారి ప్రవేశించును. వారి
ద్వారా వాక్యోప వాక్యములు వెంటనేగనుగా భరతుని
నికి యాదవ్యుత్తారమును చెబును. అహితమైన
దిగాని విస్తారము సంకోచమును కలుగ చెయునదిగాని
యొక్కమాడుగా తెలివిన జనులు వనోద్ధర్మము చెడి
వృత్తులైన నగుదురు. లేదా పిచ్చివారైన నగుదురు.
కాన చెప్పవలసిన సంకతిని క్రమేపి కొంచెము కొం
చెముగా జెప్పవలె. మొదట వావిగ్రహములను నమ

స్కరించ వద్దను కారణ మడుగగా అది క్షత్రి
యుల విగ్రహములనిన్ని వారివారి గొప్పదనమునున్న
జెప్పను.

ఇచ్చటప్రసంగమునబట్టి భరతుడు బ్రాహ్మణు
డువలె గవ్వించెను. గనుకనే క్షత్రియుల విగ్రహ
ములకు బ్రాహ్మణ్యమును సమస్కరించ గూడదని
సమస్కారముచేయ వద్దనియె. బ్రాహ్మణుడని అను
కొనుటకు పైచిహ్నము లేనైయుండునో? శిఖయజ్ఞోప
వీరములెముఖ్యవిన్నములు. అందులోనూకొలేముఖ్య
ములు. క్షత్రియులవలె గాక బ్రాహ్మణులవలె
భరతుడు శిఖులనుకొనెనుగాబోలు. తరువారేబట్టెను
ధరించట గూడ బ్రాహ్మణులవలె నుండియుండును
శిఖోపవీర భారణులు బాతిభేదములు వృత్తిభేదములను
పెరినుచేయు బహిర్విహ్నుగదా! నేడు వాటిము
ఖ్యత తగ్గిపోవుటచే అందరూ ఒక్కటే అయిపోయి
నారు.

అవిగ్రహములు దిలీపును రగు అజుడు దశరథు
లవట కరల కార్యసర్వాక్రమముల విధించబడియె.
మొదటి ముగ్గురి ప్రతిమల విషయమై అడుగక ప్రతికి
యున్నవారి విగ్రహములుగూడ వుంచెదరావని
పరిశీలించును. తన తండ్రియాయన ఈ విగ్రహముల
చుట్టించలేను. లేక గుర్తించి తండ్రిబరికి యు
న్నవాడని నమ్మెయున్నాడుగాన అవిగ్రహము తన
తండ్రిపైయుండునని తలంచి యుండక పోవచ్చును.
కాని దేవలికుడు మాత్రము దశరథుని చావు అందుల
కారణమును తెలియ బరచును.

తండ్రిప అంకము చివర దశరథుడు చనిపోయి
నట్లు చెప్పె. యిచ్చట దశరథుని దహనాది క్రియలు
జరిగిపోయి అతని ప్రతిమను స్థాపించినట్లు జెప్పె.
భరతుడు రానిదీ దశరథునికి అపర క్రియలెట్లు జరిగె.
శత్రుఘ్నుడు అయోధ్యలోనే యుండి యున్నాడు.
గాన అతను అక్రియలుచేసియుండవచ్చు. ఈవిషయ
ములో కవి రామాయణమునకు భేదముగానడిచె. భరత
శత్రుఘ్నులిద్దరుకేకయరాజస్థానమును వెళ్ళియున్నట్లును

అందుచే దశరథునికి దహనాది సంస్కారములు చేయుట కెవ్వరును లేకపోవుటచేతనని కేశవమును తైలద్రోణములోనే భరత, శత్రుఘ్నులవచ్చు పర్యంత ముంచినట్లును రామాయణములో జెప్పియున్నది. శవములను తైలద్రోణములు మొదలయినవాటిపై కుల్లి పోకుండా యుంచు క్రియలు కవికాలములో తెలియక పోవచ్చును. లేదా చనిపోయిన వారి పౌత్రులను చేసి యుంచుట విశేష ఆచరణలో నుండియుండును. ఈ కాలములో పరి రాజ కుటుంబములలో ఈప్రతిమానాధాపన మనే యాచారముండియుండును. దీనినిబట్టి చూడగా భానుడుఏదోయొక రాజ సన్యాసములో నుండియున్నవాని నలె తోచుచున్నది. ఈ యాధారముపైన కథకొంచెము మార్చి వ్రాసెను. నాల్గవభాగము:— తిల్లలను గలమకొనట, కైకను దూషించుట ఇందుజెప్పబడెను.

(క) తల్లిచేతి స్వర్ణజలములేనిజలాంజలిల పిల్లలకు! అనగా తిల్లిముట్టుకొనగా పిల్లల తాపముగనును అని.

(ఖ) ఈప్రతి మాగృహము రాజభవనము కన్న ఎత్తైనదట.

(గ) భరతుడు కాసల్యకు సందనము జేయుచు, రామాయణము II 75. 20.

ఆర్యే! కన్నాదజానంతంగర్హ సేమాను కిల్బిషమ్ విపులాంచమనుస్తీతిం సి రాగజానాసి రాఘవే॥

(ఘ) ఇందుకు కాసల్యమన్నది II. 75. 61

మమదుఃఖమిదంపుత్రభూయస్యముపజాయతే శపదైశ్శవమానోవాప్రాణాను పగుణత్విమే॥

(జ) సుమిత్ర జేసిన యాకీర్యాదముకు రామాయణము II. 74.

30. అమాంవ్యావతిం భాతీతుః

దితుశ్చ సకలామిమామ్,

వర్ధనం యశసశ్చాపి కరిష్యామి ననంశయః॥

(చ) ఇందుపమానమొక చక్కగ నున్నది గంగయమునల మధ్యమునికి కాల్యట!

(ఛ) రామాయణము II 74.

6. త్వత్కతే మేపితావృత్తో
రామశ్చారణ్య మాశ్రితః॥
అయశో జీవలోకేచ
త్వయాఽహం ప్రతిపాదితం ॥

7 కాసల్యాచ సుమిత్రాచ
యాశ్చాన్యామమ మాతరః॥
దుఃప్రేన మిహణాఽఽ విష్టా
ప్రేష్టప్రాప్యకుల దూషిణీమ్॥

(జ) తిల్లి దుర్గా స్థరాల్లెన యెడల పిల్లల అభిమానము చెడిపోవుచు, దానిచేతనే తనతిల్లి గాధవిని భరతుడను రామాయణమందు చెప్పిన దూషణలన్నిటికంటె ఇదియెంత క్లుప్త ముగాను మాధుర్యము గానున్నదో!

(ఝ) రామాయణము II. 72,

49. మయాశుపుత్ర శ్రుత్యైవ
రామస్యై వాభిషేచనమ్॥
యాచితస్తే పితారాజ్య
రామస్యచ విహననమ్॥

50. నస్యవృత్తిం సమాసాయ
పితాతేతి త్తథాకరోత్॥
రామశ్చ సహ సామిత్రిః
ప్రేషితస్తీతయా సహ॥

(ఞ) రామాయణము. II. 73.

20. అస్మిక్కురేహి పూర్వేషాం
జ్యేష్ఠాఽరాజ్యేభిషిచ్యతే॥
అపరే భ్రాతరసప్తైః
ప్రవర్తంతే సమాహితాః॥

తరువాతి వాక్యములలోని యంశములు రామాయణములోనికైనను మనోహరముగా కొద్దిమాటలలో నిమిద్భియున్నవి. తల్లికొడుకు ఇట్లుమాట్లాడుచుండగా పరివ్రాజకుడేవులతో పురజనులందరూ భరతుని తోడునని చేసుకొనుటకు వచ్చిరి.

విదవభాగము:- ఇచ్చటనుండి కొంత రామాయణము II. 82 వ సర్గలో చెప్పబడి యున్నది. పరివ్రాజకుడేవులు పట్టాభిషేకము చేసుకొమ్మని ఆరుగురు, భరతుడుతప్పక రామునిపిలుపుటకు వత్తము రండిని వార్షి తీసుకొని ఆడవికివెళ్లును. ఇతరత్రయూ వాభాగమందున్నది.

(బ) పురజనులుచెప్పినదిరామాయణము

29 అగోపాలయ గావస్తథారాష్ట్రమరాజకమ్!

(డ) పట్టాభిషేకమీమెనుచేయండిఅనుటయేమి

సారవ్యము. తనకుఇష్టములేక పోయినప్పటికి అమె కోరిరాజ్యమును తెచ్చుకున్నది. గానఅమెనే అనుభవించనియుడు. అనివానికర్థము.

(ఱ) రాముడిచ్చటయుంటెఆచ్చటెయోధ్య

ఆననిది యిప్పుడు సామితి ఆయిపోయినది.

శారదా!

(ఆది పూడి ఎనుంధరాదేవి, బి. ఏ. గారు.)

చ. సరసకళా సమస్తైరసారవామై వెలుగొంగు నీమరూ

వరసియగుాడ సంతతిమూ ధ క్షిపజాపుట నింద్యమాచుని

పరుషములెన్నయేని ప్రజవల్కిననలకను జెండకుండ నీ

సరళమనస్సుజూపి మరసన్ని నందితిగాదె శారదా.

క. సరసంబులు నీవలుకులు సరసంబులు నీమరూప సౌభాగ్యంబు

సరసంబుగా మెప్పుడు సరసగుణాన్వితులు నిన్నునన్వ కళాశ్రీ.

సీ. శాస్త్రజ్ఞులదరు శాస్త్రీశ్చులన్నింటి సౌతిభోషను వ్రాయజూచుటకును

దేశచారిశ్రమలే తేటతెల్లముగా చదువు యేర్పంబులు సలుపుటకును

చిత్రకళలయందు చెన్నమీరెడునట్లు నేర్పుజూపుచుండ నెంచుటకును

పూర్వకాలంబున పూజ్యతనందిన దేశంబు ఘోరము దెలుపుటకును

యెచటనున్నను నీవిడ్డల్బెల్లులున్న వారినందర ప్రోత్సహపరచునీవు

శుక్లపక్షంబువాటి చందురునివోలె తనరుచుండుము శారదా! తరతరములు.

గీ. కవిజనంబుల పాలిటి కల్పనల్లి ఆంధ్రదేశపు బిడ్డల యచుగుతల్లి

వాదనందిదె యర్పింతు నందికొనుము వీర్యవదన శారదా నీవుప్రీతితోడ.

కోకిలము.

(అనంత పుతుల వెంకటేశ్వర్లు బి. ఎ. బి. యల్. గారు.)

మ॥ సమదోద్యత్పీకిరాజమా! బహుశసూక్ష్మస్థూలలో కాభిరా!
మము, విశ్వంబు; తదీయరంజనముఁ బెంపన్ దైవతం బాప్రపం!
చములందొక్కొక రూపమై వెలయుటలే సత్యంబుగాఁ బక్షిలో!
కమునన్ విష్ణు వతారమీవని సమస్కారంబునేఁ జేసెదన్॥

కం॥ నీలీలాసదనము సుర! సాలము, జీవంబు చిర వసంతముగానా!
లోలభవదీయ సుస్వర! పాలితనవ్యామృతంబు పానమునీకె॥

కం॥ కాలంబుల నామని, తరు! జాలముననినాల మొందు, సర్వమధువులన్!
లీలాగానామృత, మివి! పోలు, మహేశాంశములయి ముదమిడనీకున్॥

ఉ॥ నీచపుకాకి మూలనడి సేదగుచ్చుత్రి మజన్మ చిత్రమున్!
మేచకదేహ కాంతియును, మేమరసత్క విభావవాణివి
చీచలప ప్రదక్షమగు జీవకళించిత పంచమస్వర!
శ్రీచయమున్ దలంచినిరఁ గృష్ణునిగా గనిసంత సింఛెదన్॥

కం॥ శ్రీవేణు గానమున గీ
తావిషయము లంద మొప్పుఁ దాండవ కృష్ణు
డేవాయించెడు నదిగో!
నావినియెడ నీకలస్వనము కోకిలమా!

ఉ॥ నాకములోన సందనవనాంతర కల్పకళాఖ నుండి వా!
ల్పికి కవిత్యధార యటులే భవదీయరుతుల్ సెలంగివన్!
జేకురు నూత్నమా సమృతసేచన మాసురరాజకక్కటా!
నీకొరతల్ దివంబునకు నీరససౌఖ్యములే పికోత్తమా!!

భా॥ నీ కూత వ్నవచూతమురీ జనమనోనీకంబు సంపూర్ణ మో॥
 డైకశ్రీః జగిరించుటల్ తెలియునాడే నమ్మతిన్ “సృష్టిరీ॥
 లాకర్కంబు, తదిచ్చయన్ గలుగనేలొ? యీశుడావందగా॥
 నాకారుండయిచాడె స్వయముదయంబై వృద్ధియో” నంచు హ॥

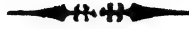
మ॥ తొలుతన్ తావక నిస్వసంబువిని సంతోహంబుధిన్ దేలుచున్॥
 పలుమంద్రైశవ చాపలంబునఁ బ్రతిభానంబునఁ జేయగన్॥
 లలితోన్మాదముఁజెంది రోజు పొడుగున్ కంఠంబుపూరించినా॥
 కెలమిన్ గూర్చెద; వక్కటా! యిపుడువోయెన్ నాకు తత్కౌశలం॥
 బులు; నీకూతయుఁ బ్రాతిగా వినబడున్; భూలోకంబంధకా॥
 ర్యలయంబై, జడమై, మదీయహృదయంబాలింప దీవెవ్వని॥
 పలుకన్; బాల్యముతో గతించునొకా! దేవాంశంబుయ్యై జన్ములన్॥

గీ॥ కలుగు గంభీరభావాత్మ కత్వదీయ॥
 గావ సంస్మృతి నేడు నామానసమున॥
 చాలనాకది; కవిగాత మేళనమున
 నీస్వభావ పంగీతమే నేను విందు॥

గీ॥ నీకుఁ గవికిని గల చిరస్నేహమునకు॥
 బాల్యయావన కొమార వార్ధకములు?
 లేవు లేవులేవని కూసెదీవు; చింతఁ॥
 బూను నాహృదయము శాంతిఁ బొందనివును॥

నా బొంబాయి ప్రయాణము .

నేను చెన్నపట్టణము కలకత్తా చూచాను గాని బొంబాయియొప్పుడు చూడలేదు. అపట్టాన్ని చూడాలని మనసైయింది. అక్కడి పడమట నాగరికత తూర్పునాగరికత సంగమిస్తూ వుంటుందంటారు. మనదేశానికి అది ముఖద్వారం. మంచిర్రోజు చూచుకొని బయలుదేరాను. రైలులో ఎక్కినప్పటి నుండి ముందొచ్చే సంగతులను గూర్చి మచ్చటించడం ఆరంభించాను. అదృష్టవశం చేత నేనెక్కిన బండిలో మాబందరు మలకపట్నం సాహెబుల చిన్నవాడు ఒకరియన ఎక్కాడు. ఆయన మంచి నాయుడు. మహమ్మదీయుడైతే నేం. వాళ్లలో కొంత మందికి తెలవికమర్యాదలు మనకు తెలియవు. ఆయన బి. ఏ. ప్యాసైనాడు. కొన్నాళ్లు నైజామిలాకా ఉపాధ్యాయుడుగా పనిచేసినాడుకొని మన గవర్నమెంటులో నాకరీమందిదని వచ్చాడు. ఆసంగతి నాకాయక చెప్పగానే అక్కడనుండి నైజాం నైజాముయొక్క సంపాదక అక్కడిప్రజలు హిందూ మహమ్మదీయ భృద్ధులు అన్నిచూ బాతాఖానిలో దొడ్లవాలు. అసన్న చెప్పకక్కరలేదు. చాలామందికి తెలుసు. ఆయనప్పటికి నైజాముమండిమనుష్యులు కనబడితే మళ్లీ ఒకసారి అంతా ఏకదవుకొస్తుంది. కొంతసేపైన పిమ్మట, నాతోడి మహమ్మదీయ ప్రయాణికుడు.

అయ్యో, నేను భోజనముచేయాలి. చేయవచ్చునా? అన్నాడు.

నేను- అయ్యో, నేనుకాస్త సాలిలము. నాకు కూడా పెట్టితే భోంచేస్తాను.

మ. ప్ర- అదే మీకు పెట్టకూడదంది.

నేను అక్షేపణ లేదని చెప్పాను. నాకప్పు దాకలి లేదు. ఆకలిగా ఉంటే అడిగే భోంచేసే వాడను. అనివచ్చాను. ఆతమానవ్యాడు.

భోజనమైన తరువాత కూడ కులాసాగా బాతాఖానిలో బెజవాడ చేరాము. ఆయనదారిని అయిన వెళ్లాడు.

నైజాంబండి దగ్గరకు వెళ్ళాను. అటూఇటూ పచారచెస్తూంటే నాబాల్యన్నే హితుడొకడు కనబడ్డాడు. ఒకరినొకరు ఆనవాలు పట్టుకున్నాము. చాలా సంతోషించాం. ఎన్నాళ్లకు కలుసుకున్నామనుకొన్నాం. ఆతని చరిత్ర చెప్పడం ఆరంభించాడు. నైష్ఠవుదాయన. తెలుగు ఆరంభం స్వచ్ఛం గామాట్లాడతాడు ఇంగ్లీషుకూడా మధ్యకేస్తాడు. లిడ్డలకు శ్రీచెరుంబుత్తూరులో సంస్కృతం చదివిస్తున్నాడు. ఇంగ్లీషు కేర్పడానికి వేరే ప్రైవేటు ఏర్పాటుచేశాడట. వరంగల్లులో భూమి సంపాదించాడట. బంధువులందఱు గోరావరిజిల్లాలో వున్నారట. నైజాంలో భూమిసులభంగా సంపాదించవచ్చునట. అక్కడవాళ్ళు సామాన్యులట. దినమస్తమానం ఇప్పుత్రవ్రస సారామీదనే కూడ్రదజనుకు దృష్టి. ఈ దేశంబాట్లవోయి బాగులేనుకుంటే ప్రతిపాగాకు పండించుకొనివేశానం సంపాదించుకోవచ్చుట.

నేను- అక్కడవాళ్ళు త్రాగునీరుకలెతే మనంపండింతున్న పంటను దక్కనివ్రాసా!

అచా- నేనొకరాకాలం పిల్లవాణ్ణి తీసుకొని వెళ్లి వాని కొరకునీరొచ్చి కొంచెమందలూ తెదిర

టట్టు కాల్చివేస్తావా. మనమనిషి కొంచెం
మెరుగుగా ఉంటే బెదిరి ఆజీగివుంటారు.

తేజ- భలేవాడవయ్యా సిద్ధామికి నిర్లవసతి వుందా.
అచారి- అదుంటే ఇంకేం. దానికోసం నేనుచాలా
పనిచేశా. లాభంలేకపోయింది. చెన్నపట్నం
వెళ్లి టెర్రర్లు ఆఫ్ ఇండస్ట్రీసు యొద్ద నిఘారసు
తీసుకొని వాయిదావిడ దల్చిచ్చేటట్టు ఒక
ఇంక్లీఫు కంపెనీయొద్దనుండి ఎంజను పంపు
ప్రయత్నంచేశా. అంతా ఇయ్యడానికి వచ్చే
టప్పటికి బ్రిటిషురాజ్యం కాదు నిజాం అనేటప్ప
టికి కాళ్ళు తోనేవారు.

తేజ:- (తమాషకు) అదికూడా బ్రిటిషు అయితే
కాగుండును.

అచారి- చాలుచాలులే బ్రిటిషులే ఎన్నిదిక్కులను
కున్నానేమిటి. ఇక్కడ ఏదైనా పనులు కా
వాలంటే కావు. అక్కడ అంచం పెట్టితే
నిమిషంలో ఆవుతాయి. ఇప్పుడు నేను రియ
చుగా రైలుమీద కుటుంబంతో ప్రయాణం
చేస్తుంటాను. టిక్కెటు కొనగలవా?

తేజ- అయితే ఇవారేమీ టిక్కెట్టులేకుండానే నా
ప్రయాణం.

అచారి- అదీమోస్తూన్నా. వస్తేరిగివున్నాడు వచ్చా
డోలేడోమాది కన్నీరిగివవాడు కాకపోతే
కాడిమొఖాన ఇంక పారవేసిపోతా. అని
నిష్క్రమించాడు.

తేజసామాను బండిలో పెట్టించుకొని వైబల్ల
మీద పక్కనేనుకొని పడుకున్నా.

తెల్లవారింది. ఒక్క విషయంలో అన్నిబం
డీలలో ఆధ్యాత్మంబండి నిజాంబండి, బండిని అన
వలసిందిలేదు. బండిలో ఎక్కిన మనుష్యుల కవాలి.
పెద్దపెద్ద సాహెబులుసహితం వేసలులాగానెవేస్తా
రుగాని బీడీలుకాల్చి బయటకు పోయ్యరు. అంతా
లోపలే. అదిఒకపోష అనుకుంటాను. టిక్కెట్టు
ఇచ్చి కూర్చున్నాడు. ఉమ్మి తేనుకొటానికి
లోపలే. అగ్గివుల్ల ఆరేసిలోపలే. బీడీ ముక్క

లోపలే. తానుకొనిపోతాడుగా. రైలుఎట్టవంటేకాని
కేం, చూడండి స్వరాజ్యం.

నిజాంరాజ్యం ఎంతపెద్దది! బయల్గట్టుట
యెంతవికారం! నిజంగా దీనికి రగిస రైతులులేరు.
పున్నకాళ్లక పోతాల్సాకుంలేదు. ఏమన్నాపండిం
చుకొని కాగుంటే బాగీరుకారులు పట్టుకొని పీడిస్తారు.
వార్యపీడించే కేవుకు వైకున్నాడు. ఈకోర్చి చిత్త
గించడానికి యెవనికి పట్టింది. నిజమే ధర్మరాజ్యం
ప్రజలు సంతోషిస్తుంటారు.

తెల్లవారు పచ్చటికివరంగల్లువచ్చాం. వొక్కరి
నోటమ్మటి తెనుగుకాను. యాపగా వుంటుంది.
ప్రతాపరుద్రునిరాజ్యం. బమ్మెర పోతనకు కనపడిన
సరస్వతి దేశం విడచి పెట్టి పోయింది కాబోలని
పిస్తుంది.

సికింద్రాబాదు పదిఘంటల కొచ్చాం. హోట
లులోనికి. పోయి అన్నం తెచ్చుకున్నాం. నాకు
తోవలో న్నేహితులు దొరికాడు. ప్రాదకాలాదు
వచ్చేటప్పటికి నాకదిట్టమైన న్నేహితుడు. అకానుబాచు
మనిషీనల్లగా గ్రామసాలవర్గం కదలాడుంటే వుక్కు
స్తంభం కదలికట్టుంటుంది. మాట్లాడితే వురిమి వట్టు
వుంటుంది. నిజమైన తిండ్రుకు దేశాభిమానం
క్రిందనుండి వైతాక. రైలులులో మహాసందడిగ
వుంది. మేము బట్టల పరచుకొని కలాయి గిన్నెలలో
అన్నం పెట్టుకొని తేను తెచ్చిక చింతకాయ పచ్చడి
వెయ్యికి లిపిలిపడమారంభించాం. బహురుచిగావుంది.
మాసాల గాగ్రిమమూర్తిమాకు అన్నంపెట్టించ దమలో
సహాయంచేయుచు యొక్కక్కమూట గట్టిగాచెప్పే
టప్పటికి అది అరిగి పోతూ వుంది.

వంటిగంట అయ్యేటప్పటికి వాడీ జన్ క్లౌన్
చేతాము. అక్కడ అంజాలాలు కనులు చూమిడి
పండ్లు కావలసి వచ్చియున్నది. చక్కగా పంహ
రంచేసివారి. మచ్చానునుండి రైలువచ్చింది. దాని
లో ధర్మకాను యూరపీయను కంపార్టు మెంటు
దగ్గరకు వెళ్తాము. ధర్మకానునేమిటి యూరపీయన్
కంపార్టు మెంటు మిటిరి జరుగుచు దేమిటి

చక్రమలేని యూరపియనులకు వరం తెచ్చి పెట్టారని! యూరపు దేశములో దీర్ఘవర్ణంగా ఈదేశంలో వర్ణమంతా దబ్బులోనికి మించిన తరువాత కూడా రైలువారు వేరే వర్ణం తెచ్చి పెట్టారని అనుకున్నాం. అందులో వలసలో తెలుపోకాని యుక్తలోపివాడు కూర్చున్నాడు. మేము మావైదొక వేమంతో అక్కడకు వెళ్లం. తలుపుతీకాం వేమకున్నాడు. మేము యింగ్లీషుమాటలాడకుండా హిందూస్థానీతో దర్వాజా ఖోలోతీ అన్నాము. వాడనుమానించాడు. ఇంతటిలోకీ యింగ్లీషు యువకుడు టోపీ నిక్కర్చు బూట్సుకేసుకొని సామానుతోవచ్చాడు. తలుపుతీసడగ్గరనున్న తాళంచెనితో తీగాడు. లోపలప్రవేశించాడు. ఆయనతో మేమున్ను ప్రవేశించాము. దొరగారర్థం చెప్పలేదు. అచ్చానుని నేవప్పడేకనిపెట్టా. మనశిమిల్ బ్రాహ్మణ చిన్నవాడు యెంత దాడుకుంటే నేం మాఖ కబళికి తెలుస్తుంది.

మేమందరము లోపలకుపోయి కూర్చున్నామిక్కల.

'you are all Brahmins. I suppose' అని అరవ చిన్నవాడు అంటుటోపిటిసి తన సామానుపైకపెట్టికాడు.

'Yes' అని నేనున్ను కాన్నీహితుడును వొక్కసారిగా అన్నాడు.

'I am not a Brahmin. My father was a Brahmin అని యింతికుపూర్వము యూరోపియను నేషనున నున్నవాడు తమక్కారముగాచెన్నాడు.

'You have now become a European I suppose' అని నేనును తమాషాగా అన్నాను.

'you too are Europeans at heart' అని జవాబిచ్చాడు.

'yes, yes. There is great clash of civilizations going on in our hearts now' అని నేనన్నాను

అందరం నన్నీహితుల మైవాం. ఒకరి సంగతులొకరికి చెప్పకున్నాం. మన బ్రాహ్మణత్వపునది గొప్పయేముందికాని అరవి బ్రాహ్మణ క్షత్రవని కయ్యాధిర్వర్ణం యిక్కడకు నాలుగు నెలలనుండి రైలు

మీద ప్రయాణంచేస్తూ యిండియాఅంతా తిరిగి వస్తున్నాడట. లిమిటెడు కంపెనీలుఅన్ని అడిటు చెస్తూవున్నాడట అరవిసంఘం. వానికి బ్రాండుఅయిందియా అంతావున్నాడట. రైలు కంపెనీలుమెంటు లోకీ రెక్కలు తెప్పించుకొనితనీ హక్కున్నాడట. ఆఫరము లోవుద్యోగం సంపాదించి రెక్కలేకుండా యెట్లా తిరుగుచున్నాడో చూడండి. మన ఆంధ్రుల క్షత్రులలో ముతమాక్రం క్రైస్తవులుగా తిరిగివచ్చాడు నాకుకనబడలేదు. ఒక వేళ యిండియా యింత వుల్లాసంగావుంటాడని తోచదు. అరవివాళ్ళు యెట్లాగైతా చొరవగా దేవాల తిరుగుతారు. మనకురొక్కప్పుడు అట్టే యిల్లువడలేవారుకాదు.

నూర్యాస్తమయమైనది తనమయంలో ఆయెత్తెక భూమిమీద దృక్వం యెంత అందంగావుండో చెప్పతరముకాదు. బుగారుపోతభూమికిని అక్కాకావకు పూనికలున్నది. కాన్నీహితుడు కంభీరంగా భగవన్నామసంకీర్తన చేశాడు. అందరం తనందమునుఅనుభవించాం. చల్లగాలిపింది. నుబ్బువేసికొంచెంవానకురిసింది. తరువాతమరల సాయంకాలం ఫలహారంచేశాము. నేతెచ్చిన పులుసలుకులు అందలకును పంచిపెట్టాను. కాన్నీహితులును వారి వారికి ఇష్టమైన వస్తువులు రైలుస్టేషనులోకొని అందలకును పంచిపెట్టుమి నచ్చిరి. ఇట్టి ప్రీతిభోజనముల ఎల్లకదా సోదరభావం ఏర్పడుతుంది!

కాళిరండు ఝామిలకు పునహా పట్టణంచేరాం. అనురువాడు పునహాలో తెలుగు సమ్మేళనం. ఇదిసలకు పదిసంవత్సరముల క్రిందఅయినది. అప్పుడు బొంబాయిలో జరిగినది. ఈసారి పునహాలోపెట్టారు. వారింటిరులు స్టేషనుండి ప్రవరినిధులతో కలుసుకొని విడిచెలకు తీసుకుపోవు చున్నారు. మేము కూడా వచ్చిన నాయక నాయకీనులులలో కలిగింపాపం అవారింటి యిరులకు ఎంత సంతోషం తెలుగు మాటవాడ వలెనని వారికెంత అభిలాష. వారి దేశభాషాభి మానమును రక్షించివది వారికెల్లులు.

మగవాళ్లు అడవాళ్లవల్లనే ఇంకా కొంచెం భావన జాపకములు కొన్నాయి. మేమువాళ్లకు ఉత్సాహించేస్తే ఇంకా బాగా మాట్లాడు తున్నారు.

కేవలమహారాజు కాలం నుంచి తెలుగు నాయకులు సేవలలో పనిచేస్తున్న వచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. ఆప్పటికేం వాళ్లు బహుళాచార్యులుగా మహారాష్ట్రలో ఆయిపోయి వుంటారు. తరువాత మార్పు ఇండియా కుంభిని వారితో వచ్చిన కుటుంబాలున్నాయి. అటుంటిలలో ఒక ఆయన ఈసమయంలో వకు అప్పన సంఘాధ్యక్షుడు. ఆయనపేరు దాక్షుని బుర్రయ్య కాళయ్య అక్క. సభకు ఆధ్యక్షుడు బొంబాయి పురంలో జన్మించి ఆఫ్ ఫేసు ఆను బిరుదు పొందిన కాయాజీశాగూజీ. వారలపేరులు చిత్రంగా ఉన్నవి. మహారాష్ట్ర పద్ధతిని పెట్టుకున్నారు. సమైక్య శన సభలో బొంబాయి ప్రాంతీ వాసులుకూడ కొంత మంది వచ్చిరాని తెలుగులో సంభాషించిరి. వారికి మహారాష్ట్రం వాడుకభాష ఆయినది. ఆయనకు తమవాండ్రుకు తెలుగు చెప్పించాలని లోకలు బోర్డుల వన్నికడ లిస్తున్నారు. బొంబాయిలో ప్రైవేట్ మాస్టర్లలో తెలుగుకూడా చెప్పించుట కేర్వాలి చేయటం కాండోళన చేయుచున్నారు. యూని వర్సిటీలో కూడా తెలుగు కవితాశాస్త్రములకు కోరుచున్నారు. వీరు అన్నిటికంటే మిలిటరీలో తెలుగు పటాలను లండన్ లెసని పట్టపట్టుచున్నారు. వైసలయిగాని యొద్దకు దేవుని పేషను పోవలెనని అనుకుంటున్నారు. ఇంకను పాంథిక విషయములను గూర్చి సభలో చర్చించుచున్నారు. ఇట్టి ప్రయత్నములకు అసలు ఆంధ్ర దేశపు నాయకులెవరి చెస్తారో చూడవలసి యున్నది.

ఈబొంబాయి ప్రాంతములలో నున్న ఆంధ్రులు వివిధవిధముల వైదరాజులు నుండి వచ్చివారు. మొదలు వచ్చినవారు చాలమంది కూలివారి కేయుటకు వచ్చివారు. అందుచేత కామాటీలుఅని పేరు పొందివారు. అందులోనుండియు అనేకమంది కష్టముచేసి చివరకు గొప్ప క్రిమింతులును విద్యావంతులును అయివారు. పెనుకటి వృత్తాంతముచెప్పి కళంకముగా వాదించడం న్యాయంకాదు. తిన్నగా పెనుకటిచూస్తే అంధటినివేళ్ళుదో ఒకప్పుడు ఈకళంకం ఉండేఉంటుంది. అయినాకాదు కష్టపడి సంపాదించినది కళంకంగా మాత్రం ఎందుకు చూడాలి. ఓడలు బండ్లపుతుంటాయి. బండ్లు ఓడలపుతుంటాయి. పేదరికము క్రిమింతులను బండ్లకండ్లలె తిరుగుతుంటాయి.

ఈతెలుగువారే పెద్ద కంట్రాక్టరులుగానుండి బొంబాయి పట్నంలో పెద్దపేరు గాంచిన లిల్లింగ్సులు గట్టించారట. హైకోర్టు రాజాబాయి గోపురము మలబారు కొండ దగ్గర గొప్ప భవనములు వారు కట్టించినవే. ఇప్పటికిని చాలాగొప్ప కంట్రాక్టులు వీరిచేతులలో నడచుచున్నవి. వీరిలోనుండి గొప్ప ధర్మములు చెసినవారుకూడ వచ్చియున్నారు.

తెలుగు సమైక్యశాఖ పునహానిని సమస్తవర్గముల వారిని అవ్వనవంధుమువారు కనిపించి పిల్చి వారు పంచములు మందులవాళ్లు మొదలుకొని ఉత్తమవర్గముల వారివరకు వచ్చివారు. వీరిలో ఇంత కలయిక తగినందుకు మహారాష్ట్రులుకూడ అక్కర్లే పోయినారు.

తెలుగు సమైక్యశాఖ పునహానిని సమస్తవర్గముల వారిని అవ్వనవంధుమువారు కనిపించి పిల్చి వారు పంచములు మందులవాళ్లు మొదలుకొని ఉత్తమవర్గముల వారివరకు వచ్చివారు. వీరిలో ఇంత కలయిక తగినందుకు మహారాష్ట్రులుకూడ అక్కర్లే పోయినారు.

బొంబాయిలోనున్న ఆంధ్రులు వివిధవిధంగా కంట్రాక్టులు పనుచున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ననే. ఏదోగొప్పజాగరణ కలిగించడమంటున్నారు. విజాం లోవున్న ఆంధ్రులమాటేమి. హిందువులకు మొత్తం మీద పోరాత్నాకం లేదంటారు. అందులో ఆంధ్రులు వెనకబడి వున్నారు. దేశం చాలాభాగం ఆంధ్రం. అయితే ఏమిలాభం. ఆంధ్రులుకూడా యూనివర్సిటీ పెట్టికానని నిజము నక్కారవారంటారు. ఎప్పుడు ఏలాగు జరుగుతుందో తెలియదు. పెనుకటిగద్యాలను వైద్యమును పొంది యున్నాయి. ఈఆంధ్రుల అపవధుగూర్చి అక్కడివారువచ్చి సమైక్య శాఖను పెళ్ళిబోసుకొన్నారు. నిజాంఆంధ్రం తెలివితూటేకాని ఆంధ్రరాష్ట్రంకు గొప్పతనంరాదు. దీనికి ఇటు బొంబాయినుండి అటు ఆంధ్రరాష్ట్రము నుండి ఆందోళన కలగాలి.

(కేవలము)

ఒక ఆంధ్రుడు.

యుగధర్మానుష్ఠానము.

(క. రాజేశ్వరరాయుడుగారు)

ప్రేయసీ,

వివిధ ధర్మముల ప్రక్రియ నిశ్చయము గ్రహించి యుత్తరము వ్రాసి యుంటివి. అందియుండును. అందరి విషయముల శౌచమును మొనర్చుకొనుచున్నావని నమ్మచున్నాను. వివిషయమైనను చదివినచూతముననే ప్రయోజనములేదు. అందరి విషయమును ముట్టముగ గ్రహింపవలయును. భావమును మననము చేయవలయును ఇప్పుడు యుగధర్మానుష్ఠానమున గూర్చి వ్యక్తీకరింపుచున్నాను. నీవిని బాగుగ చదివి యిందలి భావమును జీర్ణమొనర్చుకొని నీకుగలుగు శంకలకు వివరింపుము. దానిని దగిన ప్రత్యుత్తరమిత్తును.

కొలది దినముల క్రిందటనే నేనొక గ్రంథమును చదివితిన. అది భారతీయుల నిర్లాభమధర్మములకు సంబంధించినది. దాని గ్రంథాంత యూరపుడేకీయుడు. అతడుగంతుదికి దృష్టితోడ నవిషయమును వివరించెను. “భారతీయులందఱు జీవితముననుచు చాలకాలము నివసించినయెడల వాడుకన చూచిన బాతీయతను గోల్పోయి సర్వవిధముల భారతీయుడైపోవును. నీవీని భారతీయులందు బుట్టినవానిని మిక్కిలి భేదము గానరాదు. ఇదియే భారతీయుల యొక్క విశేషత్యము” అని నుడిచి యున్నాడు.

మనదేశముందలి యొక సుప్రసిద్ధ వాఙ్మనీషుని తోడ మాట్లాడునప్పుడారి డిట్లు నుడిచియుండెను. “భారతీయులను బహిష్కరింపవలయును గ్రహించు శక్తియర్హము.

అర్హము. ఎచ్చట మంచియున్నను నిస్సంకోచముగ గ్రహించి జీర్ణమొనర్చుకొనటయే భారతీయులకార్యము. కాని పరిశ్రమింపగల శక్తి చూతము పూజ్యము”

కాని పరిశ్రమింపగల శక్తి మనయందు లేదను విషయమును నేను నమ్మను. ఇతర విషయములను గ్రహింపగలిగినటులనే వివరింపగలిగియున్నాను నటయే పత్నీమన్యభావము. మనకుగాని సంఘమునకు గాని ప్రయోజన రహితమగు కార్యములను మొలమెల్లగ వివర్ణింపుచుండుము. దేనినిగూడ నొక్కమారుగ శ్రద్ధింపవలయును. ఇట్లొనర్చుటయే సంఘమునకు నుపయోగపడును. కాననవిదోషముకాదు. గుణమేను. అది దుష్టవిషయమున బలపరచుకొనటకు బాల్య వివాహముల జేర్చుకొని యిట్లు నుడిచియున్నాడు. “ఒకప్పుడు బాల్యవివాహములు సాంఘిక సిద్ధికి మిక్కిలి యావశ్యకమై యుండెనటకు సందియము లేదు. కాని మనయందు విసర్జన శక్తియేయుండినయెడల దాని యవసరము దీరినంతనే బాల్యవివాహముల విడిచియుండుము”

బౌద్ధ యుగము తర్వాత హిందూ సంఘము పునర్నిర్మాణ మాయెను. అప్పుడు బాల్యకాలముననే పెల్లను సవ్యాసమును గ్రహించి బ్రతియున్న పజ్జించిరి. అట్లొనర్చుట ఎలవ సంఘము నాశన మగుననుట నిస్సంశయముగా? ఈసమస్య పరిష్కార ముకొరకు బాల్యవివాహములను చరణమున చెప్పెను. బౌద్ధ

యుగప్రభావమంతరించియొరికించక బూర్వమేమన
మహాకామ్యదీయలయాక్రమణమందుగల లాఘవంబి
మి. మహాకామ్యదీయ యుగమనగూడ కాల్య వివాహ
ము లనవరమాయెను. అంతియగక ఘోరమగు
ఘోషపద్ధతిని గూడ కొన్ని ప్రాంత్యముల యందు
నలంబింపక తప్పకుండెను. నేడు
మహాకామ్యదీయ యుగ మంతరించివది. దానితో
బాటు సంఘ సంస్కరణముగూడ ప్రారంభమైనది.
మనదేశమందలి బాలికలు 13-14 వత్సరములకే యా
వనసీమయందు పచార్యణం బొనర్చుచున్నారు. సాధా
రణముగ 11-12వత్సరములకే వివాహములు జరుగుచుం
డుట సహజమైనది. సంస్కరణము కౌవలయుననుచారి
లోచాలమంది 16 వత్సరములు దాటినగాని వివాహ
ముచేయుటలేదు. ఆచరణముందు సంపూర్ణముగ
లేకున్నను చాగుగవయస్సువచ్చినగాని బాలబాలికలకు
వివాహము చేయగూడదను భావము క్రమక్రమముగ
స్ఫుటమగుచున్నది. పదునారువత్సరములకు స్త్రీలకు
వివాహ మొనర్చవారిని సంఘమునుండి వెడల దరుచు
వలయునని దళంతు వారరుడుగ నున్నాగు.

ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన విషయ మేమనన్వి
గ్రహించు శక్తితో బాటు విపరీతంబు శక్తిలేనియె
డల సంఘమువృద్ధి యొరికింది యుండును.
మన హిందూసంఘము నందొక్కొక యుగము
యాచార వ్యవహారము లొక్కొకవిధముగ నుండెనను
టకు ప్రాచీన ధర్మశాస్త్రములే మనకు నిదర్శన
ములని నిశ్చయమునటుల చాగిసియుంటిని.
భారతీయులకు మనసంహితమిక్కిలి ప్రామాణ్యము.
ప్రతీయుగమున మార్పుకెందుచు వచ్చెను. చిట్టది
వరదానిని సంస్కరించినవాడు భృంగర్షి. ఈయ
నకుతూర్వముమార్కండేయుడు నారమునిసంస్కార
మొనర్చిరి. విపర్లన శక్తియు మనయందు లేనియెడల
యుగోపయోగముగ ధర్మశాస్త్రము లెట్లు మార్పు
కెందునుండెను!

పరులను మనయందు గలుపుకొని వారయందలి

శ్రేష్ఠగుణముల మనము తీర్చుకొనవచ్చు కొనిన యెడల
పరులవ్యక్తిత్వము విలమటకొనవచ్చుట? అట్టిపనికి
మనసంఘమెప్పుడును బూనుకొనదు. బూనుకొన
లేదు విరోధ స్థలమును నుర్తించి దానిని నిర్మూలనం
బొనర్చి సామరస్య మొనర్చుచుండిరి. ఈ యుగమందు
హిందూ సంఘమునకును క్రైస్తవముకామ్యదీయ సం
ఘములకును వైరుధ్యముగాన్పించుచున్నది. కావున వైష
మ్యములను దొలగించుకొనుట ముఖ్యవిశ్యకము. విద్య
వములను వైశ్యతగలుగదు. విద్యవములు దొలగిన
గాని యుభయులకుక్షేమముగలుగదు. సమస్త ధర్మ-
మతిముల యట్టమగుననున్న తిత్తిమొక్కటియను నం
తరీమాత్రమున మతద్వేషము లంతరింపవు. మనదేశ
మందలి మహాకామ్యదీయ క్రైస్తవ మతముల నలంబించి
చిన వారిలో చాలమంది హిందూ సంఘమునుండి
విడివిడి క్రైస్తవముకామ్యదీయ మతములకైగొనివారనుట
నిశ్చయము. వారు మన పొరుగుననే నివసింపుదు
సంపూర్ణ వైషమ్యముతోడ విదేశభాషాపన్నులైయుం
డుట యసంభవము. జాతీయప్రకృతి దేనిని దూర
ముననుంచుటకు బ్రయత్నింపదు. ప్రతిదానినిదన
యందు గలుపుకొనుచుండును. అదిదానియొక్క
స్వభావము. అందువలననే యార్యసంఘమునం దనా
ర్యసంఘము గలసిపోయినది. ఇది మనయొక్క దేశ
మందేకాదు. ప్రపంచమునందే దేశమందయినను
జాతీయప్రకృతి మానవమండలిని యొక్కముగ చేయుచు
నేయుండును. కావున నిజాతీయప్రకృతిని నాశ్ర
యించియే చరిత్రకారులు ప్రాచీనతాపమును మనకు
గోచరించునట్లు జేయగలుగుచున్నారు. నిజాతీయ
ప్రకృతి యపరివర్తనము. అందువలన మహాకామ్యదీ
యులు-క్రైస్తవులు-పారసీయయొకరైన నేమి-ఏయొకడు
లైన నేమి-వారు భారతీయులగు హిందువుల ప్రకృతికి
సంపూర్ణముగ విభిన్న ప్రకృతి గలవారుగనుండుటకు
వీలులేదు. ప్రకృతి గతమగు సామరంజన్యమే
మతధర్మముల సామరస్యమునకు ప్రభావ నవాయము.
మహాకామ్యదీయ యుగమందుదేశ వేరులగుటకు శక్తియు

వచ్చి భారతవర్షమున మౌర్యధర్మమును నొనర్చుకొని యున్నది. వారి సంఖ్యవృద్ధిమగుటకు సందియములేదు. వారివ్రత్యులభిన్నమైనను పరిసరములయొక్కర్థములన వారివ్రత్యుల చాలవరకు సంయతమై భారతీయవిధానమున కూపాంతరముందినది. నేడుభారతీయ చరిత్రయే వారిచరిత్రయైనది. వారి సంకము విదేశమైనను పదిపదు శతమ పురుషాంతరములుగ భారతవర్షముండే నివసించుచుండుటవలనవర్షతో భావమున భారతీయులై యున్నారనుట నిర్వివాదాంశము. అందువలన వారికొరకు మనము ప్రత్యేక వ్యవస్థను చేర్చాము చేయవలసిన యవసరములేదు. వారివిగూడ హిందూదేశమందలి మహమ్మదీయుల తోడ సమములుగా చూచినవారు.

మనదేశమందలి పారసీకులు విద్యమందును ధనమందును మిగిలిన సంఘముల కంటె నున్నతస్థితియందున్నారు. అలాగువారు భారతవర్షమునకుమిక్కిలి గౌరవము చెచ్చుచున్నారు. వారుస్వదేశమునుండి మహమ్మదీయుల వారినుండి తప్పించుకొనుటకు మనదేశమునకు పారివచ్చి మనదేశమున స్వదేశముగ భావించుచున్నారు. హిందవుల మతధర్మములకును వారిమతధర్మములకును మిక్కిలి సామ్యము గలదు. పార్సీల సంస్కరణములకనే మనలో చూరుడు, కందర్పుడు, కలి మొదలగు కల్పములు గలిగినవని చాలవందివిశ్వాసము. బౌద్ధయుగమున కొంతకాలము భారతవర్షమునకు సామ్యమైయుండెను. అప్పుడు హిందూసంఘముందు పారసీకుల యభిప్రాయము లనేకములు బ్రేరేపించెనని చెప్పుదురు. ఈవిషయ ముచెంతవరకు సత్యమున్నదో సరిగ నిర్ణయింపజాలముగాని పార్సీలకును అర్థులకును సమీప సంబంధముండుట వలన మనదేశమందలి పారసీకులు మనదేశమందొక కాలవారుగా చూయుచున్నారు. హిందూదేశమునే మౌర్యధర్మముగ దలంపుచున్నారు. మౌర్యమునండియు వారు భారతీయులమను భావమున చేయున్నారు.

క్రైస్తవమతమును గూడ నిరుకాళము వారున్నారు. క్రైస్తవమతమును హిందూదేశములు, రెండవ శ్రేణివారు విదేశీయులు. విదేశీయ క్రైస్తవులొకసంఖ్య భారతీయ భావమున మెలంగుటలేదు. వారికొక ప్రార్థన భారతీయ భావములవలనగాని సామరస్యము కలుగదు. వారియందు మేము భారతీయులమను భావము నుద్ధరించుచో వైరుధ్యమునకు తావుండదు. క్రైస్తవమతమును హిందూ మతాంతర్గతమున కొకకాలము బరిగమింప చేయుటయంత కఠినకార్యముగాదు.

కాని సర్వజనమను మహత్తరభావము మీద ధర్మసమన్వయ మార్ధరపడియుండును. అట్లానమొకవిద్యా విహినత మొదలగునవి యీ కార్యమునకంతకాలములు. అట్లానమను దొంగిలించుట మనము సర్వవిధముల బ్రయత్నింపవలయును. కావున వర్తమాన కాలమునందే దక్షిణదేశమునకు ముఖ్యవిషయము అట్లాన నివారణము. అందువలన నిదియేయుగధర్మము. యుగధర్మమున శ్రుతిగలియునదే పుణ్యకార్యము. శ్రుతిగలియునకార్యము పాపకార్యము. ఈవిధముగ పాపపుణ్యముల విచారణప్రస్తుతకాలమునసంబంధములేదు. సమస్త మతముల ధర్మముల మధ్యమందు విరోధము నుద్ఘాతించి సామరస్యమునుగలిగించి భారతవర్షమును నభివృద్ధిచేయుచు పరిశుభము విరాజిల్లుచున్న మహాత్ములయుగావతారము గాదా? మానవజాతికిమహాత్ములుగాదా?

భారతీయులనికలెక్కొనరుమనకుసంబంధించినవారలే గాదు. హిందూదేశమును మౌర్యధర్మముగ దలచి యీగడ్డమీద నివసించువారెల్లమను భారతీయులే. వీరిలోవీరిమతవైషమ్యములుదొంగిలించుకొని పుణ్యమును భాగమును గలగునటుల చేయులయును. ఇది ఎరకు మనదేశమందు చేసే భావముననుభావము ధృఢమైపొందుకొనియున్నది. ఇప్పుడునే మనదేశమునానంతమునుభావమును వికసించ చేయులయును. ఈభావమును వికసించుకొనినది యంతః కలహములనుకలించును. వాటిను భావమేర్పడును. మహాత్ములు

వాణియేమి? హిందూ మహమ్మదీయమెత్రి- అప్పు
శ్రీతానివారణమేగదా!

ఇదివరకు మతిముకొరకు రిక్తనదులు బారినవి.
మానిషికోటి సంక్షోభమొందినది. నేడుజరుగుచు
న్నపోరాటము మతివ్యాపకమునకుకాదు. మతిసాను
రక్తమునకు దమప్రశ్నేక వ్యక్తిత్వమును వెల్లడించు
టకుగాదు. ఇమిడ్త జాతులు మతిములకు పరస్పర
వైరుధ్యమును దొలగించి ఇమిడ్తజాతులు మతిముల
వికాసమునకు దోడ్పడుటకు. కాని భారతీయమందు
జరుగుచున్న మహాచైత్ర పోరాటమందు వాని నమననది
లేదు. ఇందు శక్తు మిత్రుల వ్యక్తిత్వ వికాసమే
గదా ముఖ్యవిషయము. ఇకరక్తపాతిమునకుతానచ్చట!

అంధజీవము చేల్కొనుచున్నది. వివిధజా
తుల వర్ణములకారు కిడ్లవైచిత్రిమ లమ స్థానము
లన్నియులచేతని జూచుచున్నారు. వానినిజూచి
భయమొందినవలె! పదువారుచక్కలు పరిపూర్ణముగ
వికసించినవేగదా కమలమయొక్క సౌందర్యము;

కోభ. అటులేనేయాంధ్రజాతి పరిపూర్ణముగ వికసించ
యిర్పించుచున్నది. కావున నీ శుభముచూర్ణమున
నెంతవరకు దోడ్పడగలగిన నంతపుణ్యము. నియమము
లేవ్వక నూలుతీయుము. అంటరానిరవమును పరమత
దేవునిమును హృదయమునుండి కుంకటి వ్రేళ్లతోడ
పెల్లగించుము. దేశము ను వీడి నగు ఖసా ఖసా
ములు-పుణ్యపాపములు-మంచిచెడుగులు-లాభనష్ట
ములు-ఇంతియేల దేశమును వీడిన దేవునివైకలయించు
గూడదలంపకుము. నేన, వాగ్యహము, వాదేశము; నేను
వామదము, వాదేశము; అనన్యత్రిక్వియును నిరంతరము
మననముచేయుటతోడనేను వాదేశము భూమండలము;
నేను వాసంధుము మానవకోటికి సంబంధించినవి
వివిధమతములు అనుత్పత్తియును మరునకుము. వీనిని
గూర్చి భావింపుచు నేకార్క మొనర్చి నను
నితీర్చి ఇమిడ్తయ మిమాంసయే పుణ్యము;
పుణ్యకార్యమని దలంచి లోకకల్యాణము కొరకు
రాటమును చేబట్టుము. సుకౌంతముగ చక్రమును
ద్రిష్టుచుండుము.

ఇందిరాసుందరులు.

(డాక్టరు గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తిగారు. యల్. యం. యన్.)

—:0:—

సుందరరావుతనపేరు సార్థకనామమకొనే
వాడు. తనంతటి సుందరమైనవాడు లేడనే యతని
యభిప్రాయము. అకిదాసంవత్సరమే నీయదేశము
నుండి బానిష్టముపరీక్షలో నాగిలేవే వచ్చెను. అతని
తండ్రి చిగకాలము గొప్ప రాజకీయోద్యోగమున నుండి
కుమారుడు మార్క దేశమునకు వచ్చిన సంవత్సరమే
మరణించెను. సుందరరావు చెన్నపట్టుములో వకాల్లి
చేయదాని కారంభించిన కొత్త పరిలోనే ఒక
మోటారుకారు కొన్నాడు. అతనితండ్రి కిట్టివ మేడ
పూసమల్లి హైకోర్టులోవున్న దివ్యభవనము. వకాల్లి
అరంభించిన మొదటిశిలనుండి శిలకైవారు వందల
రూపది అతనికి ఉండేది. ఎయ్యమ్మగడవిన తల్లితప్ప
ఇంట్లో ఇంకెవరూ దత్తుకలేరు. మానుపటివంటవాడే
ఇంటినింకా విప్పెట్టుకొని యుండెను. సుందర
రావు కింకేమిలోపము. కాపరమండదానికి దివ్య
భవనము, తన యివ్వంపచ్చిన ఖర్చుపెట్టు కొనదానికి

చేయి మునగాధశం. తల్లితప్ప అతని
పోషక వర్గములో ఇంకేవంతువులు లేరు.
త్రాగుకుమొదలైన దుర్వ్యసవాలనికీలేని. అతని
దుస్తులకుతప్ప నింకొక ఖర్చులేదు. సుందరరావు
ఎప్పుడూ మాటు బూటు పేటు వేసుకొని నీటు
గోలులకు లోటులేకుండా చూసుకొనేవాడు. అతనికి
చాలా మొగమాటం. దిగ్గిరబంధువు తిరిటిరైవా
పిలిచినా వెళ్లేవాడుకాదు. వెంకటరెడ్డిఅనే వయసు
ముదిరిన పకీలుకీ ఇతనికి బడరీ బాజారాయణ సంబంధ
మొకటండి. ఈ వెంకటరెడ్డి మొదలయిన తన
శ్రేయస్సు కోరేవారందరూ సుందరరావు కొక్క
లోపముందని అనుకొనేవారు. అతని తల్లికప్పుడూ
అడచింత. ఎన్నిసార్లు అలాపాన్ని పూర్తిచేసుకో
మని తల్లిచెప్పిందికాని అతడునికలేదు. అవిడమాటలు
అత్యుపదేశేనా! అఖరుకొనాడుతల్లిమాతలో కూడా
పడతానంది. ఆ ఆడు - ఏమనునాసరే వాక్కుర

లేదూ అన్నాడు మందరరావు. వాస్తవం నేనుమాన
నూ అన్నాడు. “ ఏకీవాలోకంలో సౌఖ్యంకలగ
జేసేదాడే! అటువంటిదాన్ని నువ్వెందుకు చేస్తువు ఏకా
వైయుంటే ఏకీమసౌఖ్యం! లోకంలోవాళ్లంతా వె
వాళ్లయి చేసుకొంటున్నారా? ఏసౌందర్యమంతా
ఎవరి పాలుగాను?” అని వెంటటరెడ్డి ఆనేక విధాల
జోధనచేశాడు. చెవినిల్లగట్టుకుపోలేడు— ససేమిరా.
అరిచిజోధనన్నీ కృతప్రాయమూ కాలేదు. ఇంకీ
మందరరావు పట్టుదలకేమిటి కారణం. ఆతడు
నీనుదేశములో ఉన్నప్పుడోక ధియోసౌఖికలో సానైటి
లో మెంబరుగా ఉండేవాడు. ఆసంఘములో ఒక
జేదాంతి బ్రహ్మచర్యంలాంటి ఆచరణయ్యమైన ఆశ్ర
మమే లేదని నిర్రాగ బుర్రకెక్కించాడు. నీనుదేశం
వెళ్లకముందు తమతండ్రి పెళ్లి చేస్తానంటే “వివాహం
విద్యనానామ” అన్నాడుకనుక చదువువ్రాసాయిలేనే
గాని పెళ్లిచేసుకోవనికపడంట్లాడు. నీనునుంచి ఎచ్చుక
ఈకాస్తబుద్ధి కూడాతిరిగి పోయింది. సౌందర్య
మనేది ఒకరర్థమే వంటిది. దానివాడవాళ్ల పాలు
చేయడమేమిటని వెంటటరెడ్డిని తిరస్కరించాడు.

و

మెక్కటబడ్డి ఆ శే క వి థా ల ఆ త ను
మరిపించెవాడు, మూసులైటు బేండుకు తీసుకు వెళ్లి
వన్నెలు చేసుకొని వచ్చే పురుషేట దొరసానని
చూపెట్టేవాడు. మెట్టాగు బల్లలో కూర్చొని క్రింది
కడుగు పెట్టుకుని ఒక్కడవలెనే ఆపుచ్చ పువ్వు
లాంటి వెన్నెలలో ఆసక్తుడ తరగాల ధూషణలో
లీనమై పోయే ఆ బేండు మాధుర్యాని కావరించే
నదివెయసులో ఉన్న నవలీలనివల పెందరనో
చూపెట్టేవాడు. పాటకచ్చేరీలకు తీసుకొనిపోయి
అక్కడికివలచుకల చీరలు కట్టుకొని మొఖానికి
తెల్లగుండ పూసుకొని ఘనఘను లాడుతూవచ్చే
సాందర్యవతుల పెందరనో చూపించేడు ఇకపార్థ
సారథికో వలలో క్రిక్కిరిసిపోతుకుని పోయేయవ్వన
వతులను, పియ్యదన్నే గురు పూదోలులను, బయ

స్కృత ప్రేక్షకులను రక్కశకుండా చూపించెడు.
ఇందులో నియంత్రము వచ్చి వాళ్లను పెట్టిచేసుకొనవచ్చు
ననికూడా భావించాలిచచ్చేను. ఇంతింటే చక్కని
వాళ్లను ఇంకండులోనే చూసేను. వాళ్లకంటే నిల్వ
గొప్పేమిటన్నాడు సుందరరావు. అన్నాడు కాని
అతనిలో మార్పుచూసేరా వెంకటరెడ్డి ఇంటికేనా
ఒకవాడైనా వెళ్లకుండా నలుగురిలోకినీ కట్టుకా
తిరగ కుండా కూపభ్రమంధూకంలాగు ఇంట్లో
కూర్చుని వుండే సుందరరావు క్రమేణ వెంకటరెడ్డి
ఎక్కడికి పోవుకొని పోతుంటే అక్కడను పోన
డం తరలించెడు. కోర్టువదిలి ఇంటికి రావడం
లేదవు, మోటారులో ఇద్దరూ ప్రయాణము యాకే
ఎక్కడికో ఒక చోట.

ఒక నాడు రాత్రి వెంకటరెడ్డి సుందర రావును కనుబాటు చేసి ఆతని బంగారపు వాచీగొలుసును సొంధించి జేబులో దాచుకొన్నాడు, అంతకు ముందేమి తంత్రం పన్నేడో “సుందరరావు మనవిద్దరిని మోసపుచ్చి, ఎవడో దొంగని వారి పెత్తుక పోయేడురా వాడి వెనుక బయలుదేరుదాము” అన్నాడు “ఇంకెలా ఇక్కడకు దొంగ వెచ్చాడయ్యా” అన్నాడు సుందరరావు. “మవ్వగదిలో వెళ్లివచ్చుకు నేను మీడ నూడికి వెళ్తాను. మళ్లించే బస్సుటికి బల్లమీద వాచీ కనబడలేదు. దొంగయెత్తుక పోకపోలే మరేమవు తుంది? నేగమపడు గత్తుకొనివెళదామరా” అని సుందర రావుని బలవంతపెట్టాడు స్నేహితుడు. దొరలు రాత్రుల్లు తొడుగునా నే డెస్తులన్న తొడిగి సుందర రావు బయలుదేరేడు. “ఎందుకీ సాగులన్న తిరగడ” మంటాడు సుందరరావు. ఫర్లాంగు దూరములో దొంగ ముందర పరుగెత్తడం నికుకనబడలేదా వాడేయింట్లో దూరేడో నాశుతెలుసును. నివాసినికి బిస్కెట్ పరిగదా! అన్నాడు స్నేహితుడు. మింటునీడిలో ఒక యింట్లో వారిద్దరు పనిచేసిందే. సుందరరావును డ్రాయింగు రూములో రొనుబల్లముందు కూర్చోబెట్టి వెంకటరెడ్డిలో పోలికెట్టాడు. ఒక గాజుగ్లాసులో లైకు జానుకోని దానిలో ఒక నుంచుముక్కను వేసి తీసుకు

వచ్చి సుందరరావు కిచ్చాడు. ఇంతలో బహువిధ ముద్దాధరములతో ఒప్పును పదునెనిమిది సంవత్సరముల ఎయిదుగురి ఒకయువతినివచ్చి వెండిపళ్ళెముతో ఈనెలతీసి చింకలుతుట్టి కవటాకులు, పరిమళించుచున్నవక్కపాడి, రానుబల్లమీద పెట్టింది. రెడ్డిమల్లావచ్చాడు. “దొంగ యింటికి తీసుకొనివచ్చి గౌరవము చేస్తూన్నారండీ” అన్నాడు సుందరరావు. “దొంగ ఈయింటిలోదూరిపోయాడట ఇదిమన వాళ్ళిల్లే. దొంగ పారిపోయేటప్పుడు వాచ్చీకింద పడిపోయిందట. ఈ అమ్మాయికి దొరికింది-ఇచ్చి వేయవమ్మా ఇదివినాది” అన్నాడు రెడ్డి. ఇంత పేతూ గాజుగ్గాసులో మందుముక్క ఏలాగు కరుగుతుందో అనిచూస్తున్నట్లు నడిచిచాడుగాని ఆస్త్రి మొగమైనా చూడకుండా సుందరావు. అయిదునెలలవచ్చి బల్లమీదపెట్టింది. సుందరరావు అయిదునెలలవచ్చి వెళ్లిపోయేటప్పుడు “ఈఅమ్మాయి నిప్పిస్తాను వెళ్లకురానా” అన్నాడు రెడ్డి. “ఇప్పుడు ఇందుకుటయ్యా ఇంతదూరముద్రవించివేవు. అట్లా చెప్పితే మొదటనే అక్కరలేదని వుండునే” అన్నాడు సుందరరావు. “అపిత్తల చూడవప్పుడు అని యుండునేమో కానిఇప్పుడేమంటావు” అన్నాడు రెడ్డి. “ఇప్పుడంటే విశేషమేమిటి నానాచినా కిచ్చిందానో” అని సుందరరావు తిరస్కరించాడు.

3

రెడ్డికింకేమీ వాటలు పోలేదు. మెల్లగా సుందరరావుని ఒక క్లబ్బులో మెంబరుగా చేర్చాడు. సుందరావక్కడనుకొని టెన్నిసులియ్యడం ఆడుతుండేవాడు. ఆ సభవారు సంస్కృతిం తెలుగు ఇంగ్లీషు నాటకం లాడేవారు. సుందరరావుకి ఇంగ్లీషులోనేకాక తెలుగులోను సంస్కృతంలోను కొంత పొందికవుం వుండేది. ఆదిని నాటకాల్లో సరదావుట్టింది. అదివరకల్లా జనసమూహంలోకి వెళ్ళడమంటే చికాకుపడే సుందరరావు సుగుణవిలాస సభనాటకమంటే చెవిగోసుకొని పరులేవాడు. ఒకనాడునామకా వేషధారిని స్తోత్రము

చేసి నాటకాంతముక రక్కసుచెప్పేడు. నామకా పాత్రధారి పురుషుడైనను స్త్రీలనుమించి సభ్యులను వశపరచుకొన్నాడు. అని సుందరరావు రక్కసులో చెప్పేడు. పృథంవ ధోరణిలో అక్షరాభ్యాసము అయింది కదా అనిసంబరపడ్డాడు రెడ్డి.

౪

న రోక నాడు నాటకమయేక సుందరరావు ఒక్కడు మోటారు నడుపుకొని యింటికిపోతున్నాడు. ఒకసందులో మలుపు తిప్పేటప్పుడు కారు పక్కన నడుస్తున్న మనిషిని రాసుకుపోయింది. ఆస్త్రి వెంటనే బ్రెండ్ పడిపోయింది. విశేషం చెబ్బుటకలలేదుగానిచేతులు కాళ్ళు కొంచెం కొట్టుకుపోయేయి. సుందరరావు మనము మెర్చింది. ఆమెకుతగిలిన చెబ్బులకు పరితపించి మియిలైక్కడ మివాళ్ళెవరున్నారు. మియింటికితీసుకొనిపోయి దిగబెట్టావన్నాడు. కే వెక్కడుంటే అక్కడేయిల్లు వన్నెయి పోషిస్తే వారే దగ్గరవారు అని జబాబు చెప్పింది యిందర వరే నిసంరక్షణకు నేనెగదా బాధ్యుడను అనుకొని ఆమెకు మెల్లగాలేవనెత్తి కారులో కూర్చోబెట్టుకొని యింటికితీసుకొనిపోయాడు. ఒకమంచము పరుపుచేసి ఆమెకు పడుకోబెట్టెడు. ఇంతలో వెంటకరెడ్డి అక్కడకువచ్చాడు. నంగులు తెలుసుకొన్నాడు. సుందరరావు అనుమతిచేసి పరిచయమైన దాక్టరుకు తీసుకొనివచ్చేడు. దాక్టరు తగిన చికిత్సచేసి బారెవ్వరగానూ రోగిని నాటెవులేకుండా యిక్కడనుంచి పంపివేయబూడను. నేజెప్పవచ్చికారం జాగ్రత్తగా సంరక్షణ చేయాలి నేకటివకట్టు కదిలిపోకుండా గడియ గడియకు చూస్తూండాలి అనిపాచ్చరించాడు. దాక్టరు చెప్పినట్లు కట్టు ఎక్కడ కదిలిపోతుందో అనిగడియ గడియకు చూసేవాడు సుందరరావు. కొన్నాళ్ళైంది యిందివరకు చాలా ఖులాసా కలిగింది. సుందరరావు ఆమెకు ఒకబంధువుగా భావించి ఆమె పద్ధతి వానాదుల కేమీ లోపములేకుండా యేర్పాటుచేసేడు. కాని ఆమె కెత్తమా చనువివ్వలేదు.

గి

ఇత్రుడా యిందర ఏలాగుండని మీ యభిప్రాయం! వయస్సు తగ్గింది. శరీరచ్ఛాయ నిజమునగరం పండు తమలహవంబిది. కాంతమైన సముద్ర తరంగములలాగు ఎత్తుపలలతో వుండేవల్లని ఉంగరాలలాగు, సింగటివిండల లాంటి కు బొమ్మలు, చేరదేవీకట్టు, ఇంకా కొనాకు చెప్పేదేమిటి ప్రబంధాల్లో కవిశ్యరులువల్లించే సౌందర్యమంతా ఈ మెయిండుంది. ఒక నాడు సుందరరావుకువంట్లో చిక్కాగవుం డిమంచమమిదపడుకొన్నాడు. ఎంట్లోఎలాగుంది.”

అంది ఇందర మెల్లగావచ్చి.

సుందర:— కాళ్ళు లాగుతున్నాయి. కొంచెము తల నొప్పికూడా వుంది

ఇంది:— అమృతంజనం తెచ్చేదా, కాళ్ళకుకొం చెంచాస్తాను.

అదదాచేత కాళ్ళు పట్టించుకోవడం తప్ప కాకా! అందులో పరశ్రీచేరి. అని సుందరరావుకు సిగ్గు చేసింది. “అక్కరలేదు” వెళ్ళు అన్నాడు.

సుందర:— నాకు చికిత్స చేయించి ఇంతశ్రమపడ్డాడు కాకా! మీకు సుస్తిగావున్నావును నాచేతనైన యుపచారం చేయడం తప్పి.

సుందరరావు జవాబుచెప్పలేకపోయాడు. “కొంత పేపూరుకొని అక్కరలేమరే! డాక్టరుగారికి తెలిపాను చేరానుఅయ్యవచ్చివుండుఇస్తాడు” అన్నాడు. “డాక్టరు గారు వుండిస్తారులెండి. ఉపచారం చేయడానికి అధ్యంతరం ఏమిటో” అనియొక్కచిరునవ్వు విసిరిగి వెళ్ళిపోయింది యిందర.

డాక్టరు “యిందరయింకా యిక్కడేవుండాలి జబ్బువడిలేదని మరీషిగనుక చల్లగాలి సముద్రపొడ్డుకు తీసుకు వెళ్ళాలి. మనస్సు రంజించే నాటకాలు చూపెట్టాలి అప్పటికి కాని మనస్సుకు శరీరానికి అరోగ్యం కలుగదు. అదికాక యిందర అనాధ అమెకూ నా అన్నవారులేరు. అందుచేత అమెకొంగ మీయిల్లకలి” అని యెంతోహురంచెప్పేడు. సుందర

రావు కూడా అరకురలేకుండా అభ్రదభ్రదామెకూ నాటకాల్లో తీసుకు వెళ్ళేవాడు. కాని అమెయె. నేళభ్రదైవా సరసమాడబోతే కన్నుకునేవాడు. మై వీలాగున వున్నా మనసులో తక్కిన అతనికే తెలియకుండా మాడుతూనేవుంది. బలకానిండ్రియ గ్రామమిదవ్వం సమపి కర్నూటి, అన్నట్లు సుందరరావు లొంగడముక గోస్తా యేమిటి?

ఁ

ఒకనాడు సాయంత్రము సుందరరావు కోర్టు నుండివచ్చాడు. కోటు చేతికర్ర ఈవిండుగుపేటు సాగాకొయ్యకు తగిలించాడు. ఎసారాలోవున్న కుర్చీమీద కూర్చొనిపుస్తకము చదువు వుంటున్నాడు. మేడమెట్టుదిగియొకపురుషుడు సుందరరావునుచూచి తుద్రుమని మాట మంతలేకుండ గబగబడచి వీధిలోకి వెళ్ళి పోయేడు. మోహనరావు అని పిలుస్తూ ఇందర అతని వెనుక మెట్టుదిగింది. సుందరరావు తీక్షణంగా చూచాడు. ఇందర అక్కర్య పోయింది. కొంత భయంకూడా వ్రట్టింది. అవెల్లికనునీవయలనిసుందర రావు ప్రశ్నించేడు. అన్నాకొంగతనం బయలుపడిందను కొని కొంచెం దైర్యం తెచ్చుకొని “చెప్తాను లెండి ఇప్పుడేంతొందర” అని నవ్వుతూ మేడ మీదకి వెళ్ళిపోయి సారంగధరమిదా మోహనుచేత చిత్రాంగిపాడే పాట పాడుతూంది. ఇందరకు కానిలవిన కొన్ని సామానులు కొని అమె అన్న చేత సామానులు వెంకటరెడ్డి వంపేడు. అమోహనరావు సుందరరావుకంటబడితనుమానాని! కారణమయేడు. సుందరరావుకు ఉండబట్టికూడ మీదకివెళ్ళి మళ్ళీ ప్రశ్నించేడు. ఎవరోకాని తన స్నేహితు లిల్లను కొని పారబాటున ఈయింట్లోకి వచ్చేడట. తిరిగి వెళ్ళి పోయేడు అని బొంకిండ్రిగాని సార్థకం కాలేదు. మోహన రావులని పిలుస్తూవెవరిని అని మళ్ళీఅడిగేడు. ఎందుకండీ ఇన్నిప్రశ్నలు “మోహనా, రావా” అని పాటలో ఉన్నముక్కలు వర్ణించు వుంటున్నాను అని తలనందు కొని ముగిసి ముగిసి నవ్వు నవ్వుతూ” మనం

మాద కాటకాల్లో వేసలువేదామా “అన్నది ఇందిర. నుండరరావు అపరిమితావధి భరితుడై పోయాడు “నవ్వు కాటకంలో వేషంవేస్తే తీరంతా విరగబడి పోరా” అన్నాడు, అంత అందం అంత కంఠమాధుర్యం యేశ్రీవేషధారికి కలుగుతుంది. కాటకాలలో శ్రీలే శ్రీశాత్రులనుధరించడమే అదర్శప్రాయంగా గణించెవారి కావలే నుండరరావున్నా. “పదహేతులో శాలలోనునుకరిత్రకాటకమట. నవ్వు వేషంవేస్తావా” అన్నాడు.

ఇంది:—మీరు ప్రవరాఖ్యుని వేషంవేస్తే వేషవహుధిని వేషం వేస్తాడు.

నుండ:— అంతమట్టుకేనా సికోరిక.

ఇంది:— అంతమట్టుకేఅయితే ఎలాగ. అవేసలు వేయకుండానే యిప్పుడునువమాకాటక మాడు తున్నాము. ప్రవరాఖ్యుడి వేషంతో కర్వార వచ్చే గంధర్వుడి వేషంమాదా మీరే వేయాలి అంటూ వత్తునంటూ వెళ్ళిపోయింది ఇందిర.

2

అతరువాత నుండరరావురివాల్సిన దీసుకొని అడయారు పట్టణవేట కెళ్ళాడు. కాదుఅపి కొంతసేపు కూర్చోనే సరికి కల్లమూతబడ్డాయి. చిన్నకునుకు పట్టింది. కల,

“అతిసాక్షంతాళం అరు ఖుంట అయింది.

సారంగధర కాటకం పావుతాలెగర వేయడపు నీను అయిపోయింది. సారంగధరుకుచిత్రాంగిమేడకు పావు రంకోసం వెళ్ళాడు. చిత్రాంగి వేషధారిణి యిందిర ప్రణయ గీతాలన్నీ పాడింది “ఒకసారి ఏప్ర క్కజొదిగియుండిన చాలు దేవేంద్రపదవి సిద్ధించి వట్టు”అన్నది. నుండరరావుకిఅసీనుచూర్తున్న కొద్దికో వం హెచ్చు అవుతుంది. పరతరుషునితో ఇందిరను రస సంభాషణ చేయడం అరిచివేస్తులేదు. నుండర రావుకి కోపంవచ్చింది.రివాల్సయితే చిత్రాంగిమీద వేలేళ్ళు. అదెప్పుడరిక ప్పి పోయి ప్రకృతెరమీద వాలిన పావురానికీ తగులుగా పావురం భోరునకొండ

పడిపోయింది. వేటకు ఎచ్చివండుకు పావురం దొర కింది కదా అనికళ్ళువిప్పి చూశాడు. పావురంలేను. చిత్రాంగిలేదు.

ఎంతఘోరమైనకల! నిజంనాఇందిర చిత్రాంగి వేసుకుంటే ఇట్లాజరగవలసిందేనా! ఇంటికివచ్చి ఈభంతా ఇందిరకుచెప్పాడు.

ఇంది:— నామీద మీకంతప్రేమవుంటే నన్నుచెం ద్లాడ మాడదా!

సుం:— ఇప్పుడంతకన్న మరేం చేయగలను.

నుండరరావు యిందిరను వివాహమా చేతు కొందునని రెడ్డికి తెలిసినా చేరాకు

౩

సుం:— రెడ్డిగారూ మీకోరిక సిద్ధించిందా!

రెడ్డి:— ఇంతక్రమ లేకుండా అనేకమాపిల్ల చేతనకు వాచి ఇప్పించివచ్చడే నొత్తుకొంటే నాకెంత సంతోషంగావుండును.

నుండ:— అసీలేనా! ఈపిల్ల.

రెడ్డి:— మరి!

డాక్టరు:— రెడ్డిగారు త్వరితచంద్రుడి. మీపిల్లను సాని పిల్లలాగున తయారుచేసికారేమంది వంసాతిలా గున ముగలాగున కవపడదు.

రెడ్డి:— డాక్టరుగారి మేలుమరచి పోలేను. సంఘ సంస్కరణలో యిదొక ముఖ్యమైన సోపాన ముంది. సానులను సాంసారల వేస్తేనేగాని పదుపువృత్తి నిర్మూలనైతేనేగాని దేశంఉద్ధరింప బడదని సంఘసంస్కారానికీ పూనుకోవాలని నుండరరావు నాతోవాదించే వాడు. ఉద్యమవ్యాప్తికే కానిండు— వేళ్ళను వివాహమాడి సంఘములో నిత్యబుడే సమర్థులెవరు? నుండర రావుని సంఘమిప్పుడు త్రోసివేయలేదు మాడండి. అతనితో అందరికీ, అడసర మున్నది. ఇక ఏనాటక మెందుకంటే నుండరరావు వివాహాచ్చయే లేకున్నాడు. అతనికా యిచ్చకల్గించి వివాహమును చేసు

కుశేటట్లు చేశాను... ఇందిర తేజావల
 సంస్కార మనగారి రెండుతరముల. నుండి
 అన్నిత్రమాని సంఘసంస్కారమొనర్చుచున్న
 నేనెరిగిన సద్వంశములోని పిల్ల. సుందర
 రావుని లాంగడీయదానికి నేనట్లా అభిష
 యింపజేశాను గానిచాలా సరళ మైనది.
 విద్యావతి—

ఇప్పుడు సుందరరావుకు వెంకటరెడ్డి గురు

స్థానమున తేరాడు. సుందరరావు లేచి రెడ్డికి నమ
 స్కారము చేసి కాగిలించుకొనియాకిర్వాద మను
 కొరుచున్నట్లు గానుచున్నాడు.

తరువాత ఇందిరా సుందరులు వధూవరులుగ

వివాహం జరిగింది.

క వి తా మృ దూ క్తు లు .

(శీ . అ క్ష మ రా జ క ర్మ గా రు)

ఎవరి వాఙ్మయ ఖినులందు నెనగుచుండు
 బాహ్యదృష్టికి గనరాని పరమభూతి
 కవిమనోగత మార్దవ గానమందు
 కఠినశీలైన నీరమై కరగుగాడె.

కుసుమ కిసలయగుచ్చముల్ కోమలత్న
 మెడల నిశితపుష్పములై యెవనియాజ్ఞ
 పరిణమించునో యక్కవి ప్రభునివృత్తియ
 కావ్యమర్గంబు? పఠింప గలుగునెవడు?

ఏరసాతి లేకంబుచే నిందుబింబ
 ముబరము నుండి యగ్నిక గానిగురయ
 కోకిలారావములు కర్ణ కుహరములకు
 ములుకులైయుండు నెవ్వారి పలుకువలన?
 కవిమనోవార్ధి కెందేని కడలుగలవె?
 పడఁతి మొగమెట్లు నలినమై పరిణమించె
 విమలశశికాంత సౌధముల్ వింటికెగసి
 యరుణ శుభ్రాంశు పుష్పముల నెఱ్ఱపటచు

ప్రకృతికంఠులు ముమ్మందు నరుగులెత్తి
 యభినవబైన నృప్తిని నాచరించి
 తనర విద్యుల్లాతాంగినే తలఁపునందు
 కంటివో? మోహనంబుగ కవివరేణ్య!

భానుకిరణంబు లెవ్వారి నాక్కువలన
 శీతలాంకులై హర్షంబు సేకరించె;
 పలుక నేర్చెనో మోహన ప్రకృతియెల్ల
 హృదయవైశాల్య వీధులందెలుగునెత్తి.

భానసౌందర్య మహిమచే బలుకరాని,
 చిత్రదృశ్యంబు లెన్న రచించెదీప్ర,
 కవిరా! మనోదృష్టిని గాంచగలవు,
 నిర్ణయాతీత కాంచన నిధులసంధ్య.
 రహితర ఘర్మమునవిచ్చు ప్రసరకళిక
 పాడెడివి నూర్చునమ్మద భావగీతి,
 గనునానంద బాష్పముల్ కడలుకొనగ,
 గాన మొనరించు వాఙ్మొక్క కవియెకాడె.

పండిత కునిగలు రామశాస్త్రి గారు.

~~~~~

(పండిత - హెచ్చి - సుబ్బ శాయ శాస్త్రి గారు)

~~~~~

1825 వ సం॥ ప్రాచ్యమున మైసూరు సంస్థానముందు తిరుపతి శ్రీనివాస చార్యులను మహాపండితు మండెను. ఆయనప్రియ శిష్యుడు కునిగలు రామశాస్త్రి. ఈయన పురాతన సాంప్రదానిని గుణ్యముగ

నెల 1 కి 25 వేలరూప్యము లిచ్చు చుండిరి. అందువలన మహారాజు గారనేకమంది పండితుల కిచ్చుచున్న వేతనములను దగ్గించిరి. రామశాస్త్రి తండ్రికి నగరినుండిన పరహాలు మాహాశన మండెను. దానిని రామశాస్త్రి కిచ్చుచుండిరి.

మైసూరు సంస్థానములగు
స్వర్ణీయ కునిగలు రామశాస్త్రి గారు.

గురుకుల వాసమొనర్చి విద్యనుగంచి పేరు ప్రతిష్ఠలుగల పండిత మండలియందు గణన కెక్కెను.

1830. 31 సం॥ బ్రిటిషు వారుమైసూరు సంస్థానాధి పత్యమును గై కొని మహారాజుకు

అప్పుసొక్కినివాస బ్రహ్మగోత్ర ఘంటావ తారస్వానులవారు పరకాల మతమున కధిపతులుగ నుండిరి. వీరుస్వయం పండితులు. త్రియంబక శాస్త్రితోడ నాశ్వాత్థ మొనర్చి పీఠా బాజీగావు సభయందు బహుమానములు బొందియుండిరి. ఈయన కునిగలు రామశాస్త్రి విద్యాబుద్ధులు మేధా నానెడ కానందించి నెలకు 15 రూప్యముల చొప్పున నూశా సనమిచ్చుచుండెను. వ్యాస రాయమతము నుండి 25 రూప్యములు వచ్చుచుండెను. వీనితోడ కాలముగడుపుచుకొన్ని పత్తరము లై నతర్వాత మైసూరుపశ్చిమభాగమున నున్నపూర్వయ్య సత్రముకిడ 400 ల కొకయిల్లునుకొని యందు నివసించ జొచ్చిరి.

వీరికి మతవైషమ్యము లేదు, అందు వలననే త్రిమతములకు సంబంధించిన విద్యాధులకు రెండుపూటల భోజనము బెట్టుటయే గాక, వర్షమున కొక్కభోవతుల చావును

గూడ నిచ్చుచుండిరి. ఈయన గృహముక
కాలేజివలె నుండెడిది. వీరికడ విద్యనభ్య
సించి మహత్తర యశమును గడించిన వారి
పేర్లుకొన్ని యుదహరింపు చున్నాను. రీమ
రంగాచార్యులు (పర కాలస్వామి యను
పేరున బరగిరి.) ఆనందా శర్వా సింగ
చార్యులు. శ్రీరంగ శ్రీనివాసా చార్యులు.
రామగిరి శ్యామా చార్యులు. వెంకటర
మణా చార్యులు. గద్వాల శేషశాస్త్రి.
ఆనందాచార్యులు మొదలగు ముప్పది మంది
వరకు వీరిశిష్యులు మహాపండితు లైరి.

రామశాస్త్రి శిష్యునందలి తోడ
సంచారము చేయుచుండెను. ఆయన సం
చారసమయమున కూడ పరులయింట భజిం
పకుండెను. అందువలన నా రాయణ
శాస్త్రి వాసుదేవశాస్త్రియను వారాయనకు
పంటచేసి పెట్టుచుండిరి.

ఆకాలమున మైసూరు నందలి
పండితులలో యొక్కొక్కని కడకి. 4వం
దలమంది శిష్యులు చదువుచుండిరి. వీరికి
భోజనమెట్లు! విద్యార్థుల కన్నమిడుట ప్రతి
గృహస్థునకు ముఖ్యకర్త వ్యయగదా? గృహ
స్థులు బెట్టుచుండుట యేగాక పుణ్యాత్ములు
అన్నభైతములగూడ నేర్పాటు చేయుచుం
డిరి. అందుముఖ్యులు భాగవత సుబ్బా
రావుగారు. ఈయన బొబ్బాకు కమ్మకుల
స్థుడు. ఈపుణ్యాత్ముడు వగిరిలో యాంత
రంగిక బొక్కసాధి కారులలో నొకడైయుం
డెను. 200మంది విద్యార్థులకు భోజన
మేర్పాటుచేసి స్వంతిభవనమునే సత్రముగ
నిచ్చెను. దేవాలయమును తటాకమును
దీయించిన పరోపకారి. రాజగారు విద్యా

ర్థుల యోగ్యత ననుసరించి నెలకు రు 0.3.6
పైసలు మొదలు రెలకాలవరకు నిచ్చుచుండిరి.

సాధారణముగ గురువులు ప్రథమ
పాఠములనువిద్యార్థులకుశిష్యులతోడ జెప్పిం
పుచుండురు. కానిస్వయముగజెప్పరు. ఈదు
ర్గుణముత్రీయంబక శాస్త్రియందు మిక్కు
టముగనుండెను. అందువలన రామశాస్త్రి
యాయనకడ విద్యనభ్యసించక విఫల మనో
రథుడై వెనుకకుమరల వలసినచ్చెను. వీరు
దయము ౧౨ గంటలవరకునుద్దగ్ధములను
పాఠముచెప్పి, సాయంత్రము ౪ మొదలు
ఆరువరకు పంచ శాస్త్రములను బాలవిద్యార్థు
లకు జెప్పచుండిరి. తనను మించిన శిష్యుని
విద్యాప్రాధీమ్యముగాంచియావందిచ భాగ్యం
గురువులెల్లరకు లభింపదు గదా? పృథివత్స
రము రామశాస్త్రి 21దినములు గణపతి
మంగళారతి యుత్సవము చేయు చుండెను.
ఒకవత్సర మియన గురువర్యులగు తిరుపతి
శ్రీనివాసా చార్యులు నభయండు పరుగు
చర్చలోబాల్కొనెను. కానియాగురుశిష్యుల
చర్చకంత మెచ్చట! తెల్లవారు యాచూ
యెను. తోటివైతోటి యెక్కు చుండెను.
ఆప్రసంగమును చూచి విద్వాంసులు సర
స్వతి దక్షిణామూర్తులకు జరిగడి వివాద
మాయేమియని యచ్చెరు వొందు చుండిరి.
అప్పుడు శ్రీనివాసా చార్యులు పండితులజూచి
యిట్లనియె “నూ రాముడుశాస్త్రి దక్షిణా
మూర్తి యవతారము గాదా? వానికెవరు
త్తర మియగల రస్తా?” అనుచు వానం
దాశ్యవులు రాలశిష్యునిగొగలించు కొనెను.
పండిత మండలినుండి జయ ధ్వానములు
మిన్నుముట్టెను. ఇందువలన తిరుపతి శ్రీని

వాసాచార్యుల యుద్ధాంత ద్రోణాచార్యులను మించిననుటకు సంశయించ వలయునా?

బాజీరావు సంస్థాన పండితుడు త్రియంబక శాస్త్రి. ఆయనరాయ దుర్గములో నున్నప్పు డాయనకడ రామశాస్త్రి చదువు కొనెను. అప్పుడు రామశాస్త్రికి 15వత్సరముల వయసుండును. పిమ్మట తిరుకొండ్రేని వాసాచార్యుల కడ వేదాంత తిర్కమిమాంసాదుల చదివి ధన్యులైరి. శ్రీనివాసాచారి సహపాఠియైన శ్రీయప్పాచార్యులు త్రియంబక శాస్త్రి వ్రాసిన యుద్వేత మతగ్రంథముల ఖండించెద నని చెప్పుచు మైసూరు వచ్చి మహారాజును నందర్శించెను. రామ

స్వర్గస్తురాశెన మివాత్తమ్మగారు.

(కుంగల రామశాస్త్రిగారి మనసురాలు)

శాస్త్రి ణోడ వాదించు మనిరి. ఆతడు నానవాపాఠి శిష్యుడగుటవలన వాదించుటకు వీలుగాదన, శ్రీనివాస బ్రహ్మశాస్త్ర స్వామి సాన్నిధ్యము పత్రికా ప్రసంగము చేయవచ్చునని సంధి కుదిర్చిరి. ఆవాదన యుద్ధాంతకు సంపూర్ణముగ యోడింపబడెను.

దక్షిణ దేశదిగ్విజయయాత్ర.

1344 సం॥ రామశాస్త్రి శిష్యులు తోడను, మైసూరు మహారాజుసంగిన స్వేత

చ్చత్రమకరతోరణబిరుదావళులతోడ దిగ్విజయయాత్రకు బయల్పెడలిరి. అప్పటికివారికి 37వత్సరముల వయసు. పుడు కోటకేసి యచ్చట బ్రహ్మచారి యను పండితుని యోడించి ప్రథమతరగతి బహుమతిని గాంచిరి. అటనుండి పండితుల కాటపట్టయిన కాంచీపురమున కేగిరి. అచ్చట దేశికాచార్యులను మహా విద్వాంసు నోడించిరి. కండియందే వీరికి కడకటి పుత్రుడుగలిగెను. అతని పేరు యజ్ఞనారాయణ శాస్త్రి. కాంచి పురమున సంస్కృత విద్యాలయమును స్థాపించి మూడు వత్సరములకు తిరిగి స్వస్థానమునకు వచ్చిరి, వీరుకత కోటియను నొకతర్క శాస్త్ర గ్రంథమును రచించిరి, అందువలన శతకోటి రామశాస్త్రియను పేరు వీరికి వచ్చెను.

సామ్య (1659AD) సంవత్సరములో మైసూరు సంస్థానమునకు మగదేశమునవద్దీపములో న్యాయవేదాంత శాస్త్రములో పరిభ్రమించిన అనుగమభట్టాచారి బిరుదునొందిన వేంకట రామశాస్త్రి యను ఆంధ్రదేశీయుడొకడు రామశాస్త్రి పేరువిని అతని విద్యాగర్వముడంచ వచ్చి కృష్ణరాజా యొడయగును దర్శించెను. వీరిరువురికి పరకాలమతములో వాగ్యార్థము జరిగెను. శంకర భట్టాచార్యుల సిద్ధాంత ప్రకారము అనుగమ విధిలో వేంకటరామ శాస్త్రి ప్రతిపాదన మొనర్చుచుండెను. మైసూరులోనున్న మహావిద్వాంసు లందరు కాశీ తిమ్మనాచార్యులను మాధ్యస్థమున కేర్పరచిరి. వారికివాదమే తెలియ కుండెను. అప్పుడు రామశాస్త్రి "చింతలేదు. వాదస్థాంతయుకానిండు" అనెరి. ఎనిమిది దినములు

వాక్యార్థమైన విదవ అదే యనుగమ రీతిలో శ్రావ్యతవయములు చేర్చి వెంకటరాయశాస్త్రిపై కోటియేర్పించిరి. వీరుచెప్పినది వెంకట్రామ శాస్త్రికిమాత్రమర్థమైనది. కాని సభ్యులలో నెవ్వరికర్థము కాలేదు. తుదకు అనుగమభట్టచార్యునకువాగ్భంధనమునకు వారు మిక్కిలి సంతోషించి రామశాస్త్రిని బట్టుకొని నేపనేకరాజసభలను చూచితిని. అనేకముదవిద్వాంలనెదుర్కొంటిని. కానిండు రామశాస్త్రి సాక్షాత్ గాతముడు. వీరున్యాయ శాస్త్రమునకు మూలపురుషులు. ఇది సహజ పాండిత్యము అసాధారణమైన ప్రతిభ అని సభలో స్త్రాతముచేసిరి. ఆపుడు మహారాజు రామశాస్త్రికి 4000 రూప్యములు ఒక కంఠహారము మొదలగు వానిని వెంకట్రామ శాస్త్రికి 8000 రూప్యములు కంఠహారము మొదలగు వానినిచ్చిరి. తరువాత రామ శాస్త్రి మైసూరులో ఈ యనుగమవీధి పాఠము చెప్పమండిరి. వీరిసిద్ధాంతమే కాశి గయ కలకత్తాప్రాంత్యములలో వ్యాపించెను.

ముద్దు కృష్ణాచార్యుల పరాభవము.

ఆకాలములో ములకనాటి తెగకుచేరిన స్మార్త బ్రాహ్మణులు దోకడుండెను. మహారాజుకు నింగ్లిషుకంపెనీవారికి వైమనస్యము తొలగించ ప్రయత్నించి రాజ్యాదాయములో పంచమాంశమును కృష్ణరాజయోజయధుగారికి యిప్పించితివని చెప్పుకొను బడాయికోరోకడురాజ్యాంగములోపృథ్వి నొందుచుండెను. అతని పేరు తిమ్మబ్బాచార్యులు. రామశాస్త్రి ప్రాబల్యమునకు యిర్వాద్యెంద్రిగానినెటులైననుపదగొట్టుటకు యత్నింపును

ఘన విద్వాంసుల జాడలు తెలిసికొనుచుండెను గద్వాల వనపర్తియను రాజసంస్థలు కొన్ని సనాతనముగ మహా విద్వాంసులకు పృత్తులు కల్పించుచుండెను. ఆప్రాంత్యములో సుప్రసిద్ధులైన ముద్దు కృష్ణాచార్యులను పండితులను పిలపించి మహారాజు దర్శనమునుచేయించెను. వగరిలోనే రామశాస్త్రితోవాక్యార్థముచేయ నియమించిరి. రామ శాస్త్రి శిష్యులను రామ గోకాచార్యులతో మొదలఅనువాద ప్రత్యయవాదములు జరిగెను. తరువాత మరొక్కశిష్యు

పంచలింగేశ్వరస్వామి యొక్కయు,

రాజివిలాక్షమ్మ యొక్కయు, దేవములు.

లగు విజయ రాఘవాచార్యులతో వాక్యార్థముజరిగెను. అతడుచెప్పినదెదియుముద్దుకృష్ణాచార్యులు గ్రహింపబాలక మేము వీరితో వాక్యార్థమునకు రాలేదనియు వీరిగురువుగారగు రామశాస్త్రితోడనే వాక్యార్థమునకు వచ్చితినిని నుడివెను. తరువాత రామశాస్త్రి నిలచి అతిస్వల్పకాలములో వారిపరాక్రమముడందిరి. తిమ్మబ్బాశాస్త్రి మత్సర మనుగంటెను. ఇదిజరిగినది పరిభావి. సంవత్సరము (1853 A.D.) ఈవిజయముచే శ్రీరామ

కాస్త్రీగారిసంస్థానవేతనము 5 నుండి 10 వరకులు చేయబడెను.

1854 శతకోటి రామకృష్ణి డక్షిణ దేశ ద్వితీయసంచారమున కైబయలుదేరినది. విజయ రాఘవాచారిమున్నగు శిష్యులు వెంట నుండిరి. మహారాజా కృష్ణరాజ యొడయరు గారికి చెప్పకయే వెళ్ళిపోయిరి. ఇట్లు వెళ్ళుటకు తిమ్మణాచార్యుల చాడీకోరితన మేకాణము. చాడీకోరులున్న సంస్థానము మహావిద్వాంసులకువాసయోగ్యము కాదు. మహారాజగారి జ్యేష్ఠపత్ని లక్ష్మీవిలాస మృగారు చనిపోయినప్పుడు వీరిష్వాస సంభ్రాది నిత్య కర్మానుష్ఠానములు తీర్చుకొని వెళ్ళునంతలో దహన క్రియలై యుండెను. ఇంతమాత్రమునకే చాడీకోరిని దుర్బోధ లచే పూరితమైయున్న కృష్ణరాజయొడయరు మహామగుణ సంపత్తి కలవాడైనను తనస్వారస్యపు త్రాటిని తిమ్మణాచార్యుల వశముచేసి యున్నందున న్యబుద్ధిలోపించిన వాడాయెను. అగ్రహము జెందెను. పండిత ప్రకాండు లుధీకోదాత్తాదిమహాగుణ సంపన్నులువారిని

భరింప ప్రపంచ వైశాల్య మొరయేని చాలకపోవచ్చును. ఈసంచారానంతరము శ్రీ మహారాజగారే వారిద్విగ్ధేశ జయభ్యాసములు విని యేకోయొక స్వంత కార్యమున కై శ్రీరామకృష్ణి శ్రీరాగ పట్టణమునకు వచ్చి పశ్చిమ వాహినీ నదిలో స్నానమున రిండుచుండ వీరికి సాష్టాంగ దండ ప్రణామములు చేరించుకొని ప్రశ్నలడిగియిట్లనియె. కాస్త్రీగారూ తమరు మదరాసు కంచిప్రాంత్యములలో చేసిన దిగ్విజయ యాత్రావిశేషములు విని యెంతయో సంతసించితిని.

దానిని న్యయముగా చూపుభాగ్యమునాకు గలుగలేదు. దుష్టులమాటలవలన భాగ్యహీనుడ నైతిని తాము సర్వజ్ఞులు నామీద కోపపడకూడదు. మైసూరుకు తప్పక దయచేయవలెను!! అని బ్రార్థించిరి. దీనికి కాస్త్రీయంగీకరించి తిరిగి మైసూరు ప్రవేశించెను. వీరికి ముగ్గురు కొమరులు. వీరు మహావిద్వాంసులు. మూడవవారగు శివస్వామిగారు జగద్గురు పీఠమధిష్టించిరి.

గీ ౧ వ్యయు తువు .

10.

(హరిమృత పురాణ గాథ)

౧

దివస మంతకు సంతకు దీక్ష మయ్యె
నాటినాటికి నెండలు గాట మయ్యె
సవిత్వం దుత్తరదిక్కున నంచరించె
వేడిగాడ్పులు మెదుగ విసర జొచ్చె.

౨

ఏళ్లు గొలతులు వాగు లిట్టింకులింకె
తీలి కానవసీమలఁ గేలి సలిపె
గగనతలమున నుడిగాలి నెగసె ధూళి
తరుల నాకులుఁ బువ్వులు కరము వాడె.

౩

నానశాలల శీలిచిరి పథికజనులు
చప్పరంబుల భోగినియము దాగె
ఎండమాఘు!దండిగ!మెండుకొనియె
భీష్మతర మగు గ్రీష్మంబు పెచ్చుపెరుంగ.

౪

శివునినెగకంటేదెచ్చులఁ జెలిమి చేసి
బాడబానలీలల జోడు గూడి
వేవెలుంగులవేల్పుతో వియ్య మండి
విసరె పడమటిగాడుపు భీకరముగ.

౫

దండిగాఁ గాయ నెండల మండి మండి
కొండ లొర్వక మొటవెట్టి కూసె ననంగ
గవ్వారంబుల పేరి కక్రములఁబెరిచి
బెబ్బులులు గాండ్రని బొబ్బరించె.

౬

నిరణిబింబపుగాట్నన కిరణము లను
సన్ననూలును వడకి గ్రీష్మంబు పేరి
సారె నేసిన జలుగువస్త్రంబు లనంగ
ఎండమాఘులు గన్పట్టెనించు జగిని.

౭

బెడిద మగు నెండవేడిమి నుడికియున్న
భూతలంబును శీతలంబున నొనర్ప
కరుణ వర్ధిరా జంపిన తరిగ లనంగ
ఎండమాఘులు గనుపట్టె నెల్లయెడల.

౮

భీష్మతర మైన దారుణగ్రీష్మమును
గాలిచే మిరితి కెగసినధూళి యొప్పు
దండిగాఁ గాయ నెండకుఁ దాని లేక
పుడమిచేడియ దాల్చినమునుఁ గనంగ.

౯

ధరిణి దనతోడునీడయై యగునెంచు
చాయ చన లేక తరువులచాయ మసల
దినకరుడు దాని సారెకుఁ దనకరాళి
దివిచి యెత్తంగ దినములు దీర్ఘమయ్యె.

౧౦

మిటమిటని గాయ నెండలఁ బెటిలిసేల
పగిలువాఱంగ' సంహార దగులువడిన
తనకదంబుల సారె విడల్చిగొనుచు
దినకరుడు సాంగ దినములు దీర్ఘమయ్యె

శ్రీ రవ.

శ్రీ శ్రీ పు ల గ

జేశంధు చిత్తరంజన దాసు. శా

చిత్తరంజనదానస్మృతి.

“మృత్యుహస్త్యర్థమును వీడి మనకు శాశ్వత
ఎల్లప్రతిభలు తఱుంగ వీక్షించు కొనుట
ధర్మశిల్లర నట్లు అధఃపథాంత
యఃఖిలసర దురదృష్ట భూరివశ్చ
నలమకొనకుండు గాతః:-

యాయోభిలజనము

శ్రవణసోకభీతిలు నవల్లంఘ నియ
మా యమోఘాహ్వనే యస్మదఘ్నమోద
జీవితోషస్సువందైవ చెవిని యొక్క-
వేళనావతి మననిమ్మ; పెంపుమీఱు
యావనమాతేరు మున్నె న న్ననసరింప
నిమ్మ మృత్యువు నదియుమేలే.....”

చిత్తరంజనుని యాకాంక్ష యిదియే
యైనచో నది సార్థకమైనదని చెప్పవలెను.
అతనికి యమోఘాహ్వన మెప్పుడు వచ్చినది!
మహాసమరమధ్యముననరేడుప్రభంజనునియూ
ర్భటితో విజృంభించుచున్న వేళ-అతని ప్రతి
భలు పరిస్థితిములై సాంభదాని మొనర్చు
చున్నవసంతమున- ఆసేతుహిమాచలపర్యంత
సమస్తజనసంఘములనతమతనతో నీచుకొని
పోవుసంఘమున-అప్పుడు చిత్తరంజనునికి
యనుల్లంఘ్యమగు నాహ్వాయము వచ్చినది.
అతః వెనుకటి యనేక మహా ఘరుషులకు
హాలె స్వరూపిభాణ్యోతిస్సుల దశశిశుల
వ్యాపింపజేయకయే యేగు దుర దృష్ట
మతనికి కల్గలేదు; జీవితాస్తమయము ననుగ
మించు విషమస్మృతులనుండి యారడు బాహి

రిలిపోయెను. అతని స్థూలప్రయోజనము
మనకులేక పోయెనుగాని, మహావిజయము
వఱకు నారడు మనతో జీవించియేయుండును.
మనమతని మఱచినగదా యారడు మృతుఁ
డగుటకు?

యానద్భారితవర్షమునునేడతనివియో
గమునకు దుఃఖించుచున్నది. ఆత్మబంధునిగో
ల్పోయినట్లు పరితపించుచున్నది. ఆబాల్యాం
తముగ నరినిజీతమునందలి ప్రతిఘట్టమును
స్మరించి స్మరించి హృదయభారమును సడల్చు
కొనుచున్నది. ఈభారత స్వాతంత్ర్యయుద్ధ
మున ప్రస్తుతుడైన పృథి యోధుడును,
హస్తముస్తంభించి పోయినట్లు, శృపాణము
జారిపోయినట్లు, వీనిమరణమున జేసి, వివాదము
జెందుచుండెను. అతని యరుయాయలు,
విపక్షప్రహారభేదనమున, నారడెట్టియుల్సా
హమును-తీవ్రబలమును ప్రయోగించి విజయ
సాధనాదత్తు డగుచుండెనో, యంతటి
యుల్సాహమును బొందుటకు సంతటి తీవ్ర
బలముతో జయమును సాధించుటకు నతని
మహత్తర జీవితమును శ్రద్ధదానులై స్మరించు
కొనుచున్నారు.

... ..

కేవలము చరిత్ర శ్రవణమునకుగాక
యామహావ్యక్తి యొక్క యత్కృష్టసాధన
మునకుపయోగపడిన దైవసామగ్రియేదియో

యవధరించు సంకల్పముతో, నతని జీవిత శ్రమయు నొకమారు సావధానముగ నాలోకింతము.

చిత్తరంజను డసహాయోద్యమమున బ్రవేశించుటకు ముందు కలకత్తా న్యాయ స్థానమున ఆద్యక్షేటుగ నాయకుడుగ నున్న పుష, దేశి ప్రజా హితములగు నెన్నియో కార్యభారములను మీదవైచిగొనియుండెను. వీని స. పూర్ణ సహాయములేని యొక సాధన గాని, యొక సంఘము గాని, తుదకు ట్రావేలైల్స్, కూలీల సమ్మెకట్టుగాని లేదనియే చెప్పవచ్చును. అన్ని కార్యముల యందును చిత్తర జనునితోడ ద్వితీయుడు గుండి నని చేయుచుండినది యన్. సి. నేన్. గారు. వీరికి దానుగారి యందు భక్తిమేయం. చిత్తరంజనుని ధర్మశీలమును గూర్చియు, త్యాగ శక్తిని గూర్చియు వివరించుచు దేశీయుల విధిని గూర్చి సేకగారు ప్రస్తావించు సందర్భమున “అయిన మీరు న్యాయ వాదివృత్తిని యేల మానలేదు” అని ప్రశ్నించి నపుడు, వారు దానికి సమాధానముగ, “మాజీవితము లాదర్శ విహీనములుగ లేవు. పూర్వోద్దిష్టను కార్యము నెరవేర్చువటను మేమింతోక కార్యమునకు దొరకొనము. మేమే కార్య మెనర్పవలె నన్ను సుపూర్ణ మనస్సుతో సర్వశక్తుల నందులగ్న మొనర్చి యునరుము. నేనిప్పుడు గృహస్థుడను. నాదేశీయులు బీదవారు. వారికి రక్ష మనరుపవలెనన్న (నావంతు) ధనము కావలెను. నేను దాని నాజ్ఞించి నిష్కహములకు పంచిపెట్టెదను. గృహస్థాశ్రమ విధులను నిర్వహించినమీదనే మాదాను త్యాగ మొనర్చినది” అని చెప్పుచు

గొన్ని వంగ కుటుంబములను గూర్చియు దుభిత వృత్తాంతముల నుదాహరణముగ చెల్పిరి.

వంగ దేశము, యావత్ప్రపంచమును మోహముగ మొనర్చి సత్కరింపబడు చొక మహాకవిని గాంచిన దన్నను, దేశబాంధవుని గనినదన్నను, ప్రజాశాస్త్రలగు మహాన క్తల వర్ణించిన దన్నను - దీనికి మూలమేమి? ఇదియూ సంగీయవంశ నాయకుల సాధనా గాధల సవధరించిన బాంధము గలదు.

మహా స్వత్వమును పొంది శ్రద్ధా జీవులై తమజీవితముల నొకయాదర్శ మున నొక ప్రయోజనముకొరకు గెలుపు నస్పృత వ్యక్తిత్వము వారియందు గన్పడుచుండును. పారాపరముగ నీ వ్యక్తిసాధన యానంతముల యందు ప్రసన్న మగుచుండుటచే నిదివారికి బిగువుమీద తెచ్చిగొనినది గాక సహజమై యుండును.

కా ను వంశ ము .

చిత్తరంజనుని వంశ మిట్టి సాధకుల కాశ్రయమై యుండెను. తండ్రియగు భువన మోహనదాసు కలకత్తా మైకోర్టులో ఆటర్నీగా నుండెను. అందుమంచి కీర్తిగడించెను. శామోపబ్లికు ఒఫీసియన్, బెగాంల్ వల్లికు ఒఫీసియన్, ముదలగు పత్రికలకు సంపాదకుడుగనుండి సంపాదకులలో గొప్పప్రతిష్ఠ నాజ్ఞించెను.

భువనమోహనదాసు ధనము విశేషముగనే యాజ్ఞించెడివాడు. కాని దానినంతయు “శక్తుడగువాడు నిస్సహాయులు దుఃఖ జీవులు నగు స్వజనతోటిని పోషించవలెను.” అను ప్రాక్తనా ర్యధర్మము ననుసరించి బీదలగు బంధువుల కుటుంబముల

పోషించుటకై వెచ్చించుచుండెడివాడు. తన పుత్రులతోకై యతడేమియు కూడబెట్టదలచుకొనలేదు. కూడబెట్ట కూడదని యనుకొననులేదు. తాను సంకల్పించిన ధర్మమును తడేక శ్రద్ధతో చేయుచుండెను. అందుచే నతడు తన యాదాయమును మించివ్యయమునుగూడలక్ష్యపెట్టకవృత్తినీచాలించుకొను నప్పుడికి అధికమగు ఋణశేషముతో ఇన్సాల్యుట్టి పిటీషను పెట్టననునవాడాయెను. కాని “పెట్టిమీట మాచుకొనక ధర్మము నాచరింప వలయు”నను సాధన యుచితము సిద్ధులై నాడు.

ఇతని నాత గుణాతలు ధర్మశీలమునను, బౌద్ధార్యమునను, సాహిత్యమునను వన్నె కెక్కిరింపన్నవానిగు ప్రస్తుతరంజనదాసుగారు పాట్ల హైకోర్టు జడ్జిగా వుండెను.

విచారణ.

జనకునిసాధన పరిశీలన జెంది, ప్రత్యేకధన సిద్ధిపమును బోలి, కుమారునిది నయ్యెను.

చిత్తరంజనుడు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున (1890లో) పట్టభద్రుడయ్యెను. అప్పుటికితనికి 20 వత్సరములు. అప్పుడే యసాధారణమగు వక్తృత్వమును పొందితీ విశేషమును చిత్తరంజనునియందు గన్పట్టుచుండెను. పట్టభద్రుడైన పిమ్మట ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు పోటీచేయ నింగ్లాండు వెళ్ళెను. కాని సోదరభ్రములు మారినవి. చిత్తరంజనుడు ఉపాధ్యాయుని విశాలము నగువృద్ధయము గలవాడు. అతనిమనస్సేయొక దానిలోనోపంకు చితముకాదు. తానేపని చేయుచున్నను మిగిలిన విషయములయందు గూడ

నాదరము నుత్సాహమును జూపునైజము గలవాడు. అందుచే నప్పుడు జరుగుచున్న పార్లమెంటు ఎన్నికలలో దాదాభాయినారోజి తరఫున పనిచేసెను. పిమ్మట జాన్ మాక్లి యను పార్లమెంటు మెంబర్ రొక గుఱుస్వసించుచు హిందువులను గూర్చియు, మహమ్మదీయులను గూర్చియు నతి హేయముగ ప్రవర్తించెను. దానికి అభిమాన మ్పూనయ్యెను చిక్క రంజనుడు సహించి యూరగానలేక పోయెను. ఇంగ్లాండు నుండలి భారతీయుల నెల్లర యిచ్చిది యొకసభగావించి ఆపార్లమెంటు మొదలు నగత్తేపించుచు తీవ్రముగ నుపన్యసించి యతనిచే కుమారము గోలించి తనపదవికి రాజీనామా సమర్పనలు చేసెను. ఈవ్యవహారముల వివరనే సివిల్ సర్వీసులో నితనికి స్థానము దొరుకక పోయియుండును.

తరువాత న్యాయశాస్త్రము నభ్యసించి (1893లో) తిరిగి భారత దేశమునకు నచ్చి కలకత్తా హైకోర్టులో న్యాయవాదవృత్తి నవలంబించెను.

కర్ణాటక.

తండ్రి ఇన్సాల్యుట్టైన కుమారుని కెట్టి బాధ్యతయు నుండదు. కాని చిత్తరంజనుని కది యవమానకరముగ నుండెను. సంశయమునకు గల్గిన యీమచ్చ నతడు తుడిచి వేయ సంకల్పించుకొనెను. అతని వృద్ధయ మూకళంక మౌళన మొనర్ప నావేగమును పొందెను. తండ్రి యవ్వలవాండ్ర కడకేగి తానాముగములను వడ్డీతోకూడ తీర్చెదని యొప్పించి నచ్చెను. ఒక దీక్షతునివలె నాతడందుకుగానుధనార్జన మొనర్చుసాగెను.

అన్ని యవ్వలును తీరువలకు నాతని యీ వేడి చల్లారలేదు. చిల్లిగవ్వలతో సహా వడ్డీతో సహా తండ్రిబుణములను తీర్చివైచెను. దీనితో నీలనియందు సముదాత్తుడగును తమ పురుషుడనిలోకమునకు గురుత్వము కల్గినది. (1903 లో) అరవింద ఘోషగారి మీద వచ్చిన కుట్ర కేసులో ఆయన వత్తుమున దాసువాదించిన వైఖరివిశేషముల వలనకలకత్తా హైకోర్టులో ముందునకు వచ్చెను. ఆకేసులో చిత్రరంజనుడు వడిన శ్రమ అపారము. ధనమునాసించి యీతడిండుకు బూసకొనలేదు. అరవిందుని దేశసేవారు రక్తిని ఉదారవీరితము నెఱిగి వానికితాను ప్రయోజనమగుట కొఱకువచ్చెను. ఆరు మాసములా కేసులో విరామము లేకుండ పనిచేసెను. ఈసమయమున తనకుంటుం బము జరుపుకొనుటకు గాను బుణముగూడ వతడు చేయవలసి వచ్చినది. కాని పట్టిన పట్టు విడువక అతినయర్థతో విషముల డీకొని అరవిందుని బంధననుండి విముక్తు చేసెను. నిజమగు త్యాగమునకు ఫలితము కల్గక మానదు. దాసుక్రీయావద్దేశమున బ్రాకెను. అతనివాదము తీవ్ర బలీయమని, అమోఘమని యెల్లరకు గాఢ విశ్వాసము కల్గినది. దానితో అతనిసంపాదన హెచ్చినది. అంతియే గాదు. ఇందుమూలమున అరవిందునిమాహాత్మ్యముచువిశుద్ధవీరితమును లోకమునకువిస్తవ్వమగు టయు నరవిందునికిని చిత్రతంజనునికిని గాఢమైత్రి యేర్పడుటయు గూడ కల్గెను.

అరవిందుని విడుదలయైన తరువాత దాసుగారికి గొప్పగొప్ప కేసులువచ్చి నెలకు ముప్పదివేల రూప్యముల ఫీజుకూడవచ్చెడిది.

కానియాధనమెల్ల నితడును రేకటి మాటయేమియని లక్ష్యపెట్టక తండ్రితన నిష్పహాయుల రక్షణార్థము ధర్మకార్యముల కొఱకు వ్యయమొనర్చెను. తుదకు దేశము కొఱకై సర్వస్వమునర్పించెను. సర్వస్వా వృత్తులమాని దేశముకొఱకై తనమకూడ నమర్పించు కొనెను.

సాగర సంగీత కవి.

చిత్ర రంజనుడు వైష్ణవ భక్తుడు. చైతన్య మత్రేప్రియుడు. ఒక్కదేవతామూర్తికి తనఆశయములను భావములను ప్రవృత్తులను ఇష్టాపూర్తిగా త్యాగ మొనర్చుట మహాత్యాగి. అతని హృదయము సముద్రము వలెనే అఖాతమైనది. చిత్రరంజనుని సముద్రునికి పోల్చు వచ్చును. అతని వలెనే దర్శనమున గంభీరుడు— శక్తి సంగ్రహమున శాంతుడు— బౌద్ధార్యమున విశాలుడు— ఉద్దేగమున తీవ్రుడు— ప్రళయసంరంభమునవిప్లవకారుడు— గమకనే సముద్రరహస్యము నెఱిగి తడంతస్పర్శితమును బాహగ్లినాడు. ఎంతటి ధీరమైనదిగాక అతనిశ్రమము సముత్తంగవీచీముఖ రితసముద్రోలాహలఘోషను సంగీతముగా నాకర్షించగలిగినది! గుర్బుడగునొక కవి కది రోదనముగ నిప్పించెను గభీరమునపారమునగు క్షీరసాగరమువిష్ణునకుశయ్యయైఆపందచాయ కములగుస్తోత్రములజేయును. ఈసంగీతముశ్రోతనునకలసృష్టిచైతన్యమూలమునకుగొనిపోయి అటనుండి యనంతస్ఫులిగముగ తానభిగామి యగుచున్నటుల స్ఫురింప జేయుచుండును.

స్వరాజ్య యోధుడు.

సాగరసంగీతకవి యంతటి విశాలుడు— మహావకాళుడు గమకనేయతడు (1919లో)

స్వరాజ్యసమరమున ప్రస్తుతుడైనపుడు, “ను
హత్తుని ధ్వజచ్ఛాయ నిల్చితిని” అని చెప్పు
కొనుటకు సంకోచింపలేదు. మహాయోధుడు
గనుకనే, నాయకుడ గావలయునను నానచే
దుర్బలహృదయుడుగాక, “నేనుక సేనాపతి”నని
చెప్పుకొన గల్గినాడు. స్వతఃదాసు మహాస్వ
త్వసంపన్నుడు. విజగీష యతనిప్రవృత్తి. ఆ
కారణమున మహాత్ముని కార్యప్రణాళిని వరు
సగా స్వయముగ ప్రయోగించుచు వచ్చెను.
విద్యార్థులనువిదేశ పాఠశాలలనుండియావలకు
లాగను. న్యాయవాదుల ననేకులవృత్తి మా
న్వించెను. ఖడ్గద్రుప్రచారిమ నుగావించెను.
కానిఫలితము స్థూలరూపమున వెంటనే కను
పడలేదు. విజయము సన్నికటమున లేనితఱి
సేనాపతి పూర్వామును మార్పుకొనుటలనే
శాసన పథాలలోనికెని, ఇప్తముకానిచట్టము
లకు ప్రతిష్ఠంభముల గావించి
యచటి రంగయవనికను విశిష్ట మొనర్చి
శాసనసభలను విశేష మొనర్చుకొనెదమని
యటుమరలెను. అట్లుచేయునప్పుడు గూడ
నిదర్శనముగ సునిశ్చలముగ, నసహాయవాద
పక్షమునకు నచ్చచ్చెప్పియే చేసెను.

స్వరాజ్య పక్షనాయకుడుగ చిత్తరం
జునానర్చనవిశేషనేప యెల్లరెఱింగినదియే.

దాసు అసహాయ వాదులనుండి చీలి
పోయినప్పటికి నతని నెవరు శంకింపలేదు.
అతని విశుద్ధజీవితమునందు - గార్యసూత్ర
మునందు - శ్రేయ సంకల్పమునందు - ఆ
యీ పక్షములను వివక్షలేక యెల్లరికలేని
యందు స్థిరవిశ్వాసముగలదు. అందుచేతనే
సకలమితములవారు, నర్వపక్షములవారు- ప్ర
తిపక్ష నాయకులు గూడ నతని నిర్మాణమున

సమదుఃఖము ననుభవించినారు. అతనిదితి
చుట్టు ప్రదక్షిణ మొనర్చి దుఃఖాశ్రయం. రా
ల్పుటకొఱకు నపార జనసంఘమావేశ
కాఁకుటయున, మూగినది.

ఈదేశబంధువుని మహాప్రస్థాన సమయ
మున లక్షలు కుండిజనులు శవమునను సరిం
చిరి. చెదరి పోవుచున్న హృదయములనుబిగ్గ
పట్టుకొనియాదృశ్యమునుభరించిరి. మహాత్ము
నిధీర దిత్తముగ రత్నవ్యతామూళమైపోయినది.

...
“ఎచట పీఠాత్తములు మరణింప లేదా
యచటి వారలు దుఃఖంప వగునుగాక!
ప్రాణసంత్యాగ మొనరించి బ్రజలకొఱకు
నెక్కుకోడ్చుచునే మరణించి వారు
వారు మాయోధులని చెప్పు భాగ్యముబ్బు
మనము చింతింప శల”

“ప్రాణమునై విడి దేశసేవ యొన
ర్చెద” నని ప్రతిజ్ఞ చేసినట్లే చిత్తరంజ
నును దేశముకొఱకు ప్రాణమును కూడ
త్యజింపగలెను. అతనిచిత్త యొక్క తీవ్ర
జ్యోతిస్సులకు యౌవరణమై యతని శరీరము
నిల్వలేక శీర్ణమై పోవుచు విశ్రాంతిగొంతు
సూపించినను-ఆఆవత్సయమున గూడ నతడి
విషయమగు సంచలనమును మానక యుద్ధ
మధ్యమున ప్రాణముల నుత్పిర్గ మొనర్చెను.
దేశదాస్య మోచిన యెవనియాకాంత. జగ
త్పతిభారత వర్షమునకుదాస్యనిమ్మై కలుగ
జేసిదేశబంధునిఆత్మకు శాంతికల్పజేయుగాక!

... ..
“నర్వ ధర్మముల పరిత్యజించి దాని
(ధర్మము)కొఱకు పూర్ణముగ నాహుతిగమ్ము.
ఆయాహుతి పవిత్రమైనదియు పౌకాశవంత
మైనదియగును.” ఇది దేశబాంధవుని జీవితము
యొక్క ఫలశ్రుతి.

చిత్త రంజన సర్వాణము .

(ర ల్లా ప గ డ మ ర్య నా రా య ని తా వు కా తు .)

- సీ॥ నాముద్దు బిడ్డఁడు నన్నెడబాసెనే, యనుచుగోరువ దేశజనని యేవ్వ.
కుడిహస్తమేనాది పడిపోయెననిగాంధి, పరితాపమునను బాష్పములరాల్చు.
కామితార్థములిచ్చు కల్పవృక్షమువోయె, ననిభర్తృకార్యార్థు లడలుచుండ.
మానాయకుఁడవోయె మాకేది దిక్కిని, నోడిన్వరాజ్య నాడులుగలంగ
- గీ॥ వంగకవి శేఖరులుజాల వగలఁబొగల, గుండెదడబోయి రిపుకోటి కుదురుపడగ
శోకమున భారతీయులఘోవులుగురియ, చిత్తరంజను డక్కటా! చేరెదివికి॥
- సీ॥ తనధనం బిసుమంత దాటిపోకుండంగ, జనులకిచ్చియు వెంట గొనినబోడ
తనయశః కాయంబు ధర నావరంపంగ, నొడలగ్ని కాహుతి యిడినదంట
ధైర్యసాహసములు దనచెంతి జేరంగ, నభయ మొసంగిన యట్టిదిట్ట
అపవిత్రుని కార్యముననుజయలగ్ని, కనునన్ను మలగ జేసిన ఘురుంకు.
- గీ॥ ప్రాణమున్నను బోయిన బ్రజలకొరకె, మనెనువాక్యంబెయ్యుత్య నాక్యంబుగాగ!
దేశసారాధనము చేయనిచ్చును త్యాగి, చిత్తరంజనుడక్కటా! చేరెదివికి॥
- సీ॥ విద్యలుండెడి చోట చిత్తమునఁగిబోకు, విశ్రాంత ముండదుచిత్తమున్న
ప్రాతశక్తిజెలంగ వక్తృత్వముండు, ప్రతిభయుండు రెండుజతగనున్న
పతిమంచినాడైన సతిమంచి దుండెను, సుతుమేల్చి బుట్టుచో జతనుపడదు.
ఊహన బేరున్న నుండదుదేశాల, ఖండ ఖండమ్ముల గల్గదనలె.
- గీ॥ నాయకతయున్న సగౌరవ్యతలభింప, దొనరెచిన్నియు జిత్తగజమునియొద్ద
భరతఖండంపు నేటి దౌర్భాగ్యమేమొ, సంతమించెను గుణరాశి యక్కటకట!
- సీ॥ నేలకు వేల్పుచ్చు వృత్తి విసెల్లించె, గ్రానవాసమ్ముల త్రోసివుచ్చు
స్వస్థిచెప్పెను దేహసౌఖ్యమ్ములకునెల్ల, పథికారిములునేని యాసవీడ
బడలి స్వాతంత్ర్యంబె వడివడిత్యజముచె, త్రోసి రాజనియెను రోగవిధి
ఆలుబిడ్డలమాట యడుగున బడద్రోచె, నై హికమ్ములకు సన్యాసమిచ్చె.
- గీ॥ తల్లి గడగండ్లబడుచుండ ధర్మవిదుఁడు, లనయుడెటువలెసౌఖ్యమ్ము గ నెఱువంచు
సకలము సమర్థముచేసిజననికిపు, ప్రాణములెఘారవోసెమాతృణమునకు.
- సీ॥ కవివతంసుడవు భక్తవతంసుడవునీవ, భోగివివేచ విరాగివీచ
కార్యవాదివి నీవ ఖడ్గవాదివి నీవ, ధనికుండవీవ చేదవును నీవ
నిర్మూలన క్రియానిపుణుండవనవీవె, నిర్మాణ కార్యధీవిధివివీవ
గడియించితవ లక్షలకొలంది ధనంబు, తృణముగా దాని వెచ్చించితవ
- గీ॥ సరస సంగీత సాహితీ సహితూడీవ, కట్టి విప్పంగ గలజగ జెట్టివీవ.
చిత్తరంజన! యైహికోద్వృత్తి నీకు, చాలినది లేకపోయితే సర్వమునకు.

విజ్ఞాన విషయములు

—:—

(ఆర్. రంగనాథకృష్ణ గారు.)

౧. నూతన పతనరక్షకము.

ఇటీవల సార్జెంటు ఫోర్డ్ (Sergeant ford) అనునొక అమెరికా దేశపు వైజ్ఞాని కుడు ఆకాశమున జోవువేళ విమానము భగ్నమైన నగదు మునుష్యులు క్రిందపడిపోకుండ

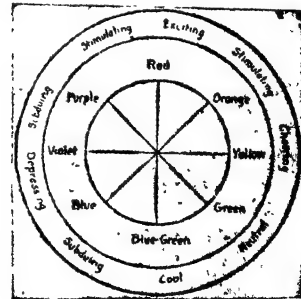
ఫోర్డ్ దొర గిరుక తిరుగుచున్న విమానము నుండి తనచే నిర్మింపబడిన యంత్ర సహాయమున ఆకాశమున జోలాడు చున్నాడు.

రక్షించుటకై నూతనవద్దతిగా ఒక విచిత్రముగు పతనరక్షక (parachute) ను నిర్మాణముచేసియున్నాడు. దీనియొక్క కార్యదక్షత్యమును

పరీక్షించుటకై ఆతడొనర్చిన ప్రయత్నములను విన్నవారికి సుహదాశ్చర్యము కలు

ఫోర్డ్ దొర కలవైదిగి పరిసరక్షకమును ఒక్కపెట్టుచున్నాడు.

చిత్రితపరమయొక్క వైచిత్ర్యము.

గును. నడినూతన నిర్మాణము వైజ్ఞానిక
మండలమందు జీవనరక్షాయంత్రముగ ప్రి
సిద్ధి బడసియున్నది.

ఫోటోవారి పరిశరత్కర సహాయమున ధూమి పెరి
అవతరించు చున్నాడు.

పరిశోధింపగ పూర్వము ఫోటో పరిశరత్కరముపరిశ్రమ చేసి
చూచుకొన చున్నాడు.

౨. సాఫోద్యావములు.

న్యాయార్కు వట్టణమందుకొందరు
లత్యున్నతములైన తమసాఫో సరిభాగము
లందు రమ్యములగు నుద్యాన వనము
లనునిర్మించి తమవిలాస విహారములను

రాచపుండు దిశ్శాసనము.

జరుపుకొనుచున్నారు. మేడలపైపెద్ద
పెద్దవృక్షములను నానా లతాదులను
పాతుటయేగాక మధ్యమధ్య జలాశయ
ములను నిర్మించిలచ్చట నౌకలయందు
కూడ విహరించుచున్నారు.

3. నౌకలపై విమానములు.

ఇదివరకు నౌకల పైనానాభావ
ముచేనౌకలపైనుండి విమానము లెగిరి
పోవుట కదరాగములేదు. ఇప్పుడుయూ

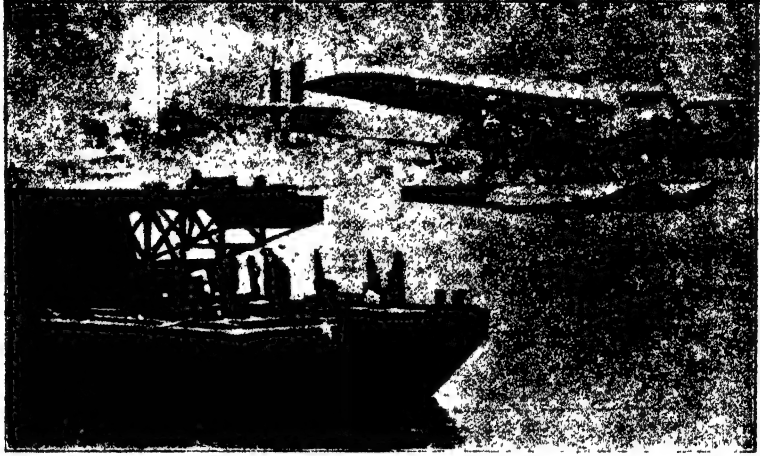
• బహు దొరయొక్క సాఫోద్యము.

దొరగారు ప్రద్యోగమున విహరించుచు
 యున్నారు. ఆయన భార్య కార్తావీర్య భద్రుడున్నది.
 ఈ సోదరగారు ప్రద్యోగమున స్వీకరించు
 సాఫోద్యము.

క్యారీ దొరగారు సాఫోద్యమున
 ప్రావీణ్యము దొరగారి సాఫోద్యమున.

(ప్రావీణ్యము దొరగారు నాకొనవలసి
 చేయుచున్నారు.)

యిబ్బందినివిచారించుటకై యొక క్రొత్త యువాయము కనిపెట్టబడినది. ఇందు మూలమున ఆహార విమానమును మహానముద్రము అమీద కావలయు నన్నపుడు వదిలి తదితర సమయముల కట్టియుంచవలయు.

స్టీమరు వైకవిమానము విశ్రమించి యున్నది.

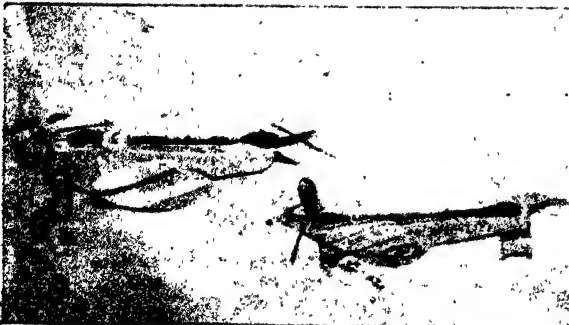
ర. ముడగడు స్త్రీపురులు.

మునిగెడుపడవ జలాపరిభాగమును విలదియున్నది.

శకు) వర్గమువారి స్త్రీపురులను భవంసమునర్పుటకై వైజ్ఞానికులు కొందరి స్త్రీపురును కనిపెట్టియున్నారు. ఆకాశవిమానమెట్లు భూమి నుండి ఆకాశములోని కెగిరిపోగలదో ఇదిఅట్లు సముద్ర గర్భమునకుడిగిపోగలదు. సముద్రో పరిభాగమునందు కూడ నాకవలె సంచరించగలదు.

గి. రాచపుంకు.

జలాంతర్భాగము నంతరి పడవలు.

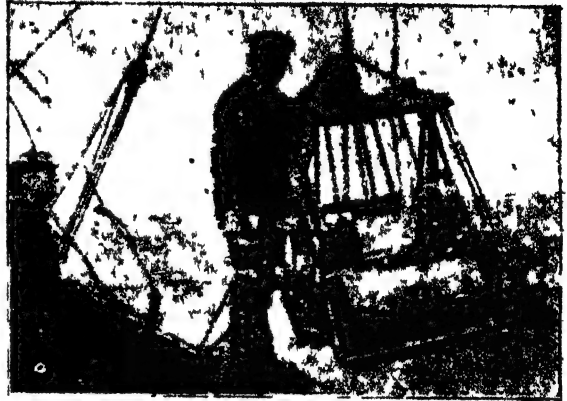
మానవ శరీరమునకులోపలి భాగమునలేచు కురుపునకు 'రాంజంస్' రక్తికిరణములతో చికిత్స చేయుటకై డాక్టరు డబ్ల్యుకూలిడ్జ్ (Dr. W. Coolidge) అను నొక వైజ్ఞానికుడు క్రొత్త యంత్రమును కనిపెట్టినాడు. దానివలన లోపల నున్న కురుపు వ స్థితి యందున్న దియుర్వరలో కనుగొన వచ్చును.

సముద్ర ప్రళయమున కవచము తొడుగుట.
ఒకడు కవచముతో సముద్రములోనికి ప్రవేశించి
యన్నాడు.

౩. చిత్తవృత్తి పరివర్తక యంత్రము.

థామసువిల్ఫ్రెడ్ (Thoms wilfred)
అనునొక వైజ్ఞానికుడు కలర్ ఆర్గన్ (Colour
organ) అను నొక సూత్ర యంత్రమును
సృష్టించి దానిచే మానవులనుం దిమిడి

గాలికిండికపై చిత్తయంత్రము.

యున్న ఇచ్చాచ్ఛక్తిని తేవయిష్టము వచ్చిన
టుల మార్చగలుగుచున్నాడు. ఈ యంత్ర
మూలమున వెలుతురుననే కరంకులుగా విడ
దీసి మానవ చిత్తమునకు ఒకప్పుడు సంతో
షమును ఒకప్పుడు ఆగ్రహమును వచ్చున
టులచేయును. ఈ యంత్రము లొనరించు
వెల్తురు సహాయముచే అనేక రోగుల
మానసిక వ్యాధులను నయము చేసియు
న్నాడు.

౩. సముద్రప్రళయమున కవచము.

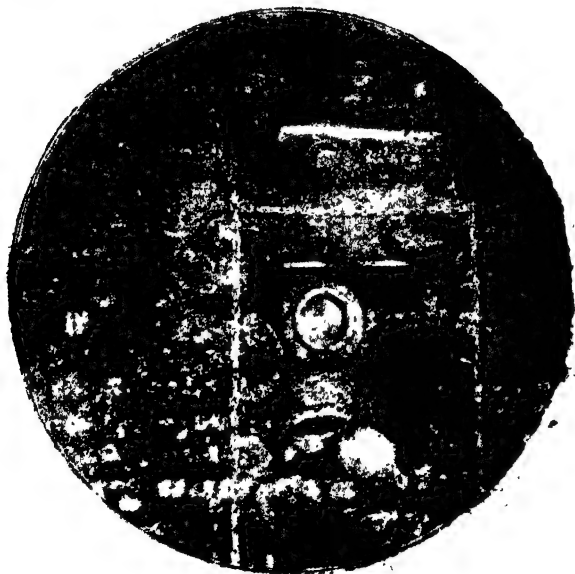
మునిగిపోయిన స్త్రీమరులను మరలవైకి
తీసుకొనివచ్చుటకై కాపైన్ చాల్లాన్ విలియం

అను గత దొంగ యుపాయమును వివిధ పరిధి సముదాయిత రూపాంగము నందువ్వ
యినాడు. అతడొక విధముగ నవచమును చ్ఛేదముగ విహరింప గలుగుచున్నాడు.

— చిత్తపూరి నిర్దేశాంగము.

వెలుగురేఖలు.

కమలమునకు అభిరూపము.

హిక్కసారిగ నరకు సముద్రములో లయి
వారు మానములుండగలడు.

౮. ప్రాచీన స్తంభము.
పెన్సిల్ వాని యావిశ్చవిశ్వాసము

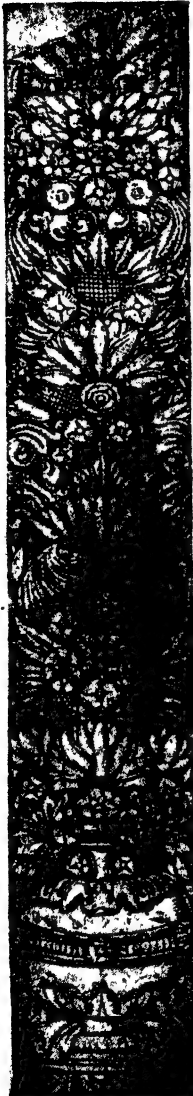

ప్రాచీన కాలపు స్తంభము. విశ్వప్రజలుతో మ్యాజియముతో నిలవజెట్టుచున్నారు.

మ్యాజియమునందు ఆకు సామాణ నిర్మితము దులవి మోసెను కాలము నాటివని అభిప్రాయ
తన ప్రాచీన కాలపు స్తంభములపైన వ్రాయ యవకు చున్నారు. ఒక్కొక్క స్తంభము
బడిన లిపిని చదివి కొండరు పురాతత్వవి క్ టమ్మల బరువుగలది.

యోధులి.

ఆ నవనభూమి ప్రస్తుతులైనవారి
కర్మభూతముమింగ వక్త్రంబుదెలుచె!
దాన నడదలు చిదురలై ధైర్యమేది
చివికి చిల్లరకాంక్షు నిర్జీవులయిరి.
నిలుచువారును నిస్తేజనేత్రులగుచు
నప్రపన్నముభానుకవ్యాకులంబు
ముద్రగైకొన లేతనమ్ముగఁజులందు
చితికిపోయి రెండును బరాచీనులగుచు.

ఆత్మలక్ష్మ్యంబు లోక బరాన్తమాలయి
రాయి గుండియముఘృ శీర్షములుగాగ
అలసతనుజెంది జర్జరితాంగమగుచు
జనత కర్తవ్యతామూఢతను వహించె.

అట్టిగంభీర నైశ్చల్యమందునుండి
నూర్నరాగంబులుూది వేణుఘృణాకడు
ప్రళయకాలాంధ్యమున సిసీవాలి వోలె
దసరి యాకర్మభూతాస్యమున జొరంగ
బాహిరినిచ్చి నిర్వృద్ధత్రాంగణమున.

వాగులుప్పొగి బరతెంచు వరదవోలె
చిట్టితేగడి విద్యుదర్చిఃకణంబు
గతిని ప్రేక్షకులెల్లరద్భుతపడంగ
హనినోరలుబెరికి తద్వక్త్రగవ్యా
రాంత ప్రత్యంతకూపంబులందునరిగి
యరిగి లియ్యమైపోయె తానందు—కంత
కర్మభూతము కాంతమంగళ సుయావ
భవ్యమైయుప్ప నీయోధులికతమున
దగితబారి ప్రణూత్నచైతన్యమందె
జనతకారదు చిత్తరంజనుడునయ్యె.

(సాధనము.)

జ పా ను దేశ ము .

— శ్లోకము —

సాంఘిక కథలు.

(కె. యస్. చాదరిగారు)

నేను జపానుదేశమందు కొలది మానవులు మాత్రమున్నను ఒకేశమందిలి యాచార వ్యవహారముల గూర్చి తెలిసికొనుటకు మిక్కిలముగ బ్రతుక్కింది తని. జపానుదేశమును గూర్చి వాచనమునకు గోచరించినదివరకు సోదరదేశీయులకు తెలుపవలయునను సంకల్పమున ఏవ్యాసరచనకు గడిగితిని.

ఒకేశములు పరస్పరమెట్లు పరిచయము గలిగియు కొందురను విషయము మొట్టమొదట చూడవలసివచ్చును. మనదేశమందు నమస్కారము-దండము-క్షేమమా-బాగున్నాగా!-అను మొదలగు వానిని పరస్పరము పరిచయముకొరకుపయోగింపుచుండును. వీనియందొకరికి భేదముగలదు. కులములు - బ్రాహ్మి గొప్పలు-విద్యాబుద్ధులు-మొదలగువానినిబట్టి వైవాక్యములనుపయోగింపుచుండును. ఇటులనే జపానుందు గూడ భావగతియును భావగతియును వివిధభేదములతోడ నాస్తిపరిచయ మొనర్చుకొనుచుండును. పరిచయము లేనివారి యింటికెడయూ యేగినయెడల “గమేంకుదాసాయి” అనిపడివి వాకిలిరెవ మనుగనిలచుండును. అప్పుడా యింటిలోనివాడు తలుపు తెరచి యిట్లనను. “ఇరాస్సాయి” అనగా దయచేసి కూర్చుండవలయుననియు, గమేంకుదాసాయి అనగా తమింపుడు-తప్పు బట్టకు దనియు గ్రహింపవలయును. అపరిచితుడగు వాడీవాక్యమును విగ్రహముచేరించును. స్త్రీలయినచో క్రమతతోడ నెమ్మదిగ నుచ్చరింతురు. ఇరాస్సాయి అనుటలోగూడ

స్త్రీలయినచో నివాసముగను పురుషులయినచో స్ఫుటముగను వట్క-దురు.

పరస్పర పరిచయములాకిచో గలసి నెప్పుడు గమేంకుదాసాయి అనియవదు. “కన్చిచుయా” అనియవదు. కాని యీకన్చిచుయా యనువాక్యమును ఆపరిచితులలో నెప్పుడు నుపయోగింపదు. పరిచయము సుదీపము లేకగుడ్డుమార్పిండు నమకుల్యము. ప్రాచీనకాలమైనచో “వాహవాగోలామునా” అనియందురు. అనగా సుప్రభాతిమని సాయుక్తములేక రాత్రియైనచో “కన్చిచుయాకు” మారుగ కళాచారివారు అని యుపయోగింతురు. అనగా గుడ్ యీవినింగ్ అని యగ్రము.

మనదేశమున సాధారణముగ ప్రసంగమైన పిచ్చుట లేక కార్యకర్తమున కిలవు-పోయిన స్త్రీలు-పెళ్ళిరా-మంచిదిపోయిరా-అనియనుచుండుపదముననే జపానుందు సాయోరా, మనియనుచుండును.

మిక్కిలి స్నేహితులైనచో కళానియూ మొదలగు వాక్యములను మారుగ ఇయాసిక్కు అను వాక్యమును వ్యవహరించెదరు. ఏమిటి-ఎట్లావున్నావు? అని దీనియగ్రము. సాంఘిక కేరీవిభాగము ననుసరించి యభివాదక వాక్యములుగూడ మారుచుండును. మనదేశమందు నమస్కారమును నమస్కరములు చేతులు జోడించెదము. అటులనే జపానునందునైకబ్రతులతోడ యభివాదవం బావర్చునెప్పుడు పరస్పరము కలవంచెదరు. గృహములయందయినచో మోకరించి గూర్చుండి

తలపంచెదరు. యూరపువందు సాధారణముగ కాలిజోడుతోడనేగృహములయందు తిరుగుచును. మన దేశమందలు గాను. కాలిజోడునువిడచి యింజియందు సంచరించెదరు జపానునందుగూడ కాలిజోడును నియమితి స్థలమున విడచిగృహములలోని శీతలయును. సాధారణముగవాఙ్మహములయందు ఆ 1 1/2 యెత్తుగల తక్తా బల్లయుండును. దానిమీద బాదాపుగ 1 అంగుళము మందముగల పుపుండును. దానిమీద గూర్చుండు. ఉపాసకాలమందు చెరుల నోడించి కొని తలపంచి యుండును. మన దేశము నుండి యీ సంప్రదాయము బౌద్ధధర్మముతోబాటు జపాను దేశమునకేగినది.

పూర్వ కాల మనకును ఇప్పుడకిని యధిపతీయందు చాల వ్యత్యాసము గన్పించుచు న్నది. మరయంద్రదేశమునందు దీర్ఘ పక్షా రమి పుటికిని పూర్తిగ లోపించినదనజాలదు. దీనికి కులాచారములు మిక్కిలియంతరమును గలిగివు మున్నవి. అందువలన బంధువులు లేక యేక కాళివారయినచో యోచింప నలసివచ్చెను. కాని సాధారణముగ వ్యత్యాసములుగానెవారు పరమార్థియున భృదు నాగరికల గృహములయందు కోట్ల, బ్రతాంబూలము మొదలగు వాని నెచ్చి సత్కరించుట తోడ దృష్టిపరచుచున్నారు. ప్రాచీనకాలమున మన దేశమందతిథిని దేవతలన్నిటికి దలంచి పూజించుచుండిరి.

బాలోవా యదివృద్ధో
యువావా గృహమాగతః
రిస్యపూజా విధాతవ్యా
సర్వదేవ మయోతిథిః

(చాణక్య విభిక్షాశ్రుము.)

అభావము కడుపూజ్యమని నుడువుటకు సంశయింపనలసివనిలేదు. జపానునందు అతిధిపక్షార్మ మింకను పూజ్యమాయెనని నుడువజాలము. బంధువులు మొదలగువారు ఎచ్చివయెడల వారిని సగౌరవముగ బంజరించి గృహమధ్యమందుండు బాసికీ, యజుప్రదేశమున గూర్చుండబెట్టి చూట్లాడుదురు.

అదిమనదేశమందలికనేరిసావడివలె చక్కగనలంకరింపబడియుండును. అతిథులుబంధువులు స్నేహితులు మొదలగువారు ఎచ్చి హక్కున్న వెంటనే తేయాకుని రిచ్చెదరు. తేయాకు నీటియందు పంచదార పాలుగలిపి మనముత్రాగుచుండుము. ఇదిపాశ్చాత్యులవలన మనకు లభించిన మహాభాగ్యము. జపానునందు ప్రతియొక్క యింటి యందును కి నేరిసావడియందు నిప్పుకుంపటి యుండును. దానిమీద వేడివిచ్చెడును కాగుమండును. అందువలన సత్యభూభాగములు ఎచ్చివంతనే యందుతేయాకువేసి యానీటినిచ్చెదరు. కాని యందు పాలను పంచదారను కలపకు. అదేశమునందెల్లమను తేయాకునీటిని తియ్యచుచుకలిగియుండుదురు. బాలి కలవిద్యను విధిగ నెప్పుడును దీనిని సంసిద్ధపరచు మార్గముల నేకములన్నవి. వానిలో కొన్నిటిసభ్యసించుటవైదికు బాలికలకు మూడు ఎత్తైనముల కాలము బట్టును. "తేయాకునీటివలననే జపానువారు రిచ్చును జయుండిరి." అయ్యెడిదనిన మాన్యభవచరము జేర్చినదగినది. భోజనపదార్థములు దేశకాలముల ననుసరించి మారుచుండిను. జపానుదేశమందు గ్రీష్మకాలమున తేనీటినిపుట్టుయేగాక రిమి నెడ్డు సోదా ఫల రసముతో సిద్ధపరచిన షరబత్తు మొదలగు వానిని యిచ్చుచుండుదురు. మనదేశమునబట్టి చూచినయెడల జపానునందు సంవత్సరమునకు ఏమాసములు శీతకాలమని నుడువెచ్చును. బాకా-బాలై-అగస్త్య మాసములందు శీతముండిను. దానినే గ్రీష్మకాలమని నుడువెచ్చును. వారుశీతకాలమున సుష్ణపదార్థములను ఎండకాలమున చల్లవ పదార్థములను దినమిండుదురు. భోజనమువేళమించి యతిథులు జచ్చినచో హోటలు నుండి భోజన పదార్థములను దెప్పించి బెడుదురు. కాని కాగరికులను కొను వారు సాధారణముగ హోటలునుండి దెప్పించుట తలపడి యున్నారు. ఈపద్ధతి పట్టణములకుసంబంధించినది. కానిపల్లెలగూడ ఏమార్గమునో యవలంబింపు చున్నవి. నేడుపల్లెలకును పట్టణములకును వంతగాభేదము కానరాదు పల్లెలయందుగూడ పూటహులియిడ్లు, దుకాణములు, సోదాషాపులు మొదలగునవి యున్నవి.

అందువలనవతిధులకుతమయింటచేసిన వస్తువులుబెట్టుట కంటెను హోటలునుండి భోజనమును చెప్పించిచెట్టుటగౌరవముగ దలంపుచున్నారు. జపానువందలి పట్టణములయందు పూర్వసాంప్రదాయము గానరాదు. పల్లెయందొకరికి యధిమభ్యాగతుల పూజగప్పడుచున్నది.

మనదేశమునందు ప్రాప్తములైనవైశ్యులు మొదలగువారుదపప్రమిగిలినవారు మాంసమునుమత్స్యములను దిందురు. అన్నము, పప్పు, కూర, పులుసు మొదలగువానిని యెల్లరును దినుచుందురు. పాశ్చాత్య దేశములు మాంసభుక్తులు. వారువానితోడరొట్టెను, బంగాళాదుంపలను దినుచుందురు. దేశభేదముననుసరించి యాహారముమారుచుగలదు. అనే భోజనపద్ధతులుకూడ నొక్కొక్క దేశమందొక్కొక్క విధముగనుండును. మనదేశమందుభోజనకాలయందు పురుషులు భోజనమైన తిర్యాగశ్రీలు భుజించెదరు. కూర్చుండుటకు పీటలుండును. సాధారణముగ కాశిభక్షకులు ఆకులయొగును, మాంసభుక్తులు పల్లెములయొగును భోజనపద్ధతులందుకొని వానినిచేతితోదీసి నోటబెట్టుకునిదిండును. ఇప్పుడాచరణయందు లేకున్నను భోజనముగలదు మాట్లాడగూడదను వినువాచుగలదు. పాశ్చాత్య దేశములు బలమిదపల్లెయందు పదార్థములుకొని వానిచుట్టుకుర్చీలమీద శ్రీలుపురుషులపెద్దలుపిన్నలుగూర్చుండి కత్తులు చుమచాలు మొదలగువానితోబట్టి వానిని దిందురు. కొనిచేతిముట్టరు. బల్లకెడిందుప్పుడి భోజనముగనందినవకు కభ్రు కధలుబెప్పకొనుచు దినుచుండుటయే వారిపద్ధతి.

మనయోధ్రదేశస్తులకువోలి జపానువారిముఖ్య భాద్యము నరికెన్నము. చీనా-కావా-క్యాను-బర్మా మొదలగు దేశములవారి భోజనముగూడ యెన్నమేను. జపాను శీతప్రధాన దేశమగుటవలన వర్షరమున కొక కంటమాత్రమే బండును. వానికి ప్రకృత్యమైన యెరువు వేయుదురు. అందువలన మనదేశపు విద్యుము కంటెను వానిని విమిక్టముగ; రుదిగ నుండును.

ఇప్పుడుసాధారణముగ బర్మానుండిజపానుకుమిక్టముగ విద్యుము ఎగుమతి యగుచున్నది. ఏలయక ఇవిచౌక. జపానువందు శేరువిద్యుము నెల 6-7 అడాలకు తిక్కునయుండదు.

జపానువారు వరియన్నముతోని మత్స్యములు మాంసము కూరమొదలగువానిని గలుపుకొని తిందును. ఒకచిప్పయందు భోజనపదార్థములనుండుకొని కొయ్యముక్కలతోని దానినినోటియందు వేసికొని తిందురు. మనదేశమందలి కూరకాయలన్నియు ఎచలకొరకును. ఆహారముకవిధముగ నుండును. మనదేశపు తాలింపులు మొదలగు వానిని వారెందురు. జపాను చుట్టు సముద్రమేగదా? అందువలనవారు సముద్రపు చెవలనుదిందురు. ఎగులయందలి మత్స్యములువాకప్పుడప్పుడు లభించును. జపాను వారిని మత్స్యభుక్తులనెచుచ్చును. వారిలో యొక్కొక్కరు పెద్దపెద్ద మత్స్యముల రెండింటి నైనను దీసిది భోజనము పూర్తిగాదు. పూర్వకాలమున జపానుదేశము వందు సముద్రము తీరమగుచుండనివారు కాశిభక్షకులై యుండిరి. కొని క్రమముగ వారుగూడ మత్స్యముల దివసాగిరి. 60, 70, 80 సం॥ క్రిందటివరకు జపానువందు మాంసమును దినువారు లేకుండెదనుట యత్యుక్తిగాదు. కొని పోర్చుగీసులు, స్పెయినులు, రష్యనులు, అమెరికనులు, ఇంగ్లీషువారు వచ్చిన తరువాత వారిని కాచి జపానువారు మాంసభక్షకులగుడింగిరి. ఇప్పటికి 80, 40 సం॥ క్రిందటివరకు నెచటనైన నొకరిద్దరు మాంసము దినువారుండినటు వారికించి రిహస్యముగ దినుచుండిరి. ఏలయక నాదిషయము నిందనియ్యమైయుండెను. కొని యిప్పుడుమాంసముదివసజపానియుడే లేడు. వారుగంజ వార్చనియన్నమును దిందురు. కూరనెయ్యి, పులుసు ఉప్పుమొదలగు వానినివేయరు. (పోయిడ్, అను నొకవిధముగ ఎత్తువును వేయుదురు. అందువలన కూరలకు మంచిరుచిగలుగును. ఈమసాలా యితర దేశములకుగూడ యేగుమతి యగుచున్నది.

సంధి పత్రము.

(వి. కేకటసుబ్బారావుగారు.)

ప్రాచ్యదేశ స్వతంత్ర రాష్ట్రములవారు సంధి జేసికొనిరనువిషయము వెల్లడియయ్యెను. దీనిని పురస్కరించుకొని సభ్యరాష్ట్రముల యాదంతటను నాందోళనము జరిగింభమై నదిగతించిన మహా సంగ్రామము జరుగుటకు పూర్వమందును సంగ్రామాంతమునను అనేక విధములగు సంఘటనలు స్వతంత్ర రాష్ట్రముల వారు జేసికొని యుండిరి. కాని యవియన్నియు యూరపురాజ్యములకు సంబంధించినవి. ఆ యొడంబడికల యందు ఆసియా ఖండవాసులకెట్టి సంబంధమును లేదు. ఈ సంధి మాత్రము ప్రాచ్యదేశములకు సంబంధించినది.

రుషియా, జపాను, చీనాదేశముల వారొక యొడంబడికకు లోబడి పికిను నందు సంధి పత్రముమీద సంతకముచేసిరి. ఈ సంధి పత్రముందలి ప్రధాన విషయమిది. ఇంగ్లీషువారుగాని లేక ఫ్రాంసు అమెరికావారిలో నెవరైనను పికిను గవర్న మెంటుకు విరుద్ధముగగాని లేక చీనాదేశ మునకు విరుద్ధముగ నైనవ్యముల ప్రయోగించి

నచో రుషియావారు చీనావారికి రెండలక్షల నైన్యమును నీయవలయును. జపానువారు నైన్యముకు గావలసిన మందగండు సామానుల నొసంగవలయును. చీనాదేశముందలి తూర్పు ప్రాంత్యమందు రుషియావారికి యనేక రయిలు మార్గములుగలవు. వానిలో సగము జపానువారికియవలయును. Saktrlian యను ప్రదేశమును జపాను వారికియవలయును. అయిదు వత్సరములలోగా జపాను వారు రుషియా వారికి 5 యుద్ధనౌకలను 30 సబ్ మెరీన్లను 6 డిస్ట్రీయరులను నీయవలయును. బ్లాడినస్టాకునందు సర్వోత్తమముగు హర్బరునుగట్టవలయును. అది యాసియా ఖండము వకంతకు ప్రాముఖ్యముగ నుండును. దీనిని గట్టుట కయి 5 ఖర్చులో 100 కు 60 చొప్పున జపానుదేశమును 40 చొప్పున రష్యాదేశముకు భరించును. చీనావారు 8 లక్షల నైన్యమును శాంతిరక్షణకొంకు రుషియా జపానువారు చెప్పినట్లుల యుంచవలయును. యుద్ధ సామగ్గిని చీనాదేశము రుషియా జపాను దేశముల

యందు మాత్రమే కొనవలయును. ఇతర దేశములయందు కొనరాదు. 30 వత్సరముల వరకీ యొడంబడిక యుండును.

జపాను-చీనా గవర్నమెంటువారి సంధివిషయము సర్వాబద్ధమని విడివిడిగ బ్రతుకొందియున్నాడు. జపాను వాణిజ్య సంఘమువారి సంధిని పురస్కరించుకొని సంధిపత్రమున కంగీకరించి సంతకముచేసి వండులకు రహస్యవారికి వందనము లర్పించి యుండిరి.

యుద్ధమొనర్పవలయునను దలంపున లేక యేదయిన యుద్ధము సంభవించినయెడల స్వరక్షణకారకు రహస్యపు టాడంబడికలు చేసికొనుచుండురు. ఈ యుద్ధావస్థరము మానవకోటి స్థితిగతుల యందీసి, చింతన మందును సత్విద్యుత్తులకు పరివర్తనము సంభవించింది. కాని శాంతి చేకూరలేదు. అశాంతిచూపుము దేదీప్యమానమై వర్ణిల్లుచున్నది.

అమెరికావారు ఎమి గ్రేషనుచట్టము సర్వాట్యుచేసి వారి దేశమునుండి జపాను వారిని తరిమియన్నారు. భూకంపము మొదలగు మహావిపత్తులు సంభవించినయెడల జపాను వారిప్పటికీ దానికి ప్రతిక్రియను జరపి యుండురు. అందువలన ప్రతిక్రియకు కాలయావసంబయినదని దోచుచున్నది. కాని వాచూకకొందురని దలంపరాదు. బ్రిటను, ఫ్రాంసు, అమెరికావారు ఆసియాఖండమునకు ప్రభువులైయున్నారు. జపానువారి శక్తిస్వల్పము. అందువలన పరుల సహాయమున బలికొలియెనగాని అమెరికా మొదలగువానివాడ తిరుగబడజాలదు.

కావుననే జపానువకును రష్యాకునుసంధిప్రయత్నములనేక దినములనుండి నడుచుచున్నవి.

ఇంగ్లీషువారు సింగపూరు నందు హాఫ్టు గట్టుచున్నాడు. ఇది జపానువారి భయమునకు ముఖ్యకారణము. ఇటనుండి ఇంగ్లీషువారును అటనుండి అమెరికా వారును మట్టడించిన జపాను నిలుచుటకు సర్దుము. ఇంగ్లీషువారు అమెరికావారు జపానును సరియగు దృష్టిని గూచుచున్నారని నడువ జాలము. క్రిమోన్నతశాలియగు నీచిన్న జపానుదేశము ప్రాచ్యఖండమునందు వర్తకమును వ్యాపింపజేసికొనుచున్నది. ఈవిషయము ఇంగ్లీషువారికిని అమెరికావారికిని కంటకముగ నున్నది. అయినను దానికి విరుద్ధముగ బ్రవర్తించజాలకున్నవి. పైకారణములవలన జపానువారు రహస్యపు టాడంబడికను రషియా చైనాదేశములతోడ జేసికొనియుండవచ్చును. ఇదివరకు జపాను రషియాదేశములకు బహిరంగముగనే సంధి జరిగి యుండెను.

చీనాదేశమందు ఇంగ్లీషు అమెరికా మొదలగు వారి ప్రభుత్వములున్నవి. జపానుకు విరుద్ధముగ బ్రవర్తించదలచిన యెడల చీనాదేశముమధ్యనుండి రావలయును. ఇదియే సరియగు మార్గము. గతించిన రష్యా జపాను యుద్ధనందర్శిమున రష్యావారు చీనానుండి ఎచ్చిరనుట చరిత్రవిషయమేగదా? ఇప్పుడు చీనాదేశము అంతఃకలహములతోడ తిల్లడిల్లుచున్నది. ఈసమయమున చీనాదేశముమధ్యనుండి శత్రువులువచ్చి జపానునకునష్టముగలిగించిన గలిగించవచ్చును. ఇందువలన చీనావారిని గూడ తమలో జేర్చుకొనుట

జపానువారికి విధి. కావున నీ రహస్య సంధి వది. భూమధ్య సాగర సంబంధమును కలతలు రదికెవనుటయం దాశ్చర్యములేదు.

ఇంగ్లీషు, అమెరికా వారు జపాను వారికి విరుద్ధముగ నిల్చునుట నిశ్చయము. వర్తమాన స్థితిగతులబట్టి చూచిన ప్రాంసు జపానువీధి కత్తి గట్టదు. ఇంగ్లీషు వారు ఫ్రెంచివారెంత స్నేహితులుగనున్నను వీరిలో వీరికి వైరమురాతప్పదు. స్వార్థ గతుణకే ఇంగ్లీషువారు ఫ్రెంచివారితో మైత్రి నల్పించున్నారు. జర్మనీ సంబంధమునరావ లసినడబ్బు ఇంగ్లీషువారికి సరిగిరాలేదు. బొగ్గుగనుల యండ్లమీదు భాగము ప్రాంసు వారికి లభించినవి.

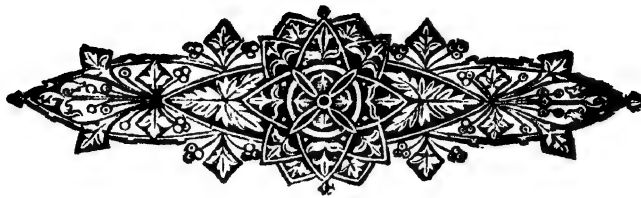
అనేక కారణములవలన ఇంగ్లీషు వారు ఫ్రెంచివారికి స్నేహితులైయున్నారు. కాని ఫ్రాంసు ఇంగ్లీషువారి చర్యలు మరచు నని ముకువలేము. ప్రాంసు జర్మనీని యత్యంత భయముతో గాంచుచున్నది. అందువలన ఇంగ్లీషువారివైపునకు దృష్టి యొకింత మరలి

వీరిలో వీరికి దొలంగునవికావు. భూమధ్య సాగరమునుండియే యెల్లకును ప్రాచ్యదేశ ములకు రావలయును. అందువలన సందలి యధికారము నెల్లరు వాంఛింపుచుందురు. ముఖ్యముగ నీసముద్రమార్గ సంబంధమున ఇంగ్లీషు ఫ్రాంసువారికి కలతలు గలిగి తీరును.

యూరపునందు యుద్ధము సంభవించిన యెడల ప్రాచ్యదేశములయందలి యుపనివేశ దేశముల రక్షింతుకొనుటకు ఫ్రాంసు జపాను తోడ సంధియొనర్చుకొనును. యూరపునందు యుద్ధము సంభవించును. కాని జరుగదని గట్టిగ నుడువజాలము. ఇందువలన ప్రాంసు జపానుకు విరుద్ధముగ నెప్పుడునుక త్తిగట్టదు.

ఫ్రాంసువారు కత్తిగట్టుదురనుభయ ములేకున్నను బ్రిటీషు అమెరికా దేశముల భయము చీనా జపానుదేశముల కున్నది. ఈ కారణమువలన విరహస్యపు సంధి గుదిరి యుండవచ్చును.

ది గి ర మ్మ .

(అ క్తి రా జ రా ఘ వ రా వు గా రు .)

నీదుచరితంబు నొక్కంతి నేవచింతు
చిత్రమలనెల్ల నిదియొక్కచిత్రమగును
నివలంపంబు హృదయ పంకజమనందు
స్వప్నచారంపు తళతళల్ విందుకొనియె !

నిండుగ్రీవ్యంపు టెండకు నిలువలేవు
వేడివడగారి నింలేనివెడలలేవు
క్రాంతియావిరియెపోదు గగనమువన
తాలనుకుమారివే నీవు జలకణంబ!

చల్లగాలికిపైకేగి కాంతిమగన
వ్యేచ్ఛవిహరింతు సువినివీక్షించుకు బలు
తేజమల ఘోరవివసప్రదేజమలను
గిరల దరులను నందరమబలుగువాని !

జనులకృష్ణకుభంబులకా నృపముగఁ గన
తనదుకాజ్యంబు విక్షింప తరలితిమను

ప్రభువునట్టుల వైసుండి ప్రజ నిదాళు
మందు బడునెండరా ధల నరయుడుకద!

పంచధూరింబులం దొక పాలు నీవి
ప్రకృతికల్లను దిక్కివహానీలంగ
నీవులేకున్న రాణింపనేర చెదియు
చాలు దిగిరమ్మ నీవింక జలకణంబ!

మలమలని యొండగామ్మల మాటుమమ్మల
బాడవేమిప్రసాద భాసురమలైన
నీదుచూపుల చలువల నిడుకుమాకు
దేహతాపంబులెల్ల నోలేత్తుమింక!

క్షీతిసమస్తంబు నిన్ను విక్షింపుచుండె
కడులువాయుగ నీయిగగవలెను

వైభవసారింది దృష్టిని భంగపడెడు
కన్ననని నింతకన్నాతి కాంతతమి?

చిన్నిచిగురుల నోరును చెదరచిచ్చి
తేతపూతేత కనులపైలేవెత్తి
మంటవరయును మొలనిగుమంటగనవో
నిమ్మచెట్టదే; నిమ్మకునీరమనగ?

మొగ్గలరచిచ్చి వాడివమోములనగ
పల్లదేపల్కు మల్లియమెల్లగవిను
మంద రీరీతి నిమగ్నోర మందలచివె
పిటిచిందువ! దిగిరమ్మ పిప్రుభువి!!

పిప్రులేనికతంబున బాగవగును
యీటువోయిన మొగ్గలక్షేత్యుమగడి
పంగలతయెల్ల కమలిపోనా పటిండు
మొల్లకొండైన దిగిరమ్మ పుడమికిని !!

మావిలేనానలెల్లలను మాడుమండి
చిగురుకాల్కులు వ్రేలధూషించుమండి
కాకామనుమండి చేతిపోతలజలంబు
చాలులేరేదు దిగిరమ్మజలః గంబ !

పోతనీరి యొకలక్ష బురిగయేం
చెట్టుచేమలదాకొంపు చింతమాన్య
బాలదీవొక్కమారు పిచ్చలమాన్య
నిచ్చితేదను దీర్చవాయేమియింక?

చల్లనై పరిశుద్ధమై సహజముగను
శుటికనైర్మల్యత కపంగపావనఃక
పాస్తవల్లనముల శ్రమవార్చబాల
పిడుకాగిటి ముఖమబ్బుతే ధరదకి ?

పుడమితీగ బోడిగడుసరియగు దిశ
కాకానొల్లచపుడు రాద్రీయూర్తి
యోగుట, జల్లనయ్యెగుటచే నిన్నా కా
గోరు, ధర్మమానె గోతుగుతుప

చాకములుమ్మిచ్చి చాలగాపిత్తోలి
చుంబనంబునిచ్చి శుభపరపును
శుక్తినిన్నగూడ కాచెడుమర్త్యంపు
కొమరుబొందు నాన గునిసీయాడ!!

తెమ్మయాకువైన భళభళ దిరుగును
తమ్మిమొగ్గలోన వాగిగొనును
నంచపూవుబోడు లారయవచ్చిన
తల్లిదొంగపుకేతి తిసియుమందు!!

పుడమికన్న నీ పుడుముట్టయంపు
సేవలొయిన పచ్చికనీజుగల్లు
పివిహారంపు భళభళ నిండుకొనగ
పవరెంపుము భువికి పి పంబుకాను!!

ఛారుజీమణి పచ్చనిచీరవైట
చెరగొడిమిక చెదర వాళ్లేషమిచ్చు
నప్పుడానందభావ్యచయంబువ్రాచె
ననగ భ్రమనింపరమ్మ పింబుకాను!!

మొయిలువరిదంబుపై బాలహోయబమిరి
నెక్కివికారింప క్రొమ్మించు నిగురుబొండ్లు
పార్శ్వముల చామరానిల వ్యాప్తి నెఱప
శురుములను భేరిమోయి పంబరముతోడ
రమ్మదిగిరివ మహిమత్సవమ్మ కాగ!

ఘనమదేధంబు పై నెక్కి యినునిబోర
నన్నెచిన్నెల ధనువును బట్టుటగని
విజయవై ఎత్తువని కడుచేడ్కవాడు
తూనిగల కోర్కైనై పిత్తువికరమ్మ!!

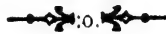
ఎలడకారిని మహిమొల్ల నిగురువెట్టు
తెల్లవారిని దరులెల్ల నల్లవారు
పుష్టియంతయు కోభిల్లు క్షీదవర్పు
బాగునేయడ దిగిరమ్మ జలగంబ!

హి మ బిం దు

[అడివి బావిరాజుగారు.]

మూడవ ప్రకరణము,
దండయాత్ర

శ్రీముఖ సారవాహనుని వైశ్యములు అంధ్ర రాజ్యరత్నమగు ధాన్య కటక నగరబాహ్య ప్రదేశముల విడిచియున్నది.

మహారాజగు నాకారవాహనుడు తాను జైత్ర యాత్ర కరుగుటకు మహాసభకు పిలిపించెను. వివిధ విలాసులనుండి సభ్యులు విచ్చేసిరి. గ్రామాణులు, దళనాయకులు శీతనాయకులు వివిధ సమీపభాగ్యులు, దండనాయకులు మంత్రిలు శాస్త్రజ్ఞులు, విత్తాణులు పండితులు విశేషమహాదళములు, వివిధ శ్రేణి సంఘాద్యులు, చిత్రకారకులు, కల్పలు అనుచుసభలో హాక్కుచే సభ్యులు, అందరకు రాజాజ్ఞలు అందగనే అభిపతి సలుపబోవు సురస్పృష్ట కార్యమొక్కదానికి అనుమతి నిచ్చుటకు గాని, వీలు లేదని త్రోసిపుచ్చుటకుగాని విచ్చేసిరి.

వికాలమగు సభాభవనమున మహారాజు సింహ సహాసీనుడైయుండెను. సభికులు కొలువుదీరియుండిరి. ప్రధానామాత్యుడగు పిచ్చికు లేచి సభ్యుల దిక్కుమొగంబై ఈవిధముననడిచెను. మహారాజులారా! మాళవాధిపతి మన రాజ్యమునుండి విడిచి, మహారాజునై యుద్ధము ప్రకటించి, యుజ్జయిసికోటలో విసిరెనుతిని ముట్టడించివాడు. మాళవునికి సహాయముగా భోజాలు, పులిందులు, వైద్యములు, మాగధులు నచ్చి చేరినారట. అంధ్రరాజ్యము గొడ్డుపోయినదా నాతిమిక్కిలవేణి పవిత్రాబువులు మీరకై ప్రసాదించుటలేదా పీయదర్శియును నశోక చక్రవర్తి లోబడక నమముగా రాయబారముల నడిపి స్వతంత్ర పూరితమై ఒరులకు తలయొగ్గక వికాలవంశమై అంధ్ర పతాకమగు సింహాధ్వజ భీష్మచారావంబుల దళదళల పర్యటయు మనదేశము నేడు మాళవునిచే పరాభవింపబడవలెనా! ఉజ్జయినిలో మాళవుడు విజయ

మందును. అనైత్యములతో మకడేకమునై విడియును. భావ్యకటకము కృష్ణలో కలియునా! పరిశ్రమము గారములో లీకైనాపోవునా! మూలుపల్లి సముద్ర తరంగములలో మాయమైపోవునా! అంద్రరాజ్యశ్రీ ఫలమునుండి సోకిల్లరిలకము మాసిపోవునా! లేక అంద్రనైత్యములు మహారాజా వ్యయముగా నకుప పోయి విజయయాత్ర సరిసి ధిరోధుల నడచి అంద్ర పోయివచ్చెల యెడల చాటిరావలయునా! తెలియ జేయుదు. ఇంకొకటి అంద్రాక్షరగు ఖర్చు మహాభాగు దగు చారుగు పులవారు ధరించెనని వాగానకు చేసి నాడు.

ఇట్లు పర్యవైశ్యాధ్యక్షమునుపదిపుడు మంత్రియు మహాధ్యక్షములు సలిపిరి. అనేక వేల జనములు పోనై యున్న యామహాపథ జయజయధ్వనములు సలుపుచు మహారాజా ఈకైకృ యాత్ర విషయమై ఏమియున రించిననువలెయని యుప్పుకొనిరి.

అంద్రనైత్యములు బయలుదేరినవి. కతాబ్ధ ములనుండి అంద్రవాహినలు భరతభూమిని ప్రవేశి గాంచిరి. చంద్రగిడుపుని కాలమున అంద్రులు పర్యవ్యవస్థాపకకలగిసంక్రమకృతావరములగుజిహ్మనైత్య ముల కలిగియుండిరి. ఆశోకుని మిత్రులైరి. ఆశో కుని వెనుక భరతభూమిని అంద్రనైత్యములయలల ఖం డోకభావమునకులేదు. రెండువేల ఏనుగులు, రేఖ అగ్నికనైత్యము రథములు, పదాతి దళములు బయలు దేరినవి ఎనిమిది వృషభములు, క్షాల్పవృషములు పూనినవచ్చు సామానులకు నేపకలను దాన దానీ జనంబులను కొనిపోవుచుండెను *

మందు కొన్ని వేలనైత్యములు బయలుదెలిసవి. కృష్ణానదికాటి వ్యాఖ్యురేకమున కడదిగోచావరికడకు నక్కునప్పటికి అచ్చట పడనలు వేసవేలు సిద్ధముగా నుండెను. శేవులములకాటి నైత్యములన్ని సిద్ధ ముగానుండెను. శేవులములకాటి నైత్యములన్నియు

అవలియొడ్డునకుఁబోయినవి. దక్షిణగోసలము గడ చిరి. కుంతలముకాటిరి. అంద్రకలింగము వెనుక బడినది. తెలివానానది కారి! తీరలోకములు పోసాదించినది. ఉప్పైవత ఎడారులలో వీయు భయభరముని ఇనుకగాలుతలె, అంద్రనైత్యములు కలిపయప్రియాగంగాలు సాగిపోవుచునే యున్నవి.

ప్రభురకుమారుడు విశ్వాలయికుడై చుక్కాను లేచివానలై తిరిగివాడు. అతడేమి చేయాలెమ చావరింపవలయునా! బాలికలనిర కన్నులబిజి సంతరి భారాగా ప్రసహింప ప్రవహింప, భారలోమేళమై ప్రాణాళు పునసొంది పోవువందాక కృపింపల యునా! పిచ్చవాడయిపోయిన వెదవప్రస్థ పెరిమెంటి మాటలు దివ మెలించిపిరికాట్టు, హృదయముఏమియు బాధ పెరుంగని తక్కుయత్సస్థితి! లేక రాద్రముర్తయై ఎరివి అడంచుట సర్వప్రపంచము నాకనముచేయుట. అమృత్యోగ! భయంకరమది. పడమరైవలెందనమున చెలువారు అరిచి వేలిగ్రాట్లు కళోరములైపోయి పల్లవి కొనులాకారములగు పాటిరలముల దృఢమై క్రూర మగు మచ్చల గాయము లొనరించినవి. ముక్తములై సావనునవృల పూల మొగ్గలై, వెలిసంపదల చంద్ర తిరమగలైమినుకరించు అరివిదంకములయగుతారగ్గు మధురయది ప్రవాహాపూరితమైక మెత్తందనమత్తవీను లగు వెదవుల గాంట్లుపగలినవి. బోనునపట్టికలరగ్గు మృగములై అరిడిలు నటు తిరుగాడ చొచ్చివాడు.

మహా శిర్పియును సమరకుమారుడురాజాధిరాజ క్రిముఖ పారివాహిక ప్రభువును వెన్నంటి పోయి నాడు. తావంటికడ నుండవలయునుగా కాకాబ్ధ. నైత్యములు బయలుదేరునప్పుడు మూపముల ప్రార్థనల సలుపునప్పుడు, లేవకముల కారాధన మొనరించు నప్పుడు భేరిధాంకారములు మోగునప్పుడు ఈనైత్యాల వెంటపోయి అంద్ర పారుషమునకై పోరాడి వీర కయనమున పడిపోవలెనని కోర్కె కలిగినది.

ప్రభురకుమారుడు ధిరోదాక్తుడు. అరివికి స్నే హితులు లేరు. అరివిహృదయము శ్రీమరకుమారు

* ఇట్టిబర్లు అమరావతి స్తూపశిల్పములలో వెక్కు లుకలవు

అనుభవమును బాధ్యునియనున నెన్నడు వ్యక్తమగు నదికాదు. అతడు సాధారణముగ అందరితోడను మాట్లాడువాడుకాదు. సామ్యముచేయుట యెరుగడు. ఎవరె సామ్యమాడిన చిరువగవు ముగంధములవలె పరిసరింప చేయువాడు. తండ్రిని గురువగు సోమ దత్తాచార్యుని కలిసి తమ్ములనుచెల్లెండ్రను తానుసెం చును తమ్ములగు వృషభములను బాలిములను తనకల్ప పుంబులుట్లును మాత్రమాతడు ప్రేమించువాడు. గౌరవించువాడు. అట్టిది నేడతడు తన్నుమందివేసి కట్టి మహాగాధమగు ప్రాణాయామతో హిమలిందును ప్రేమించికాడు.

బామ్యులపై మనసుపోదు. వృషభ కాలకుపో యితానుపెంచు చిన్నగిల్లలు కోడెమాడలు ఉన్నత ములైనవి తన్నుకళలు పంపెనున విలయునిగాచేసి భారత వీరునితో సమీక్షిచాలిగావోనర్పితవృషభముల సోదరులగు వానిన్ని పసరముల కడకుపోయి అతడు వాని చెవులలో తన మృదయు వేదన బోసికొనకడగి నీగుపడి యుద్ధాన వనమునక తరలిపోయివాడు.

నరే. తానొక బాలపై కోర్కెలముగిరికాడు. అమెరొకరించినది. తన్నుచామ్యమాడినచా! ఏలసామ్య మాడవలెను. ఒరులను ముట్టుటకు సిగ్గు కడతానా మెను కొగలించుకొనిన యువుడు తనకేమియో పులక రము కలిగినది. హృదయ మేమేమియో అయినది. అలాగున కొగలించ అమెతనకేయుత్తరమువ్రాసినది! కాంక్షాగితతో చిత్రముగ ముచ్చటించినది. తనచె ల్లెలు నాగబంధునిక నిర్మలహృదయమున తనకడకు వచ్చి అన్నయ్య హిమలిందునకు వినవ్వు అమితగౌరవ ము కలిగినది. ఏవు అమెకడనుండక అమె జీవించ లేదని బాలనాగితాతో చెప్పినది. అనివలెనవలెను! అనోనా అట్టి కళోరనాక్యములు హిమలిందు యెట్లుపలికినది. అమెహృదయము చిలికిపోవునట్లు యెక్కినది! కొలది దినములలో మనస్సుమారిపోవునా! కాదు యేదియో అడ్డము వచ్చినది. ఏ విఘాతమో పెంధవునితోలి వారివెనురైనది. ఆ అడ్డము యెన్నడు

విడిపోవని ధృఢబోహమాలమైపోవునా! అట్లుయనచో నింకరక జీవితమే! తాను భావ్యకటకమున నుండి చేయునదియేమి.

కక్షి మలితేది మహాయని మూర్ఖుమౌనినది! కొన్ని నాళ్ళు అతడు పరధ్యానమున నుండుట వాడిన నామక యెర్రోచారిన కన్నకొంఠులకుర్చిది. భోజనము అందభివృద్ధి తేక నర్తించి, మరల సంతోషమున లేజరిలివాడు. మరల యిదియేమి! విభావంకులా లును సాధుశిష్యులు గడును దనమున చరించునదియు నగునామె అతడు హిమలిందును ప్రేమించుచున్నాడని జ్ఞాతి తెచ్చుకొన్నది. హిమలిందు తనయింటికి వచ్చివచ్చుడు తనయందెంత సౌహార్దము చూపినది. చనువుకప్రేమకు సంచరించినది. అప్పుడే ప్రహరుడు అమెయును కలిసికొని ప్లేహమున మాట్లాడినయియు. దృఢానురాగ పాకబద్ధులైనయియు సాంకేతికముల శర్యరయకొనినయియు నాగబంధునిక చెప్పినది. ఇప్పుడు వీలిమరల యీ విచారమేమిటి. కిల్లిపోవు చున్నాడు. అనంద మెలింతయు కావబడదు.

అమెనానాగ బంధునిక కనుపించినది. ఇరువురు మాట్లాడిరి.

కక్షి:- ప్రహరుడుమనస్సు బాదుచేసుకొను చున్నాడేమిటి తల్లీ!

నాగ:- నాథా తెలియదు. అడిగిన మాట్లాడడు. ఏదియో పనిపంకవిలాద ఎక్కడికో పోవును నుండును. ఒకచిత్రము లిఖింపలేను, కల్ప కాంక్ష పోకలేదు.

కక్షి:- మహాలినిపిలు.

నాగబంధునిక మహాలినికొనివచ్చెను.

కక్షి:- బాలనాగితో మాట్లాడి నానామహాలీ!

మహా:- మాట్లాడినానమ్మా, ప్రహరకమారుడేతనకు ప్రాణము. అతడు లేనికేజీవించలేనంత క్లితి వచ్చినదట హిమలిందు. ఉత్తరములు వ్రాసి కొన్నారు. వారితోటలో కృష్ణ తీరాన్ని కలిసికొన ఎక్కాలుచేసికొన్నాడు. ఇంతలో

యేమి జరిగినదట. గుండె ప్రియ్య లగునట్లు యేప్పినదట. హిమలిందు మార్పులో మునిగి కటట. ఎట్లనో అగోచ్యము మీద ప్రకారం లికికొన్నదట. అక్కడయేమిజరిగినదో విచ్చవానివలె అబ్బాయి పారిపోయి వాడట. హిమలిందువాడలు తెలియకప్రవాహమువలె కన్నురుప్రహారం తేలివెంటికి వచ్చినదట.

శక్తి:- ఏమిది, అబ్బల, యక్షణికాదురా?

మహాలి:- ఏమానమ్మా! బాలవాగి ఏమియో జరిగి యుండుననియు తండ్రికి హిమలిందు ప్రహరణి ప్రేమిందు మిన్నట్లు తెలిసి, వద్దనిచెప్పి వాడనియు అన్నది. అందుకనే హిమలిందు తండ్రికి వ్యతిరేకముగా సంచరింప నిష్ఠములేక బెంగపెట్టుకొని ఏడ్చుచున్నదని చెప్పినది.

వాగ:- హిమలిందు తండ్రికి వ్యతిరేకము చేయదు! అంతవిభేదమురా! అమెవరికైనా విభేదము రాలుగా ఉన్నది? అమెకు ఇష్టము వచ్చినట్లు అమెచెయుటయేగా! ఎట్టిపెంకి అన్నయ్య కుపెద్ద ఈష్యముచేయవలెనని చేసినది. నాకు తెలియరా! అమెసమస్తిని ప్రేమించినది, తండ్రివిద్యులతోలి సమస్తిని యోడినాడు. అన్నయ్యగివాడు అప్పుడుఅమ్మాయిముఖము నేనుచూచుట లేదాఏమిటి? కోపమున జేవు రించినదిఅమ్మా, మండిపోయినదే! మహారాజ గారికుమార్తెలతో నాట్లమాడి అన్నయకు మరతి ఇచ్చుచున్నాడుఅంతే. అందుకని నిష్కడిటుపరాధవించినది. అన్నయ్యతో నేనుఅంతా చెప్పాలి.

శక్తి:- ఛలో! వెట్టిపిల్ల అసంగతివాడు ఎదలిపెట్టుకొను నాన్నతో మాట్లాడి అంతా తెలిసి కొనెదను,

నాల్గవ ప్రకరణము

శక్తిమతీదేవి విద్యాపంతులులు పలుచగపాడ గరియె, లావణ్యపంతులు దృఢ శరీరముకలిగి అంద మున జోషలకుప్పయై యుండును. అమె సౌందర్య మునకు నోక్కులేరట. అమెముక్కు గరున్నింతుని

వానికవలెపెద్దది, అయినను నిడుదలైవిడచారినట్లు కలువరేకవలె తారక్యములయిగుళ్లున్నును, అంద ములగు చెవులు, దిద్దిరిప్పిట్లు కనుబొమలు మోసము లేమను అనందరేఖాలలిరియె అరుణకాంతులలో లీనమైపోవు అమెచెదవులు, అమెముఖమును చాలా చక్కనిదిగా చెనెనని, నాగబంధునిక అచ్చముగా తల్లిపోలిక, అమెగడుసుదనమే అమె అందమే, దూరమున కుండిచూచి ఒక సారిప్రవాహము అమ్మా అనిఅమెను పలుకరించినవాడట. చిన్నపిల్లయగునీదాళి నిక అన్నగారిపోలిక. కానిదేహదాఢ్యములేనిచాలిక, కోడెమెక్కువ గడుసుదనములేదు. తెలివిలేలలలో అందిరిని మించినను అమాయకముగు మనస్సుతో సంచరించును.

శక్తిమతీదేవిధర్మము లోతెరుంగని ప్రేమతో ప్రేమించును, అయినకు తెలియనిబుద్ధి మాత్సర్యముల ననేకములు అయినకు సలహాలనిచ్చును, గూఢాఢ్యము అగునట్లు వేశాకోళము చేయకలదు, బాధజేవుని సకాలరాధించును. శక్తిగలశక్తిల్లారు. అమెధర్మ చక్రమొక్కటి అమరావతి స్తూపమునకుదానము చేసినది.

గమరకుమారులవారు శిల్పవిద్యయందు దసమాన ప్రతిభాపంతుడే. సర్వమత సిద్ధాంతములు పూర్తిగా నెరుగును. కానిగడు సుదనములేదు.

శక్తిమతీదేవి మరువా దుదయము కుమారుని సమీపించి దగ్గర కూర్చుండవని ఇట్లు పలికెను.

శక్తి:- బాబూ ఈమధ్య బొమ్మలు ఏమీలేయుట లేదు. సాలరాళ్ళు రూపుమాడలేదు. నాంట్లోఏమీ అస్వస్థకాలేదుకా!

ప్రకార:- ఈమధ్య బద్ధకముగా నుండిఅమ్మా! ఏపని చేయుటకు ఇష్టములేదు.

శక్తి:- కంటకల * పోకాకూ! మామయ్యతో మాలుపల్లిపోయి ఓడలను ననేక దేశాల మకు మ్మలను చూచెదవుగాని!

* ఇప్పుడు ఖుంటసాల అందురు

కంఠమున కిది కట్టించి పుట్టినిల్లు.

ప్రహర:- పోనీ అలాగే మామయ్యతో నమ్మకప్రయా
గము చేయరా?

శక్తి:- అమ్మయ్యా సమాజప్రయాగము వీరికి
మా యిద్దీయకు, మనస్థిరమి, కుకర్షిపము
అన్న తిరగవలెనన వున్నదా ఏమిటి!

ప్రహర:- కాకమ్మ మది ఎన్ని జోతులు తిరిగి
అంత జ్ఞానము వృద్ధియగు నంటారు కాదా!

శక్తి:- అయితే కలెందాకర్మ రాజగృహ వెళ్ళు
గయ్యా శ్రేణులు దర్శించు.

ప్రహర:- మెట్టుపయాగము మానవమ్మ చేయగలదు.
ఓడప్రయాగము భయమా! ఏనో ఒకటో
రెండోతప్పు కట్టిన నోడలు అన్న నుర్రీత
ముగా ప్రయాగము సాగిగనుటలేదా అమ్మా!

శక్తి:- నిన్న మోహయనగాడు క్రావిన ఉత్తరము
చూచిరావూ?

ఇంతలో మహాలింగమున వెల్లకను మోమున
అచ్చటకు వచ్చివది. అతడు మాటరాలేదు. “హిమ
విందు!” అని శేక చేసివది. శక్తిమరియు ప్రహర
కుమారుడును ఇరువురు నలికివదిరి. ప్రహరుని
గుండెకొట్టుకొన్నది. ఏమది అమెవచ్చుచున్నదా!-

శక్తి:- హిమవిందు?

మహాలి:- దొంగలు ఎత్తుకొని పోయినారు!

ప్రహరుడు:- (వెద్ద గొంతుకతో) ఎవరిని?

మహాలి:- హిమవిందును.

శక్తిమరి:- ఎవరిని?

మహాలి:- హిమవిందునంటే! యెవరిని అనెదలేదు
అమ్మా

ప్రహరుడు:- ఓనీ నీయిల్లు బంగారముకానూ! వెళ్లి
తెట్టి మాటలు మాటాడక తిన్నగా చెప్పు.

మహాలి:- కాకమ్మ, నిన్న రాత్రి యెనిమిదికాళికు
ప్రయాగవృద్ధుల ఏలవచ్చికాలో హిమవిందు
కుమారికను దొంగలుయెత్తుకొని పోయినారు!

శక్తి:- ఏహిమవిందు?

• ఇప్పటి కుంటసాల,

మహాలి:- ఏమిటమ్మా, యేహిమవిందు మా
హిమవిందునీ, చారుగుప్తునినీ కుమారుడు.
అమెను అమెమొదలవల్లినికూడా యెత్తుకొని
పోయినారుట.

శక్తిమరి:- బాబూ అది యేమిటో తిన్నగా కను
క్కురా! యేమిటో అంటుంది.

అక్కడ ప్రహరకుమారుడు లేచలేదు.

శక్తి:- అప్పుడే కుట్టుక మాయమయినాడు. నీవు
చెప్పివది నిజమే!

మహాలి:- ఒట్టు తల్లీ! పట్టణమంతా గోలగా చెప్పు
వంటున్నారు.

అనెట్లుట ప్రహరకుమారుడు అమిత జవమున
చారుగుప్తుని భవనము చేరినాడు. వేసకేలు జమలు
ఇసుక రాలక యుందునట్లుకట్టడ మోగియుండెరి.
రక్షకభటులు కావలియున్న చారుగుప్తుని భవన
మెట్లు చేరిన కొందరు, కక్ష్యంకరములన్నియు
గడచి వారు లోకెట్లు వెల్లిరియు, నగలు కాగె
ములు భవభావ్యములతో కులదూగు నా భవనముల
చారుగుప్తుని కుమారిని, అమె మత్తవను తన్నురిం
చుట కడు విచిత్రముని మరికొందరు, అంద్రరాజ్య
శత్రువులు ధర్మిక కుట్రమునికొందరు, చారుగుప్తుని
కడ వెలలేని భవముల సంగ్రహింప మేధావులగు
చోరశిఖామణు లానరించిన కార్యమిదియని కొందరు
చారుగుప్తుని విరోధులెవ్వతో రదించిన మాయయిది
యని కొందరు పరిపరి విధముల చెప్పుకొనుచుండిరి.

పట్టణము కాపాడుచున్న ఉపసైన్యాధ్యక్షుడు
కొందరు చమూపతులతో, చారులతోవిచ్చియున్నాడు
ప్రహరకుమారుడు నెమ్మదిగా భవనమొద్దము ఓత్తి
గించుకొనుచు భవనగోపుర ద్వారముకడకు చేరినాడు.
లోనికివెళ్లుటకు ప్రయత్నింప ద్వారమున కావలి
గాయు సైనికులు అడ్డగించిరి. అతని కోపము
వచ్చివది.

“శేనెవ్వరినో యెరుగను”

భటుడు:- నీనెవ్వరినెవను లోనికిపోవలెను

“ఉపనైత్యాధ్యక్షులతో కుమార కుమారుల వారి పుత్రుడు ప్రహరకుమారుడు వచ్చివాడని చెప్పయ్యి”
భటుడు:- నేను వచ్చుటకు నిశ్చయించుకొనలేదు.

తక్కిన భటులందరూ నవ్వరి. లోన నేమి జరుగుచున్నదో చూచుచుటకు కుమారులను పడుచున్న జనులందరు ప్రహర కుమారుని చుట్టునూ మూగి లోనికి పోవలసిందని కేక లిడిరి.

ఈగడ విడవని యచ్చట తిరుగాడు చున్న దళనాయు యొక్క దక్కడకు వచ్చెను. అతడు ప్రహర కుమారుని గని గురుకు పట్టి లోనికి తీసికొని పోయెను. ప్రహర కుమారుడు కత్త్యంతరములు గడచి బాలశాగి తోను సాధ్యతలగుకావండకులవారు మాట్లాడుట చూచెను.

బాల:- మేమిద్దరము చాలాకాలము మాట్లాడుకొనుచు ఆలోచనా నుండిమి. ఇంతలో విప్రుకుని నల్లరు మనుష్యులవచ్చి గుడ్డలుచూ మొఖములకప్పి నోట గుడ్డలు కుక్కిరారు. నాకు మతి కెప్పి పోయినది. మరల మెలకువ వచ్చి చూచనప్పటికి నేనాప్రదేశముననే పడియుంటిని. నానోట గుడ్డలున్నవి కొంచెకులు కట్టబడక యుండుటచే నోటనున్నగుడ్డలు దీసికొని కన్నులు విప్పి చూచునుకదా హిమచిందు కుమారికదుట్టు ప్రక్కల నెక్కడనులేదు. తూర్పు తెల తెల్లవారు చున్నది. భయముతో బెద్ద కేకలు పెట్టిరి. నోటపనివారురక్షక భటులు కొందరు దాములు పరిగెత్తికొని వచ్చిరారు. వారితో హిమచిందు కుమారికి విడవని అడిగిని. వారు నిశ్చయించి పోయినదా పడకగదిలోనే యుండును. విలసిల్లి కేకలు పెట్టుచున్నావని అడిగిరి.

పరుగు పరుగున అభ్యంతర మందిరమునకు పోయిరిని. అమెచచ్చట లేదు. నేనీకడక్కనే

నట్లే- సరుగెక్కుచునే చాళితిరిగిన సంగతు లందరికి చెప్పచుంటిని. కాదు లిటుకలు పరుగెత్తిరి. అమె యొక్కడనులేదు. మాత్రానికేదిగాదును కన్పించలేదు. వారితో తెప్పటకు ఒకరుచు వారి కంతా గారమునకు పోన అక్కడ తెరలు చిందరవందరగా నుండెను. రత్నకంబరీపై బురదతోపున్న అడుగులదిన్నములు కొన్నించినవి. ఇరువురిని చూచు లెస్తుకొని పోయివారని గగ్గోలు బయలుదేరినవి.

కావం:- భవనోద్యాపనములలో నేనైపున ఇయ్యని జరిగినది.

బాల:- ఉత్తరమున కర్ణచూరపు పొడరిండ్లకడనున్న చంద్రకలావేదికప్రక్క నున్న అతామంట పములో కూర్చుండి యుంటిని.

ప్రహరకుమారుడచ్చటకు పరుచిడెను. అచ్చట చిందరవందరగా అడుగుల కాదలు కొన్నించినవి. అయ్యవి నోటగోడనలెనున్న భవనవిహితకర్మముల వరకు నున్నవి. అచ్చటహిమచిందువస్త్రము కొంచెము చిరిగినముక్క కొన్నించినవి. అప్పుకొక్కడ కొందఱు భటులు నొకమంత్రయునుండిరి. ప్రహర దమిర నేగమున పించా ద్వారము వెంటి భవనకర్మములకుట్టి యెచ్చటనుండి చోరులు గోడలకాటితో అచ్చటకు వచ్చెను. అచ్చటకు జనములు పోయెయిండిరి. అదిడు నెమ్మదిగా అతగుల కాదదీయుచున్న ఒక ఎర్రకశేత్తుని ఒక చమూపరిని నమిపించి వారిరువురు ఆనుకొన్న మాటల వినియెను.

చమూ:- ఈకాదలు కృష్ణబద్ధున వంకూ నున్నవట.

ఎర్రక:- అంచెగురములమీద నుటా నుటిగా పోయియుందురు.

చమూ:- మహా మాయా ధురంధరులగు నేగులవాండ్రు కాదల వరయుటకై సాగిపోయివారు. చారుగుప్తుని ఆశ్వశాలలలో పరివీధ్యాశ్వముల నెక్కి వశనాయులు కొందరు వారిని వెంటదించి వారు.

దౌలతాబాదు దుర్గము.

దౌలతాబాదు దుర్గము అతి ప్రాచీనమును చరిత్రప్రసిద్ధమునై యొప్పురుచున్నది.

ఈ పట్టణము దేవగిరి యాదవులకును, మహమ్మద్ బీన్ తుఘలక్ కును, రాజధానియై శోభావంతమై యుండెను. కాని అట్టి పట్టణము నేడు కాల వైపరీత్యమున శిథిలమై చూపరుల మనస్సును భేదపరచు చుండెను.

ఈ దుర్గమునందు ఒక పెద్ద మసీదు కలదు. ఇది పూర్వము యాదవులు నిర్మించిన సహస్రస్తంభ మంటవము. దీనిని మహమ్మద్ దీయులు, మధ్యభాగము నందలి స్తంభములను వడగొట్టి, మసీదు గోపురమును కట్టిరి. ఇప్పటికిని స్తంభముల మీది విగ్రహములు కొంతవరకు కాన్పించుచున్నవి. ఏనుగుల ప్సానము కొరకు కట్టబడిన పెద్ద తటాకము కలదు. దుర్గముగోపలనే అల్లాఉద్దీన్ చే నిర్మింప బడిన "చార మినార" స్తంభము కలదు. ఇయ్యది ఆకృతిని కుతుబ్ మినారను బోలివరిమాణము నందుచిన్నదిగనున్నది. దుర్గోపరిభాగమున ఒక పెద్దరాజ హర్మ్యముకలదు, దుర్గముపైన ఒక పెద్ద పిరంగికలదు. అట్టిఫిరంగుల మన పూర్వులు దుర్గోపరిభాగమునకు నెటులతీసుకొని వెళ్లి కోడూరూహ్యము. పిరంగి ఇప్పటికిని చెక్కుచెదరేక యున్నది.

ఆనేక ఆకృతులతో యందు పెద్ద పెద్ద ఫిరంగులు కలవు. ఆపిరంగి యొద్దనుండి

పరిసర ప్రాంతములనుచూచిన దేహము పులకరించును.

ఈ దుర్గముచుట్టును కొన్ని మైళ్ళదూరము వరకు కొండలుకాన్పింపవు. సమభూమియందు ఈదుర్గము ఒక్కటియే ఏకాగ్రయై యున్నటుల కాన్పించును.

ఈదుర్గముచుట్టు నిట్టసిలువుగాకొండ 150 అడుగులు యెత్తువరకు కోయబడియున్నది. కొండచుట్టూ లోతైన కందకము కలదు. ఇటులుండుటవలన పూర్వకాలమున ఈదుర్గము శత్రువులకు రుద్దేధ్యమైయుండెను. కందకములోపలవిషజంతువులుకూడ యుండినవట! ఈదుర్గమునుండి 12 మైళ్ళదూరమున గల యెల్లారా గుహాలయముల వరకురొక సారంగముండెనట! ఈదుర్గమునకునీరు 4 మైళ్ళ దూరమున రెండు కొండలమధ్య కట్టబడిన తటాకమునుండి వచ్చుచుండెను.

ఈదుర్గము చుట్టును 5 ప్రాకారములు గలవు. ఈప్రాకారముల మధ్యఅనేక శిథిలములైన మసీదులు గోరీలు రాజ హర్మ్యములును గలవు.

ఈదుర్గమును దర్శించి యాతీకులెల్లరు ప్రాచీనభారత వైభవ నమృద్ధి సాక్షాత్కరింప పులకిత గాత్రులై, హర్షబాష్పములు రాల్చి ధన్యులమయితిమని ముగ్ధులగుచుందురు.

వియోగులహరి.

(పెనువత్తివెంకటాచార్యుని గాథ.)

ఎన్నినాళ్ళాయె నీవు గతిందిపోయి
నాడు నాటికి నీస్మృతిగూడ లేక
మామనంబు లైహిక చింతలో మెలంగి
కునిలి పోవుచున్నవి కుపితమైన
కాలపురుషుని శాలవళింబునందు
లీనమైపోయి, మాకుఁ గల్పించినావు.
ఈమహా దుఃఖభరము భరింపలేము!

ఇంతలో యెంతజరిగిన నేమిచేయఁ
గలము కన్నీరు కాలువల్ కట్టిపొంగి
పొరలు నేగాని, యాదుఃఖభరకృశాను
నార్పివేయంగలేవ, యేమందుచుయ్య
ఈమనోహరధాత్రి లగించు దివ్య
శాశ్వతసుఖానుభూతి యస్తంగమించె
నయ్యయో! నీదు జీవితమందు సౌఖ్య
సర్వకడకు సమీపించి, చండవాత
పోతములలోనఁ జలియించిపోయినావా!

అశుభితరాగ భావములందు వహ్ని
యేమిచేయఁగలేదు. దహించినేయు
సేజగంబుల వ్రేల్చిడి నింతవరకు
దాని గలిచిన యోధసత్తములులేదు!
ఏయమావ్యాపదంబుల నెచటనుండి
యట్టివరుగిడివచ్చునో అంతులేని
అకుర్రాధాభావవహ్ని - దయాపరీత
లోకరక్షకునడఁద వెల్లువలుపార

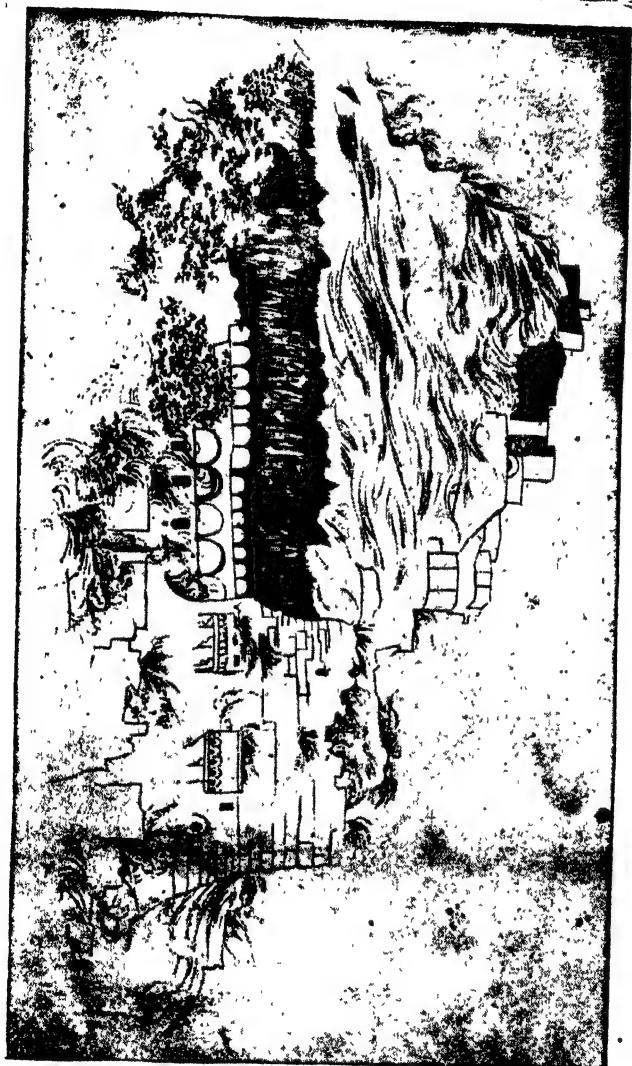
ఎంతటియమాయకుడవు మాహృదయమం
ముండిపోయెను శోకధూమములతోడ [దు
నీస్వయావముఁ ధావశ్యనిస్తులని
మోహసంబయి వెలుగులుబాహిరిల్లు.

ఏరులభము? హృదయాన నికరాని
శోకలవాతీతరంగముల్ ప్రాకులాడు
అపలిగట్టు నెటుంగక అడలిపోవు
దానిబంధించు సాంత్యకగానమేది!
ఈ కురంగంబు కవపడెనా, కిరాత
శాతబాణప్రపార సంఘాతమునకు
ఇంతకటికపు గుండె భరించినను
భక్తులనుశాతు నంచు డంబంబులేలొ?

మాయచేఁ గప్పఁబడి జగన్మండలమున
మత్స్యరము బెంచుకొందు రున్నతులగుచు
నీవిలోల శరీరంబునేఁ గుప్పిదవ
మత్స్యరంబులు దానితో మాయమొందు.

ఏయనంత లోకంబుల నీవు, శాంతి
గీతములు పాడుచున్నావా? గీయమాన
స్వేపురీదేవకన్య శాస్వాదురాగ
వల్లకీరావమృదురీమ వల్లవింప!

ఈజగత్తును వీడిన నీయమూల్య
జీవమూర్తికి శాంతి రచించుగాత!
హృదయవహ్ని ప్రవించిన యావిదూక
బాష్పదామములందు నాశ్వావమూర్తి!

బొంబాయిలోని హిందూ మందిరము.

ధనకటకము

(చిత్తరంగ శ్రీనివాసరావు సంకల్పనాదు)

౧

ప్రథమంజకరావు బహద్దర్ గారు

ఇప్పటికి చాలతరముల క్రిందటికథ. హిమవత్సర్వత ప్రాంతమున నొక కోన గలదు. అది చాల మనోహరమైనది, నమ సమైక పంటలకు నాలవాలము. దానికిన్ని వైపులను కొండలు నిలువుగా నేర్పడి ఎక్కువకు దిగుటకు దుస్సాధ్యములై యున్నవి. వాని శిఖరములు మేఘములను పొదుచు కొని పోవుచున్నవి. వానిమీద తెల్లగా పేరీనమంచు ఎవ్వడును ఆవరించుకొని యుండును. ఆసుంచు క్రిందకు దిగజారుచు పెద్దపెద్ద జాలములై పారుచుండును. వాని నుండి యేర్పడిని నెలయేరులు మృదంగ ధ్వనులు నేయుచు నలుప్రక్కలకును కుప్పించి దుముకుచుండును. ఇంచులోనొకటి వడమటి దిశకు వదుచున్నది. అది ఒక ఎత్తైన గండశిలమీదపడి నన్ననన్న తుంపు దులలోనికి చిందుచున్నది. నాయంకాలపు సూర్యుడొక దిక్కు చూచినపుడు వింతవింత రంగుల నచ్చట రచించుచుండును. క్రింద వల్లములో చీకట్లు క్రమ్మినను సూర్యభగవానుడచ్చట కొంచె మెక్కువసేపు నిలిచి

తన చాకచక్యమును జూపించి యరుగుచుండును. అందుచే నానదీపతనమును హిరణ్యవతి యని పేరుపెట్టి పిలుచుచుండిరి.

అదేమి చిత్రమోగాని యావర్వత ఘరులెవ్వియు నాకోన లోనికి పాటుటలేదు. అవి అన్నియు నెలువలవైపుపడి కొండలను జుట్టినచ్చి పెద్ద మైదానములగుండ ప్రాంత హించి గొప్ప గొప్ప పట్టణములమీదుగా పోవుచున్నవి. కాని యాకోనలో నీళ్లకు కరవులేదు. మంచు కరగిన నీరు వలసినంత లోపలకు వచ్చుచునే యున్నది. బయట గడ్డులు వడగొట్టుచున్నపుడు లోపలచల్లగా నుండును. బయట వానలు మొత్తమున్నపుడు లోపల తెరపిగానుండును. ఆసమశీతోష్ణ స్థితికి నమస్త సస్యములును కోనలో చక్కగా పెరుగును; దానిమ్మలు దబ్బకాయలంత; పచ్చి కిసిమిసి రుచి చెప్పతరముగాదు, అనాసలు కొల్లలుగా దొరకును. జహంగీరులు నానాకు బదనులు వివరీతపు కాపు. పాడి పంటలకు పెట్టినది పేరు. అందుచేత దానిని ధనకటక మని యందఱును పిలుచుచుండిరి.

ఈచిన్న కటకిమునకు యజమానులు వల్లరన్నదమ్ములు, వారలపేరులు వరుసగా ధైరవుడు, సాల్వుడు, శౌనకుడు, సిద్ధప్ప, ఇందు పెద్దవారుమువ్వరునభీకరాకారులు. ముఖములు ఆముదపుసిద్ధలవలె కళదప్పి యుండును. కలడ్లు జ్యోతులవలె మెరుపు చుండును. వాళలెప్పుడు మాటలాడినను సగము కన్నుజూసి మలైక్కి పలుకు చుండురు. వారి మనసులలో కబురు ఎవ్వరికిని బయటకుతిన్నగా తెలియరాదు. వారలు మాత్రము అందరమనస్సు లోనికిని దూటి చూచుచున్నట్లుండురు. వారలకు పెండ్లి పేరింటములున్నట్లు లగుపడదు. వారిభోగము రాక్షసభోగమని అందఱును చెప్పుకొందురు.

వారు ధనకటకమును పండించుకొని అనుభవించుచున్నారు. వ్యవసాయమును జేయుటలో వార లితరులకంటెను మిన్నలు. తమ పంటకును ఫలమునకును పనికిరాని వానినెల్ల నాశనము చేయుటయే వారిపని. పండ్లను గొట్టివేయువని చిలుకలకు బ్రతుక నిచ్చెడువారుకారు. పొలముల మేసివేయు సని వేళ్లను వేటాడి వేసెడివారు. కాకులు ఇంటిలోదూరి అన్నము ఎత్తుకొని పోవునని వానికి మందు పెట్టి చంపివేసెడివారు. తొండ లును ఉడతలును ఎక్కడకనబడిన నక్కడే బడితెలతో బాది బటిమార్చెడివారు. నిమ్మ చెట్లు మొదలైనవానిమీద సూర్యకాంతపు పక్షులు పావము గూడుకట్టుకొని కిచకిచ సంకోషించుచుండ వాని గూళ్ళను పీకి అవ తల పారవేసెడివారు. తెల్లవారుఝామున నిద్రచెడగొట్టునని కోవెలల గొట్టి తఱిమి వేసెడివారు. కూలీలచే దిట్టముగా నలిపి

పని చేయుచుకొనెడివారు. వారికి జీతము లిచ్చు సమయమునకు ఏదోయొక వంతపెట్టి విరుగకొరలు కోయఁచుండెడివారు. పనిలో నేడైన బదులుచెప్పిన వెంటనే తొలగించి కొత్తవారిని పెట్టుకొనెడివారు.

ఈవిధముగా వ్యవసాయము చేసిన భాగ్యమునకేమితక్కువ? భూమియూమంచిది. వసతులా చక్కగా నున్నది. పడలా పోరి చేయుచుచుండిరి. కొలది కాలములోనే ఐశ్వర్యవంతులైరి. ఎందుకుకారు? పండిన భాగ్యమును పాతరవేసి బాగుగా ధరయెక్కిన పిచ్చుట అమ్ముకొనెడివారు. ధనముబాగుగా గడించిరి. సంపాదనవంతయు బంగారము లోనికి మార్చిరి. వారియింటినిండా బంగారపు కణికలు దొర్లుమిండిను. కానివారెప్పు డును బిక్కరికొక్క దమ్మిడీనైన నిచ్చిన పాప మున పోలేదు. దయాదాక్షిణ్యములు వారి యొద్దశూన్యము. అందుచేత వారిలో వ్యవ హార సంబంధమున్న వారందరును వారిని 'త్రేతాగ్నులు' అని మారుపేరున బిల్చు చుండిరి.

నల్లవవాడు సిద్ధప్ప ముగ్గురన్నలకును వీనికిని పోలికలేదు. చూపులలోగాని వర్తనలోగాని వీనికిని అన్నలకును పూర్తిగా భేదము. వారలెంతభూర్తులో వీడంతసాధువు. వీనికిపండ్లొండేండ్లు తిన్నగాలేవు. చామవ చాయ, వికాలమైనకన్నులు, ముఖమునుండి కరుణారసము గాగుచుండును. కాని వీనిని చూచిన అన్నలెవ్వరికిని సరిపడదు. వారిలు దర్జాగా బయటకు పికారు వెల్లినపుడు వీనికి పంట పొయిదగ్గర దీనముగా నుద్యోగ మిచ్చి వెళ్ళెడువారు. తక్కినసమయములలో

యిల్లాదప్పల తప్పాలాలు తోముట కంచములు కనుగుట పక్కలు వేయుట దీపములు వెల్గించుట మొదలైనవనులు— వీనికి అంతు లేని చాకిరియముండెడిది. దీనికి ప్రతిఫలము కంచములలో విగిరిన ఎంగిలికూడు, అది చాలనియెడల, సైన్ కావలసినన్ని గుడ్డులు— యిది వానికి దినశిక్ష.

ఈవిధముగా చాలదినములుగడచినవి.

ఒకనాడు వేసవికాలములో గాలివాన పట్టుకొన్నది. చుట్టుప్రక్కల ఊళ్ళలో యిండ్లమీద కప్పులెగిరిపోయినవి. ధాన్యమంతయు తడిసి పోయినది. వకువులు కొట్టుకొని పోయినవి. గడ్డివాములు ఎగిరిపోయినవి. కరువుకు జనులు బాధపడుచున్నారు. ఒక్క ధనకటకములో మాత్రము నిస్సలముగా నున్నది. బయట వాన కురిసినపుడు ఇక్కడ వాన కురియదు. బయట ఎడకాసినపుడు ఇక్కడ చల్లగానుండును.

కార్తీకమాసము వచ్చినది. చలిగాలులు వీచుచున్నవి. ఒకనాడు అన్నలు మువ్వరును బయటకుబయలుదేరిరి. ఇంటిలో కాగితముని ఎప్పటివలెనే సిద్ధపుకు చెప్పి పోయిరి. ఎవ్వరినీ, అతిథినిగాని ఆహ్వాగతినిగానిలోనికి రానియ్యవద్దు. ఎవ్వరికీ ఏమీ చేతులో పెట్టవద్దు. వచ్చునప్పటికి నేతిలో పూసీలు వేయించి సిద్ధముగా ఉంచు" అని చెప్పివెళ్ళిరి. సిద్ధపు పొయ్యిదగ్గర కూర్చుండెను. బయట జోరున వర్షము, లోపల కూడ చెమ్మ జవడిన లాకు మన్నది. సిద్ధపు బాళిలో నెయ్యి పోసి పూసీలు వేయించుచున్నాడు. కమ్మని వాసన గుప్పుచున్నది.

సిద్ధపు తనలో కానిట్లు వితర్కించెను. మా అన్న లెప్పుడూ ఎవరిని యింత భోజనానికై నా విలపను! ఊరిలో అందఱూ కరువునవడి ఏమిస్తుంటే మాకు మంచి పూరీలు నేతిలో పేలుతున్నాయి. ఇటువంటి నమయూగో ఎవరై చావచ్చి మాంజింట్లో ఇంత తింటే వానికెంత సంతోషం. మాకుకూడ ఎంత సంతోషం.,

ఈమాటలు వానిమనసులో పలుకుచుండగా వీధి తలుపువద్దో దబదబ కొట్టి నట్లు వినబడెను. ఆడెబ్బలు ఘట్టిగానే ఉన్నవిగాని అంత తీక్షణముగాలేవు. చేతులుకట్టి యున్నవాడు కొట్టినట్లున్నది, ముఠువులు కొట్టినట్లులేదు. ఒక వేళ గాలి విసిరిందేమో! గాలికాటోలు లేకపోతే మాతలుపింతగట్టిగా కోట్టేటంత చొరవెవడు చేస్తాడు? అనిసిద్ధపు ఎత్తిన తలతిరిగి వచ్చి పొయ్యి మీదిపూరీలు గరలతో కదలించు చుండెను—

కాని ఆడెబ్బలు కొట్టినది గాలికాకు తిరిగి దబదబ బాదినట్లు వినబడినది. ఈసారి కొట్టుటవినగా కొట్టినవానికి తొందరెత్తినట్లే యున్నది. అంతేకాదు ఏతంటానచ్చినను ఆచుకొనుటకు సంసిద్ధముగా చుక్కెత్తించన కనబడినది. సిద్ధపుకర్రలు కొంచెము బయటకు దిగలాగి కిటికీదగ్గరకుపోయి తలుపు తెరచి చూచెను.

వానలో ఎవరు నిలుచుచి యున్నది? చిత్రమొర ముగిసి. నాలుగడుగులే ఉన్నాడు. ఒకదిట్టమొరబాటుకోటు తొడిగి యున్నాడు. దానితో పొడుగెంతయున్నాడో అడ్డమంత యున్నట్లున్నాడు. ముక్కు బుర్రముక్కు—

బుగ్గలు బూర్రెముకుట్లు లాగున్నవి. కట్టు తట్టుకు తట్టుకు మునుచున్నవి. మీనములు మెలికలు మెలికలు తిరిగి పోవుచున్నవి. తల మీది వెండ్రుకలు తెల్లగానుండి జడలుగట్టి పిచ్చుమీదికి జారిపడుచున్నవి. ఇక నెత్తి మీద పెద్ద తలపాగా ఒకటి దాని తోక పిచ్చుమీదవడి పిక్కలవరకు వ్రేలాడుచున్నది. దానికుచ్చు పొడుగుగా పైకి నిక్కపొడుచు కొనియున్నది. అందులో నెమిలి ఈకలు కూడ సొగసుకొరకు సవరింపబడి యున్నవి.

సిద్ధప్ప ఎన్నడును అట్టి చిత్రమైన మనిషినిచూడ లేడు. వానిని చూడగానే నిర్ఘాంతపోయి ఒక్కమాటైనను మాటలాడ లేక నిలువబడెను. అంత నాముసలివామన మూర్తి కొంతోసేపటికి కిటికీవైపుచూచి ఇట్లు సంబోధించి పలికెను.

వామనమూర్తి:— ఎ వ రో యి అబ్బాయి భలుపుకొటిలే ఆట్టా దిగాలువడి చూస్తావేమి. తిడిసిపోతున్నాను. కనపడుతూ వుందా?

యథార్థమునకు ముసలివాడు తడిసి ముద్దైనాడు. వాని తలపాగా కుచ్చులో నున్న నెమిలి-ఈకలు క్రిందకు వ్రాలి నీళ్ళు కార్చుచున్నది. మీసాలకొనలనుండి చూరుల మీది జలమువలె ధాలుపడుచున్నవి. ఇక తలపాగా తోకసంగతి వేరుగా చెప్పవచ్చుర లేదు. దానివెంబడి ఒక సెలయేరు క్రిందకు దూకుచున్నది.

సిద్ధప్ప:— బాబూ, క్షమించండి. నాకు చాలా విచారంగానే ఉందిగాని లోప లకు రానియ్యడానికి నాకధికారంలేదు.

వా. మూ:— అధికారంలేదా!

సిద్ధ:— లేదు లేదు. నిజంగాలేదు. మాఅన్నలు చంపేసేస్తారు. నీకామాట తలపడానికి కూడా అధికారంలేదు. మీకే మైనా కావలిస్తే అక్కడనుండే చెప్పండి.

వా. మూ:— నాశ్రమైనా కావలిస్తే ఇక్కడనుండే చెప్పాలా? చాలామర్యాదగా వుండే! నాకిల్లుకావాలి. చలి కాచుకోవాలి. చస్తున్నాను. లోపల మంట భగభగ మందుతూంది. తలుపుతీయ్యి. చలికాచుకో వాలి. వణికిపోతున్నాను.

సిద్ధప్ప కిటికీ తలుపుతీసి చాలా సేపు నిలువబడియున్నాడు. ఈపాటికిఈదురు గాలి యేమాత్రమూ అర్థమైనది. లోపల క్రిందకు లాగిన కొనుపులు బాగా పెళ పెళ మనుచున్నవి. వృథాగా మండిపోతున్నాయి కాస్త చలికాచుకుంటే పంపొంది' అను కున్నాడు.

‘పాపా ముసిలాకు తడిసి చచ్చేటట్టు న్నాడు. ఒక్క పావుగంటసేపు లోపల కాచు కోనిచ్చి పంపేస్తాను’ అని సిద్ధప్ప ఆలో చించెను.

లోపలనుండి తిరిగివచ్చి సిద్ధప్ప తలుపుతీసెను. వామనమూర్తి లోపల కుడి పాదముపెట్టెను. పెట్టగానే ఒక్కసారిగా రంయ్యని గాలివివశెను. ఆదెబ్బకు దూలాలు గజగజ వణికిపోయినవి.

వా. మూ:— మంచి వాడవోయి అబ్బాయి మీఅన్నలతో నేను మాట్లాడు తానులే. నీకొచ్చినభయంలేదు.

సిద్ధప్ప:— బాబూ, ఆపనిమాత్రం పెట్టుకోకండి, కొంపతీసి వారొచ్చేదాకా మీరువుంటే నాచావు దగ్గరకొస్తుంది.

వా. మూ:- ఓసట్లాగా! నామూలాన నీకెందుకాయావం. అయితే సరేగాని నేనంత సేపుండొచ్చో చెప్పు మజీ.

సిద్ధప్ప:- అవిగో ఇక పదిపూరాలున్నాయి అవి ఆయేవరకు ఉండొచ్చు.

అంతట నా వృద్ధవామనుడు మెల్లగా వంట యింటిలోనికి ప్రవేశించెను. అక్కడొకపీటమీద చతికిలబడెను. నెమలిఈకల మీది నీళ్ళు దులిపి తిన్నగా మరల సదు శానెనుగాని ఒంటిమీది బొంతగాని తెల పాగగాని తీయలేదు. మనిషి ఊరికే నీళ్లు తెగకాన్పించెను. వంటయిల్లు అంతయు ముక్కుగైపోవుచున్నది. చూచిచూచి సిద్ధప్ప సహింపలేక, “మీబొంతను నేను తీతునా?” అని అడిగెను.

వా. మూ:- పద్దుబాబు. నీకెందుకాశోమ.

సిద్ధ:- తలపాగా తీదునా పోనీ-

వా. మూ:- ఎందుకు బాబూ. నీకు శ్రమ నాకుకులాసాగా నేడంది (అనికొంచెము తీక్షణముగా బలికెను). సిద్ధప్ప (సంకోచ ముతో) అబ్బే, గాగుంపలేదు. పోయిపోకి నీళ్లుస్తున్నాయి. పోయి ఆరిపోతే పూలు తయారుకావు అనెను.

వా. మూ:- (సిద్ధక్షయముగా) మునయం. నేనుమతికాస్తేపు గోపయింపవచ్చు.

సిద్ధప్పకు ఏమియు దోచలేదు. ముసలివాని వినయములో ధూర్జత్వమున్నది. వాడు కొంచెముసేపు మరల పూలవైపుకు చూచుమండెను.

ముసలివాడు క్షణమూరకున్నట్లుండి, అబ్బాయి, పూరాలు మహాబాగా ఘుమాయి స్తున్నాయి నాకోరెం డెడుదూ?, అనెను.

సిద్ధప్ప:- అమ్మో, మాలిన్నలు చంపరూ!

వా. మూ:- బాగా అకలి మందుకు పోతుంది. నిన్న మొన్నపస్తే. మాలిన్నలు లెక్కపెట్టుకో వస్తారావమిటి. రెం డెడుదూ, నాయనా, అకలికి చచ్చిపోతున్నాను.

వానిమంటకు సిద్ధప్ప గుండె కరిగి పోయినది. నాకు నాలుగు పెటతానన్నాకు. అవి నీకు పెటుతానుతిను. అట్లుపైన అడిగేవు సుమా?

వా. మూ:- మా నాయన మంచివాడు.

సిద్ధప్ప కొంచెము పంచదారజెచ్చి పూల మీదవేసి ముసలివాని కిచ్చెను. ముసలివాడు కరకర నమలి తినుచున్నాడు. ‘కొటితే కొలతారు. ఏమిచేస్తాను’ అని సదప్ప మతసుగో అనుకొనుచున్నాడు. అంత ధడాలున తలుపుమీద వెళ్ళిగట్టిగా పడినది. ముసలివాడు పీటమీదనుండి ఒక్క యెగురు యెగిరెను. ఇంతనిండా నీళ్ళుర్లుల్లుమని చిందినవి. వేడినేతిమీదపడిచిటచిటలాడెను. సిద్ధప్ప తలుపుదూరకు కుదురెత్తెను, తలుపు తెరిచెను.

తలుపు తీయ్యవే మొద్దులాగ, వానలో తడుస్తూ... అని భైరివుడొక్క కేకపెట్టి గొడుగు పుచ్చుకొని ముగాన కొట్టెను.

‘ఏంచెస్తున్నావురా గాడిదా?’ అని సాల్వడు చేతిలోకర్రను మీదకు వినెరెను.

‘ఒక్క పొగరేసి కొట్టుకుంటావురా’ అని శౌనకుడు సాగదీసి ఒక్క చెట్టు గూబ గుండ్లప్పుడునట్లు పుష్పిని నెమ్మదిగా

‘ఇదేదోయి! అని భైరవుడు ముసలి వానిచూచి గుడ్డెరచేసెను.

‘కాంతం, భూషణం అనిముసలివాడు చెప్పుచు తలపాగనుదీసి అతి వినయముగ వంగి, “నమస్తే నమస్తే నమస్తేనమః” అని మువ్వరు అన్న అతను స్వస్తిచెప్పెను.

‘ఎవడోవీడు’ అని భైరవమూర్తి మూలనున్న పెద్దరోకలిబండనెత్తి సిద్ధపు వైపు తిరిగి ముఖమునంతయు ముడతలు పెట్టిచూచెను.

సిద్ధపు గాఢరావడి, నేనెరుగ నన్నయ్యా, నేనెరుగనన్నయ్యా, నన్ను చంప కన్నయ్యా, బాబో నేనెరుగను, అని చేతులు కెండును నెత్తిమీద పెట్టుకొని తలకాయ వంచుకొని పెద్దపెట్టున నరచెను.

‘వీడు లోపలకెట్లావచ్చాడో నిజం చెప్పు. లేకపోతే చస్తావు యివాళో’ అని భైరవుడు గర్జించెను.

“అన్నయ్యా, నిజం చెప్పు కా, రక్షించు ముసలాడు వానాలో” అని సిద్ధపు చెప్పబోవుచున్నాడు.

రోకలిబండ వానినెత్తిమీద పడబోవుచున్నది. ఒక్కక్షణములో ముసలి వాడు పాగాలోని ఒక్క నెమిలికొకడు లాగి దానికడ్డముచెప్పెను. అదేమి వింతయోగాని ఆరోకలిబండ దానికి తగులగానే వెనుకకు ఎగిరిపడి గాలిలో గడ్డిపరకలాగ పోయి ఒక మూలపడినది.

భైరవుడు:— ఎవరయ్యా నువ్వు? అని వామనమూర్తి వంకరిరిగి, ప్రశ్నించెను.

నాల్వడు:— (వెంటనే) నీశేంపది అయ్యా.. యిక్కడ?

శౌనకుడు:— మాయంట్లో సామ్యంతా దోచుకోదానికవచ్చావా యేం చెప్పు.

ముసలివాడు చాల వినయవిధేయులైన భిక్షయింపును! ‘నాయనా’ నేనుముసలివాణ్ణి పేదవాణ్ణి! ఎవరూ దిక్కులేరు. చలికివానలో చచ్చిపోతున్నా. ఇంట్లో మంటవెలుతురు కనబడ్డది. కాస్త వెచ్చ పెచ్చగాకామకో వచ్చనిలమకున్నా. బుల్లిబాబునడిగి తేలిలుపు తీశాడు. ఒక్కపావుకుడియ పూర్పుని పెల్లి పోదామనుకున్నా బాబు. బాబుదేమిదోమం లేదు.’ అనెను.

భైరవుడు:— దొడ్డవాడవేగాని ఇక బయటకు నడు.

సాళ్వడు:— చాలుచాల్లే ఇల్లంతా తడిపేళావు. ఇకవడ బయటకు.

ము. వాడు:— బాబూ, ముసలివాణ్ణి బయటచలి యిదిగో చూడుబాబు తలంతా నెరిసిపోయింది,

శౌనకుడు:— నరిస్తే నెరిసిందిగాని పెచ్చగా పుండదానికి వెంట్రుకలు పూరా ఉన్నాయిలే. వడ- పోతావా, ఒక్కతోపు నోయ్యాలా?

ము. వా:— అక్కరలేదు పోతాను. గాని, ఆకలి బాగా వేస్తుంది నాయనా, ఇదుగో నాలుగు పూరీముక్కలు పెట్టి వంపించండి. లేక నాలుగు (అని వేళ్ళు చూపించెను)

భైరవుడు:- పూరీలుకావు గీరీలు. నీకోసమే ఇక్కడ తమారుచేశాము. రమ్మ న్నారు పావం. కందగడ్డలాగ మొఖం నువ్వును.

పాలుడు:- ఆనెమలీక లక్ష్మణో, ఏమైనా రెండుదమ్మిడిలు వస్తాయేమో అని పెట్టి కొనుక్కో కావలసివచ్చి పూరీలాస్తాయి నీ మొఖానికి.

ము. వా:- రెండెట్టవయ్యా బాబు, నాలుగు లేకపోలేను.

భైర:- ఛీ, ఛీ అవతలికి పొమ్మంటే.

ము. వా:- అయ్యలారా, అనుగృహించండి.

శౌన:- అనుగృహమా, అట్లా బయటకు పోయిచావమంటే అని మెడ మీద చేయివేసి గంటబోయెను. కానిమెడ మీద చేయివేసిన తొడనే వాడును కోకిలి బండవలెనే ఎగిరివెళ్ళి ఇంకొక మూలపడెను. అంత భైరవు డుగ్గుడై చెయి చేసుకొనెను. వాడి పనియనంతే అయినది. తరువాత పాళ్ళుడ్డును మీదకు వెళ్ళెను. వాడును ముసలి వానిని ముట్టుకొనగానే నాలుగవ మూలకు ఎగిరిపడి తల గోడను వేసి కొట్టుకున్నాడు. కోకిలిబండతో సహా నలుగురును. నాలుగు మూలలలోను నిర్విఘ్నంలైపడిరి. అప్పుడు వృద్ధవామనమూర్తి ఒకసారి అందరవైపు నకు గిరుస చక్కరకొట్టి బహు నిర్మల శాంతముతో నిట్లువనవ్వసించెను.

అయ్యలారా! మీకందరకును నానివ యపూర్వక నమస్కారములు. అతిథి దేవో భవ అని దేదములు ఘోషించుచున్నవి.

నేను మీకతిథిని. అంతకంటె అభ్యాగతిని మీరు నాకు సత్కారముచేయుటకు సందే హించిరి. అయినప్పటికిని నేనా యవమ్మాన మును మనస్సులో పెట్టుకొన దలదలేదు. ఈరోజు నిసిరాత్రి నేను తిరిగి వచ్చెదను. అదిచూ నాకునుమీకును దర్శనము మీద సత్కారముచేసినాసరే చేయకపోయినాసరే. అంతటితో మీకును నాకును సరి.

భైరవుడు మూలనుండి లేచిముందుకు వచ్చి సగమువచ్చిన కంఠముతో ఇంకొక సారి వస్తేనా, అని యేమో చేప్పబోవు చుండెను. కాని వాక్యము పూర్తికాక ముందే ముసలివాడు బయటకు వెళ్ళి థాం, అనితలుపుదగ్గరకులాగెను. వానివెంట మేఘ ములు గిరిగిరి తిరుగుచు వర్షము కురిపించుచు పరుగెత్తెను.

భైరవుడు సిద్ధప్పకేసి చూచి, బాగా ఇంద్రజాలం చేయించావురా సిద్ధా! నీతిక్క కుదురుస్తా. పూరీలు లెక్కప్రకారం ఒప్పు గించు. నీదొంగవేపాలు నాదగ్గరపనికిరావు. పూరీలు ముక్కలు క్రిందపడివున్నాయి అదే మిటి? పంచదార వొలికిందేమో--

సిద్ధప్ప (భయముతో వడక్కుడు) మీరు నాకు నాల్గిస్తావన్నారుగా ఎట్లాడిం టాయో అని తిని చూచా.

భైరవుడు:- ఓహో ముందే నువ్వా! ఈసారెప్పుడైనా తిందుగాని నడు బయటకు నడు.

సిద్ధప్ప యేడ్చుచు బయటకు వెళ్ళెను. ముగ్గురన్నలు పూరీలు తినగకల్గినన్ని తినిరి. తరువాత మాంసములు తీసివేల్చుకొని

మెట్టిరి. పిమ్మట సారాయి దిట్లంగాపట్టిం
చిరి. మిగిలినవానిని గాచుకొనిరి. సిద్ధప
పొక్క ముక్కలను పెట్టలేదు. తరువాత
ఒడలుమరచి పక్కల విూదపడి దొరలుట
కారంభించిరి.

రాత్రి గాఢాంధకారము. మేఘములు
ఆకాశమును కమ్మకొనినవి. గాలులు బొబ్బ
లుపెట్టుట కారంభించినవి. వానకవిరా
మములేదు. జోరున కురియు చుండెను.
అన్నలు తప్పకాగిరి గాని వానకొనకముందు
తలుపులన్నియు బిడాయిండుకొనిరి. అంత
మాత్రము తెలివితో ప్రవర్తించిరి. కాని
లాభము లేకపోయినది. రాత్రి రెండు
గూములైనది. దళాలుమని చెప్పడైనది.
ఆచప్పుడుకు వారలు మేల్కొనిరి. వీధితులుపు
బ్రద్దలైనది. గాలి లోపలకు రివ్వనొట్టినది.
ఆజోరు ఇల్లాలయు గజగజలాడిపోయినది.

తైరవుడు, ఏమిటది? అని ఉలికిపడి
లేచి 'కేకవేసెను.

ఎవరూలేవు నేనే, అనివామనమూర్తి
బదులుచెప్పెను.

మువ్వరన్నలు చీకటిలోనికి చూచిరి.
గదిఅంతయు నీళ్ళయముమై పోయినది. ఆ
నీళ్ళమీద పెద్దఫేనగోళము గిరిగిరి తిరుగు
చుండెను. దానిమీద విలాసముగా పడు
కొనిపగలు కనబడిన వామనమూర్తి యుం
డెను. వానితలగుడ్డ కుచ్చిపుడు అంతవాన
కురియు చున్నను నిక్కపోజుచు కొనియే

యుండెను. అందలి నెమలి కుకలు నడికుప్ప
దాటి పోవుచుండెను. ఇంటికప్పు అంతకు
ముందే యెగిరిపోయియుండెను.

అతిథి వికట మంద హాసముతో 'అ
య్యో! పాపం! నేరావడంవల్ల గేస్తులకిబ్బంది
అయింది కాబోలు. మీ పక్కలన్ని తడిసి
పోయా యనుకుంటాను. మీరు పాపం మీ
తమ్ముడున్న గదిలోకి వెళితే బాగుంటుంది.
అక్కడకప్పు నట్లాగేవుంచాను.' అనెను.

ఆచివాట్లుచాలు- మెత్తమెత్తగనున్న
వి. వారలకర్థమైనవి. సాకలిపోవుచు వారు
తమ్ముని గదిలోనికి పరుగెత్తుకొనిపోయిరి

మా. వా- నాపేరును విలాసమును
ఇక్కడ ప్రాసపెటుతున్నాను. మీరుప్రొద్దు
న్నెవచ్చి చూచుకోండి. నాదర్శనము ఇక
మీకుదొరకదు. అవివెనుకనుండి కేకవేసి
చెప్పెను.

చిట్టచివలుకు తెల్లనాడినది. మువ్వ
రన్నలును సిద్ధపగదిలోకిటికి గుండాచూచిరి
ధవకటకమంతయు దగ్ధమైనది. గాలివాన
చెట్లను వెల్లగించివేసినది. పంటలుపాడైనవి.
అంతయు సుక్కశరీరుగా మట్టికొట్టుకొని
పోయినది. మువ్వరన్నలు గడగడ వగాకు
కొనుచు వంట యింటిలోనికి పోయిచూచు
కున్నారు. ఇంటిలో తినుబండారము లొక్కటి
లేవు. అక్కడ పొయిదగ్గర నొకఅకున్నది.
భూర్జపత్రిము మీద ఘోకుగా ప్రభంజనరావు
బహదర్' అని వ్రాసియున్నది.

వైరాగ్యము.

(ప. రాజం రెడ్డి గారు.)

అధికాకాశీపము. రాజుపేరు జీవన గుప్త. ఆతడు మహాదైశ్వర్య సాధముడు. సామంతరాజులెల్ల రాతని యజ్ఞాధీనులైయుండిరి. పరదేశముల రాజులీ ద్వీపముకేసికన్నెత్తి చూచుటకైన వెరచుచుండిరి.

ఆతడు ప్రతి పత్నీరమును ససంతోషము నము జరుపుచుండెను. అదివసంతకాలము. పట్టణమంతయు నలంకరింపబడెను. చతురంగబలములతోడ మహారాజు ప్రమాదోద్యానవనమునకు బయలుదేరి సీహద్వారముకడకు వచ్చునట్టికి యొక సన్యాసి యెదురై యభివాదనంబొనర్చి నిలుచుండెను. మేళతాళములు మొదలగునవన్నియు నిమేషకాలము కట్టుబడెను. గుర్రమును దిగి రాజు సన్యాసికి వందనంబొచరించి నిలుచుండెను. ఉన్నతశరీరము - అజానులంచిత బాహుద్యయము - విశాలఘాలము - దివ్యతేజమును వెలిగింక్కు నేత్రములు - మొదలగువానితోడ విలసిల్లి నా సన్యాసినిగాంచి రాజునివ్వె

పడి నిలుచుండెను. కొంతవడికి తెప్పరిల్లి యిట్లనియె. మహాశయా తామెన్వరు?

సన్యాసి = మహారాజా? నేను సన్యాసిని.

రాజు = మీమింపుడు. సన్యాసియననేమి?

సన్యాసి = జగత్తంతయుమిథ్యయని దెలిసికొని నిర్వికారుడై యుండురాకు సన్యాసి. ఆతడు పరమసత్యమును ఉపలబ్ధి నొందును. పరమ సత్యముమాత్రమే నిజము. దానినే బ్రహ్మ మంగారు. బ్రహ్మసత్యము. మిగిలినదంతయు మాయ - ఇంద్రజాలము.

రాజు - (విస్మయచిత్తమన) జగత్తంతయు మాయయేనా? మిథ్యయా? ఈసంసారము - చరాచర జంతుజాలము - సూర్యచంద్ర నక్షత్రములు - పర్వతములు - నదులు మొదలగు నవి యన్నియు మిథ్యలేనా?

సన్యాసి - నీవు చూచుచున్నదంతయు మిథ్య; మాయాకల్పనము; ఇంద్రజాలము. సంపూర్ణ వైరాగ్యము గలిగినగాని యదార్థజ్ఞానము

గలగడు. అప్పుడు జగత్తంతయు మిథ్యయని బోధగట్టును.

అతడెప్పుడెట్టి సిద్ధాంతముల విని యెరుగడు. అందువలన సన్యాసి మూలకు తలక్రిందులుగుచు ముహూర్తకాలము మానముగ నుండియుట్లనియె. మహాత్మా? మనింపుడు. కాలాతీతమగు చున్నది. ప్రమాదోద్ధానవనమున కేగి వసంతోత్సవమున గాల్గొనవలయును. ఇది మావంశము బుట్టినప్పటినుండియు జరుగుచున్నది. కావున దీనిని తిరిగి తిరిగి నాటజాలను. ఆపగలరే! యు నాకు లేదు. నీవు తిరిగి పురమును బ్రవేశించుట కొక మాసము దినములు బట్టును. అతవరకు మీరిచ్చటనే యుండును. మీరొకవలసిన వస్తు సామగ్రిని వరుకూర్చి యిచ్చటకు సేవకుల సేయొగితును.

సన్యాసి:- నేను సన్యాసిని. నాకు వదార్థములేందుకు? సేవకులే? ఏమియునక్కలేదు. మీరు వచ్చువరకెచ్చటనే యుండును. (అనుమతము నిర్ణయించెను.)

మంగళవాద్యములు మిన్న ముట్టెను. నిరుత్సాహముగ చూచుచున్న సైన్యవాహినుల యందుత్సాహము ప్రకృతింపెను. రాజప్రమాదోద్ధాన వనమున కేగి వసంతోత్సవమందు బాల్గొని తిరిగి పురమును బ్రవేశించి మంత్రినిచూచి మిట్టనియె. ఆసన్యాసి యెక్కడి? నాకడకు దీసికొనిమ్ము.

మంత్రి సన్యాసిని దీసికొని వచ్చెను. శవాకారమువలెను ఆసన్యాసిని చూచి యాశ్చర్య మొందును నిట్లయె. మహాత్మా తమ యందెట్టి మార్పు గలుగుటకు కారణమేమి?

సన్యాసి:- (చిక్కియున్న మోమున చిరునగనివంతులంపు) ఈ నెల దినములనుండి నాకు తిండిలేదు.

ఈమాట వివగనే రాజశరీరము కపించెను. సేత్రముల వగ్గికణములు గురియజొచ్చెను. మంత్రి? ఏమిది? నాగృహమున- నారాజ్యమున నా కఫటియగువానికి నెలదినములుగతిండిలేదా? చావనిదృఢముగ నున్ననీతని చూచుము. ఇంతకూరమా!

మంత్రిచేతులు జోడించుకొని ప్రశాంతచిత్తమున నిట్లనియె-వాసునితప్పును మన్నింపును. మీరు వసంతోత్సవమున కేగునప్పటి సన్యాసి నాకేమియు నుచుచి చెప్పియుండెను. అందువలన కనెట్టి యేర్పాటు చేయలేదు. నిమ రాజ్యమందు దేనికి కారణ? ఏదిలేదు? రాజ- మహాశయా? తమకు గావలసిన వదార్థములేవి?

స- కురుక్షేత్రమును రోజుకు పదిశేర్లు చాలు దాప్రమాటిని.

రాజ-మంత్రి? మనగోళాలయందలిగోవులలో పదిగోవులచాలువీరికిబంపుచుండుము. మఱి- చిత్తమహారాజా?

చ- మంత్రిసామంత ఘోషిత సేనానులతోడ రాజసభ నిండియుండెను. దీర్ఘకరములు పైకెత్తి సన్యాసి సభాసముల నాశీర్వాదింపుచు సింహాసనము కుడివైపున నుండు పీఠము నలంకరించెను. అంతవరకును రాజగూడ లేచి నిలచి తదనంతరము సింహాసనముమీద గూర్చుండెను.

రాజ- మంత్రి? మనదేశమందలి ప్రజలు కుశలముగనున్నారా? సుఖలేగద!

మంత్రిలేచి ప్రత్యుత్తర మీయజోపు
చుండ సన్యాసి యిట్లనియె= నీ దేశమందు
సుఖమా? కుశలమా? ఇంద్రజాలతుల్యమగు
మహామాయాజాలమందగుల్కాని ప్రజలు
వశింపుచున్నారు. తదియంతయు మిథ్య
యానిదెలసి దీసిని వీడినగాని నీ ప్రజకుగాని,
నీకుగాని సుఖము గలదు. కుశలముండదు.
శాంతియు లభింపదు.

సభాసదః లెల్లరు విన్నయచిత్తమున
సన్యాసివాక్యములొల్పుచుండిరి. భగవానుడే
యీరూపమునవచ్చెనని దిలంకజొచ్చిరి.

మంత్రి- (చేతులుజోడించుకుని) మహాశయా?
నేను దార్శినికుడగాను. ఆతర్క-విత్
ర్కములునాకు దెలియవు. కాని
చూచిన దానిని కల్లయని నుడువుటకు
మాత్ర మంగీకరింపను. నాకెచుబడి
వత్సరములు నిండినవి. ప్రజల సుఖ
దుఃఖములతోడ నాకు పూర్తి పరి
చయముగలను. మరియొక విధముగ
దిలంపకుడు. మహాగాజాతమపాలన
క్రింద ప్రజలు సుఖులై యున్నారు.
పంటలు బాగుగా బండుచున్నవి.
నెలకు మూడువర్షములు గురియును
న్నవి. వర్తకము చక్క నున్నది.
తమ నామాంకితముగల నౌకలు దేశ
విదేశముల కేరుచున్నవి. చతుష్పా
కశలు పరిపూర్ణావస్థయందున్నవి.
చేయునందు నిరంతర మానంద
తరంగములు బుట్టుచున్న ననుటకు
వసంతోత్సవమే సాక్ష్యము.

సన్యాసి- (వ్యూల కంఠమున) ఈమాటల
యందేమియున సత్యము గలదా?

ఇంద్రజాలమందు సుఖముందునా?
ఎండమావులయందువకముండునా?
సమస్తజీవులు మాయయను రుబ్బు
రోటబడి నలిగి మరణింపుచున్నవి.

మంత్రి- .జాతస్య మరణం ధృవం' అను సనా
తన వాక్యాచుసారము పుట్టకతోడనే
చావున్నది. కావున మరణించిననేమి?
మరణమనిన భయమెందుకు? మృత్యు
పుత్రువాతనున్నది యసాతజీవితము
గాదా? కాదందురా? అంత
శూన్యము. అయిననేమి? 80 వత్సర
ముల జీవితమును తుచ్ఛముగ యేల
కలచనలయను? అట్లు కలచుట
న్యాయమా? నేనెప్పుడును నాజీవిత
మును తుచ్ఛమని యెంచను?

సన్యాసి- రాజా! జిజ్ఞాసుల ప్రసంగమువలన
లాభమేమి? బ్రహ్మసత్యం జగత్తుమిథ్య
యను మహత్తరధర్మమును మీరాజ్య
మందు వ్యాపింపజేయుచును. మాన
వులను అమృత పథమున నడిపిం
చెడను. నానవకాశమునుగల్గింపును.

రాజు- ముత్రి? మీరు మహారాజ్యమునందు
సత్యమును ప్రచార మొనర్చెదరు.
మెటనే తగిన యవకాశములగల్గిం
చుము. పదిలకీలయావ్యములు వ్యయ
పరచి మఠమును గట్టించుము. పది
లకీలలీయనకు దక్షిణగనొసంగుము.

ఓ

వగ్దాకాలముముగిసెను. శరత్కాలము
బ్రాహ్మరంధ్ర మాయెను. తరులతగుల్మములు
ఫలపుష్పశోభితములై యలరారుచుండెను.
మహత్తరమందిరము నొకదానిని గట్టించి

సన్యాసికిచ్చిరి. ఆ మందిరమందు బ్రహ్మే
సింఘుటకు సన్యాసిపురవిధుల బయలుదేరెను.
ఆ యపూర్వ విగ్రహమునుగాంచి పురజను
లాశ్చర్యపడజొచ్చిరి. ఎల్లరును వర్తకవ్యా
పారములు - పనిపాటలనీడి నాతనివలె మన
మును దిరుగుదమని వలంపజొచ్చిరి. “మహా
రాజగారికి స్వప్నమున శివుడుప్రత్యక్షమై
మన పట్టణముం దవతరించెదనని చెప్పెనట.
ఈతడే మహాదేవుడని” యరుళొనసాగిరి.
సన్యాసిమఠమును జేరునప్పటికి లక్షలకొలది
జనులు చుట్టుమూగిరి. సన్యాసియుపన్యసించి
లక్షమందికి సన్యాసమిచ్చెను. వారికి తలలు
గొరిగించి, కాషాయకమండలము ధరింపగెను.
మఠము మీద కాషాయ పతాక మెగుర
జొచ్చెను.

ఈ లక్షలమంది సన్యాసులు దేశము
మీదబడి బ్రహ్మసత్వము జగత్తుమిధ్య అని
బోధింపజొచ్చిరి. సుశాంతమున కాలయాప
వంబొనర్చునా పల్లెలయందు. ఫలపుష్పశోభి
తమగు నా యుద్వానవనములయందు. గృహ
స్తుల గృహులయందు బ్రహ్మసత్వము జగత్తు
మిధ్య' యను నినాదము నిరంతరము, బ్రతి
ధ్వనింపజొచ్చెను.

... ..

వర్తకము పూజ్యమాయెను. వ్యవసాయ
ముకట్టబడెను. గృహములు ఖాళీయయ్యెను.
బ్రహ్మసత్వము జగత్తుమిధ్య. వర్తకవ్యవసాయ
ములొనర్చు వారెవరు ! గృహములందుకు ?
దేశమంత సన్యాసులయ మయ్యెను. బ్రహ్మ
సత్వము జగత్తుమిధ్య యను నాదముతప్ప
మరియొకమాట విసబడకుండెను.

మంత్రీ రాజకడకేగి యిట్లనియె.
ప్రభో? దేశము ధ్వంసమైనది. ఖహామర్భ
క్షము ప్రారంభించినది.

రాజా:- మనదేశమున దుర్భిక్షమా? పం
త్రాడువత్సరములు వర్షములుగురియ
కున్నను సమృద్ధిగ ధన భాగ్యములు
నిల్వయుండు మనదేశమున దుర్భి
క్షమా?

మంత్రి:- మహాప్రభో? నే చెప్పనదివిజము.
తిమకు వేరుగనివేసింతునా? మనదేశ
మున సంతసము నశించినది. మృత్యు
భయమున దగుల్కొని ప్రజలు పరిత
పింపుచున్నారు. ఆత్మాహము పూ
జ్యము. త్రానినును నాగలివి బట్టు
వారులేరు. లక్షలకొలది మాన
వులు సన్యాసులమని తల గొరిగించు
కొని కాషాయవస్త్రముల ధరించి
'బ్రహ్మసత్వము జగత్తుమిధ్య' యని
దిరుగుచున్నారు. సమస్త కళలు
నాశమయ్యెనవి. మహారాజా?

రాజా:- నేను స్వయముగ జూచినగానినమ్మును.

నూరువేషముల మంత్రియు రాజును
బయలుదేరిరి. పురమందలి పెద్ద వర్తకస్థాన
ములు కళావిహీనములై యుండెను. సం
తోషరహితులై స్త్రీపురుషులనడచుచుండిరి.
వ్యవసాయదారులయం దాతురతలేదు. విచార
మున గృహములయందుండిరి. సంగీత
శాలలులేవు. వర్తకశాలలు పాడుబడెను.
చిత్రకళాచుందిరములు భస్మమాయెను. పట్ట
ణము శవాకారమున నుండెను. మృత్యు
గహ్వరమున బడజొచ్చెను. పల్లెలకీగిరి.
పాడుబడియుండెను. సంతోషమును నదిమ్మ

మహానంది దేవరము.

శ్రీమద్రామాయణము.

గ్యము, దుఃఖము, మృత్యుభయము, తాండవంబాడజొచ్చెను. జనులచచ్చట్టుట గూర్చుండి “మాయపరిసారమురా? మహాబంధవమురా? తప్పించుకొనుటెట్లు” అని యనుకొనుచు తహతహలాడుచుండిరి. ఎచ్చట చూచినను సన్యాసులే. మూడింట యొకడు సన్యాసి. ముగ్గురుస్త్రీలలో నిద్దరు సన్యాసినిలు. ఈ విషయమంతయు రాజుచూచి మంత్రితోడనిట్లనియె. “మంత్రీ! ప్రజలిట్లు సోమరిపోతులై భయవిహ్వలముల కాలము గడుపుటకు కారణమేమి?

మంత్రీ:- ఆ సన్యాసియే కారణము. ఆ మరమే దీనికిబునాది. మానవులు తనయస్తి త్వమునే యంగీకరింపక భ్రమయనుకొనుచున్నారు. నిరర్థకులగుచున్నారు. వానికి ప్రకృతి యానందవిహీనముగ గప్పట్టుచున్నది. ఇదివరకు జీవితముమీద ప్రేమయుండెను. ఇప్పుడు జీవితమును మృత్యువుగ భావింపుచున్నారు. ఇహజీవితమును సరకముగ దలంపుచున్నారు. స్వర్గభోగమును బొందుటకు బరితపించుచున్నారు.

మంత్రీమాటలు వినునప్పుడు రాజు కన్నుల నీగుగ్రమృదు. దుర్భిక్షము బౌరంధమాయెను.

త

శాకద్వీపముయొక్క స్థితి గతులు చారులవలన జంబూద్వీపాధిపతియగు హూనేశ్వరుడు విని శాకద్వీపమును జయించుటకు బయలుదేరెను. వీరి పూర్వపురుషులు వరుసగ నూరుమంది శాకద్వీపముపై దండెత్తి ప్రేమపరాభవమునకు లోనై చావుదప్పికన్ను లొట్టఱ్ఱాయి స్వదేశమును జేరిరి. కొందరు

నామరూపములు లేక శాకద్వీప వాసులచే హతులైరి. కాని నేటికి హూనేశ్వరునకు సమయముజిక్కినను. శాకద్వీపమును సునాయాసముగ జయింపగలవనిదలచి 20 వేల మంది పదాతులు 10 వేలమంది అశ్వా రోహులు 5 వేల యెనుంగులతోడ యుద్ధమునకు బయలుదేరెను.

హూనేశ్వరుడు శాకద్వీపమును సమీపించుచున్నాడను వార్త గూఢ చారులవలన జీవనగుప్త మహారాజెరింగి మంత్రీని బిలచి యుద్ధప్రయత్నములు చేయుమని యాజ్ఞాపించెను. దేశమండలి పట్టణములు పల్లెల యందుగూడ శాకద్వీపమునకు చిరశతృవగు “హూనేశ్వరుడు వచ్చుచున్నాడు. ఆతనిని సమరరంగమున వధించుట కెల్లరుసంసిద్ధులరై యుండవలయు”ని చాటించిరి. కాని సైన్యమున చేరువారెవరు? స్వరక్షణకుగాని, దేశరక్షణకుగాని, యత్నించువాడెడి?

అందువలన సేనానులు దేశమున బయలుదేరిరి. “మన స్వాతంత్ర్యమును మన దేశస్వాతంత్ర్యమును హరించుటకు హూనేశ్వరుడు వచ్చుచున్నాడు. కావున ప్రతిపురుషును కత్తినిబట్టి దేశ స్వాతంత్ర్యమును గాపాడవలయును. స్త్రీలెల్లరు సైన్యములకు గానలసిన పదార్థముల సమకూర్చవలయును. లేనియెడల దాసుల మైపోదుము. చిరదాసు మగుదుము. దాసజీవితము దుర్భరము. రండు. సైన్యము నజేరడు.” అని దేశమండెల్ల నుడుపుచుతిరిగిరి. కాని యీ తనిమాట లాలించువారెవరు? అరణ్య రోదనమాయెను. సేనానులు తిరిగి పురమున బ్రవేశించిరి.

“సైన్యములు లేవు. సైన్యముల యందు చేరుట కొక దైన రాలేదు.” అను మాటలు విని రాజు న్యాయముగ సైన్యముల నమకూర్చుటకు బయలుదేరెను. ప్రతి యొక్క వల్ల కేగి “వీరహంసులారా! దేశరక్షణ మనకు నడుములు గట్టును. జంబూద్వీప సైన్యవాహినుల సరికట్టి హూనేశ్వరుని వధింపును. శకజాతియెప్పుడును దాస్యము నొనంగును. మన పూర్వులు దోర్లండ ప్రతాపమున జంబూద్వీపరాజుల ననేకమారు లోడించిరి. అనేకమంది రాజుల రణరంగ మున వధింపిరి. ఆవిషయమును మరునకుడు. నడుములగట్టుదు. కత్తులుకత్తారులచేబూనుదు. రండు. సైన్యమున జేరుటకు. దాన్యజీవితము దుస్సహము.” అని చెప్పుచుండెను. ప్రజలు శ్రద్ధగ విచుచుండిరి. కాని నడుముగట్టువా డెవ్వరు? ఈచెవుల వినినమాట లాచెవుల బోలుచుండెను. బ్రహ్మ సత్యము- జగత్తు మిథ్యయని జపము జేయుచుండిరి. అందు వలన రాజు తిరిగి తిరిగి వేసారి రాజధానికి వచ్చెను.

హూనేశ్వరుని సైన్యము దేశములో బ్రసేసించెను. ముఖ్యపట్టణమును సమీపించినకొలదిని సింహనాదములు మిన్నముట్టుచుండెను. కాకిద్వీపవాసులు ఈవిషయమును తటస్థముగ చూచుచు బ్రహ్మ సత్యము, జగత్తు మిథ్యయని జపముచేయుచుండిరి. రుద్రాక్షమాలలు దిగుగుచుండెను. అబమాత్రమైన యాటంకములేక హూనేశ్వరుని సైన్యము నగరమునుబ్రవేశింపజొచ్చెను. రాజు సత్తిక చేతులు బెట్టుకొని మంత్రిని చూచి యిట్లనియె. “మంత్రి కర్తవ్యమేమి?

దేశరక్షణకొక్కడైన నడుముగట్టినవాడులేడు. భనమున్నది. అస్త్ర శస్త్రములున్నవి. కాని బ్రయోజనంజేయి”

అనునప్పుడతని నేత్రములనుండినీరు గారిజొచ్చెను. నాయంతనమునాలుగుగంటల వేళ హూనేశ్వరునికాకద్వీప పృథానగరమునుబ్రవేశించెను. పుంమంతయున్వాధీనమాయెను. రాజుమందిమునకు వచ్చునప్పటికి చీకటిపడెను. జీవనగుప్త యేమగురుభార్యల తోడదొడ్డి దానినిచారిపోయెను.

ప

జీవనగుప్త సింహాసనమున హూనేశ్వరుడు గూర్చుండి చాగుల బిలచి యిట్లనియె “ప్రబల ప్రతాపాన్వితముగు శక జాతి నిర్వీర్యమైపోవుటకు కారణమేమి? ఎన్ని పురుషాంతముల ఎండియో యాజాతిని జయింప నలయునను బ్రయత్నమునేటికి నఫలమైనది.

గుప్త= మహారాజా యీ దేశమున పది వత్సరములక్రిందట మొక సన్యాసి వచ్చెను. ఆతడు జగత్తంతయు మిథ్యయని బోధించెను. ఆతని యుపదేశమువలన శకజాతి యుత్సహ విహీనమై నిర్వీర్యమై పోయినది. మనకు లోబడి దాస్యము సల్పుచున్నది.

హూ- ఆతడిపుడెచట నున్నాడు

గుప్త- మరమంచున్నాడు.

హూ. ఆతని నాకడకు దీసికొని రండు.

సేనాపతి చిత్తము అని తలయూచి కత్తి తోడ వందనమాచరించి బయలుదేరెను.

సన్యాసి హూనేశ్వరునికడకువచ్చెను. ఆతనిని చూడగ నేమరకతమానీకృతముల

తన మెడనుండిదీసి సన్యాసి మెడయగువైచి
చేతులు జోడించుకొని యిట్లుచెయె. “మహాత్మా
మా పూర్వు పురుషులగు రాజు లనేకమంది
యీ ద్వీపమును ముట్టడించి హతులైరి. వారి
పోయిరి. కాని మాయత్రుశత్రుములు నీరివై
నణుమాత్రమైనను వనికిరావయ్యెను. కాని
యట్టి పనిని పదివత్సరములలో శాస్త్రవ్యాప్తి
ములద్వారమున సాధింపగలిగితిరి. ఇందుకు

మికెంతయు కృతజ్ఞుడను” అనియనుచు ననేక
ధనకనక నస్తువాహనములిచ్చి బంపించెను.
వెంటనే సైన్యాధిపతుని బిలచి యిట్లుచెయె
“నేనానీ? ఒక్క నెలదినములలో నీ
సన్యాసి యీ ద్వీపమునుండి లేచి పోవలయు
నని యుత్తరు విచ్చుచున్నాను. ఈ వార్తను
వారికి చెందుము నెలదాటిన తర్వాత
మీకు సముపయోగము వానిని వధించుము.”

శాలివాహన కాలము

వ స ం తు డు.

శివపతి సత్యకారాయణగారు, బి. ఏ.)

నెలికిరానీకి మమ్ముల వెలివిబెట్టి
వడకజేసిన శిశిరభూపాలుగర్వ
మహాచింతకము సంతసమంచునదిగొ
చైత్రధమున వచ్చెవసంతరాజు

చివునుటాకుల నన్నంపుజీరగట్టి
మల్లెపూపలు వసునయు మాటువీడ
స్వాగతకబిచ్చె శోకిలస్వర ముతోడ
బ్రహ్మతికాతామః సనంతరాజునకు

భయములేదిక మనకురు బంధులొలగ
వంత వంతరుగుల పూలపీఠులందు
వంధ్యవేళ మందపవనునరస, భృమర
కన్యలయభినయంబుల గాంచరండు!

కుందమాల .

(కల్లాప్రగడ మూర్త్య శారాయణి తావుపంతులు గారు.)

తృతీయాంకము.

(ప్రవేశము)

(భారము మోయుచు మార్గ పరి
(కాంతుడైన తాపనుడు ప్ర)వేశించును.)

అకటా! గొప్ప తాపము కడుదారుణముగ
జన్మి. మిక్కిలిపరిశ్రాంతిఁడుడైనవాడను. మిక్కిలు
కదలించుటకుఁగూడ శక్యము గావచ్చుది. అడుగులు
పొక్కు లెక్కిపోయినవి. హతీయును సుకుమారయును
వీతాదేవియుఁ గొమలాలగు గుళితవులును దాపస
సమాహమతోఁగూడి నైమిశారణ్యముం బ్రవేశించిరి.
మూర్త్యస్తమముగా కాలేదు. ఇప్పటికిని నటవీడికా
మఱియును కేరలేక పోయితిని. శాశ్వతుడైనమిశ
మార్గము నెవ్వరు కనుపరచెదరు. అదుగో! లక్ష్మణ
వహాయుడైరానుచుండ్రుఁడునైమిశమానకువచ్చివాఁడు.
నెను వారివెంటల వెంటి యరిగెదను.

(అంతట శోక సంతప్తుఁడు రాముఁడును,
శాశ్వతి ముందుగ లక్ష్మణుఁడును బ్రవేశింతురు.)

లక్ష్మణుఁ— లక్ష్మణ! ఇటు, యిటు, (పరిక్రమించి)

గీ॥ మునుపుగొనిచనినాడ దేవిని త్యజింప నన
పరాధ, నగాధ కాననము నడుచు స్వజన
మాపదలను ముంప జాలుఁతుడ !

నిపుడుకులశేషమునురాముఁనెటగొనెదన్మా?

మ॥ అపరాధం బినుమంత లేని పతి న

న్యాయం బరణ్యంబులం

దపమార్గంబులఁ ద్రోయఁ బోయితిని నే

నారంభ మందా క్రియన్

ఇప్పుడీ రాఘవవంశ శేషమును నే
న వెంట గొంపోదునో
విపదభీన్ స్వజనంబు నేగలువఁజాల్
వీరుండ నెట్లెదునో?

గీ॥ సంపద హరించును ప్రమాదవరణియెపుడు
విస్మయము పొక్కయమ్మును వెడలనడుచు
వ్యసనము దొలించు విషయప్రవర్తనమ్ము
శోకమునఁ గూలు ధీరతానోకహమ్ము॥

అని కదా పల్కుదురు! ఈపల్కుకడు మేలై
నది. పూజ్యుడీతఁడుమందరమహీధరమునంటి ధైర్యము
గలవాఁడు వాల్మీకి యాహ్వానమును బురస్కరించు
కొని, యాయన దగ్గరనుకొనకు గోమతీ తీరమునం
గల తదాశ్రమపదమునఁ ని బయలుదేరినాఁడు. శోకా
వేగముచే హృదయము చెదరి యాదిత్య కపిడియిప్పుడు
మహానామమైపుత్ర కేగుచున్నవాఁడు. నేనెవని ప్రబో
ధితును? ఈ ప్రతిహరి పయనముకొని పోవు మార్గ
మునైనను వాల్మీకియాశ్రమముఁ జేరఁగలడు (ప్రకా
శముగ) ఇత్యాది! ఇటు. ఇటు.

రాముడు. — (సెట్టారుతో)

ఉ॥ సేనుప్రగట్టి వారినిధిఁ
జేసిన చేతులు వ్యర్థపుచ్చితిన్;
నీత పవిత్రురాలనివ
చిందిన దైవమునంచ నగ్నిఁగో
నీతరినున్న సంతతిగ
స్థింపను పాపనమైన దాని; మో
హతుడఁడమిసేయఁ డితఁ
దా మహితార్థముపేక్ష సేయగన్ ॥

(పరిక్రమించి) ఎంతకష్టమెంత కష్టము రహస్యీ
వ్రాసిన మాధారకూక్యముగదా!

గీ॥ శ్వాపదభవనముననముజనకతనయ
కెందునను చిత్తమాశ్వాస మందఁగలదు;
దేనివైబర్హిదృష్టితాఁ డిపురఁ గలదు?
అశేయేలేక బ్రతుకెట్లు లాగఁగలదు?

అశ్వుఁగ:— (తనలో) పూజ్యురాలి విప్రవాసమును
సంతతి గల విపత్తును దలచి తలచి యీతఁడు
దుఃఖంపుచున్నాఁడు. పుస్తా వాంతరముచే
నితని దేవీప్రకృతమునుండి మరలించెదను.
(ప్రకాశముగా)

పూజ్యులు దీని సవధరింపవలయు
చ! మరకత కాంతిఁ జెన్నలగు
మంజుల నీరఁగులుండుతావు ను
స్వరమున హంస నిస్వనము
శ్రావ్యముగా నలగారుచోటు మేల్
సరసిశ సారభమ్మువెద
జ్జ్విశిల్ వలపించు స్థానమో
నరవం! నీదుచెంగటఁగ
నంబడు దీనినిఁగంటె గోమతిన్ ॥

రాముడు:— (స్వర్ణము కళింపయింపుచు)
మ॥ మలయ మరుత్ప్రచారమును
మాక్తిక హరిము గంధపూరిమున్
జెలినిఁ ద్యజించుటే మొనలు
చెప్పఁగరాని తికారహేతువుల్
చెలఁగు నకారణంబిపుడు
చిత్తమునం గుతుకంబు గోమతీ
సలలిత మారుతంబొలయి
జాన వనించును తథ్యమిదిశన్ ॥

అశ్వుఁగ:— ఇచట పల్లము విశేషముగావచ్చుది. అత్ర
మత్తులై దేవరవారు దిగవలయును.
(తీర్థయలుగును దిగుట నిధివయించెదరు.)
(రెప్పగఁబరికించి) ఈయినుకతిన్నెలలో నడు
గుల జాడలు కడు మిక్కుటముగ నున్నవి. ఈపూవు

తీరమునఁ బువ్వుములు నిరివిశేషముగఁగోసివారు. తొడిమెలు మాత్రమే మిగిలియున్నవి. చిగురుటాకులు సమాలుముగఁ ద్రొంగుటచే వితాకుడుంగములనెండ పొడక గన్నకు చున్నవి. దీనినిబట్టి చూడ నిచ్చట నెవ్వలో మనుష్యులు కొందరు తిరుగాడుచున్నట్లు తోచెడిది.

క॥ జలనుముముల దైవములకు

బలులిడినా రిప్పుడిచ్చిడె భక్తినినుకలన్

మిలమిలమును పాములవలె

నలలననుమఁగుందమాలయలరెమిగనుడే॥

రాముడు:— కేలముతీరు గాదుటయేకాదు. ఈనదినిఁ జేరి, కాపురిముందు నిండ్లుకూడ జగిడి యుండును

అక్క:— ఏమి! యాయాశ్చర్యము! ఈకుండమాల సముద్రగమియగు తిరంగవరం పరల చే గదలి; చరణసపర్య నేయుటతో యవఁగ్రమ క్రమముగా దేవరవారి పాదసమీపముం జేరుచున్నది. అపహితముగ దీని రచనకూడ దగియున్నది. దేవర వారలొకింతురు గాక! (తీసి యిచ్చుచున్నాడు)

రాము:— (గ్రహించి, రెప్పగఁ బరికించి గగుర్పాటు నభివయించుచు) ఎత్తా! ఈపూత దండ గ్రుచ్చునేర్పు మున్ను నేఁగన్నదియే.

అక్క:— ఎచ్చట గన్నాడు!

రాము:— ఇట్టి దీవిని మరియెచ్చటఁ గనఁగలమా!

అక్క:— దేవిగారికడనేనా!

రాము:— 'మరియేమి'

అక్క:— ప్రభువులు తప్ప నితరులెవ్వరిట్లు తెనెరవ్వరి విలాసము రెట్టివో తెలిసికొనఁగలరా! పూజ్యుల గోమఠితీరము వెంట జననలయు. ఈకుండమాల యెచ్చటజగిడి బయలుదేరినదో దీని వెంటఁబోయిరమ్మలముంగమంగొందము.

రాము:— తోఁపన్ని వేళము ముంధసా దృశ్యము.

ఇది మన యద్భుతమే కాదు. చీమలిటుక్కు మనిన యిట్టి విప్రకృష్టప్రదేశమున వికుంఠబడిన నీర యాగమనమునుసంభావించువాతెవ్వరుందురు! అయినను ఏదిపట్టును విడువకుండ మనపోవు చారి జాడుము.

అక్క:— ఇదివరకీభూమి. ఇచ్చట మత్తేపుగుల్లల విలికి కరుకు దనమున ముండ్లవలె కాప్పియడుగిడ దిస్సహముగా నున్నది. నే నెట్టెట్టు మార్గమును చూపుననో యట్లట్టే పూజ్యులు మెలమెల్లగ నడువలయు

రాము:— అట్లులే కానిమ్ము. ఈకుండమాల నాకు మిక్కిలి ప్రియమైనదియే యగును. కాని యియ్యది దేవతోపహరమగుటచే భోగ్యమున కవర్తమైనదని సంకోచము కలుగుచున్నది. (అనివిడిచుచున్నాడు)

అక్క:—

ఉ॥ దాటుము దీనివేళి)లరి;

దాపునముత్రైపుగుల్లలందుకా

ల్నాటగరారు; వంచుము లే

లనేతరువచ్చట వంగెలెస్సెగా

మీటుము వింటలాగి మెల

మెల్లగ నడ్డము వ్రాలెఁగొఁప్పులన్;

మేటిధృతిన్ జనన్వలె జ

మీథృతిదూలైదు గ్రూరజంతువులే॥

రాము:— (అటులే నడిచి) ఎత్తా! ఈప్రదేశముపూజ్యులగు వాల్మీకియాశ్రమమన్ని వేళమాయేమి!

అక్క:— అయ్యలు దేవనిఁ బట్టి కని నెట్టివాడు!

రాము:—

గీ॥ నన్నుగుఱుధూచులేళ దిక్పయము గలిసె
సూక్ష్మదృష్టినిఁ జూచినఁ జూడనగును
చల్లగాలికి విసవచ్చు సామగాన
ముననుబరవళమగుచుండె దనువుగ నుమికి

అత్తు:— తాతలు చక్కగా గవిపెట్టివారు. ముందుకు భోయి నేతుగూడజూచెదను. (పరి క్రమించి తరువులై స్తంభించుట కభివయించి) యేమిది ఇచ్చుటనకుగ నెట్లగ నేహ్యదయము కంపించు చున్నట్లయినది. ఊరువులు స్తంభించినవి. అడుగులుకడబడుచున్నవి. ముందు కడుగునేయ నుత్సాహము కలుగుటలేదు. కారణమేమి? (అలాంచిది) అఁ తెలిసింది. గురుజనముందు ప్రదేశమున నిల్లెయుండును. అడుగుల బాడల పై గప్పట్లు చున్నవి. (ధూమిక బరిశీలించు చున్నాడు.)

రామ:— నీయి నిరూపణము చేసినిబట్టి చేసితివి.
అత్తు:— ఇటుక తిన్నెలలోనియాపదచిహ్నములం జూడుదు. నితాంత మనోహరముగ జరణతల సౌకుమార్యము సంక్రాంతమైయున్నది. ఇడుగు చెదరక లలితముగ నున్నది. దీనిపట్టి శ్రీపదభావమద్యోతక మగుచున్నది. తాతలు పఠింపుడు,

గీ॥ అడుగు లెవ్వరివో కలహంసనడల |
ననుకరింపుచు నైకతమ్మునఁ జెలంగు
శ్రమయైనై జమోగతివిలాసంబో కాని
కూరుకొనిపోయియున్న వకుంతగతిని॥

రామ:— (సహస్రముగ విరూపించి) వత్సయ్యోవో అని యడకల! నీత పదములేమని చెప్పన చ్చుకచూడు.

తల్లి అడుగు సమంబుగాబడియె
నట్టిబుజోది సుమంత యందమున్
జెడకు మనోహరమ్ము పర
నీరుహారేకయునల్లదే గనం
బడు తిలకంబున దైవద
పంక్తిదిప్రేయసిదే కనుంగవన్
బొడగనిసంతసే మనసు
హంగెడనాకునుడుఃఖ భాజిక॥

అత్తు:— (సహస్రముగ) మనమీ పదపంక్తి ననుకరింపోయిన వాల్మీకియాశ్రమంబునకుఁ బోవుదుము. ఈయడుగులును నిప్పుడిప్పుడే పడినట్లున్నవి. ఇచ్చుచి ప్రసన్నవర్తిని యగు లేవివే యని యనుకొనియెదను. (అంతనీత ప్రవేశించుచున్నది.)

నీతి:— సువిమైవది. సంధ్య ముపాసించితిని. హోమమైంది. బాగీరధి స్నానముఁగూడ నిర్వర్తించితిని. ధిగంత భాగీరధికి స్వయముగా గ్రుచ్చి కుండమాల వర్పించితిని. నే నిప్పుడు మృత గంభీర శిరిలంజాలగు బూవుటిండ్లం బ్రవేశింపి యతిధి జన సమర్పణ కనుకూలంబులగు బూవులని గొనెదను.

అత్తు:— ఈపదపంక్తి క్రమశ్రమముగా నిటుకలో నుండి స్థల ప్రదేశమున కరిగి యదృశ్యమగుచున్నది. అమాదర లతావికరంజములు చల్లని నీడలచే తోట్లెరుచు దృశ్యమానంబు లగుచున్నవి. అచ్చట తొక్కిరియధివసించి శ్రమమునపవయించుకొని పూజ్యులగువాల్మీకిల దర్శింపము.

రామ:— నీయిట్ల పెట్టట్లుచేయుము.
(పరిక్రమించి హుప్పండును.)

రామ:— (నిట్లాశ్చవుచ్చి కట్టితో) వత్సా! వత్సా! నీతి:— ఎవరిది చెప్తమా యీ కంఠస్వరము. పజల జలధరస్తనీత గంభీరంబగు శ్వర విశేషంబున నత్యంత దుఃఖ పరిపీడతనగు నాకును బుత్రాంకురములఁ జనింప చేయుచున్నది. ఇదియెవరిదో గవి పెట్టెదను. పరమార్థమెఱుంగక మాడని చోట దృష్టి నిగుడించుట ధర్మముగాదు. ఇందు గవిపెట్టడగిడేది? నా శరీరము తరపునవర్ణమున నెప్పటికినిగగుర్చుట చెందజేరదు. ఇచ్చట నిరన్మృతోకుఁడు సంప్రాప్తమైవారసుల నిర్బంధము. సంజేహము నివర్తించుకొనియెదను. పరాభ్యులుల జనుల.

కళింకులు మగుడుమేని యొకప్పుడు విగ్రహద
వలసినవారమగుదుము. కావున చూడరాదు.
(పతాజ్ఞాభియై) ఏమిది? ఒడలి ట్లవళిమగుదు
మిది. విలదన్నను దృష్టి యాపునకే పోవు
చున్నదే! రాజనియోగముచే బరాధీనురాలనైన
కామగతియేమి. ఏమి చేయదను. (తెన్న
కాచూచి) అహో! రిలుండెను సంతోషము,
చిరప్రవాసమను శోకము మిక్కిలి చిక్కిన
యను విద్యగము దయా శూన్యదయ్యే నేనును
వళిమగుము, చిరపరిదికుచే యనునెరుకాము,
దర్శనయుడని యొక్కంత వల్లభుడని గౌరవము
కుళలవ్రలకు దిండియని బిడ్డలతిల్లిపండివగిన
సర్వానమో, అపరాధ మొనర్చితి నన్నాడేయన్న
లక్ష, తర్కపుత్ర పదర్శనమక నిన్నునునస్థలకు
లోనైనదానను. ఇప్పుడేయన్న ననుభవించు
చున్నానో కూడ నెఱుంగను.

అత్త:— అవిధముగ నెందలకో పిలచి కన్నలసిగు
నించుచుమారవంటిరేల

కామ:— ఒరులెవ్వరును లేనివిక్రమమీ యర
ణ్యము. చెట్లనీడలచే రమణీయములైన పియేటి
యొడ్డు. జలజల ప్రసహించునెలయేటిధారచే
ప్రసన్నమై యిసుక తన్నెలచే మనోజ్ఞమై
సముద్రగామి యగుచున్న తిరింగిటి దీనిం
జూచిన దండకావనవాడు స్మరణకు ఎచ్చి
మనసు చెడదీపోయినది.

నీతి:— తర్కపుత్రుగఁడు నవవాసమును స్మరించుచు
న్నాడు. నవవాస జనముమాటో.

అత్త:— దుఃఖైక భాసమగు నవవాసమునేతస్మరణకు
రానిచ్చిరి.

కామ:— ఎత్తా! లక్ష్మణా! దుఃఖైకవాసము నవ
వాసమేత స్మరణకు ఎచ్చెనందువా! చూడు.

నీతి: కిసలయ కోమలంబును

తేల్చియు దండగఁ బూనినేను! బ్రే

యనియును పంజరేళల వి

హరము నేయరతిప్రసంగముల

పాసగడి పెన్నెయెన్నో యిటు

పుచ్చిసప్రాద్దులు మెల్లమెల్లగా

నినుకల నేటినీటి కెదు

రేగినబోకడలక స్మరించెదక!

నీతి:— ఓయీ నరసింహా! ఈవిధముగు ప్రసంగ
ముచే కలకలములేక శోకాద్వరాలగు నీమన
మఱింత యడలకేయుచున్నావు.

అత్త:— తర్కశోకమునలగు.

కామ:— మౌనభాగ్యుడను. ఎట్లు శోకింపకుండ
నందగలను. చూడు,

తె. గి. మొదటవనవాసశోభంబు; పిదపలంక,
తదుపరిని నీనివాసంబు దనరెనిటుల;
ననునధన్వనిఁ జేపట్టజనకసుతకు
దోఖములపైన దోఖచుల్ దొరలుచుండె.

నీతి:— ఈపలుకు నిర్వాసితిపట్టుక బలుక దగినది
కాదు.

కామ:— హాజనక రాజపుత్ర!

నీతి:— అల్పపుణ్యభాగినయెడ నిట్టిప్రలాపము వర్జింప
దగినది.

కామ:— హా! హా! నవవాస నహాయన!

నీతి:— ఇప్పుడు గాదుగదా

కామ:— ఎచ్చటికీగివాపు.

నీతి:— మందభాగ్యురా రెచ్చటికి వోవలయునో
అనిచ్చటికి.

కామ:— మాటుబలు! నేమి?

నీతి:— అసంభావ నీయమగు జనమునెడ మాటు
బల్కననెట్టిది!

కామ:— (హా! యనియేడుచున్నాడు.)

అత్త:— తర్క! శోకమువలదు కామాటవినుడు.

కామ:— శోకవిషయముగు వైదిహింగూర్చి యెట్లు
శోకింపకుండ నందగలను.

త:- అర్థశ్రుతా) తైదేహి శోచనీయుని పలుక
నటను. ఎవ్వరికొకట ప్రాజ్ఞేయఁడు దుర
పిల్లనో యాజ్ఞము శోచనీయును గాదుగదా
రాము:- ఎత్తా! లక్ష్మణా! ఎచ్చట ఎరిల్లుచున్నదో
తెలిసికొనుట కెక్కాశములేదా!

వీర:- లేకమి! అవకాశమున్నది. దీనిసాని సానిమున
వారింపఁబడు సమాగమముగల చక్రివాకి ఎలే
ప్రవాసమునం దిచ్చటనే యల్లాడు చున్నదని
తెలిసి కొనుటకు.

అత్త:- ఎచ్చటనున్నదో యనితెలిసికొనుట శక్యము
గాదు.

రాము:- చిరికాలా విచ్చిన్నమైన రఘుకులము నాచే
విచ్చిన్నమైనది. (అని యేడ్చుచున్నాడు.)

వీర:- (శోకముతో) అర్థశ్రుతఁడు మిక్కిలిమఃఖం
చుచున్నాడు. ఏమి చేయుదును. నిశ్చేష్టఁ
డయ్యెనున్న యీతని నుశ్రీ సంచయమును
సాహసించి తుడిచివేయుదువా; (అడుగువైచి)
తగదు. జనప్రవాదమే యనుపర్తింపఁ దగినది.
అర్థశ్రుతఁడు నన్నుఁ బొడవకుండనందు నంత
ఁజుకును శోకావేగ ముట్కటమై వాకొడలు
వివశమగుచున్నది. మునిజనసంపాతిమున కీయు
ద్దేశ్యము సమచిత్తము. అనుషంగికముగ నెవ్వ
రికఁబడెనఁ బడవచ్చును. కావునఁ బొడల
మాట ననుఁడి శ్రమమగు మార్గమునఁ బోయి
కుశలవుల సంభావించెదను.

(అంతట ఋషియొకడు ప్రవేశించును)

ఋషి:- పూజ్యులగు వాల్మీకికు వాటిట్లాడ్దామింది
కారు. ఎత్తా! వాడరాదురా! రామభద్రుడు
అత్మజనహయై రెపోషణమునకు వచ్చివాడని
తెలిసినది. విదోమాధ్యాపిక్వకార్యము అం
దివ్యశక్తిలమై యుండుమని తెలిసికొని మాను
టకు వేగగాడనుకొని వెలుపల వేదియుండిరి
గావలయు. కావున నివుఁబోయి వారిని సంద
ర్శించి “మాధ్యాపిక్వ కృత్యము అయినవి.
దర్శనము నాకొంగీంచు చున్నాను” అని

చెప్పము అని పూజ్యులగు వాల్మీకికులవారి య
దేశమున రాజుచంద్రు నశ్వేషించెదను.

(అని పరిక్రమించుచున్నాడు)

లక్ష్మ:- (చూచితొట్టు) బాటుతో! అర్థాఽయ్యెవ్వతో
తపోధనుడిట సంచరించు చున్నాడు.

రాము:- (అశ్రువులు తుడిచికొని ధైర్యముతో గూ
ర్వించును.)

ఋషి:- ఈ పూవుటీరముదాపున పునప యుగళము
ఎలెనున్నది. రావలక్ష్మీబులు వారకొడుగద,
(అలాచించి) అందుకు సందేశమేమి.

ఉ॥ మెల్లగ వీచుచున్నది స

మీరము; సింగములుం గూరంగములే
సల్లలితప్రచారము లే

సంగఁజెలంగును గూడి; గీర్వాముక్
జల్లపడెన్; వికుంజముల

చాయ మెలంగకయుండె నీవియున్
డెల్లము రామదేవుడె వ

నిన్ విహరించెను నీడ నేడనో॥

కేవల మతి మానవప్రభావము చేరఁగాని యా
కారముచేరి గాని నిశ్చయించుటకు శక్యముగాకున్నది.

(రెప్పగఁబడిరి)

ఆ. వె॥

వైడదయురమువాఁడు నిమిద బాహులవాఁడు
కర్ణయుగమునంటు కనులవాఁడు
ఎగు బుజములవాఁడు ధృఢ శరీరమువాఁడు
దశరథాత్మజుండు తథ్య మితఁడు ॥

కావున సమీపించి యాకాశము తెలిసికొనియె
దను.

(సమీపించి) రాజా! స్వస్తి.

రాము:- అర్థా! నమస్కారము.

ఋషి:- విజయాభవ.

రాము:- పూజ్యులగు మీరిటకేతించుటకుఁ గారణ
మేనెఱుంగఁగోరదను.

అనన్తి:- పూజ్యులగు వాల్మీకులు మాధ్యాహ్నికముం నవీయు,

గానిచ్చి ఈహారాజాలవారి యాగమునను నిశ్చయమున నడి దివసపు టెండను యు

క్షింతుచున్నారు.

నంబగు తాపము వాయువాహినిన్

రామ:- చూచి ఓహో; మాధ్యాహ్నికము వాటి నదే.

గడువడి నోలలాడి శృవ

ణముల వారికణార్ద్రమారుతం

ఆ.వె. లెరుల మొదటఁ జేరి తరలెడుదచ్చాయ

నడిదిసంపు టెండ గడిపియచట;

బొలయ మొగమ్ముపై జలము

లోఁగ నురమ్ము ఏనుఁగొడ్డుతే

ఎండవేళ త్రోవ నేగడు పాంథులు

రెడు మెలమెల్ల నిల్లు; చెల

చేరిచెట్లక్రింద దారునట్లు;

రేగ సుమర కరఘాతయుఁకృతిన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

చ ర క దేవ్యష్టకం.

(పల్లె వెంకటేశాస్త్రి గారు.)

- ౧ దాసార్జునానతేమాత ఆత్మనిగ్రహవర్ధనీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౨ భారతావనిసంహృష్టా బంధమోచనదాయినీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౩ పాక్షికతాచారసంరక్షి పృథ్విమాతృభవినాశనీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౪ సుదర్శనాకృతీ భాంతీ పృథ్వివనాదవిలాసినీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౫ నరేంద్రాన సునంభూతా శాంతధర్మప్రవర్ధనీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౬ విజ్ఞానలోక సామ్రాజ్ఞీ కాటకాబ్జమహానిలే
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౭ భారతీయ నదా పూజ్యాం ప్రజ్ఞా పుష్టించ వర్ధ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥
- ౮ సకల లోకేన సంద్యేయీ సర్వావర్థ విదారిణీ
చరకదేవిప్రదేహిత్యం మానరక్షణసంపదా॥

ప్రేమ చిహ్నము.

(వా మా ల , రా ఘ వా చా రి గా రు .)

దసరా పండుగలయందు నూతన వస్త్రములు కొనక తప్పనుగదా? పిల్లలను వెంట బెట్టుకుని మార్కెట్టుకేగి యచ్చట గొన్ని వస్త్రములుగొని జట్కాబండి యెక్కి బండరువీధికేవచ్చి యొక దుకాణమున బ్రవేశించి వస్త్రములు భేరముచేయుచుంటిని. అపహాసము గడపించుచుండ పలువిధములగు వస్త్రములదీసి మా ముందర యొకటితర్వాత యొకటి వైచుచుండెను. బీదపాదలు ఎచ్చిచూసిరి. ఎవరికి గానలసినవానిని వాచకొనుకొని బోవుచుంటిరి. నేను పదిగంటలు గానవచ్చినదని తొందరపడుచుంటిని. “పొడుగడిములుగదా? మీకు కానిసినవి యేమనుచుచును. ధరచెప్పగును.” అని ఎర్రపడుచుండెను.

అప్పుడు యేబదివత్సరముల వయసుగలయొకడు గబగబవచ్చెను. ముక్తిపడ్డగట్టుకుని చిరుగులచొక్కా జొడుగుకొని చిన్న కుంకు భుజముపొడ వేసుకొని యుండెను. కాని యాతని చూపు-తత్వరత-మాటల తొందర- మొదలగువానివలన నాకు సగము పిచ్చి వానివలె దోచుచుండెను. అతడు గుక్కాడుగొరికి వచ్చి గుమాస్తామీద 10 రూపాయలనోటును సారవైది “శైలిగాదూ! నాకోక నుండి తెల్లని జరీచీరయిప్పించండి! త్వరగా! ఇంకా! చూచుటకు బాగుండ వలయును” అతడు గూర్చుండుచుని చెప్పి వానిమీద 10 చీరలు పడవైది యింకా మీ యిష్టము ఎచ్చిన వాని నేరుకొనుననినను. భేరగాడు మాముగకొరత జడి నిలుచుండి యిట్లుయ్యె. “శైలిగాదూ! నాకు నుండిచెడుగులు తెలియవు. మీరే నుండినగ యే

యింకాండి ఆడిగడవచ్చు యిచ్చెనను” అన యాతడు బట్టల నటు నిటు చూచి యందొకవానిని దీసి యిది 9-8-0 లు. నుండిది. తీసుకొని వెళ్ళుడు. అనగా నీ వానిని చంకబెట్టుకుని బకాయలోలికిపోయి గబగబ వడిచిపోయెను.

నేను భేరమునుమాని యాతనినింక చూచుచుంటిని. అతడు దొంగ లేక జాడగానయి యుండునని మనమున నిర్ణయించుకొంటిని. దుకాణదారుగూడ “బీడి విషమును చిక్రముగా నున్నదే! 0 8 0 లు గూడ దీసికొనకుండ పోయినాడు. పిచ్చవాడై యుండును?” అనియనెను. నేను నా పిల్లలకు గానల సిన వస్తువులను గొని బండియెక్కి యింటి కేగితిని.

అదినము సాయంత్రమున చెంగాయంగడియండి తిరిగి యింటికి వెళ్ళుచుంటిని. ఉదయమున కనబడిన నాకు జరీచీర చూకనుచుకొని గబగబ యుక్తిరత్న వీధిని పరుగెత్తుచున్నాడాయని యనునటులు విడచుచుండెను. వారిని చూడక నే నాకు చిక్రముగదోచి వారి వెంటబడితిని. కాని నకునలేక రిక్తాయెక్కి వారి వెంట దీసికొని యేరుచుంటిని. రిక్తానాకు నన్ను పోలీసు యిన్స్పెక్టరుడుగొని ఖాన వెత్తికనే పరుగులు చూడెను. కాని యాతడు వెనుకకు తిరిగి చూడలేను. ఇట్లు స్వగతముగొనికేగెను.

దసరా యెల్లరకును పండుగయేదా? కాని పండుగ ప్రార్థనమునకు బూర్వమును మహాలయము. మహాలయమున కలది ధ్యానించి కట్టించుకుని భారతీయుడు డుండగదా? కాని పండుగ యెల్లరకు పండుగ యెట్లగును? అదినమున యును భక్తి

గోల్పోయిన భార్యలు భార్యల గోల్పోయిన భర్తలు గుండెచుండురు; కలసికపుడుండరు. ఈ విలాపము వారికి పండగయగును. అప్పుడే యీ వాటిజనమున కొధాడెవగును.

అరిదు స్మృతానమును బ్రవేశించి యారిపోవు చున్న చితి నమ్మకమున నలకెను. నిమేష కాలమేమియో భావించుచుండి తిర్యగ్త జన చంక నున్న చీరనదీని కిప్పి యందు జడవైచెను. అది గప్పని ముండెను. అమంబును చూచుచు వారిదు నిలుచుండెను. రెండవూడు నమనములకా నరలు యారి పోయినంతనే య బూదెడను కొంత దీని కొని జేయబడె ప్రక్క నున్న కొలనలూని సోపాన ములకిడకు వెచ్చి నలచెను. వేను గూడ వానవెంట జేగిరిని. అరిసికి వాపైగాని యిరిగలవైగాని దృష్టి లేకుండెను. చూచుచున్నను కి నజడకుండెను. అది బూదెడను కొలనునందు గలిపి యిట్లనయే “కట్టు కుండువు; కట్టుకొనుము. కాస్త్రవాక్యములు స్పృహ యగునా? అదిగినప్పుడు చెచ్చి యిచ్చి కుచాపూరి కమనవర్తిరిని. తమించి ధరించు.”

అప్పుడు శేను వానిని నమిపించిరిని. వాని చేతులు బట్టుకుని స్నేహభరమున నట్లంటిని “అన్నా దుస్సుకానియెమగు నిచరిత్రను నాకు చెప్పురాదా?” అనివారితే యారెకు నన్ను గొగలించుకొనెను. వాని కన్నటిలిందువులు నావత్సలమునై రాలజొచ్చెను. కొంతపడికి తియ్యెట్లయిట్లనయే. “అన్నా! ఏలచెప్పు రాదు? చెప్పెదను; వినుము. నికన్నదమ్మలన్నారా? ఉన్నయెడల నాకు దూరమందుండుము— (నెనుకకు చోవుడు) దూరమందుండుము. అని పకపక నవ్వు జొచ్చెను. వాని శరీరములనండి యగ్నికణములు గురియసాగెను. ఒక్కనిముసములో వానివికారము గట్టుబడి తిరిగిదగ్గరకువచ్చి యట్లనయే. చెప్పెదను కాని నికన్నదు సంగతులు చెప్పును. ఒకటి రెండు మాటలు. ఇట్టేమేనా! ముందుచెప్పు.”

శేను నర చెప్పునుండిని. అప్పుడాతడి ట్లనయే. “అ దుర్మార్గునికి నానర్హస్వము ధారపోసి పెంచి పెద్దవానిగ జేసిరిని. నేమిద్దరమొక్క తెలి వివ్రాముగనా! మారితండ్రులు మరణించిరి.

అసంగతే వానికి దెలియదు. అంత చిన్నిరసము నుండి పెంచి పెద్దవానిని చేసిరిని. బాగా చదువు చెప్పించిరిని. “పెద్ద పరీక్షచెప్పెను!” స్తీడరాయెను. తూర్తిగ డబ్బు సంపాదించునాగెను. అప్పుడు శేను కంటికి కనుపడునా? నాకొక నిలయుండెను. అది గూడ చచ్చిపోయినది. (కన్నుగ గడుచుకొనుచు) వానికిగూడ సరిగ జెట్టక శేను దివిక అనిర్భాగ్యతకు చదువు చెప్పించిరినియ్య! అది రెండేళ్ళకొరకు విష యము. అన్నా! ఒకటి కిద్దెముగాదా 14 నెల పిల్ల చినపోయి నప్పుడినిండియు తిల్లి పిచ్చిదై పోయినది.

“దశరథుడగు న. నప్రమిలోజాన నానిమ్మడు స్తీడరు పెండ్లానుకొరకు మంచి పట్టుబడిచీర నచ్చి యిచ్చెను. నాభార్య పిచ్చిదిగా? అదిచూడగానే నాకుగూడ చీర గానయెనని పట్టుబట్టెను. తీసుకు రానయెడల యిట్లెట్టకొందునెను. ఏమిచేయు దను? పిచ్చుది— చెప్పిన విషయ. తెలియదు. స్తీడరు తమ్మునికి పతేగి సంగతి సందర్భములుచెప్పి డబ్బుఅడి గిరిని. “కాని డిచ్చేది? నాదగ్గరలేదు. మీత యిచ్చి యప్పుడు జెట్టుట గాక డబ్బుకూడానా? బాగున్నది” అనెను నాకుకొపమునచ్చెను. కరీరము కంప మెత్తెను. నోరీ మూకుకొని యింటికి వెచ్చిరిని. అరాత్రీపిచ్చిదినమ్మ బాధించుకొచ్చెను. నివుచచ్చిక చావుగాని నాదగ్గర డబ్బులేదంటిని. ... ఉదయము ననేలేచి డబ్బుకు బ్రయత్నించుచిరిని. స్నేహితుల యిందుదిరిగిరి. తిరిగి తిరిగి యింటికి నచ్చునప్పటికి రెండు గంటలాయెను. ఇంక చెప్పనడేమి? నాభార్య పిచ్చిది— గొంతుకుచీరగట్టుకొని దూలమునకు త్రోలబడి యుండెను. నన్నువీడిపోయెను.”

అరిదు కొంతపడి హానముగనుండి తిరిగియిట్లు చెప్పునాగెను. అరిచ్చిడిపోయినది. ఏమిచేయుదును? అర్థహత్య యొనర్చుకొనెనయెనని తలంపుచుందును. కానిచేరగాదు. శేనుపిచ్చివాడనె. నాకపిచ్చియొక్క నది. అన్నా—అనర్థమి ఘోరప్రప్రమ. నన్నుప్రమింక జేయరాదా? అతిచిని ఎత్తరమునుండి వానికెవ్వమైన— పిచ్చివానికొరక ప్రకారము—చీర ని చితియందర్పించుచున్నాను.” + అనుచునేడ్చెను.

నాకండ్లబరు కారజొచ్చెను. కన్నాదిక్కి యింటికి బయలుదేరిరిని.

౧ రాయగడము.

మహారాష్ట్ర ఇతి హసములందును దేశచారిము లందును రాయగడము ప్రధానస్థాన మలంక రించి యున్నది. మహారాష్ట్ర దేశమందలి దుగ్గములన్నిటి లోనను రాయగడము దుర్భేద్య మగుటచేతనే, యిం తటి ప్రసిద్ధిగాంచుటకు కారణము. శ్రీశివాజీ యాచ ర్గమునే తన కర్మక్షేత్రముగ నేర్పరచు కొనెను. ఈగడము 1674వసంవత్సరము మొదలు 1680వ సం వత్సరము వరకును శ్రీశివాజీ హస్తముల యందున్నది. ఇక్కడనే శ్రీశివాజీ మహారాజు 1680 వ సంవత్సర మున స్వర్గముఢాయెను. దీనియొక్క సానమును, ప్రాముఖ్యమును గాంచిన అంగ్లేయులు, దీనికి తూర్పుజి బ్రాల్టరు (East-Gibraltar) అను నామమిడిరి.

రాయగడ సామీప్యమున నెన్నియో యుద్ధ ములు జరిగినవి. మహారాష్ట్ర రాజ్యమును సాపించి, వృద్ధిచేయ కంకణమును ధరించిన వీరులు ప్రధమమున సిరాయగడమునే స్వాధీనము చేసికొని బ్రయత్నించెడి వారు. ఎన్నిమారు లెన్ని విధముల బ్రయత్నించి యను ఔరంగజేబీ కొటను స్వాధీనము చేసికొనలేక పోయెను. తుదకు కుతంత్రముల బ్రయోగింపవలసి వచ్చెను.

ఎట్టకేలకు 1690వ సంవత్సరమున ఔరంగజేబు మహారాష్ట్ర వైక్యమందలి కొందరు ద్రోహుల సహాయ మున దీనిని స్వాధీనపరచు కొనెను. మరలదీనిని జయించి అరుగురు రాజులు నూటయిరువది యైదువచ్చి

రముల కాలమున ఒకరినొకరు జయించు కొనుచు యిట రాజ్యముచేసిరి. ఈమధ్య కాలమున బేర్కొన వలసిన విశేషము లేమియును గానరావు. తరువాత 1818వ సంవత్సరమున రాయగడము అంగ్లేయుల హస్తముల బడినది అంగ్లేయుల ఫిరంగి గుండ్లచే చాలభాగము పాడుచేయ బడినను, శ్రీ శివాజీ సాహదమృదయము మాత్రమివాటికిని రాయగడ పురాతన వాస్తవ్యులను వెల్లడిచేయుచునే యున్నది.

రాయగడము పూవాకాశ్చయమున యెను బది మైళ్ల దూరమున నున్నది. మహద్ నుండి పనువారు మైళ్ల దూరమున నున్నది. ప్రస్తుతము రాయగడమునకు పోవుటకొక్క బాట మార్గము న్నది. బొంబాయినుండి పండ్రెండు గంటలు స్త్రీమరు ప్రయాణముచేసిన తరువాత మెటూరు నెక్కి మహద్ జేరవలయును. అటుండి కాలి నడక నైనను యెద్దుబండి పైనైనను రాయగడము చేరవగును. వేరు మార్గము లేదు. రాయగడము సముద్రమట్టము నుండి 2851 అడుగుల యెత్తునన్నది. కొండకు నలు వదిమైళ్ల దూరముగ సముద్రము కన్నట్లుచుండును. రాయగడమున్న పర్వతము, సహ్యాద్రిమాలతో గలసి యుండక, విడిగనున్నది. మట్టునున్న పర్వతపంక్తి కంటె రాయగడమున్న పర్వతముయొక్క యెత్తు తక్కువయునుటచే బయటనుండి చూచుటకు దుర్గము కానరాదు.

రాయగడమున బ్రతేసింబట కోక్కమార్గమే యున్నది. అదియును, చాలకష్టముగ బాట.

మార్గము తిప్పగనుండక, అనేకవంకరలతో నిండి యున్నది. కొండయొక్క యొక్కయొక్క వలయముగు రైతప్పుటికిని ఎంకర టింగరగమున్న మార్గమెనిమిది మైళ్లకు తక్కువ యుండదు.

పర్వతమండలి ప్రకృతిసౌందర్య మింతింతయు చెప్పవలసిగాదు. మృదువైనపలక విందొనరించు శిల్పముతోడ బ్రహ్మించుచున్న ఓటిబుగ్గయొక్కటికలదు. బాటకు ప్రక్కగ యిటునటు. పర్వతముమీద గుహ లనేకములు కలవు. అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న జలారయములును దుర్గ పంరక్షకుల గృహములును కాన నగును. మూడువందల సోపానములు గడచినమీద నొక ద్వారము కానబడును. ఇదియే ప్రధాన ద్వారము. ఈ ద్వారమింకను పూర్తిగ శిథిలము కాలేదు. ఈద్వారమున కిరుప్రక్కలను పండ్రెండు నివాసగృహము లున్నవి, ఈగృహములు బలిష్ఠము లగు రెండు ప్రాకారములచే కాపాడ బడినవి. ఈయిండ్లు ద్వార రక్షకులకై నియమింప బడినవి, రాయగడము శత్రుదుర్భేదముగను బలవంతము గను చేయుట కన్నియో ప్రయత్నములు చేయబడి నట్లు బాహ్య ప్రాకారాది కట్టడిట్టముల వలన తెలియుచున్నది.

ప్రధాన ద్వారమునకు కొంచెము దూరముగ గంగా సాగరమున నొకపెద్ద మౌడమున్నది. ఇందలి జలమతి శీతలము శునిర్మలము. చేయవనే నిర్మింపబడిన ప్రాసాదచ్చాయ జలములపై బడి ధగధగ మెరయు చున్నటుల కానపించును. ప్రాచీనశిఖా గమునండి వీచు వాయువులు మహారాష్ట్ర రాజ్య లక్ష్మీ నిరాశచే విడచుచున్న ఉచ్చాసముల వలె వీనులకు వింబును చుండును.

దుర్గమండోక యున్నత స్థానమున్నది. అటు నిలచి కోటనుండలి ప్రతిభాగము మాత్రమే కాక, కోటయావలి చాలప్రదేశము మాదామాడ నగును, దుర్గప్రాకారము చుట్టును బయటవికాల ప్రదేశము న్నది. చుట్టును నడిరేఖయొక్కటి కలదు. దుర్గమం

దలి యున్నతస్థానమున నిలచిన, తోర్ణా, సజాగము దుర్గములు బయస్కోపు బొమ్మలవలె చూడవగును.

రాయగడమున మాడు సభా మంటపములు న్నవి. లోనితీగులు కొక్కొక్క మంట పమున కొక్కొక్క మార్గము మాత్రమున్నది. అందుండి యిగువనొక మారుగలోనితీగ వీలులేదు. మూడింటి యందును, కొండోక దానిప్రక్క నింకొకటి గను న్నవి. అందొకటి వ్యాయ సభయనియు, రెండవది విచేకసభయనియు, వ్యవహారింప బడుచుండెడివి.

ప్రాదమన కీశానవ్యముగా భవారి మందిరము న్నది. దీనికొకించుక దూరమున క్రీశివాజీ ప్రాసాదమున్నది. ప్రాసాద ప్రధానద్వారము దరినిలచి దుర్గమండలి ప్రధాన సభామంటపము కానపించుచుండును. ఈసభామందిరము చాల వికాలమైనది. ఈమందిరమున 450 అడుగులు పొడవును, 250 అడుగులు వెడల్పును గలయొక్క వికాల మంటప మున్నది. ఈమంటపమించుక యొక్కనుండి మంచి అందమగు శాశిపలక చే అమర్చబడి యున్నది. దీనిమధ్య కొలా నిర్మితమగు క్రీ శివాజీ సింహాసనమున్నది. క్రీశివాజీ మహారాజయొక్క సింహాసనములో శిథిలము కాకుండ మిగిలిన దిది యొక్కటియే. ఈప్రదేశము మహారాష్ట్రలొక పవిత్ర స్థానము. వారిందు పాద రక్షలతో బ్రవేశింపరు.

ఈగడమండీ మహార సభయను మందిర మొక్కటి కలదు. క్రీ శివాజీ సింహాసనమునకు సరిగ వెనకనైవున ప్రవృత్తి మందిరము, విక్రామ మందిరము, భాండాగారము, అంతఃపు రము, మున్నగు భవనము లుండెడివి. భాండాగార మన్ని దివున కామరియైనది. మిగత భవనములును శిథిలము లైనవి. మరేటి యిందింకను భాండాగారాది భవన శిథిల చిహ్నములు కానపించు చున్నవి. ప్రాసాదమునకు 40 అడుగుల దూరమున నొకబాట యున్నది. అదిచాలదూరము వరకున్నది. బాట

శిరుస్కలను ఉన్నతములగు గోడలున్నవి. వారికియైతెలును అటవీలు శిథిలములైన దుకాణములు కలవు. పూర్వమిక్కడనే బహు సాగుచుండెడిది. అంగడు లిక్కడు యెక్కువ మంటుటవలన ప్రజలు గుట్టముల మీదనుండియు వస్తువులు కొనుచుండెడి వారు.

కాటతిన్నగ తొఖుకు అను ప్రదేశమున కేగును. ఇట కాటజారివయెడల నేయిడుగుల క్రిందనున్న కొండలోయలో బడుటకన్న చేరుగర్థం తరమేమియులేదు. మహాసాపులును తాజద్రోహులును యటనుండి క్రిందకు దోగి బడుతున్నారు. ఇక్కడనుంచి క్రిందకొకమారు దృష్టిబరపిన తలతప్పుకొనినగును. ఇచ్చటకు వస్తుములు తయారుచేయు ఖారానా స్వప్తముగ కానుపించును ఖారానాయొక్క భగ్నచిన్నములు నేటికిని కానుపించుచున్నవి. ఈకర్మాగారము చాలపెద్దది. దీనిగోడ మూడడుగులన్నర వెడల్పుగలిగి తొంబది తొమ్మిదడుగులు పొడవున్నది. కర్మాగారముదరి ఆకొండయందే ప్రద్రెండు బావులుకలవు, అవి రాతిలో దొలుపబడినవి. ఒకదానిలోరాయి విసరిన ఆకట్టమాపంద్రెండు బావులందును కూడ విసబడును. దీనివలన నాబావులయడుగు భాగమునసారంగ మొక్కటి కడచి తెలియుచున్నది.

కాగానాకొక మైలుదూరముగ జగ శిశ్వరమందరము ప్రతివ్రచేయబడియున్నది.

చుట్టునున్న ప్రహరీచాలరకు శిథిలస్థయందున్నది. ఈమందిర ప్రధాన ద్వారముదగ్గరనే స్వరాజ్యసంపాదనా కంకణ ధరుడును త్యాగియు భవానీప్రేమ పుత్రుడును కూర్మశ్రేణుడును ప్రజాహిత పరిపాలకుడును అగు శ్రీశివాజీచక్రవర్తి సమాధియున్నది.

కృష్ణసమాధి శిలానిర్మితము. శ్రీశివాజీ చక్రవర్తి సమాధి ప్రక్కనే ఆయన ప్రియమగు నుక్కయొక్క సమాధియుంకలను.

కాయగడ సౌందర్యము నేడు కానరాదు.

ఈస్థు జిల్లాల్లరు యొక్క ఖ్యాతి నేడేట గలసివడి. ఫిరంగిగుండలో కాంచక్రమయొక్క గిర గిరలేక మై రాయగడమును రాళ్ళపాలు చేసివది.

శ్రీశివాజీ మహాచక్రవర్తి స్వగృహ వలంకరింప నేగినను యింతటి వైభవముగ వెలసినాయను వంతటి అవర్థిరికి వచ్చినను మహాతాప్త కాజ్యమంతరించివను ఆకాటి రాయగడముయొక్క దౌష్ట్యము కౌర్యము పరిపాలనా పద్ధతి నాయకులు వారి న్యాయమార్గములు దేశభక్తి త్యాగకర్త మున్నగునవి మాత్రమింక నునివహసములమందు శిలాక్షరములవలె కన్నట్టుచున్నవి. హ! యెట్టిరాయగడమునకెట్టి నీతి వచ్చినది!

శ్రీ శివాజీ చక్రవర్తి సమాధి నేడు లక్షలకొలది జనులచే పుణ్యక్షేత్రముగ పరిగణింప బడుచున్నది. పరీవెత్సరమును వైకాఖ మాసమున శ్రీశివాజీశట్టాభిషిక్తుడైన దినముః రాయగడమున గొప్ప ఉత్సవము జరుగుచున్నది. మహాతాప్త నుందలి మూడు ఎంతులు పౌజలారాయగడమున శ్రీశివాజీ పదములశిరమున చెట్టి బూజింప నాడినమున తప్పకవత్తురు.

యస్. జి. ఆచార్య.

X

X

X

అ రా జ నీ తి .

మనపూర్వులు, సామరాన భేదదండో స్థాయములను చతుర్విధో పాయములలో రాజునీతి యిమిడియున్నట్లు ఆనేకగ్రంథములలో వ్రాసియున్నారు. ప్రపంచచరిత్ర యంతయు, దీనికి దృష్టాంతమేకాని మన మహాత్మాగాంధీగారు, సాత్వికోపాయముగాక తక్కిన మూడింటిని త్యజించవలసినదని చెప్పుతున్నారు. రాజకీయమోక్షము, ఆయుష్మికభోగ్య వంపాదవకువలెనే సత్యము అహింసలమీద నాధారపడవలెనని స్పష్టముగా బోధచేయుచున్నారు. వీరివిధానము జయప్రదమైనగా కారాయను విచారమే వీరి కక్కరలేదు. ఎక్కువమంది జనులు, దీని వలంబించినయెడల, దుష్టరిపాలనకు సంభించునని వీరి యుద్దేశ్యము. అదివర్త్యమని కూడవలయు నమృతమృదు.

కాని అట్లు సంభవించిన కేరడనియు, ఒక కేరడ సంభవించినను, పెద్ద పార్టీ వారిరువురును, చిన్న పార్టీ వారిరువురును కొనుటకు, హింసకు నిధిమగుదురనియు, యాకలియుగములోని ప్రపంచచారిత్రా ఘోషించుచున్నది. చరిత్రముల నలుపించి, నైతికమూలముల కే విమర్శించెదము.

బహుమందిలోఁబులు, దుష్టులుగల సమాజములందున్న ధర్మధర్మములు, కొంత వరకైనను వేరుగా నుండుటవలన, మన నైతిక ప్రవర్తనను, వానినిబట్టి మార్పుకొనక తప్పదు. అహింస, సత్యము మొదలగు ముఖ్య నైతికమూలములలోకూడ మూలనిత్యధర్మ భేదములు పొడకట్టుచున్నవి. సామ్యబుద్ధిగల సిక్కిప్రజలు సహితములోకస్వచ్ఛవహులలోని కేరడనిపుడు అత్యుత్తమమైన ధర్మధర్మములయందు కొద్దియో గొప్పయో మార్పుచేయుకలిగినది. అప్పుడు, అతివిబుద్ధినిబట్టియే, అతడు చేయు కార్యముయొక్క యోగ్యతాయోగ్యతలను గ్రహించవలెను. గాని దాని ఫలాలనుబట్టికాదు. ఒక కార్యముయొక్క నీతిమత్తను పూర్తిగవర్ణించుటకు, దాని బాహ్య ఫలములవైపున దృష్టింపబడుటకు దానికర్తయొక్క శుద్ధమగుబుద్ధి కే విశేషముగ మనము గమనించవలెను. కాని ప్రతివాడును తన కేవలమైన దుర్మయములు చేయుచు, తన బుద్ధి శుద్ధమగునీ యున్నదని ననుభించుకొనకూడదు. సర్వ భూతముల యందును జోక యాత్మయేయున్నదని తెలిసికొని తన బుద్ధిని సామ్యముగ కేసికొన్న సిక్కిప్రజానికర్మలే మనకు మార్గదర్శకములు. అతని, అహింస, సత్యము మొదలగు నిత్య ధర్మములనుకూడ కేరకాల పరిస్థితులనుబట్టి మార్పుగల యధికారము గలిగి మనకు నాయకుడుగ నుండవలెననాడు. అట్టి నాయకులలో తిలకు మహారాజు, గాంధీ మహాత్ముడు ముఖ్యులు, వీరు తమతమ విధానములవలన పొందవలసిన ఫలములను పొందక పోవచ్చును. విపరీత ఫలములనుకూడ పొంద వచ్చును. వారు పశ్చాత్తాపమును బొంది తమ విధానములనుకేరకాల పాతాళములను బట్టి మార్పుకొన వచ్చును. వీరి శుద్ధబుద్ధినిబట్టియే

వీరి కార్యములనీరి మత్తనమునము గ్రహించవలెను. వీరినంటి సామ్యబుద్ధి కలవారు మనలో అనేకమంది లేకపోయినను, తక్కినవారు తమకర్తవ్యము సారము, నిష్ఠామబుద్ధితో రాజకీయ వ్యవహారములు మొదలగు కర్మలనుచేయుచు, యితరులకు మార్గదర్శకులగుచు, క్రమక్రమముగా పూర్ణమగునీధిని లభింపజేసికొనవచ్చును. ఇదియే భగవద్గీతలోని ముఖ్య సారాంశము. శ్రీ పృథ్వుడు గొప్పకర్మయోగియై మద్భుతముగా, శిష్టరక్షణ చేసి మానించెను. జనకమహారాజు యిటుల కేగృహముగా గానుండి విష్ణును కర్మలు చేసి, మోక్షమును సంపాదించు కొనగలిగెను. మహాత్ముని సాత్వికాయుధమును ప్రజల చేపట్టించ బాలనియెడల, నెమరుదూరదానుంటి స్వాధ్యాయగల రాజసాయుధమును కాపవనిరాని సభలలో నుపయోగించి, రాజ్యపరిపాలన స్తంభింపజేసి రాజకీయ స్వాతంత్ర్యములు బడయునట్లు మనము చేసికొనవలెను. అహింసగాని పశుబలముగాని కృత్రిమముగాని, పరదేశీయులచెప్పుదలగాని, యిట్టి కేరకాల విధానము నవలంబించినను సమర్థముతో ఆత్మోపన్యసద్బుద్ధితో, నెల్లరతో వ్యవహరించు సంపూర్ణ స్వాధ్యాయగల అవివిధ విధానముల నవలంబించగల యధికారులు. మితవాదులు, స్వాతంత్ర్యవాదులు, జాతీయవాదులు స్వరాజ్యవాదులు అసహాయవాదులు అని పేర్లు పెట్టుకొని నంతమాత్రముచేత మనకు నాయకుల రెన్నటికిని కావాలరు.

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు.

X X X
3 కొన్ని గమనియాంశములు.

౧. జర్మనీయందలి ప్రాఫెసర్ ఫ్రెక్ అనుజోగ భూగోళ శాస్త్రజ్ఞుడు యాదృచ్ఛ మండలమునందును 18 అర్బుదములు మనుష్యులు జీవించుటకు సామగ్గలదని అంచనాజేసి చెప్పెను. ప్రపంచమునందు జనసంఖ్య అంతకుమించి పుట్టియైనచో నన్ను మనకు నజలమునకును మహాభయంకరమైన కాలము కలుగును. ఈ సిద్ధాంతముకూ మతానుసారము ప్రస్తుతము

వలెనే జనసంఖ్య వృద్ధియగుచు జోవునదిల 800 సంవత్సరములలో ప్రపంచ జనసంఖ్య ప్రైవంఖ్యనువిశేషముగ మీరిపోవునని తేలుచున్నది.

౨. 1924 మార్చి 31 వతేదీ ఆఖరుకు భారతదేశములో 52, 111 మోటారుకారులును, 17, 250 మోటారుసైకిలును, 5, 121 మోటారు లారీలును దిగుమతియైయుండెను. గతమాసములోపలనే తిరిగి 7, 684 మోటారులును కొటిరూపాయల స్వేదన టైరులుగు విదేశములనుండి మనదేశములోనికి దిగుమతియైనవి.

3. 1923 - 24 సంవత్సరమున భారతదేశము నుండి విదేశములకు 38కోట్ల 87 లక్షల 55వేల పానుల తేయాకుపగుమతియైనది.

౪. 1923 - 24 నందు 47 లక్షల 40 వేల గ్యాలోనుల సారాయి విదేశములనుండి మనదేశములో దిగుమతియైనది.

౫. 1923- 24 నందు 6 లక్షల 88 వేల టన్నులగోధుమలును 59 వేలటన్నుల గోదూమ పిండియు వితరణదేశములకు యెగుమతియైనది,

౬. ఆమెరికాయందు ఘోర్డు మోటారు కంపెనీ కలదు. అది పెరిచారికి గతవత్సరము అన్ని ఖర్చులతోను 37 కోట్ల రూపాయలు లాభము తేలికది.

౭. 1923 - 24 నందు భారత దేశములోనికి విదేశములనుండి 69, 700 టన్నుల కౌగిరిము దిగుమతియైనది.

౮. వైజ్ఞానికు లాకవిధముగు రంగుమతయారు చేసిరి. అది కొయ్యలకుతూనిన యెడల నివి యుగ్ని చేదహింపబడవు.

౯. గ్రేటుబ్రిటనులో తయారగు ఎస్తువులను కృత్రిమగా కొనుపది ఆమెరికాయను హిందూదేశమునైయున్నది.

౧౦. ప్రపంచ మొత్తముమీద నత్వప్రియగులే యాకులే నర్ధభాగము శేవలము గ్రేటు బ్రిటనును అయిల్లెడును తినికొనుచున్నవి.

౧౧. స్వైకదేశములో 400 అడుగుల యెత్తుగల వుప్పుకొండలు విశేషముగా నున్నవి.

౧౨. 50 దిగ్రీల వేడియైన ముప్పదిదిక్కుల వర్షమును గల్గుప్రదేశములయందు వర్షాన్నిముల విస్తారముగా పెరుగును.

౧౩. ఇప్పటివలెనే కిరసవాయిలు ప్రతివర్షమునందు ఖర్చుగుచు జోయిక యెడల 20 సంవత్సరములలో ప్రపంచములోని కిరసవాయి లంతయు అయి పోవునని యొక విశేషజ్ఞు ధూహించు చున్నాడు.

౧౪. పెన్సిల్ వేనియాయందు 40 వేల నూనె యూటలు 200 మైళ్ళ వైశాల్యముగల భూమియందు ప్రవించు చున్నవి.

౧౫. ప్రపంచ మొత్తముమీద పెట్రోలియం యెంత యుత్పత్తుమగుచున్నదో అందు ఆర్థాంగము నకు పైగా ఆమెరికాయందుత్పత్తు మగుచున్నది.

౧౬. ఇంగ్లాండునందు మిష్టరుమార్ ౯౧౬ పవేలో అనవారదో కమోటారు కారును తయారుచేయుచున్నాడట. అది ప్రతిగంటకు 180 మైళ్ళుపోవుననియు 700 గుర్రముల బలముగలది యగు ననియు చెప్ప చున్నాడు.

X X X

౪. సమోహనాస్త్రము.

వారన్ కేప్టింగు కాలముచాటి నుండియు, భారతరాజునికి క్షేత్రమున కాసన వ్యవస్థల యుద్ధయే పరిచర్యవతులుకలుగు చుండెనో నాని యన్నిటితో బాటుమటియొక నైపునవోక యమోఘుడని రసముకల్లుచునప్పుచుండెను. అదిభారతదేశమున క్రైస్తవమత ప్రచారనై యున్నది. ఈప్రచారకార్యముగ్రామముగ బలియైనది. సమోహనాస్త్రమువలె నిది భారతజాతిని మోహముగ్ధమొనర్చినైదినది వివరసప్రయోగమువమారగా మోవర్చబాచువారలకన్న మధుర క్షీరదానమువహిత మెవర్చనంచుకేర్పరులు ప్రాయశః దత్తార్థమునసఫల మనోరథు లగుదురు. క్రైస్తవ మతప్రచారకులీతి శివనవలంబించి మహమ్మదీయులు కృపాణమునసహితము హిందూదేశమునసాధింప జాలనివిజయమునహరిద గల్గిరి. ప్రతివత్సరమును 10

లక్షల మంది హైందవులు క్రైస్తవారాధన లగు తుండీరక మీరాశ్వర్యము కలెచెడద?

నున మంటరానివారని సంఘము నుండి తరిమి వేయునిస్సహాయులగు యాక్రైస్తవ సంఘములు విశాల హృదయమున వాళ్లెవ్వరిని కరణమిచ్చుచున్నవి. ఈ విధముగ నెఱుంగుచుజరిగిన హిందూసంఘ మింకెంత కాలము పూర్ణమైయుండగలదు. సంఘ మూర్తముల నుల్లంఘించు కష్టపూర్వకారాధనల ద్రిండి విషయముల గ్రహనింపగోరదను.

భారతకాలము క్రిందటన ఈక్రైస్తవ ప్రచారములను ప్రచారవిభాగమున ముక్తిదళము(Salvation Oeanyi) అనగాకాళిపు స్థాపించిరి.

అప్పటినుండియువిశాఖ నిరంతరముగృహిచేయుచుండెను. శేనలమిశాఖమాత్రమే ప్రచారకార్యము నెఱివరకు సాగించెనో యరగిన యెడల ఆశ్వర్యము కలదిపోదు. వారి సాంపత్తిక వివేదిక నుండియే యెత్తి భారతవర్షమున దిముక్తిదళముక్రిందియేయే సంస్థలెంతెంత కృషిసల్పినదియు, ద్రిండి వాండు పరచుచున్నాము.

- i. ౫ ప్రాంతిక సేనాపతులుకలరు. వీరు 11 భాషల యందు ప్రచారముసల్పుదురు.
- ii. ౩౦౯౫ ప్రచారకేంద్రములుకలవు
- iii. 3౦౮ మంది యోగోపియన్ ఆఫీసరులు నాకరులు కలరు.
- iv. ౨౮౯౯ శీశియప్రచారకయోధులుకలరు.
- v. 333౨ వ శిక్షకులను ఇతరోద్యోగులును కలరు
- vi. ౫౦౭ ప్రయోజనరీ పాఠశాలలుకలవు.
- vii. ౧౪౭౯౫ గురు విద్యార్థులు ఈపాఠశాలలో విద్య వర్ధింపుచుండిరి.
- viii. ౨౨ వసతిగృహములు(Boarding-houses) కలవు. అందు ౯౫౫ గురు విద్యార్థులు నిత నిండు చుండిరి.

- ix. 3౫భిక్షుక కరణాలయములుకలవు. అందుపదివేల మంది కరణ్యమును జొందు చున్నాడు.
- x. ౧౭ ఇతర కరణాలయములును కలవు. వాని క్రింద మొత్తముమీద 3౨౮౦౦ ఎకరముల భూమి యున్నది.
- xi. పరితక్రితకొరకు ౫3 ప్రతేకగృహములున్నవి. ఇందు ఇరువది మంది పరితలు కరణ్యమును నుశిక్షను పొందుచున్నారు.
- xii. నాల్గు శిక్షగృహములు కలవు. ఇందు౨౫౦ మంది మనుష్యులుండిరి.
- xiii. ౨ సివిలు మిలటరీ గృహములు కలవు. అందు ౧౦౦ మంది యుండిరి.
- xiv. ౩ గృహములునికాక్రయమున యూరోపియనుల కొలకు కలవు. ఇందు ౭౫ గురు నివసింపుచుండిరి.
- xv. ౩ పెద్దవియు ౫ చిక్కవియును ఆప్పక్రులుకలవు. మరియు ౫ చిన్న కస్త్రీకస్త్రాయములును కలవు. వీనియందు ౫౦, ౦౦౦ మందిరోగురావధనీవను పొందుచున్నారు.
- xvi. ఋణములిచ్చుటకు ౩ బ్యాంకులు కలవు.
- xvii. ఒక శేరపరిమాలయమును 3౦ చిన్నచులులియు యంద్రకాలలును కలవు.
- xviii. ౯ ఉద్యోగుల వసతిగృహములు కలవు. వాని యందు 3౪౦మంది నివసింపుచున్నారు.
- xix. ౧౧ మానిక, సాప్రాహిక, పాక్షికపత్రికలు కలవు. ప్రతి పత్రికయును ౭ భాషలలోప్రకటింపఁబడు చున్నది. ఒక్కొక్క వానికి ౧౫ వేలమందిపాఠకులు కలరు.
- xx. ౫౯౭ వేనాసంస్థలుకలవు. వీనివ్యాపార ౨౯, ౪౦3౪ మనుష్యులకుపరిచర్యసేయుచున్నది. హైందవసంఘవృద్ధి కానిండు మహానియు

రెల్లకు పై యంశముల శ్రద్ధ ధావలై గను
నింతుడగాక!

X X X

గి. భారత దేశమునందు శ్వేత సైనికులు.

భారతదేశము యొక్క భావానుభవసైన్యపో
షణవిమిత్తము యెంతటి ద్రవ్యసాధకవ్యయముకల్ప
బడుచున్నదో అవిషయమునుగూర్చి పత్రికాలోకమున
సెంతటి పంచలము గల్గినదియు నంద రెంగియే
యున్నారు.

ఈదిగువ సువాహరింపబడు వంశముల బరిశీలిం
చిన హిందూ సైనికు లెందఱుండిరో శ్వేతసైనికు
లెందఱుండిరో తెల్లము కాగలదు. అంతియేగాక
హిందూసైనికుల సంఖ్య తగ్గినయెడల అలోపమును
పూర్తిచేయు విషయమున సెంతటిశ్రద్ధ చూపబడు
చున్నదియుగూడ విశదము కాగలదు.

సంవత్సరము. శ్వేత సైనికులు. హిందూ సైని
కులు.

1919	68,989	2,38,295
1920	69,926	2,52,455
1921	69,559	1,50,822
1922	68,411	1,44,615
1923	68,568	1,42,446
1924	69,514	1,37,088

నూటికి ముత్తముమీద వ్యత్యాసము.

1919	27	78
1920	21	79
1921	22	68
1922	22	77
1923	22	77
1924	21	69

పై తెల్కలు, పార్లమెంటునందు బాన్ పేజీట్
గానిచే ప్రశ్నింప బడినపుడు హిందూదేశముయొక్క

యంశసంక్లిష్టము వింటుంటున్నారా ప్రత్యుత్తర
మిచ్చుచు నెదుట పెట్టినది.

ఇక నియుభయ సైనికుల వేతనముల మధ్యగల
యంతరమునుబట్టి హిందూ సైనికుల నుపేక్షించి శ్వేత
సైనికుల కంటె యెంతటి ధన మధికముగా ఖర్చుపెట్ట
బడుచున్నదో యూహించుకొనవచ్చును.

X X X

హిందూ దేశ వ్యాపారము.

భారతవర్షము ముడివస్తువులకు వ్యాపారమున
పెట్టినదివేరు. విదేశములకు ముడివస్తువులు వంతుబడి
తయారయిన వస్తువులు తిరిగి యీ దేశమునకు తెప్పించు
కొనబడుచున్నవి. భాద్య పర్యాయముగాక, వార,
ఉప్పు, చర్మము, మొదలగు వస్తువులెక్కువగా ఎగుమతి
యగుచుండును. హిందూ దేశముయొక్క వ్యాపా
రము ఎక్కువగా గ్రేటు బ్రిటను, విల్లెడు దేశములతో
సాగుచుండును. అయినను ఇతర దేశములతోటి చేయు
వ్యాపారముకూడ ఏమాత్రమును తక్కువైనదికాదు.
పత్రికా మాటికి యెన్ని గుణములు నెచ్చుకర్ణగా,
వితరదేశములతోటి మనదేశము వ్యాపారముచేయు
చున్నదియు కిక్కిరింప చూపబడుచున్నది.

దేశము నూటిలో

బ్రిటిషుద్వీపములు	57.8
జర్మనీ	5.2
జావా (తర్కర)	90.0
జపాను	6.1
అమెరికా	5.7
బెల్జియం	2.4
ఫ్రాన్సు	1.0
ఇటలీ	1.0
హాలెండు	1.0

అయిరోసా మహాయుద్ధమునకు పూర్వమువిదేశ
ములతో హిందూదేశ మెక్కువగా వ్యాపారముచేయు
చుండెడిది. కానియిలావుగా భారతవర్షమునకు స్వాతంత్ర్యము

అంబకము మిరియ్యములు కాగుగా వర్తమైన కారణమున విదేశములలో వ్యాపారము కొంచెము తగ్గిచు కొనినది. ఇండియాన్ ట్రేడ్ కమిషనరగు మిష్టర్ లిండెగారు, మూల్యాధికములగు వస్తువులను హిందూ దేశమిప్పుడు స్వల్పముగా కొనుచున్నదనియు, ఏకా రణమున, నింగ్లాండు నెక్కువ విలువగల వస్తువుల ను తయారు చేయుచుండుటచే నింగ్లాండులో భారత దేశముయొక్క వ్యాపారము సన్నగిల్లి పోవుచున్నదనియు తెల్పుచున్నారు. పూర్వమింగ్లాండు నుంచి నూ టిలో 36.3 గుణములుగా వచ్చుచుండెడి మల్లబ ట్టులు మహాయుద్ధానంతరము 363 % లో విలిచిపో యును. ఈ విధముగానే ఉక్కు, యినుము, రైలు సామానుల యందుగూడ కొంతకాకున్న కొంతయే వకు తగ్గుదల కనబడుచున్నది కేవలమొక్క మిషనరీ 4.2 % నుండి 8.4 % అయినది. కాని ఇంగ్లాండు నుండి బట్ట యొంతతక్కువగా వచ్చుచున్నదో అంత యెక్కువగా జపాను దేశమునుండి నేడు మనదేశ మునకు వచ్చుచున్నది. మిషనరీ వ్యాపారము అపార కాయును, రైలుసామాను జర్మనీయును, లాహము జపానును వెనుకటికన్న పుద్ధిచేసినవి.

మహాయుద్ధమునకు పూర్వము భారతదేశ వ్యాపారము యావత్తున 429 కోట్లు అయియుండెను. కాని 1924 వందు ఇచ్చటనుండి 383 కోట్లవిలువగల వస్తువులు ఎగుమతి కాబడినవి; తిరిగి 244 కోట్లవస్తు వులు దిగుమతియైనవి; అనగా వ్యాపార మొత్తము 627 కోట్లు అయినది, మొత్తముమీద నూటికి 46 గుణములు పుద్ధియైనది. 1920 సంవత్సరమున విదేశముల నుండి భారతదేశమునకు చాలఎక్కువ విలువగల వస్తువులు వచ్చినవి. కాని తిరిగి వ్యాపారము 244 కోట్ల మీదనిల్చుబడి యుండెను.

ఇది యంతయుసరే. కానియీ వ్యాపారమున భారతదేశమునకు కల్గిన లాభమేమి! మన విచారింప వలెను. బుధుడై పీడితులగు ఏదేశవాసుల కీసంఖ్య అనుచెల్విన లోకలిరము. ఏదేశముయొక్క సంతా నమునకుగాని, ఎప్పుడు, అదేశమునకు దుర్భిక్షమగునన్న

భాద్యవచారము లాభలవాసుల యవసరములు సంపూ ర్తిగ తీరుపజాలి యింకను మిగిలినవి యితరదేశములకు బంపబడి, దానితీరుదులుగా నిండులభ్యములుకాని జీవి తోపయుక్తములగు వస్తువులు తెప్పించుకొనబడునో, అప్పుడే, నిజమగురక్ష కల్గును.

వ్యాపారరైల్వ రీవిషయమున జాగరూకతతో గమనింప వలసియున్నది. భారతవాసులు తమవిలా సరమకొద్దికాలము త్యాగ మొనర్చి కేవలమలవశ్యకము లును జీవనోప యోగములు వగువస్తువులతోడనే సం తృప్తిపడినవో విదేశములనుండి వచ్చుననుప యోగము లును విలాసార్థములునగు వధికమూల్యములగు వస్తువుల దిగుమతి మనదేశమున తగ్గిపోవగలదు. మఱియునవిధము గాభూర్చబడిన ధనము నితరసమావశ్యకములగు కార్య ములకై వినియోగించు కొననునచ్చును.

X X X

2. శ్రీ పురుషుడగుట.

కాష్టాస్సంటు నోపిలునుండి “చాంచే క్రాని కలు” యొక్కవిలేఖరి ఈశ్రీంజ యిద్రీవృత్తాంతము నుపంపియున్నాడు.

అజీయ పట్టణములో సయామిహనుంఅను 20 సంవత్సరముల వయస్సుగల యొక మహావృద్ధియ శ్రీ బాలికా పాకకాలయందు ప్రథానోపా వ్యాయ నిగ నుండెను. అమెతనకు 14 యేండ్ల నుండియును కనకరీరముమీద పురుషాంగములు పుద్ధియగు చున్న టుల కనుగొనెను. తలిదండ్రులెంత బలవంత పెట్టి నను వివాహము చేసికొనలేదు. కారణమునాన శ్రీ కాదను కొనుట చేరనే.

అమె తపశాల్యము నుండియు కాలులతోడనే యాడుకొనుచు వారితోనే కంపిమెలసి యుండుటకు నెక్కువయిష్టము కనబరచు చుండెడిది. మగవారి ఎరనే సంపరించు చుండెడిది. 14 వత్సరములపై బడినను గొత్తూ రాకుండెను. తలిదండ్రులు వైద్యు లకుజూపించిరి. అదివారు కరీరదౌర్భల్యమనిచెప్పిరి. కాని ఎరినుండియో యీమెను వివాహమాడ యానిం

చుచుండిరి. అంతటిని ఈమెనిరాకరించివది. ఇం
కూ మోసముగఁజేయువత్తులు అరంభమాయెను. ఏమి
జేయును. రహస్యముగా గొరుగుకొని యేమిచేయు
వేసికొని నిత్యము శ్రీవైకృంత కంటాట పడు
చుండెను నిగ్గుచీటు. కాను మగవాడవా అను
వాడవా అని లోలోపల కుమిలిపోవు చుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో మొమ్మకాన్ 18 వ తేదీని చాక్షర
లండను నిమేషపరిక్షించి నికాక్షేతనముగ పురు
షుడు అనియొగ్యతా పత్రమునిచ్చెను.

ఇప్పుడు సయామికునాం సయాంబే అయి
తన జీవితచరిత్రను పత్రికలకు వ్రాయుచుండెను.

ఇప్పుడితరులట్లు కళకలకరియ నున్నారు.
యమకులంద్రి శ్రీలరహస్యములను వారి స్వభావము
లను ఇచ్చలను తెల్పుచునియు, కన్యలంద్రి సహజముగ
పురుషులకుండు భావమీతని కుండకని చనువున చుట్టు
మూగినుమ్మచివాహమాడెద వాయనియు నడుగనుద్య
క్తులగు చున్నారు; ఒక భాగ్యవంతుని కుమార్తె
తనను వివాహమాడునుని సయాంబేకు ఉత్తరమువ్రా
సివదలు.

శ్రీకాళికిని పురుషకాళికిని సమన్వయముగూ
ర్వకనికరించిన సౌమ్యమూర్తిగా సయాంబే మన్నింప
బడునమో.

సయాంబే శ్రీలకు జేయుచున్న బోధ.

“మగవారితో నైరమమెట్టుకొనకుండనండుట
కష్టమని నాకు తెలియును. అయిననువారితో పోట్లా
టలు పెట్టుకొనవలదు.”

అతడుపురుషుల కొనర్చిన ఉపదేశము.

“చాలికలను వారిజీవితములను పాలివృత్తమును
చెడగట్టి మోసగించకును.”

• ఈవిధికి పరిపక్వమునుగూర్చి ఏమియునుకొన
వలెను! పుట్టుకనుండియు శ్రీపురుషులకు నలు కలసి
యుండి కొంతకాలమునకు పురుషులకును పృథ్వి
గాంధువు ఇట్లుగల భార్యను మహామృదీయ భిష

క్కులు కొనెట్టియున్నారు. వారుకనయాంబే నిజ
వారల కప్పుడు “భూషిణుప్పి” అనిపిలిచెడివారట.

X X X

౮. నాగులలోని ఘోరాచారములు.

మనీషురభృ కొండలమై నాగులను జూతులవారు
నివసించుచుండురు. ఈ ప్రాంతములలోనిరునుభూరు
అక్షమందియుండిరి. వీరలలోనునుభూరును వాగున
లుగా విక్రియించు వాచారము పారంపరముగ జన్మి
చుండెడిది. ఇప్పుడీ వాచారముంతగా యున్నట్లుగు
పడదు. కొనినునుభూరులనియున్న భూరాచార మిచ్చ
టికిని పరిలియున్నది. ఈనాగులలో జమీందారీ
ఫాయిదా వాడొకడుదనిపోయిన పక్షమున నానికర్మ
చేయునపుడొక మనుష్యునిచంపి వానిపుర్వకు తీసు
కొనివత్తురు.

ఎరితోనైన వివాదమునద్విక చారితముల నరి
కించెదరు.

వీరుపంటలు నాగుగ పండుటకును లోగమున
కాకుంటుటకును నరబలవనిత్తురు. ఇందునిమిత్తమై
వీరుకునుభూరులను కొనికొనివత్తురు. అలినిమి
త్తమైకొను మనుష్యుల కొక్కొకనికొలన వీరు 500
రూపములు ఇయ్యవలసి యుండును. లేదా నును
భూరు వొంగిలింపియొకడెత్తురు. అలియచ్చుటకుండు
పడునైదు దినములకుండియు అలియగువానికి 2 ట్లకుగ
పారామిమిప్పించి మత్తుపూర్తిగ నెత్తుకట్లు చేయు
దురు. తరువాతవీర దినమున తీసికొని పోయి
శిరఃఖండన మొనర్తురు. ఆసమయములో దుధిరము
చిందిపెట్టుచే బడుట శుభదినమనివార భావిం
తురు. తలకొనినవివాద యాశయమును భిష్యభిష్యు
లుగ ఖండించి గ్రామపురైల్లరు తలయొక ముక్కను
తీసికొనిపోయి ఇంద్రలోను, పాలములలోను, యూతి
నిలువలను కట్టుకొందురు. ఇప్పుటికినివీరు వానినల
కుంచుకొను వాచారమున్నది.

X X X

9. నాగు మందు.

సంస్కృత పాపిత్యమునందు కల్పమరిచు

(అభిర)క కవిత్వమున వర్ణనమునాడును గలదు. గణకభక్తి మనుటచేతనే తీవ్రతను గల్గినది.

ప్రపంచమునందలి సకలమత్తువార్ధముల యందును నల్లకుండు ప్రభావభావ మాక్రమిత్రుడున్నది. దీనిప్రభావము పొచ్చివృద్ధిచేయుచుండు విశేషముగ నున్నది. మనహిందువులలో వృద్ధాప్యము, మిద పక్షాభావంబునకును ముందునుండియుండును. పర్యసాధారణముగా, అజరియభిని సేవింతుల పారంపర్యముగావచ్చుచున్నది. కలాసానుగూడ కొంతయు దీనిని తిరుదు. చిన్న పిల్లల సమాచాయించుట కెందరో కాతలు అవ్వలు వారికనల్లమందు నిచ్చుటగూడ గలదు. చివరదేశమునందు భాద్య పవార్ధములలో కాటివియు సేవింతుచుండున్నది. కానియిదికాక కాయగు నభిని ప్రపంచమునండి విశేషముగ లోపించిపోయిన మేలుగనుండును. ఈనల్లకుండును నీవేధింతుటగూడ అంతరాస్త్రీయ విషయములలో నొకటిగ చేయబడుట సంతోషకరమైన విషయము.

కొలదివినముల క్రిందకునే జీవితాలో సమావేశమైన మనోసృలో రూపాత్మకవార్ధముల యొక యొగమున ప్రపంచమునుండియెల్లు లోపించిపోయిన గలదు అనివిచారణ సంపదవినది. అమెరికాప్రతినిధుల సమన్వయ ప్రవేశమెట్టి. కాని విగ్రహీకరణ కానికములోధమున చేసిరి. ఈ యాధారమునగొని హిందూదేశమున నితర ప్రాచ్యదేశములు నిసమన్వయ వాడేపించవచ్చును. ఇంకకు పూర్వము 1912-13 సం॥ లో ఒకనుభావభ జరిగియుండెను. అందు “ఈ సభాదర్శముల శంగీకరించిన ప్రతిరాష్ట్రము వారును నల్లకుండుయొక్క ఎగువతి దిగువతులను పూర్ణముగ కాపీచేయవలెను, అను తీర్మానము నిశ్చయింపబడి అమెరికాపరిషత్తు. ఈతీర్మానముక్రింద మనభారత ప్రభుత్వముగూడ దృఢముచేసియుండెను.

కాని ప్రయోజనమేమి? వీరేమాత్రము శ్రద్ధ తీసికొని యున్నను బౌద్ధసామయోగమునగాక యితర యేవిషయమునను నల్లకుండు నుపయోగింప కూడదని కట్టుదిట్టము చేసియుండెడివారే. కాని అట్లుచుగ

లేదు. ఇంతియేకాదు, అమెరికాలో “నల్లకుండు విశేషములలో విశిష్టత యున్నదియనికాక యాదేశముల కాకుండు సమన్వయములలో, వాస్తవికముల యొక నిస్పృహవిచారక సంభవమునాటి కృత్రిమముగా, కాని యున్నదిని గల్గించివేయవలెను. మిరియినేదేశములలో నీవిభావ్యమునకు తిరుపితున్నదో యాదేశముల 18వత్సరములలో అభివీరనశమునకూర్చి గవిషేధింపవలెను.” అనియునొక తీర్మానముచేసెను. కాని దీనివైపున మనభగ్గిభక్తమువారి ధ్యానముతో లేదు. అమెరికా ప్రతినిధుల యీప్రస్తావనపేక్షింప బడుటచే భరతదేశ వాసుల క్రురటికష్టము కల్గినదియు విచార్యము.

హిందూదేశమునందలి యాయుష్యమునకు, దర్శిద పీడితమున, బుధుత్వభక్తికమునకు దేశము నేటివరకు నివిషయవక్త గురియగు చుండుటగూడ విషాదముకల్గి మానదు. ఈ దిగువనదాహరింపబడు శంకములన్ని భారత ప్రభుత్వమువారి విశాకరములగు మత్తుపవార్ధములనెల్లు సమర్థించుచున్నదియు బోధముకాగలదు. ప్రతి 10,000 మనుష్యులమందును పెంతనల్లకుండు భర్తగుచున్నదో యీ లెక్కలు చూడగలవు.

నగరముపేరు. నల్లకుండు (కేటలలో)

కలకత్తా	144
రంగూర్	108
ఫిరోజ్ పూర్	60
బుఖాయానా	49
లాహోరు	40
అమృతసర్	28
కాన్పూర్	58
అహమదాబాద్	42
బొంబాయి	48
భాంబాచ్	51
మోలాపూర్	35
కరాచీ	46

హైదరాబాద్ (సింగ్)	52
మదరాస్	26
కటక్	25
భాంసారీ	58

కలకత్తా యందున్న రంగనాథునియొక్క కలహం దధిమూలా గ్రహింపబడుటకు కారణ మవుట చేతా తేలియు లెక్కయిన సురములైనానక భారతదేశము నకు దీనివలన నష్టములేకనికాదు. ప్రతివగరము విష యమున కొద్దిగనో గొప్పగనో పైవిధముననే యని యూహింపవలెను. ఏయేప్రాంతముల యం దెంత తేలిక యుభిదియువయోగింప బడుచున్నదో యీ దిగువ సంచికావేది మాత్ర మున్నాము.

ప్రాంతము. కలహందు (శేడలలో)

కుర్	2.3
బెలూచిస్తాన్	6.0
సంయుక్త పరగణాలు	6.6
బంగాళము	8.1
బీహార్-బిరిస్	8.3
మద్రాస్	8.5
సీమాంకప్రదేశము	10.2
పంజాబ్	12.0
మధ్యపరగణాలు	16.1
బొంబాయి	22.2
బర్మా	28.9
అస్సాం	52.1
అజ్మీర్	62.7

పై లెక్కలు 10,000 మనుష్యులమీదనొసగ బడినవి. అస్సామునందు కొన్ని జిల్లాలలో పదివేల మంతా మనుష్యులకింద 178 మొదలు 274 శేర్లవరకు గూడ యీ యుభిది ఖర్చుగును. హిందూదేశముయొక్క యీమాదక తారాధనకేమైనఅందున్నచోఈమత్తుపదార్థముల యోరారధనకే భారత సర్కారున కెంతటి ధన

లారాను కలుపదియు మోక్షమునకి యున్నది. ఇద్దిక మంత్రియగు వర్ చేపిల్ రెట్రో గావొపరిసరక్షణల బాడును.

సంవత్సరము.	శేవలము. బాళము.
1921-22.	1 కోటి 27 లక్షలు.
1922-23	1 కోటి 92 లక్షలు.
1923-24	1 కోటి 66 లక్షలు.
1924-25	1 కోటి 24 లక్షలు.

1910 సంవత్సరములో పెంతటి వల్లమును హిందూదేశములో ఖర్చయ్యెనో దానికి మూడురెట్లధి కమాగా నిప్పుడు ఖర్చును చుండెనని అర్థమంతరి తెచ్చుచున్నాడు. ఈ విషయములో భారత ప్రభుత్వము వారి నీతి భారతీయుల యిచ్చకును అవశ్యకతన ననుసరించినదని యనుకొనవలెనా! ప్రభుత్వము, అంత రాష్ట్రీయ విధానములను ప్రస్తావనలను వను జరించి వానిని పాలన మొనర్చుటలనియెడల సంఘ హిరముకొలకై ప్రత్యేక వ్యవస్థకు తేలియులు కల్పించుకొని తత్వారాయీ విషయమగున పరిష్కరింతు కొనలేరా!

X X X

ం వెండి-బంగారము.

భారత దేశమునండి యొక్కవగా యెగుమతి యగునది ముడివస్తువులనియును దానికీతరిగా విలాస మాత్రములైన అతిమూల్యములగునస్తువులనిగునది చేసి కొనబడుచుండెననియు నైవధించి యుంటిమి. మన దేశమునకు వెండిబంగారములు విదేశమునండి నమ్ముచున్నవి. వెనుక కొద్దివత్సరముల నుండియు మన దేశము వెండి బంగారముల వెంకగా కొనినవియు నీ దిగువ నూచింపబడుచున్నది.

1911-195-18 సంవత్సరములలో మొత్తము, మీద 1,70,00,000 పౌనులబంగారము మనదేశము నకువచ్చెను. దానిమూల్యము 104 కోట్లరూపాయలు.

రూపాయి యొక్క వెలతయవార నిచ్చటపెచ్చినది. అకారణమున 1922, 23, 24 అలోపచ్చినబంగారము నకు 114 కోట్ల రూపము బాపగబడినవి.

1911, 12, 13 సం॥ అలోపచ్చిన వెండి 6,60,00,000 టోన్లు. దీనిమూల్యము 11 కోట్ల రూపములకు కొంచెముతక్కువ. కాని, 1922, 23, 24 సం॥ లో 26, 50,00,000 టోన్లుతక్కువగావచ్చినది, కానిమూల్యము 55 కోట్లరూపాయలు.

దీనినిబట్టి చూడగా మహా యుద్ధానంతరము స్వర్ణ రజత వ్యాపారము చాలవృద్ధియైనట్లు తోచుచున్నది. ఈదిగు ఎగుమతి దిగుమతుల యొక్క మూలక యొసగుబడుచున్నది. 1921 కి ముందటివిగా మూలపబడు సంకములు మహా యుద్ధముయొక్క

వివరముల మొత్తముమీద. ఈ అంకెలు అక్షమ నూరించు నవనియు దెలియునది.

5 సం॥ లు. 1921	1922	1923	1924	
ఎగుమతి 1490 పౌ. 1620 పౌ. 1960 పౌ. 2250 పౌ. 2980 పౌ.				
ఎగుమతి 970	1850	15.0	1450	1260
<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
+ 520 - 280	+ 390	+ 820	+ 720	

దీనినిబట్టి యుద్ధమునకు పూర్వము తిగుమతి కన్న ఎగుమతి 5, 20, 00, 000 పౌన్లు అధికమున కవుడుచున్నది. కాని 1923లో దిగుమతికన్న ఎగుమతి 8, 30, 00, 000 పౌన్లు అధికమైనది.

అంచనావేసి చూడగా యుద్ధమునకు పూర్వము స్వర్ణ రజత వ్యాపారమున భారతదేశము ఖర్చుపెట్టిన వానికన్న ఇప్పుడు ఖర్చుపెట్టుచున్న ద్రవ్యము చాల తక్కువని తేలినది.

గ్రంథ పరిచయము.

ఈక్రింది గ్రంథములు విమర్శనార్థము మాత్రాశాస్త్రీయమునకు పంపబడినవి. కృతజ్ఞతతో స్వీకరించినాము.

౧. పాపాయి.

నాళము కృష్ణరావు గారి నరిపరిచయముతో నరిప్పేనామతో నెఱిగిన వారు మాత్రము వారి పాపాయి, యమి కోకగిరికలన ఆను కంపముతో అందుకొని చదువగలరు. అనందింపగలరు స్వర్ణము లైన పీఠకలింగము పంతులుగారికి కొంతకాలము మదిభుజమైయుండిన వీరిని - రాజమహేంద్రవరమున గౌరమిగ్రంథాలయ స్థాపకులలో ముఖ్యులయిన వీరిని యెఱుగని యాంధ్రులు ఎందరో యుండరని మాని వ్యాసము. కృష్ణరావునకుపుత్రమౌనామెంతయుండెనో అది యెంత యానకముతో నారని కలదివైచెనో,

యంత యుత్కృష్టముగ నారని కవిత్వమిఁపాపాయి యందు రసశూర్తి గాంచినట్లు గావించుచున్నది. కవిత్వమును నిర్వచించునపుడు కలుగుతోటుపాటీ గ్రంథమును బరిశీలించినపుడు మనకు గలుగ జులెడు. ఈకవిత్వానవరతము, లోకెఱుగని పుత్రమౌనామతో నల్లబుడుద్దగ లెందిన ముడుడు, సంకకర్తయై, తన మను, అవ్యయమునకును కీర్తిని తేగల ఫీకారియైన మునుగుడు ఒక్కనాడక పూర్తిగ తన భౌతిక కాయమును వీడి చని నపుడొడలెరుగని దుఃఖానకముతో. నికోగీరములను రచించినాడు. ఇందు జనకుని దుఃఖమును, కవిత్వమునుకూడ నేక కాలమున రస శూర్తిబొంది చదివని పరపమనిగా చేయుచున్నది. మనభాషలోనిట్టి కవిత్వపు పోకడలుకడుస్వల్పములు. అన్నివియుకూడ నాధునికములేయగును. పాగిచిన

జాలలో నిప్పటికి నిలిచియున్నది కృష్ణదేవరాయని నిర్వాణస్మారకవిన్నపమైన పెద్దనగారి చాటుపద్యము. అరీరిని కరింపబడిన గీతికలాంధ్ర భావముందు గాన రావు కావ్యమున పెద్దనగారి దుఃఖమింకను మనచెప్పులందు ప్రతిధ్వనించుచున్నది.

మన కృష్ణరాయని కుతస్మృతియు నాఫక్కిమన్నట్లు మువిశ్వాసము. ఇందుకవికి పుకటిమోహము గోదావరి ప్రవాహమట్లు పొంగి పొరలి నిండారచారుమన్నది. ఇందు నిజమైన కవిత్వమున్నది. రసమున్నది. ఈతని కవిత్వమిందు పాఠమున బడినట్లు ఎచటను బడియుండలేదు. చూడుడు కవి పుత్రుని మరణమును దలచినికపుడు

“మింటనొకసారి తళుకున మెఱపు మెఱసి
అంత్రుటిలోన యదృశ్య మైనయట్లు,
యనిపించినాడు

“శ్రతుల నమ్మేళనము జేసి సొంపుమీఱ
“రాగమాల వింపగ వీణ బ్రద్దలయ్యె,”

నవివ్రాసిన పంక్తులు మనకృద్ యమును గూడ వీలుకాఁగించుచున్నవి. అసందర్భమున కవివ్రాసిన పద్యములు చదువుడు. కవియే తనదుఃఖమును భుజింపజాలక జీవచ్ఛవమునాడు.

“ఒక్కతరికన్న మహాయుమనొక్కయెడను
కనులనటె చిచ్చి వెడవెడగాంతు బయట
“పగలు రేయియు నాపాలి పగ లెయ్యె”

అందుచేత నాతడు అనినాడు. ఒకటిపాటున మన్నచేక దుఃఖమాపు కొనలేక

వెల్లి విరియుచు తీరంబు పెల్లగించి
వజ్రులూమ్ముచు పాటు ప్రవాహమునగ
నిండిని బిడికృతంబును గుండెచీల్చి
పొంగిపోరెడి

అని చూడ్చినాడు. కవికి పుత్రమోహమున నియోగ దుఃఖమెంతో, జ్ఞానదృష్టియు సంతే. కావ్యము

“చీకదేహంబు శిథిలంబు గాకమున్న
“బుధుడు సాధింప గాదగుముక్తి ఫలము
అనినట్లు యిందుకవి

“దేహమెన్నగ గాలిలో పీపకలిక
“కలలోపలి ముచ్చటల్ కలమఖములు
“పుత్రసంగతి తెరలోని బొమ్మలాట

యని తెలుసుకొన్నాడు. అట్లుతెలివి గలవాడై నేడునన్న కాపాడుకోలేని వాడనానిగాపాడ నేర్చునె; కాననీవె చెంతజేరిది వాని రక్షింపవయ్యె!
యనియత్నించుకొని పరమేశ్వరుని

“...నాకూర్చి సుతునియాత్మ
కవ్యయానంద సౌఖ్యంబు, నమలమైన
కాంతి నొసఁగుచు...

మగుడ జన్మంబులేక మనుపుమయ్యె.”

అనుచుదీక్షజై నేడు కొన్నాడు. మనకవి, పుత్రనియోగ దుఃఖమును కాపుకొనటకై వ్రాసిన యీపాపాయి అంద్రభాషకమాల్య రత్నమై యలరారుచు, కవికి సంతకా నందాయియై పుత్రుడులేని కొరంత దీర్ఘకలదని మువిశ్వాసము, భా! వేం! కృ!

అ. శ్రీనివాస శతకము.

గ్రంథకర్త కొంత క్రివివాసరావుగారు. కైలి మృదుమధురము. నిరీదానుకమైన పద్యములతో వొప్పారుచున్నది. చూడుడు.

“చిన్ననూది గ్రుచ్చుకొన్న మాత్రంబున
సంతకాధపెట్టి యెడిపించు
నిండుప్రాణబట్టి ఖండించునప్పుడు
దానికెంతబాధ! శ్రీనివాస!”

గ్రంథకర్త పేరరాజ మహేంద్రవరము వ్రాసినబడయగలదు.

3 పోతన వేమనల యుగము.

వ్యాసకర్త దిగవల్లి వెంకట శివరావు గారు.

వి. వి. వి. యర్

ఇది చెన్నపురి రాజధాని కళాశాలవారి 1922

నవవర్షరపు పవర్ ఆంధ్రమార్ హెడ్ బచు
మానము (రు 150లు) పొంది ఆంధ్రవ్యాసము.

నెల 0-8-0

ర. అభినవ భర్తూరి (సుభాషికము) నెల 0 8 0

గ. ప్రతిజ్ఞాచారిక్యము (నాటకము) 1-0-0

అభినవభర్తూరి శ్రీ మదిగొండ నాగలింగ
కాస్తులవారి, సుభాషిత తారావలి సుభాషిత రత్నా
కరము, సుభాషిత రత్న భాండారము మొదలగు
గ్రంథములనుండి శ్రోడకృతములగు శ్లోకములకు తెనుగు.
తైలి మందిది. ప్రతిజ్ఞా చారిక్యము
నువసద్ధి ఎంగనాటక తారావలి శ్రీ ద్వికేంద్ర
బాల్ రాయగారి ఆంధ్రగుప్తము అధారముగా గొని
జప్పటికిని స్వతంత్రములగు పోడల గాన్పించు
చున్నది. మార్పులు నేకములు గలవు. చంద్ర
గుప్త (మూలమున) కును దీనిని పోలిక యేకాన్నితావుల
వోతప్ప, యొక్కెవగాలేను. ఎక్కడు భాగము
భాషాంతరీకరణములై గవ్వట్టివను భావవ్యక్తి
కరణమున మూలమునకును దీనిని చాలవ్యత్యాస
ముగ నున్నది. దీనినిబట్టి ఈ గ్రంథము అను
బాదమును కొనరాదు. స్వతంత్రముగ మూలమునం
దలికథను ఊహలకు తీసికొని వ్రాసితిది. కావుననే
తైలిభారాళమై, నటులకభివ్యుతేళల యందుచ్చారణ
నాలభ్యమును మిక్కిలిగ గూర్చుచున్నది.

తైలిక ఒకపద్యము,

ఎవజ్జుని, ద్రవీభూతమై ప్రసవించె,
గండతైలంబు చిగిరించె, గగనవీధి
చూడసొంపుగ పుష్పించె, శూన్యమైన
కతిన మరుభూమి బాతెగం గానవంతి"
ఓ. వీరప్పారావు.

గ్రంథకర్త:—

అవటవల్లె మానుమంతరావుగారు.

ఇది ఆంధ్రముల విషయంతో నాట
కము. మాథ్యూ తర్నాల్ వ్రాసిన సోహో రిటర్
భక్తుం" అనుపద్యకావ్యమునందలికథ నాధారముగా

గొనియీనాటకము వ్రాయబడినది. ఈకథపరిష్కారక
ముయొక్కయొక్క పూర్వకాథ. వీరరావముల యు
ద్యేలమును ప్రదర్శించుట. కీగాధ్యుని ధవళాకా
మిక్కిలియుగలదు. ఈనాటకము ఈగాధనాలంబన
ముగగొనివను దేశకాల పాత్రముల వివరములనుదేశ
పరిస్థితులకు నను సూతముగ కథానకము నాంధ్రీస్వ
మొనర్చి యాంధ్రీకర్పించినాడు. భావ్యాంధ్రీ సం
తానము వీరసింహుని తది పూర్వీకునిగా తెప్పకొని
గర్వింపవలెచిత్తునని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రగౌరవ
స్ఫూర్తికి ఈనాటకము గొప్పయుపాధి నొసంగినాడు.
గురుభూములకు నవచి పోగముము మనయాంధ్ర
దేశీయముగుపూర్వచరిత్ర పులిమయ, సాహిత్యమును
సమచారముగ గ్రహింపవలెను. ప్రదర్శింప వలెను.
సమాజశిక్ష క మాఘసాధనములగు నీనాటకము లింత
వరకును మనపారస్వతమున నవ్యతాతి గౌరవప్రదర్య
కములేదుగుటయు, నాంధ్రీదేశీయశోగీతములశోత్ప
వర్గమును సమృద్ధి మొనర్చు నాంధ్రీయ నాటకము లవ
తరింపచియు నీతిలో వికాసంఘ సంఘల వాక్యముగు
నిట్టి యుత్కృష్ట రూపము నాంధ్రస్వ మొనర్చి ప్రక
టించుట ప్రశంసనీయును.

వ్యాకరణ విశిష్టముగు, భాషభాషాగమ్యముగు
తైలియెంతయు నొప్పుచున్నది. తైలిక

"అరిరాజన్య భయంకరుండనయి నే

నాంధ్రావనిన్ గ్రుమ్మరన్

సిరమెత్తన్ జవలేని భీతహృదయుల్

జీవంబులందాసచే

నరనిగ్రమ్యవన ప్రదేశముల నుం

డన్ నేడెటుల్ కావనముల్

దెనువంబడ్డ గృహంబు జొచ్చునిధిదో

తేరం జలంబూనిదో"

ఆంధ్రీరంగమున విద్యకృతావ్యము విశిష్ట
వ్యాప్తిగాంచునాక! ఈనాటకమును గ్రంథకర్తగాది
పేరనుదీరిపట్టణమునకు వ్రాసిపడయగలదు. నెల 10 0

2. చంద్రగుప్త.

౮. జగన్నాథమహర్షి.

౯. కొత్తయల్లుడు.

అభినవాంధ్ర గ్రంథము - (రాజమండ్రి)

వారిచే ప్రకటింపబడినది.

జగన్నాథమహర్షి మహారాయామహర్షి ప్రణీత పద్యకావ్యము. మృదు మధురమైన కైలిగల్గియున్న చున్నది. కొత్తయల్లుడు, ఇది శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు ౧౦౧ భాషలోని 'తేచీకు, వనసరించి వ్రాసిన ప్రహసనము. చాల నవ్వునిచ్చును.

చంద్రగుప్త. ఇదియు శ్రీపాద కామేశ్వరరావు గారు వ్రాసిన గద్యనాటకము. "ద్విశేంద్రలాల్ రాయని ౧౦౧ నాటకమునకు తెనుగు" ద్విశేంద్రలాల్ రాయగారు 16 గద్యనాటకములను వ్రాసివల్లు ప్రకాశకులు పీఠి లో వ్రాసిరి.

"అనువాదములు మాలగ్రంథ రచకకు ముందు మెట్టు." అనేక సుప్రసిద్ధ నాటకకవుల గ్రంథములు మన భాషలోనికి రావలసి యున్నది. ఈవిషయమున వీరియుద్యమము ప్రశంసనీయము.

౧౦. బాలనీతి రత్నావళి.

గ్రంథకర్త. చాగంటి వీరభండ్రకవి. ఇందు చిన్నపిల్లలకు నీతివాదములగు పద్యములు చాల కలవు. అన్నియు నందములగు కంద పద్యములు. చూడుడు,

క౧. చిరునగవు నె మ్మొగంబున

వరలంగా నఖిలతోడ పలుకగ వలయున్

చిరచిరలాడుట వైరము

నెలపుటయును కానిపడులు నేరకుతనయా,

విలువయును కాల మెల్లను

ఫల శూన్యములైన పరుష వాక్కుల యందున్]

జేలువల చెలికారంబున

నిలవర్ధము సేయిబోకు మెన్న మతనయా

బాలభారతీన్ముఖ్యము, రాజమహేంద్ర పరమ

నకు వ్రాసిన పాదముల దొరకును.

౧౧ శ్రీచాణక్యనీతిదర్పణము.

అనువాదకుడు. ఘడికొండ కోటయ్య కొత్తగారు.

నీతియందు చాణక్యనిబుద్ధియ ప్రతిమానమునకు జగద్విదితము. అతడు గీర్వాణభాషలో నీతికావ్యమును రచించియుండెను. దానినినిది యాంధ్రీకరణము నిలితములకు గీతపద్యములందు యుప్పారుచున్నది.

కొన్నిటి నీదిగున నుదకారించు చున్నాము.

"ప్రళయ ముండైన నజ్జుల చావభీతి

ధర్మముల వీడజాలరు దానిలోక

మునకు జేకులు శుభములు గనుక జగతి

సుజనులను రక్షచేయ భూభుజుల కగుచు"

"ఖిలునికంటెను సర్పంబు ఘనమెయగును

కాలనానన్న మైసప్త కరచునరుని

ప్రీతి పదంబున నిచులు బాధపరచి

సజ్జనుల జుపుదురుగాన సర్వవిధుల"

పాతకాలలయందు చిన్నపిల్లలకు పకవీర్యగ్రంథో ధముగా నుంపరగిసెడి. జలయూహా లంధ్రగ్రంథ రత్న భాండాగారము, ఈమని, అని వ్రాసుకొన వలెను.

౧౨. శ్రీవివేకానందస్వామి వారిద్వాద శోపన్యాసములు,

౧౩. శ్రీ వివేకానంద స్వామివారి పురాణోపన్యాస చతుష్కము.

ఈరెండు గ్రంథములును జూచి నరసింహము గారిచే శాంధ్రీకరింపబడి వివేకానందుని యుపన్యాసములు.

వివేకానందుని యశ్వర వాక్యముల వాక్ ర్షిండు భాగ్యము లంధ్ర సంఘమునకు లభించి యుండలేదు. ఏకొకమంది అంగ విద్యాధికులతో కప్ప తదితరములకు వివేకానందుని మహాభోక్తలు దుర్లభములైయుండెను. ఆకారము దీర్చి నరసింహము గారుధన్యులు.

గ్రంథములు గ్రంథకర్తగారిచేత నీతావురమునకు వ్రాసినదొరకును.

గర జనప్రయోగ్య వేదాంత రహస్యము.

ఇది 700 పుటలుగల గొప్ప వేదాంతగ్రంథము. శ్రీ పరమహంస సచ్చిదానంద యోగీశ్వరులవారిచే రచింపబడినది. సుబోధానుక్రిష్టముగాని అగ్రతచ తమన నీకాశ్రయవాదముబడినది. శరీరకాస్త్రమునకు సంబంధించిన చిత్రపటములు, త్రివర్ణ చిత్రపటములు, రేఖా చిత్రములు, చాలగల్గిఎంతయు మనోహరము లున్నవి. ఎలయువారు డి. ఆ. రాజగోపాలు కం పెరివారికి వ్రాసినదొరకును.

౧౫. జాతీయ విద్య.

గ్రంథకర్త గుళ్ళపల్లి రామకృష్ణయ్యగారు.

ఇదిగుంటూరు మండలవిద్యా పరిషత్తువారిచే ప్రకటితమైనది. శ్రీరాధాకృష్ణ కొండ వెంకటప్పయ్య వ్రాసినవారు ప్రస్తావనను వ్రాసియున్నారు.

జాతీయవిద్య వర్ణనీయము కెందరో అయితే అగుచున్నను, “జాతీయవిద్యయిట్టిది; యిట్టివిద్య వర్ణన జీర్ణమైనది.” అని యొక విధానము నేటివరకునిర్ణయ రూపముననన్ని యుండలేదు. అకొంతను దీర్ఘప్రయత్న మిందు సమర్థముగ చేయ బడినది. ఇందు, 1. జాతీయవిద్య, 2. విద్యాలక్ష్యము, 3. శిక్షాక్రమము, 4. గురురంప్రదాయము, 5. పఠనములు, 6. పాఠశాలలు, 7. ప్రాథమికవిద్య, 8. యాన విద్య, 9. మృత్తివిద్యలు, 10. కాస్త్రవిద్య, 11. స్త్రీ విద్య ఈయంకముల సంప్రతింప బడినవి.

గ్రంథాంశమున జాతీయ విద్యాప్రచారము చేయ కొన్ని మార్గములు వీరు గావించిరి. అందు విద్యావ్యాప్తమేళన గ్రంథరూపమున నీక్రిందియంశము అపై ప్రకటించుట అనుసరణని వారు నూచించిరి.

1. గ్రామ నేతృత్వము, గ్రామారోగ్యము, గ్రామ విద్యాలయము.

2. శిశువిద్య.

3. గౌరవిద్య.

4. యానవిద్య.

5. కాస్త్రవిద్య.

6. మృత్తివిద్య

7. గృహపరిశ్రమలు, గ్రామపరిశ్రమలు.

8. నిత్యజాతులకు విద్యావిధానము,

9. కురవిద్య

10. గురుకులము

11. జాతీయ విద్యాలక్ష్యము.

12. వ్యవసాయవిద్య

13. భారతీయులకుగల విలక్షణ ధర్మములు: అగ్రులకుగల విలక్షణధర్మములు.

14. బాసాబోధ, శిశుబోధ చరిత్రబోధ; మొదలగునవి.

15. ఉపాధ్యాయులు పొందవలసిన శిక్షాక్రమము.

16. ప్రజాసేవ సమితి (బాలభ్రాతృధ్యము.)

17. తుల్యశిక్ష.

18. పురాణ శ్రవణము ఉపన్యాసముల (Lantern Lectures and practical Demonstrations ద్వారా గాగ్గములూ విద్యాప్రబోధము చేయుట.

19. విద్యార్థుల వ్యవహారముల వైద్యుల కరీక్షింపవలసిన యవసరము.

20. ప్రకృతిసిద్ధముగా శ్రీపురుషులకుగల వైలక్షణ్యములు యావైలక్షణ్యముల ననుసరించి శ్రీవిద్యావిధాన మెట్లుండవలెను.

21. రాత్రిపాఠశాల

22. జెర్మనీ దేశమందలి పారిశ్రామికవిద్య. (Industrial Education in Germany).

23. అర్ధవిద్యా సంప్రదాయములు పాశ్చాత్య విద్యా సంప్రదాయములు.

24. బ్రహ్మచర్య శిక్షాక్రమము.

జాతీయ విద్యా ప్రచారమునకు వీరు గావించుచున్న కృషికి వందనయులు. ఈగ్రంథము హిందీ భాషలోనికి అను వదింపబడి ప్రకటింపబడిన యెంతయు సుచితముగ నుండునని గూడ ముచిశ్వాసము.

విద్యా విద్య విద్యాలయము. వా.)

భారతి
న చిత్రమా న పత్రిక

December
1926

సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము 3, భాగము ౨

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము - మద్రాసు

౧౯౨౬

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO., AT THE "ANDHRA PATRIKA" PRESS,
No. 7, THAMBU CHETTY STREET, GEORGE TOWN, MADRAS.

వి. వి. వ. వ.

— కావ్య శ్రీ

౧౯

౧౯౫౫

